

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANABİLİM DALI
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI BİLİM DALI

SEBÎLÜRREŞÂD DERGİSİ'NDE YER ALAN
HAT ESERLERİNİN ESTETİK AÇIDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

SEMRA EKİN
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMANLAR
Doç. Dr. MUZAFFER YILMAZ
Prof. Dr. SÜLEYMAN BERK

KONYA-2021

 KONYA	T.C. NECETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Semra EKİN		
	Numarası	17812101001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Geleneksel Türk Sanatları/ Geleneksel Türk Sanatları		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	SEBİLÜRREŞÂD DERGİSİ'NDE YER ALAN HAT ESERLERİNİN ESTETİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

Semra EKİN

ÖZET

Sebülürreşâd Dergisi, kültür tarihimizin en önemli ve en uzun soluklu basın-yayın organlarından biridir. İlk olarak Sırât-ı Müstakîm ismiyle 1908 yılında yayın hayatına başlayan dergi, çeşitli sebeplerle bazı dönemlerde kapatılmış olsa da 1966 yılına kadar aralıklı olarak yayınıni sürdürmüştür.

Eşref Edip Fergan yönetimindeki dergi, başladığı ilk günden son dönemine kadar, benimsemiş olduğu İslâmcılık ideolojisini temsil etmeye devam etmiş ve özellikle din eğitimi meselesi ile ilgili konuları sık sık gündeme taşımıştır. Bu anlamda öncelikle dinî, daha sonra da siyasi bir misyon üstlenen dergi, alanında uzman çeşitli yazarlar aracılığıyla birtakım sosyolojik konuları ve problemleri büyük bir özveri ile ele alıp irdelemiştir.

Daha önceki dönemlerde Osmanlı Türkçesi ile yayım yapan ve kapaklarında herhangi bir görsele rastlanmayan derginin, 1948-1966 yılları arasındaki dönemi, Lâtin harfleri ile neşredilmiş ve bu kez kapaklarında çeşitli görsellere de yer verilmiştir.

Dergi kapaklarındaki görseller arasında yoğun olarak hat eserlerinin yer alması tez çalışmasının konusunu belirleme noktasında etken olmuştur. Geleneksel sanatlar arasında kültürel belleğimizin en önemli yapı taşlarından birini oluşturan hat sanatını gerek uygulama alanında gerekse kuramsal düzeyde yapılacak çalışma ve tetkiklerle geleceğe taşımak, önemli bir gaye olsa gerektir.

Bu çalışmada; Sebülürreşâd Dergisi'nin 1948-1966 yılları arasında yayımlanan kapaklarındaki hatlar tespit edildikten sonra kronolojik bir sıralamaya göre katalog oluşturulmuş, sonra teknik ve estetik bakımdan analizleri yapılmış, yazıların renkli ya da orijinal görselleri temin edilmeye çalışılmış, eserlerin hattatlarıyla ilgili bilgiler verilmiş ve birçok farklı açıdan tasnif edilen eserlerin bu özellikleriyle ilgili açıklayıcı tablolar hazırlanmıştır. Böylece Sebülürreşâd Dergisi özelinde bir hat sanatı inceleme çalışması ortaya konmak istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sebülürreşâd Dergisi, Edebiyat, Hat Sanatı, Hattat.

ABSTRACT

Sebîlürreşâd Magazine is one of the most important and the longest termed media organs of our cultural history. The magazine, which began its publication life in 1908 under the name of Sırât-ı Müstakîm, maintained its publication discontinuously until 1966, although it was closed in some periods for some various reasons.

The magazine, under the direction of Eşref Edip Fergan, continued to represent the ideology of Islamism it had adopted from the first day until the last period, and it frequently brought up issues related to religious education. In this sense, the magazine, which assumed principally a religious and then a political mission, handled and examined a number of sociological issues and problems with great devotion through various authors who are experts in their fields.

The period between 1948 and 1966 of the magazine, which previously published in Ottoman Turkish and did not have any visuals on its covers, was published in Latin letters and this time, various visuals were included on the covers.

The fact that there are mostly calligraphy works among the visuals on the magazine covers has been a factor in determining the subject of the thesis. It must be an important goal to carry the art of calligraphy, which is one of the most important fundamental elements of our cultural memory among traditional arts, to the future with studies and observations to be done both in the field of application and at the theoretical level.

In this study; after determining the calligraphies on the covers of Sebîlürreşâd Magazine published between 1948 and 1966, a catalog was created according to a chronological order, then the technical and aesthetic analysis was made, the colorful or original visuals of the writings were tried to be obtained, the information about the calligraphers of the works was given and explanatory tables about these features of the works classified in many different ways have been prepared. So that, a study of calligraphy art specific to Sebîlürreşâd Magazine was aimed to be put forward.

Keywords: Sebîlürreşâd Magazine, Literature, Islamic Calligraphy, Calligrapher.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
RESİMLER LİSTESİ	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR.....	xiv

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Önemi	1
1.2. Araştırmada İzlenen Metot.....	2
1.3. Konu İle İlgili Yapılmış Çalışmalar	3

İKİNCİ BÖLÜM

2. SEBİLÜRREŞÂD DERGİSİ TARİHÇESİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. HAT SANATI VE ESTETİK

3.1. Hat Sanatının Tanımı Ve Tarihçesi.....	16
3.1.1. Hat Sanatında Yazı Çeşitleri	22
3.1.2. Aklâm-ı Sitte Dışında Gelişen Yazılar	24
3.2. İslâm Sanatında Estetik Ve Güzellik Kavramı.....	25
3.2.1. Hat Sanatında Estetik	28

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SEBİLÜRREŞÂD DERGİSİ'NDE YER ALAN HAT ESERLERİNİN ESTETİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Katalog 1	32
4.2. Katalog 2	36
4.3. Katalog 3	41
4.4. Katalog 4	44
4.5. Katalog 5	47
4.6. Katalog 6	52
4.7. Katalog 7	55
4.8. Katalog 8	59
4.9. Katalog 9	65
4.10. Katalog 10	68

4.11. Katalog 11	71
4.12. Katalog 12	77
4.13. Katalog 13	81
4.14. Katalog 14	84
4.15. Katalog 15	87
4.16. Katalog 16	90
4.17. Katalog 17	93
4.18. Katalog 18	95
4.19. Katalog 19	99
4.20. Katalog 20	102
4.21. Katalog 21	105
4.22. Katalog 22	108
4.23. Katalog 23	111
4.24. Katalog 24	114
4.25. Katalog 25	118
4.26. Katalog 26	121
4.27. Katalog 27	124
4.28. Katalog 28	127
4.29. Katalog 29	130
4.30. Katalog 30	133
4.31. Katalog 31	137
4.32. Katalog 32	142
4.33. Katalog 33	145
4.34. Katalog 34	148
4.35. Katalog 35	151
4.36. Katalog 36	154
4.37. Katalog 37	156
4.38. Katalog 38	159
4.39. Katalog 39	162
4.40. Katalog 40	165
4.41. Katalog 41	169
4.42. Katalog 42	172
4.43. Katalog 43	175

4.44. Katalog 44	177
4.45. Katalog 45	180
4.46. Katalog 46	183
4.47. Katalog 47	188
4.48. Katalog 48	191
4.49. Katalog 49	194
4.50. Katalog 50	197
4.51. Katalog 51	200
4.52. Katalog 52	203
4.53. Katalog 53	206
4.54. Katalog 54	209
4.55. Katalog 55	213
4.56. Katalog 56	217
4.57. Katalog 57	220
4.58. Katalog 58	225
4.59. Katalog 59	227
4.60. Katalog 60	230
4.61. Katalog 61	234
4.62. Katalog 62	237
4.63. Katalog 63	240
4.64. Katalog 64	243
4.65. Katalog 65	249
4.66. Katalog 66	253
4.67. Katalog 67	256
4.68. Katalog 68	259
4.69. Katalog 69	262
4.70. Katalog 70	265
4.71. Katalog 71	268
4.72. Katalog 72	270
4.73. Katalog 73	273
4.74. Katalog 74	276
4.75. Katalog 75	279
4.76. Katalog 76	282

4.77. Katalog 77	286
4.78. Katalog 78	289
4.79. Katalog 79	292
4.80. Katalog 80	294
4.81. Katalog 81	297

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. DEĞERLENDİRME

5.1. Hattatlar	299
5.2. Dil ve muhteva	304
5.3. Yazı çeşidi	307
5.4. Yorumbilimsel (Hermenötik) Bağlam	307
6. SONUÇ	309
KAYNAKÇA	311
7. EKLER	318
Ek 1- Katalogda İncelenen Eserler	318

RESİMLER LİSTESİ

Resim 2.1. H. 1326/1908 tarihli Sırât-ı Müstakîm Dergisi Sayı: I.....	7
Resim 2.2. H. 1330/1912 tarihli Sebîlürreşâd Dergisi Sayı: I.....	7
Resim 2.3. Sebîlürreşâd Dergisi 14 Ağustos 2016.....	14
Resim 4.1. Urfalı Behçet Arabî'ye ait h. 1361/1942 tarihli eser.....	34
Resim 4.2. Sebîlürreşâd c. 1., sy. 1.	35
Resim 4.3. Urfalı Behçet Arabî'ye ait h. 1367 tarihli eser.....	38
Resim 4.4. Urfalı Behçet Arabî'ye ait h. 1384/1964 tarihli eser (52x42 cm.)	39
Resim 4.5. Sebîlürreşâd c. 1., sy. 2.	40
Resim 4.6. Sebîlürreşâd c. 1., sy. 3.	43
Resim 4.7. Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye ait h. 1285 tarihli Celî Sülüs istif.....	45
Resim 4.8. Sebîlürreşâd c. 1., sy. 4.	46
Resim 4.9. Mehmed Es'ad Yesârî hattı ile Ta'lik Mâil Kıt'a (TSMK. G.Y. 325-83)	50
Resim 4.10. Sebîlürreşâd c. 1., sy. 5.	51
Resim 4.11. Sebîlürreşâd c. 1., sy. 6.	54
Resim 4.12. Mehmed Zühdi Zeki Efendi'nin h. 1318 tarihli tuğrası	57
Resim 4.13. Sebîlürreşâd c. 1., sy. 7.	58
Resim 4.14. St. Petersburg Kütüphanesi'ndeki Mushaftan bir sayfa.....	63
Resim 4.15. Sebîlürreşâd c. 1., sy. 8.	64
Resim 4.16. Mustafa Halîm Özyazıcı'ya ait h. 1343 tarihli Celî Ta'lik eser	66
Resim 4.17. Sebîlürreşâd c. 1., sy. 9.	67
Resim 4.18. Ahmed Kâmil Akdik, Celî Sülüs "Eleysallahu Bi Kâffin Abdehu" istifi	69
Resim 4.19. Sebîlürreşâd c. 1., sy. 10.	70
Resim 4.20. Ahmed Karahisârî Albümünden Müselsel Besmele ve Makilî İhlâs Sûresi (TİEM 1413).....	75
Resim 4.21. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 11.	76
Resim 4.22. Şevkî Efendi'ye ait h. 1290/ 1873 tarihli Celî Sülüs istif	78
Resim 4.23. Hattat Mehmed Hulûsi Efendi'nin Celî Sülüs mezar taşı.....	79
Resim 4.24. Cihangir Camii giriş kapısı üzerinde mermere mahkûk Celî Sülüs kitâbe	79
Resim 4.25. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 12.	80
Resim 4.26. Galatalı Mehmet İzzet Efendi'ye ait h. 1316/ 1898 tarihli Celî Sülüs istif.....	82
Resim 4.27. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 13.	83
Resim 4.28. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Celî Sülüs istif.....	85
Resim 4.29. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 14.	86
Resim 4.30. İsmail Hakkı Altunbezer'e ait h. 1361/ 1942 tarihli Celî Sülüs istif.....	88

Resim 4.31. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 15.	89
Resim 4.32. Sebîlürreşâd c. 1., sy. 16.	92
Resim 4.33. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 17.	94
Resim 4.34. Ayasofya’da bulunan II. Mahmud imzalı eser (350x280 cm.)	97
Resim 4.35. Mustafa Râkım’ın yazı kalıbından kumaş üzerine altın mürekkep örneği (49x58 cm.).....	97
Resim 4.36. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 18.	98
Resim 3.37. İbrahim Alâeddin Bey’e ait h. 1299 Celî Sülüs istif.....	100
Resim 4.38. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 19.	101
Resim 4.40. Mehmed Şefik Bey, Celî Ta’lik- Bursa Ulu Camii.....	106
Resim 4.41. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 21.	107
Resim 4.42. Sebîlürreşâd, c.1., sy. 22.	110
Resim 4.43. Neyzen Mehmed Emin Yazıcı’ya ait h. 1335/ 1916 tarihli Celî Sülüs istif.....	112
Resim 4.44. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 23.	113
Resim 4.45. Hâmid Aytaç’a ait h. 1348 / 1929 Kûfî istif 116	116
Resim 4.46. Sebîlürreşâd, c.1., sy. 24.	117
Resim 4.47. Kazasker Mustafa İzzet Efendi’ye ait h. 1285/1868 tarihli Celî Sülüs istif.....	119
Resim 4.48. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 25.	120
Resim 4.49. Hattat Hâmid Aytaç’ın h. 1367 tarihli istifi.	122
Resim 4.50. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 26.	123
Resim 3.51. Ahmed Kâmil Akdik’e ait Celî Sülüs “Hüvel Hayyûl Kayyûm” 125	125
Resim 4.52. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 27.	126
Resim 4.53. İsmail Hakkı Altunbezer, h. 1344/ 1925 tarihli Celî Sülüs istif.....	128
Resim 4.54. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 28.	129
Resim 4.55. Sebîlürreşâd, c.2., sy. 29.	132
Resim 4.56. Filibeli Bakkal Ahmed Ârif Efendi’ye ait h. 1303/1886 tarihli Celî Sülüs- Müsennâ istif 134	134
Resim 4.57. Neyzen Mehmed Emin Yazıcı’ya ait h. 1337/1918 tarihli Celî Sülüs- Müsennâ istif.....	135
Resim 4.58. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 30.	136
Resim 4.59. Nazîf Efendi, h. 1280/ 1863 Celî Sülüs istif.....	139
Resim 4.60. Bursa Ulu Cami, Mehmet Şerîf h. 1285/ 1868 (170 x 230).....	139
Resim 4.61. Urfalı Behçet Arabî, h. 1369/ 1949.....	140
Resim 4.62. Urfalı Behçet Arabî’ye ait 1374 tarihli istif (50x46) 140	140
Resim 4.63. Sebîlürreşâd, c.2., sy. 31.	141
Resim 4.64. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, h. 1324/ 1906 tarihli Celî Sülüs İstif..... 143	143

Resim 4.65. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 32.	144
Resim 4.66. Hattat Hâmid Aytaç, Celî Sülüs istifli yazı.....	146
Resim 4.67. Hattat Hâmid Aytaç'ın, aynı ibâreyi farklı şekilde istiflediği yazısı	146
Resim 4.68. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 33.	147
Resim 4.69. Filibeli Bakkal Ahmed Ârif Efendi, h. 1320/ 1902 tarihli Celî Sülüs istif	149
Resim 4.70. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 34.	150
Resim 4.71. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 35.	153
Resim 4.72. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 36.	155
Resim 4.73. Hulûsî Efendi, h. 1345/ 1926	157
Resim 4.74. Sâmi Efendi Hattı İle Celî Ta'lik Kitâbe (h. 1314/ 1896).....	157
Resim 4.75. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 37.	158
Resim 4.76. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 38.	161
Resim 4.77. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 44.	164
Resim 4.78. Prens Muhammed Ali'nin Kabri.....	166
Resim 4.79. Ahmed Kâmil Akdik, “Lâilâhe İllallah” istif.....	167
Resim 4.80. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 45.	168
Resim 4.81. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 47.	171
Resim 4.82. Mahmud Celâleddin hattı ile h. 1217 tarihli Celî Sülüs levha.	173
Resim 4.83. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 48.	174
Resim 4.84. Sebîlürreşâd, c. 3., sy. 51.	176
Resim 4.85. El- Hamrâ Sarayı, “Ve Lâ Gâlibe İllallah”.	178
Resim 4.86. Sebîlürreşâd, c. 3., sy. 58.	179
Resim 4.87. Sultan Abdülmecîd Han, Celî Sülüs istif.....	181
Resim 4.88. Sebîlürreşâd, c. 3., sy. 74.	182
Resim 4.89. Mustafa Hâlim Özyazıcı'nın Hattat Râkım'a Taklîden Yazdığı Besmele, h. 1358/ 1939.	184
Resim 4.90. Hattat Mustafa Râkım'ın Fatih Nakşidil Sultan Türbesi İmaret Çeşmesi üzerinde bulunan istifli Celî Sülüs Besmelesi.....	185
Resim 4.91. Mustafa Râkım'a taklîden Mehmed Şefik Bey.....	186
Resim 4.92. Sebîlürreşâd, c. 3., sy. 75.	187
Resim 4.93. Sebîlürreşâd, c. 6., sy. 148.	190
Resim 4.94. İsmail Hakkı Altunbezer, Celî Sülüs, “Ve Hüve Bi Küllî Şey'in Alîm”.	192
Resim 4.95. Sebîlürreşâd, c. 7., sy. 173.	193
Resim 4.96. Filibeli Bakkal Ahmed Ârif Efendi, Sülüs- Celî Sülüs h. 1311/ 1893.....	195
Resim 4.97. Sebîlürreşâd, c. 7., sy. 175.	196
Resim 4.98. Kazasker Mustafa İzzet Efendi, h. 1275/ 1858 Celî Sülüs.....	198

Resim 4.99. Sebîlürreşâd, c. 8., sy. 179.	199
Resim 4.100. Sebîlürreşâd, c. 8., sy. 188.	202
Resim 4.101. Mahmud Celâleddin Efendi, Celî Sülüs İstif.	204
Resim 4.102. Sebîlürreşâd, c. 8., sy. 197.	205
Resim 4.103. Sâmi Efendi, h. 1311 tarihli Celî Ta'lik.....	207
Resim 4.104. Sebîlürreşâd, c. 8., sy. 198.	208
Resim 4.105. Kazasker Mustafa İzzet Efendi, "Fa'lem ennehû Lâilâhe illallah Muhammedun Resûlullah" (4.50x 4.25 m.).....	210
Resim 4.106. Kazasker Mustafa İzzet Efendi- Bursa Ulu Camii.....	211
Resim 4.107. Sebîlürreşâd, c. 8., sy. 200.	212
Resim 4.108. Mehmed Şefik Bey, "Allahû veliyyü't-tevfik" (335x760 cm.)	214
Resim 4.109. Mehmed Şefik Bey- Bursa Ulu Camii.....	215
Resim 4.110. Sebîlürreşâd, c. 9., sy. 201.	216
Resim 4.111. Kazasker Mustafa İzzet Efendi, "Vallahu gâlibun alâ emrihi" (400x 900 cm.)	218
Resim 4.112. Sebîlürreşâd, c. 9., sy. 202.	219
Resim 4.113. Mustafa Râkım, h. 1212.....	222
Resim 4.114. Mustafa Râkım Efendi, Gülzâr Hattı ile "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil aliyyl azîm" istifi (59x45 cm.).....	223
Resim 4.115. Sebîlürreşâd, c. 9., sy. 203.	224
Resim 4.116. Sebîlürreşâd, c. 9., sy. 214.	226
Resim 4.117. Mustafa Râkım Efendi, Nakşidil Türbesi Hazîresi Sıbyan Mektebi.....	228
Resim 4.118. Sebîlürreşâd, c. 9., sy. 216.	229
Resim 4.119. Ağakapılı İsmâil Efendi, kıt'a.....	232
Resim 4.120. Sebîlürreşâd, c. 9., sy. 219.	233
Resim 4.121. Hâmid Aytaç, h. 1350 tarihli Celî Ta'lik Levha	235
Resim 4.122. Sebîlürreşâd, c. 10., sy. 229.	236
Resim 4.123. Ahmed Kâmil Akdik, h. 1355 tarihli Celî Sülüs istif.....	238
Resim 4.124. Sebîlürreşâd, c. 10., sy. 231.	239
Resim 4.125. Ahmed Kâmil Akdik, Celî Sülüs istif.....	241
Resim 4.126. Sebîlürreşâd, c. 10., sy.32.	242
Resim 4.127. Klasik Hilye Şablonu	246
Resim 4.128. Ahmed Kâmil Akdik, Hilye-i Şerîfe.....	247
Resim 4.129. Sebîlürreşâd, c. 10., sy. 233.	248
Resim 4.130. Ahmed Kâmil Akdik, Sülüs –Nesih Kıt'a	251
Resim 4.131. Sebîlürreşâd, c. 10., sy. 234.	252

Resim 4.132. Mehmed Nazîf Bey, h. 1324. (Ahmet Avlanmaz Koleksiyonu).....	254
Resim 4.133. Sebîlürreşâd, c. 10., sy. 242.	255
Resim 4.134. Ahmed Kâmil Akdik, “Sadakallhu’l-aliyyu’l-azîm”	257
Resim 4.135. Sebîlürreşâd, c. 10., sy. 250.	258
Resim 4.136. Sebîlürreşâd, c. 11., sy. 266.	261
Resim 4.137. Sebîlürreşâd, c. 11., sy. 268.	264
Resim 4.138. Sâmi Efendi, h. 1320. Celî Sülüs İstif.....	266
Resim 4.139. Sebîlürreşâd, c. 11., sy. 271.	267
Resim 4.140. Sebîlürreşâd, c. 11., sy. 272.	269
Resim 4.141. Necmeddin Okyay’ın h.1367 tarihli levhası	271
Resim 4.142. Sebîlürreşâd, c. 11., sy. 275.	272
Resim 4.143. Mahmud Abbasî, Celî Ta’lik	274
Resim 4.145. Mustafa Hâlim Efendi, h. 1343.....	274
Resim 4.146. Sebîlürreşâd, c. 12., sy. 282.	275
Resim 4.147. Sebîlürreşâd, c. 12., sy. 294.	278
Resim 4.148. Sebîlürreşâd, c. 12., sy. 295.	281
Resim 4.149. Abdülkadir Saynaç’a ait Celî Sülüs Kelime-i Tevhîd.....	284
Resim 4.150. a) Katalog Eseri b) Abdülkadir Saynaç’ın eseri.....	284
Resim 4.151. Sebîlürreşâd, c. 12., sy. 298.	285
Resim 4.152. Sebîlürreşâd, c. 12., sy. 199.	288
Resim 4.153. Sebîlürreşâd, c. 14., sy. 343.	291
Resim 4.154. Sebîlürreşâd, c. 14., sy. 345.	293
Resim 4.156. Urfalı Behçet Arabî, h. 1367 tarihli Celî Ta’lik.....	295
Resim 4.157. Sebîlürreşâd, c. 14., sy. 247.	296
Resim 4.158. Sebîlürreşâd, c. 3., sy. 64.	298
Resim 4.159. Sebîlürreşâd, c. 3., sy. 65.	298
Resim 4.160. Sebîlürreşâd, c. 3., sy.70.	298
Resim 4.161. Sebîlürreşâd, c. 3., sy. 72.	298
Resim 4.162. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 274.	298

TABLolar LİSTESİ

Tablo 5.1. Katalogda yer alan hattatlar ve eser sayıları.....	301
Tablo 5.1.1. Katalogda değeriendirilen ketebesiz eserler.....	303
Tablo 5.1.2. Katalog sonundaki imzasız eserlerin cilt ve sayı numaralarını gösteren tablo.....	303
Tablo 5.2. Katalog eserlerinin dil, muhteva ve hat çeşitlerini gösteren tablo.....	305

KISALTMALAR

- a.e.** : aynı eser
- a.g.e.** : adı geçen eser
- b.** : bin
- bkz.** : bakınız
- c.** : cilt
- DİA** : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
- Ed.** : editör
- Env.** : envanter
- H.** : Hicrî
- Haz.** : Hazırlayan
- H.z.** : Hazreti
- IRCICA** : İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
- İBB** : İstanbul Büyükşehir Belediyesi
- s.** : Sayfa
- s.a.v.** : Sallâllâhü aleyhi ve sellem
- SSM.** : Sakıp Sabancı Müzesi
- sy.** : sayı
- ŞURKAV** : Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı
- TSMK** : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi

ÖNSÖZ

Hat sanatının ortaya çıkması doğrudan vahiy ile ilişkilendirilir. Kur'an-ı Kerîm'i en güzel şekilde yazma çabası, Arap yazısının çeşitli merhalelerden geçerek zaman içinde değişip gelişmesine ve sanat yazısı seviyesine yükselmesine imkân tanımıştır. Her şeyden önce bir iletişim aracı olan yazı, sanat haline geldikten sonra İslâm yazısı olarak hem Müslümanlar arasında birleştirici bir unsur ve ortak bir dil olmuş hem de hattın içerdiği mesajlar aracılığıyla bu işlevini genişleterek sürdürmüştür.

Tez kapsamında incelemesi yapılan II. Dönem (1948-1966) Sebîlürreşâd Dergisi; geçmişinden taşıdığı bir misyon olarak İslâm toplumlarının birliği adına yaptığı çalışmalarla manevî hizmetini yürütürken, hat sanatının cihanşümül vasfını da göz ardı etmemiş olsa gerektir ki dergi kapaklarında sıklıkla hüsn-i hattın güzîde örneklerine yer vermiştir.

Buradan hareketle; yayınlandığı süre bakımından basın tarihimizde çok uzun bir döneme ışık tutan, savunduğu değerler bağlamında da Türk düşünce tarihimizde önemli bir yere sahip olan Sebîlürreşâd Dergisi'ne, mevcut hat eserlerini bir araya getirerek incelemesini yaptığımız tez çalışması vasıtasıyla küçük bir hizmette bulunmak ve hat sanatı alanında yapılan akademik çalışmalara da naçizane katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Öncelikle; tez konusunu belirleme sırasında bana yol gösteren, çalışma süresi boyunca tüm içtenliğiyle ve nezaketiyle zaman ayırıp bilgilerini paylaşan kıymetli hocam Sayın Doç. Dr. Muzaffer YILMAZ'a en kalbî teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmanın hazırlanmasına büyük bir özveriyle katkıda bulunup desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim saygıdeğer hocam Sayın Prof. Dr. Süleyman BERK'e minnet ve şükranlarımı arz ederim. Dergilerin temini hususunda yardımları için Konya Bölge Yazma Eserler Müdürü Sayın Bekir ŞAHİN'e, değerli hocam Sayın Doç. Dr. Ali Fuat BAYSAL'a ve bu süreçte manevî desteği ile hep yanımda olan eşim Sayın Birol EKİN'e gönülden teşekkür ederim.

Semra EKİN- 2021

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Önemi

Bu yüksek lisans tezi; ilk olarak 1908 yılında Sırât-ı Müstakîm adıyla yayım hayatına başlayan ve sonra isim değişikliğiyle 1966 yılına kadar yayımını devam ettiren, toplumsal ve kültürel tarihimizin birden fazla dönemine damgasını vurmuş en önemli yayın organlarından biri olan Sebîlürreşâd Dergisi'nin, 1948-1966 yılları arasında neşredilen sayılarının kapaklarındaki hat eserlerini inceleyen bir çalışmadır. Yaymlandığı süre boyunca çeşitli nedenlerle birçok kere kapatılarak kesintiye uğramış olan dergi, toplamda 15 cilt, 362 sayı yayımlanmıştır. Tüm ciltler detaylı bir şekilde tarandıktan sonra dergi sayılarından 170 tanesinin kapağında hüsn-i hat olduğu sonucuna ulaşılmış ve tez çalışması bu kapsamda hazırlanmıştır.

Araştırmada, Sebîlürreşâd Dergisi'nin başlangıçtan günümüze kadar gelen ve devam etmekte olan süreci ile ilgili genel bilgi verildikten sonra hat sanatının tarihî süreci, yazının sanat haline gelişi ve estetik boyutu ile ilgili bir bölüm eklenmiştir. Daha sonra dergi kapaklarında yer alan hat eserleri tespit edilerek düzenli bir katalog oluşturulmuş ve esas itibarıyla kapaklarda bulunan eserler, hat sanatı kriterleri bakımından teknik ve estetik olarak ele alınmıştır.

Sebîlürreşâd Dergisi ile ilgili yapılmış çalışmalara, geleneksel sanatlar yönüyle de bir katkı sağlanması amaçlanırken dergide bulunan eserleri tespit etmek, hat estetiği bakımından değerlendirmek ve eserlerin hattatlarını belirleyerek her biri hakkında bilgi sunmak, bu çalışmanın temel amacı olmuştur.

Aynı zamanda tez çalışmasının değerlendirme kısmında, dergi kapaklarında yoğun şekilde hat eser bulunmasının gerekçeleri üzerine bir yorumlama yapılmıştır. Bu bağlamda tez çalışması; bir edebî eser olarak da görebileceğimiz mevcut süreli yayına, sanat tarihi penceresinden bir yorum getirmesi yönüyle ender, Sebîlürreşâd Dergisi özelinde ise hem geleneksel sanatlar hem de sanat tarihi alanında konuyu inceleyen bir çalışma olması bakımından ise ilk olarak kabul edilebilir.

1.2. Araştırmada İzlenen Metot

Tez çalışmasına ilk olarak konunun tespiti ile başlanmıştır. Konunun tespit edilmesinin ardından bir ana hat planı yapılmıştır. Yapılan bu ana hat planı doğrultusunda öncelikle Sebülürreşâd Dergisi'ne yönelik zengin bir katalog ve envanter taramasına girişilmiştir.

Başta Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi olmak üzere Sebülürreşâd Dergisi'nin mevcut sayılarına ulaşılabılme imkânı bulunan İBB Atatürk Kitaplığı, Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi ve Millî Kütüphane arşivleri tek tek ziyaret edilmiş, katalogları incelenmiş ve 1948-1966 dönemi arasında yayımlanan dergilerin hem dijital taramaları temin edilmiş hem de dergi kapaklarının tamamı fotoğraflanarak kayıt altına alınmıştır. Bunun yanı sıra eksik kalan dergi içerikleriyle alakalı olarak İslâmcı dergiler dijital arşivi taranmış ve İDP (İslâmcı Dergiler Projesi) online portalinden yararlanılmıştır. Ayrıca tez konusu kapsamında YÖK Ulusal Tez Arşivi taranmış, Sebülürreşâd Dergisi ile ilgili hazırlanan tüm tezlere ulaşılarak inceleme yapılmıştır.

Katalog taraması dahilinde konu ile alakalı akademik yayınlar araştırılırken basılı kitap, makale ve bildirilere de ulaşılmış, bazı eser müellifleriyle birebir görüşme sağlanmıştır. Derginin kendisine ve dergiyi konu edinen çalışmalara yönelik yapılan bu envanter-katalog taraması sonrasında hat sanatının tarihçesi ve bu sanatın estetik yönüyle alakalı bir araştırma yapılmış, daha sonra dergi kapaklarındaki eserlerin hattatları üzerine de ayrıntılı bir çalışma yapılarak her bir hattatın hayatı ve eserleri konu dahilinde araştırılmış ve dergide bulunan eserlerin orijinal ya da renkli görselleri temin edilmeye çalışılmıştır. Bu veriler özellikle tezin katalog ve değerlendirme kısımlarında karşılaştırmalar yapmak için kullanılmıştır.

Tezin değerlendirme kısmında yapılacak bir yorumlamaya bağlı olarak sanat ve güdümlü tutum (dirijizm) ilişkisi üzerine bir okuma yapılmış, konuyla dolaylı bir şekilde ilişkili olan çalışmalara ulaşılmış ve bu vesile ile tezin anlam dağarcığı genişletilmeye çalışılmıştır.

Tüm bu sürecin ardından daha önce yapılan ana hat planı dahilinde tezin yazımına geçilmiştir. Birinci bölümde; konunun tanımı, önemi ve sınırları üzerinde durulmuştur. İkinci bölüm, Sebülürreşâd Dergisinin tarihçesine ayrılmıştır. Üçüncü

bölümde; hat sanatının tarihçesi, yazının gelişim süreci, İslâm yazılarının çeşitleri, İslâm sanatında estetik bakış açısı ve hat sanatındaki güzellik kriterleri anlatılmıştır. Dördüncü bölümde ise tez dahilinde ele alınan hat sanatı içerikli 85 adet dergi kapağı, katalog şeklinde ve dergideki yayımlanma tarihine göre sıralanarak incelenmiştir. Sıralamada bazı eserlerin, derginin muhtelif sayılarında birçok defa kullanıldığı görülmüş ve bu noktada ilk kez yayımlanan sayı esas alınarak tekrar edilen eserlerin bulunduğu cilt ve sayı bilgileri dipnotta belirtilmiştir. Katalog eserlerini inceleme işleminde standart bir şablon kullanılmış ve hatların yorumlanmasının dışında hattatlarla ilgili bilgiler, bu şablona bağlı olarak yine dipnotlarda verilmiştir.

Değerlendirme kısmında hat eserler, estetik açıdan birden fazla başlık altında gruplandırılarak ele alınmış ayrıca dergi kapaklarında hat eserlerin kullanılması, yorumbilimsel bağlamda sorgulanmıştır. Sonuç kısmında ise tezin alana katkıları üzerinde durulmuştur.

1.3. Konu İle İlgili Yapılmış Çalışmalar

Bu tezde ele aldığımız biçimde, Sebîlürreşâd Dergisi'nin kapaklarında yer alan hüsn-i hat eserleri ile ilgili bugüne kadar yapılmış herhangi bir araştırma bulunmamaktadır. Yapılan literatür taramasında karşılaşılan çalışmalar, konuyu daha ziyade din, tarih, sosyoloji, siyasal bilimler ve edebiyat gibi alanlar kapsamında incelemiş olup güzel sanatlar alanında yapılmış bir başka araştırmaya rastlanmamıştır.

Konuyla ilgili farklı disiplinlerde ortaya konmuş olan çeşitli araştırma-çalışmalar ve tezlerden, özellikle “*Sebîlürreşâd Dergisi Tarihçesi*” adlı bölüm oluşturulurken istifade edilen başlıca kaynaklar kronolojik olarak şöyle zikredilebilir;

Kitaplar:

Ceyhan, Abdullah; *Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlürreşâd Mecmuaları Fihristi*, 1991. (Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlürreşâd dergilerinin, yayımlanma sürecini üç bölüm halinde ele alan; makale başlıklarına ve yazar adlarına göre hazırlanmış bir alfabetik fihrist ve indeks çalışmasıdır.)

Debus, Esther; *Sebîlürreşâd: Kemalizm Öncesi ve Sonrası Dönemdeki İslamcı Muhalefete Dair Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, 2009. (İslamcı düşüncenin Atatürk ve İnönü dönemlerindeki tarihsel boyutunu ve yaşanan değişimleri Sebîlürreşâd Mecmuası (1908-1925 ve 1948-1965) temelinde ele alan bir çalışmadır.)

Gün, Fahrettin; *Çok Partili Hayata Geçerken İslâmcılara Göre Din-Siyaset ve Laiklik (1948-1954)*, 2001. (1948-1954 arası dönemde din, devlet/ siyaset, demokrasi ve laiklikle ilgili gelişmeleri, Sebîlürreşâd perspektifinden ele alan bir çalışmadır.)

Gündoğdu, Abdullah; *Ümmetten Millete*, 2007. (Türkiye dışından özellikle Çarlık Rusya'sından gelen Türklerin, Türk düşünce ve kültür hayatındaki etkilerini; gazeteci-yazar, düşünür, siyasetçi ve Türkçülük akımının önde gelen liderlerinden biri olan Ahmet Ağaoğlu'nun, Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlürreşâd dergilerinde yayımlanan makaleleri özelinde değerlendiren bir çalışmadır.)

Gündüz, Mustafa; *II. Meşrutiyet'in Klasik Paradigmaları: İctihad, Sebîlürreşad ve Türk Yurdu'nda Toplumsal Tezler*, 2007. (Türkçü ve İslâmcı ideolojilerin sözcülüğünü yapan basın organlarından olan Sebîlürreşâd dergisinin, siyasi özelliğinin yanında dönemin toplumsal sorunlarını da ele alması nedeniyle söz konusu paradigmalara (Türkçülük, İslâmcılık) II. Meşrutiyet toplumuna, eğitim ve modernleşme bağlamında yaptığı katkıları inceleyen bir çalışmadır.)

Mertoğlu, M. Suat; *Sırât-ı Müstakîm Mecmuası Açıklamalı Fihrist ve Dizin*, 2008. (Sırât-ı Müstakîm Mecmuası'nın zengin içeriğinin, fihrist ve çeşitli başlıklardaki dizinler şeklinde düzenlendiği ve özellikle dönem çalışması yapan araştırmacıların, dergiden daha kolay bir biçimde istifade edebilmelerine imkân tanıyan, aynı zamanda dergi hakkında genel bilgi veren bir çalışmadır.)

Makale ve tezler:

Arabacı, Caner; *Sebîlürreşad'ın Cumhuriyet Ve Yeniliklere Bakışı*, 1999. (Cumhuriyet ilan edildiği zaman; bu önemli rejim değişikliğinin, İslâmcı basın tarafından nasıl değerlendirildiğini, İslâmcı basının temsilcisi durumunda olan Sebîlürreşâd Dergisi temelinde ele alan bir çalışmadır.)

Birekul, Mehmet; *Sırat-ı Müstakim Ve Sebîlürreşad Dergileri Özelinde Din Tartışmalarının Dünü Bugünü*. (Sebîlürreşâd Dergisi'nde yayımlanan makaleler içinden, din eğitimiyle ilgili olanların tasnif edildiği ve değerlendirilmesinin yapıldığı bir çalışmadır.)

Efe, Adem; *Uzun Soluklu Bir Dergi: Sebîlürreşâd (Tarihçesi ve Bazı Sosyo-Kültürel Problemlere Yaklaşımı)*, 2008. (Sebîlürreşâd Dergisi'nin tarihçesi, yayım politikası ve derginin ele aldığı bazı sosyolojik konuların değerlendirmesinin yapıldığı bir çalışmadır.)

Gül, Adnan; *Sebilürreşad (Sırat-Müstakim) Dergisi'ne Göre Batılılaşma Problemi*, 2006. (Sebilürreşad Dergisi'nin Türk fikir hayatındaki rolünün belirlenmeye çalışıldığı bir araştırmadır.)

Pak, Süleyman; *Sebilürreşad ve Sırât-ı Müstakim Dergilerinde Çıkan Eğitimle İlgili Yazıların Tesbit ve Tahlili*, 1995. (Sebilürreşad ve Sırât-ı Müstakim Dergilerinin eğitim konusuna bakışını, dergide yayımlanan makaleler bazında inceleyen ve dönemin eğitim problemlerine çözüm arama noktasında fikir geliştiren bir çalışmadır.)

İKİNCİ BÖLÜM

2. SEBİLÜRREŞÂD DERGİSİ TARİHÇESİ

Sebilürreşâd Dergisi ilk olarak 14 Ağustos 1908 yılında Sırât-ı Müstakîm ismiyle, Ebu'l-Ula Zeynel Âbidin Mardin ve Eşref Edip Fergan tarafından, “İttihâd-ı İslâm” düşüncesinin yayın organı olarak çıkartılmaya başlanmıştır¹ (Resim 2.1.). Bu ilk derginin başyazarı Mehmet Âkif'tir. İlk sayıdan itibaren Meşrutiyet yanlısı olan dergi, dönemin bütün İslâmcı aydınlarını çevresinde toplamış olup dergideki yazılar, alanında uzman isimler tarafından hazırlanmıştır². Yedinci ciltten sonra Ebu'l- Ula Mardin'in dergiden ayrılmasıyla birlikte, Eşref Edip sahipliğini de üstlendiği derginin yayımını, 8 Mart 1912 tarihinden sonra ismini de değiştirmek suretiyle tek başına devam ettirmiştir³.

Sırât-ı Müstakîm olarak 182 sayı yayımlanan dergi, yaklaşık dört yıl sonra 183. sayıdan itibaren “Sebilürreşâd” ismiyle 1925 yılına kadar yayımını sürdürmüştür⁴. Bu hususu Eşref Edip şöyle açıklamaktadır: “*Sebilürreşâd*” adını merhum Prens Abbas Halim Paşa'nın Heybeliada'daki Selâmlık Köşkünde koyduk. M. Âkif Bey ile beraber Abbas Halim Paşa, Kur'an-ı Kerim'den rastgele bir sayfa açtık ve “*İttebiunî Ehdikum Sebillerreşâd*”⁵ âyeti çıktı. Biz de bu âyette geçen “*Sebilürreşâd*” isminde karar kıldık”⁶. Sırât-ı Müstakîm; “doğru yol, Sırat Köprüsü, üstünden geçip Cennete gitmek üzere Cehennem üzerine kurulacak olan çok dar ve güç geçilir köprü” anlamlarına gelmektedir⁷. “Dosdoğru yol” anlamına gelen ve Sırât-ı Müstakîm'in devamı niteliğinde olan Sebilürreşâd, yeni sayı numarasının yanında (1-183 şeklinde) eskisini de kullanmıştır (Resim 2.2.). Başlık klişesi altında “*Vallâhu yehdî men yeşâü ilâ*

¹ Fahrettin Gün, **Çok Partili Hayata Geçerken İslâmcılara Göre Din-Siyaset ve Laiklik (1948-1954)**, Beyan Yayınları, İstanbul, 2001, s. 59.

² Abdullah Gündoğdu, **Ümmetten Millete**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 63.

³ M. Suat Mertoğlu, **Sırât-ı Müstakîm Mecmuası Açıklamalı Fihrist ve Dizin**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2008, s. 14.

⁴ Derginin Sırât-ı Müstakîm adını bırakıp Sebilürreşâd ismini almasının gerekçesi ne adı geçen sayılarda ne de daha sonraki dönemde herhangi bir yazarın ifadesinde yer almamıştır.

⁵ Mü'min Sûresi 40/38.

⁶ Eşref Edip, “Ebülulâ Beyle Beraber Nasıl Çalıştık? Sıratı Müstakîmi Nasıl Çıkardık?”, **Sebilürreşâd**, c. 10, sy. 238, 1957, ss. 200-201.

⁷ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, İstanbul, 1982, s. 1139.

sırâtin müstakîm”⁸ ile “*İttebiûni ehdikum sebîlurreşâd*”⁹ âyeti yazılı olup ikisi arasında “Dinî, İlmî, Edebî, Siyâsî Haftalık Mecmûa-ı İslâmîyedir” ifadesi yer almakta olduğundan iki âyet metninden hareketle derginin eski ve yeni adı bir arada verilmek istenmiştir¹⁰.

Resim 2.1. H. 1326/1908 tarihli Sırât-ı Müstakîm Dergisi Sayı: I

Resim 2.2. H. 1330/1912 tarihli Sebîlurreşâd Dergisi Sayı: I

Dergi, 8 Mart 1912 tarihinden sonra İttihat ve Terakki ile uzlaşmadığı için üç defa kapatılmıştır¹¹. Yayın hayatı boyunca birkaç kez kapatılan ve sansüre uğratılan Sebîlurreşâd, bu kapatılma süreçlerinden birinde yayınına ara vermemek amacıyla ismini “Sebîlunnecât” olarak değiştirmiş ve iki sayı (Haziran 1914, Sayı: 300-301) bu isimle basılmıştır¹².

⁸ Nur Sûresi 24/46.

⁹ Mü'min Sûresi 40/38.

¹⁰ Adem Efe, Uzun Soluklu İslamcı Bir Dergi: Sebîlurreşâd (Tarihçesi ve Bazı Sosyo-Kültürel Problemlere Yaklaşımı), *Marife*, yıl. 8, sy. 2, 2008, s. 160.

¹¹ Gündoğdu, *a.g.e.*, s. 63.

¹² M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmet Âkif Hakkında Araştırmalar III*, M Ü. İ. Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2014, s. 149.

Birçok defa kesintiye uğramakla birlikte 1966 yılına kadar varlığını sürdüren dergi, II. Meşrutiyetin en önemli yayın organlarından biri olmuştur. II. Meşrutiyet’le birlikte Osmanlıcılık, Batıcılık, İslâmcılık ve Türkçülük gibi düşünce akımları bu dönemde kendilerini daha rahat ifade etmeye başlamış ve basın yayın hayatı üzerinde daha önce uygulanan kısıtlamalar kaldırıldığı için tam anlamıyla bir yayın patlaması yaşanmıştır¹³. Bu süreçte İslâmcılık, diğer akımlara göre daha geniş bir alanda etkisini göstermiştir. Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlürreşâd, bu akımın en belirgin ve özgün yayın organları olmuştur. Bununla birlikte Beyânü’l Hak, Hikmet, İttihâd-ı İslâm, Volkan, Teârüfî Müslimîn, Mekâtip ve Medâris, Livâ-yı İslâm ve Mahfel de yine İslâmcılar tarafından çıkartılan başlıca süreli yayınlardır¹⁴.

II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı fikir hayatında, modernist İslâmcı düşüncenin önemli temsilcilerinden olan Mehmet Âkif, başyazarı olduğu Sırât-ı Müstakîm (sonraki adıyla Sebîlürreşâd) dergisinde yayımlanan manzum eserleri, makaleleri ve şiirleriyle temsil ettiği toplumun düşüncelerini büyük oranda yansıtmakla beraber burada yayımlanan şiirlerini daha sonra Safahat’ta¹⁵ bir araya toplayarak sesini geniş kitlelere duyurmuştur¹⁶.

Sebîlürreşâd, İslâmcılık akımının sözcülüğünü yapmış bir yayın olmasına rağmen çeşitli dönemlerde İslâmcı görüşe sahip olmayanlar da yazılarıyla dergide yer almışlardır. Yayın politikasındaki bu durum tek seslilik ve taassuptan uzak durma

¹³ Mertoğlu, a.g.e., s. 9.

¹⁴ Mustafa Gündüz, **II. Meşrutiyet’in Klasik Paradigmaları: İctihad, Sebîlürreşad ve Türk Yurdu’nda Toplumsal Tezler**, Lotus Yayınevi, Ankara, 2007, s. 214.

¹⁵ Mehmet Âkif’in şiirlerini topladığı yedi kitaplık külliyyâtın genel adıdır. Birinci kitabın adı yalnızca “Safahat”tır. İlk altı kitabın baskıları İstanbul’da, yedinci kitabın ise Kahire’de yapılmıştır. Sırât-ı Müstakîm’de yayımlanmış kırk dört manzume ve on mısralık yeni bir şiirden oluşan Birinci Safahat 1911 yılında; “Süleymaniye Kürsüsünde” başlığını taşıyan İkinci Safahat ilk olarak Sırât-ı Müstakîm’de tefrika olarak ve sonrasında kitap olarak 1912 yılında; “Hakkın Sesleri” başlığını taşıyan Üçüncü Safahat Sebîlürreşâd Kütüphanesi Neşriyatı tarafından 1913 yılında; “Fatih Kürsüsünde” başlığını taşıyan Dördüncü Safahat yine aynı yayınevi tarafından 1914 yılında; “Berlin Hatıraları” ve “Necid Çöllerinden Medine’ye” başlıklı manzumelerini de kapsayan “Hatıralar” başlıklı Beşinci Safahat 1917 yılında yayımlandı. Cumhuriyet’ten sonra ise “Âsım” başlıklı Altıncı Safahat 1924 yılında ve “Gölgeler” başlığını taşıyan Yedinci Safahat ise 1933 yılında yayımlanmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Mehmet Âkif Ersoy, **Safahat**, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İzmir, 2018, ss. 21- 31; M. Ertuğrul Düzdağ, **Mehmet Âkif Hakkında Araştırmalar II**, M Ü. İ. Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 25- 27.

¹⁶ Birgül Koçak, **II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı-Türk Aydınında Batı Eleştirisi: Sırât-ı Müstakim Örneği**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 155.

gayreti ile birlikte aynı zamanda içinde bulunulan şartlardan dolayı milliliğin ağır basarak âdeta İslâmcılık ve Türkçülüğün dergi bünyesinde birleştirilmiş olmasıyla açıklanabilir¹⁷. Sebülürreşâd, devletin ve milletin kurtuluşu hususunda çeşitli çözümler geliştirebilmek amacıyla farklı düşünce akımlarına mensup aydınları bir araya getirmiştir. Başlangıçta modernist İslâmcıların görüşlerine de yer vermiştir fakat daha sonra ortaya çıkan görüş ayrılıkları sonucu, bu grubun İslâm Mecmuası çıkartmasıyla birlikte dergi daha muhafazakâr, gelenekçi ve İslâmcı bir söylem geliştirerek modernist İslâmcılara sert eleştiriler yöneltmiştir¹⁸.

Genel anlamda derginin amacı; dine hizmet etmek, din kardeşlerine doğru yolu göstermek ve devlet-toplum hayatını sarsacak tehlikelere dikkat çekmek olmuştur. Bunun yanı sıra insanları İslâm çatısı altında toplayıp şuur kazandırmayı hedeflemiştir ve İslâm dinine karşı oluşan yanlış tutumlara karşılık, konuyu açıklığa kavuşturan yazı dizileri yayımlamıştır¹⁹. Ayrıca Osmanlı toprakları içindeki ve başka ülkelerdeki Müslümanlar arasında fikir bağı oluşturmak için, Hindistan, Afganistan, Türkistan ve Romanya gibi yerlere hususi muhabirler göndererek Müslümanlar arasında bir ruhi birliğin oluşmasını gaye edinmiştir²⁰. Türkçe konuşan ve Müslümanların yaşadığı hemen hemen tüm bölgelere gönderilen dergi, Rusya Hükümeti tarafından bir süre yasaklanmış ve sınırları içine alınmamıştır²¹. Ancak her türlü zorluğa rağmen çalışmalarını yılmadan devam ettirmiş, diğer Müslüman ülkeler arasında köprü vazifesi yaparak Müslümanların sesi olmayı başarmıştır. Dergi ilk sayısından itibaren Mehmet Âkif'in önceden yazdığı şiirlerini yayımlamış ve Eşref Edip anılarında, Sırât-ı Müstakîm'in tüm İslâm âleminde şöhret kazanmasında Âkif'in yazılarının ve

¹⁷ Adnan Gül, **Sebilürreşad (Sırat-Müstakim) Dergisi'ne Göre Batılılaşma Problemi**, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 78.

¹⁸ Zafer Toprak, "II. Meşrutiyette Fikir Dergileri", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, c.1, İstanbul, 1985, s. 126.

¹⁹ Caner Arabacı, "Eşref Edip Fergan ve Sebilürreşad Üzerine", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 6 (İslâmcılık)**, Ed. Tanıl Bora ve Murat Gültekinil, 2. baskı, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2005, ss. 119-120.

²⁰ Süleyman Pak, **Sebilürreşad ve Sırat-ı Müstakim Dergilerinde Çıkan Eğitimle İlgili Yazıların Tesbit ve Tahlili**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1995, s. 28.

²¹ Düzdağ, **Mehmet Âkif Hakkında Araştırmalar III**, s. 158.

şiiirlerinin büyük etkisi olduğunu, özellikle Rusya Müslümanları arasında büyük ilgi uyandırdığını belirtmiştir²².

Dergi, içerik bakımından iki kısımdan oluşmaktadır: birinci kısım ilmî ve fennîdir, ikinci kısım ise siyâsîyât ve toplumsal hayat üzerinedir. Dergide Tefsir ve Hadis'e dair önemli konular; ulûma, fûnûna ve toplumsal hayata temas eden âyet ve hadis-i şerîfler şerh ve izah edilmiş, birçok felsefî probleme, fikhî konulardaki sorulara cevaplar verilmiştir²³. Dergide telif yazıların dışında çok sayıda çeviri de yayımlanmıştır²⁴. Sebîlürreşâd, çeşitli sebeplerle on beş günde ya da ayda bir çıktığı ve bazen sayılarını birleştirdiği veya birkaç ay üst üste çıkamadığı zamanlar olmuşsa da daima haftalık olarak kalmış ve bu özelliğini devam ettirmiştir²⁵.

Yazar kadrosu devrin önde gelen şahsiyetlerinden oluşmaktadır. Başta Mehmet Âkif olmak üzere Eşref Edip, Manastırlı İsmail Hakkı, Mardinzâde Arif Bey, Şeyhülislâm Musa Kâzım, Bereketzâde İsmail Hakkı, Babanzâde Ahmet Naim, Kazanlı Halim Sabit, Bursalı Mehmet Tahir, Şeyh Muhammed Abduh, Yusuf Akçoraoğlu, Ahmet Ağaoğlu, Mithat Cemal Kuntay, Tahirü'l Mevlevî, M. Şemseddin Günaltay, Cevat Rifat Atilhan, Kâmil Miras, Hasan Basri Çantay, Raif Ogan, Ömer Rıza Doğrul, Ali Fuat Başgil, Peyâmi Safa, Süleyman Nazîf, Hâlîde Nusret Kâzım, Mehmet Fatin, Ali Ekrem, Ahmet Hamdi Akseki, M. Hamdi Yazır gibi düşünce ve siyaset alanındaki onlarca değerli şahsiyet Sebîlürreşâd' da fikir beyan etmişlerdir²⁶.

Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlürreşâd Dergisi uzun bir yayın dönemi geçirirken beş büyük savaş görmüş özellikle Kurtuluş Savaşında hem fikrî hem siyasi buhran döneminde birlik ve beraberlik konularını ele alarak halkı bilinçlendirmiş, vatan savunması noktasında teşvik edici rol üstlenmiştir²⁷. Dergi, Millî Mücadele'ye en fazla destek veren, hükümet tarafından binlerce bastırılarak bütün cephelere dağıtılan en

²² Koçak, **a.g.e.**, s. 137.

²³ Efe, **a.g.m.**, s. 162.

²⁴ Sırât-ı Müstakîm'deki "Yazarlara Göre Telif, Tercüme ve Neşir Sayıları" tablosu için bkz. Mertoğlu, **a.g.e.**, s. 15.

²⁵ Düzdâğ, **Mehmet Âkif Hakkında Araştırmalar III**, s. 155.

²⁶ Caner Arabacı, "Sebîlürreşâd'ın Cumhuriyet Ve Yeniliklere Bakışı", **Selçuk İletişim Dergisi**, c. 1, sy. 1, 1999, s. 14.

²⁷ Pak, **a.g.e.**, s. 26.

önemli yayındır²⁸. 16 Mart 1920’ de İstanbul’ un işgali üzerine Kastamonu’ ya taşınan dergi, burada 3 nüsha yayımlandıktan sonra 13 Ocak 1921’ de Ankara’ dan yayımlanmaya başlamış ve 490. sayısını Sakarya Savaşı öncesinde Kayseri’ ye taşınarak orada yayımlamıştır²⁹. Sakarya Zaferi’nden sonra tekrar Ankara’ ya taşınan dergi, burada 527. sayıya kadar neşriyatını sürdürdükten sonra Mayıs 1923’ te tekrar İstanbul’ a dönerek yayımını devam ettirmiştir³⁰. Dergi 5 Mart 1925’de 641. sayıda iken Takrîrî Sükûn Kanunu ile kapatılmış³¹ ve uzun süre yayın hayatından çekilmiştir³². Eşref Edip tutuklanarak İstiklal Mahkemelerinde yargılanmış ve daha sonra derginin yayım faaliyetini durdurmak kaydıyla serbest bırakılmıştır³³.

1908-1912 yılları arasında Sırât-ı Müstakîm, 1912-1925 yılları arasında ise Sebîlürreşâd olarak yayımlanan dergi, 1948-1966 yılları arasında tam 22 yıl aradan sonra Eşref Edip tarafından yine aynı isimle fakat bu kez yeni harflerle yayımlanmıştır³⁴.

Dergi; “Allah’ın inâyetiyle Sebîlürreşâd’a başlıyoruz” diyerek yeniden yayımlanmasını âdeta yeniden doğma ve diriliş olarak tarif etmektedir³⁵. Mayıs 1948’de tekrar neşrine başlanan II. Dönem³⁶ Sebîlürreşâd’da da yine ilk dönemde olduğu gibi din ve siyaset ağırlıklı bir yayın politikası içinde bulunulmuş, yoğun olarak siyasi olaylar konu edilmiş aynı zamanda İslâmî İlimler, Fıkhî Meseleler, İslâm Tarihi, Mezhepler Tarihi, İslâm dünyasıyla ilgili haberler gibi konuların yanı sıra, din ekseninde laiklik tartışmaları, siyasi partiler ve din- siyaset ilişkisi gibi konulara büyük bir önemle yer verilmiştir³⁷. Yeni dönemde İslâmcı çizgisini daha da koruyan, genel özellikleriyle muhafazakâr, milliyetçi, gelişmeci ve devletçi bir yapıya sahip olan

²⁸ Gündüz, **a.g.e.**, s. 241.

²⁹ Gündoğdu, **a.g.e.**, s. 63.

³⁰ Abdullah Ceyhan, **Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlürreşâd Mecmuaları Fihristi**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. VIII.

³¹ **Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı**, Belge No: 13-12-12 / 86-44.

³² Arabacı, **a.g.m.**, 1999, s. 13.

³³ Gün, **a.g.e.**, s. 62.

³⁴ Mehmet Birekul, “Sırât-ı Müstakim Ve Sebîlürreşâd Dergileri Özelinde Din Tartışmalarının Dünü Bugünü”, https://www.academia.edu/33034700/SUIFD23_ (Erişim Tarihi: 15.01.2019)

³⁵ Sebîlürreşâd, c.1, sy.1, 1948, s. 2.

³⁶ Sebîlürreşâd’ın 1948-1966 yılları arasındaki dönemi, bu çalışmada II. Dönem olarak belirtilmiştir. Aynı dönemi; Ertuğrul Düzdağ, “*İkinci Devre*”, Adem Efe “*3. Dönem*” ve Esther Debus “*Yeni Dizin*” şeklinde nitelendirmiştir.

³⁷ Gün, **a.g.e.**, ss. 63-64.

dergi, yine rejimin yanında yer alarak yeni rejimi benimsemiş ve Cumhuriyet'e sahip çıkmıştır³⁸. Öte yandan 1948-1950 arasında din ve vicdan hürriyeti meselesi üzerinde fazlaca durulmuş, dergi idarecilerine göre iktidar partisinin politikaları derginin savunduğu misyon bağlamında eleştirilerek, halkın manevî ve ahlâkî değerlerinden sarsıldığı tezi, dergi bünyesinde ön plana çıkmıştır³⁹. II. Dönem Sebülürreşâd Dergisi'ni; fikrî açıdan I. Dönem kadar derin olmasa da muhteva bakımından; “Siyâsî, dinî, ilmî, edebî ve ahlâkî” bir mecmua olarak nitelendirmek mümkündür. Dergi bu yeni biçimiyle eski etki ve ağırlığına ulaşamamıştır ancak I. Dönem ve II. Dönem Sebülürreşâd dergilerinin neşet ettiği ortam; siyasi hadiseler ve fikir düzeyi bakımından değerlendirildiğinde birbirinden oldukça farklı dönemlerde yayımlanan dergileri, bu minvalde birbirleriyle kıyaslamanın doğru olmadığı söylenebilir. Buna bağlı olarak ilk dönemde Osmanlı'nın düşünce ortamı içinde yetişen çok güçlü kalemler varken, II. Dönem Sebülürreşâd'da bu kadrodan birkaç kişi kalmıştır, yazarların çoğu vefat etmiştir ve M. Şemsettin Günaltay gibi eski İslâmcı bazı yazarlar farklı alanlara kaymıştır⁴⁰.

Yazar kadrosu; başta Eşref Edip olmak üzere Ahmet Kâmil Miras, Cevat Rıfat Atilhan, Mehmet Raif Ogan, Hasan Basri Çantay, Ömer Rıza Doğrul, Ali Fuat Başgil, Yusuf Ziya Çağlı, Yusuf Ziya Kösemen, Kemâl Kuşçu, Kadircan Kafı gibi yazarlardan oluşmaktadır aynı zamanda Ahmet Hamdi Akseki'nin sürekli olarak, Mehmet Âkif, İzmirli İsmail Hakkı, Bediüzzaman Said Nursî, Babanzâde Ahmet Nâim, İsmail Fenni, Peyâmi Safa, A. Nihat Tarlan, N. Sâmi Banarlı, Nurettin Topçu ve Said Halim Paşa gibi yazarların bazı makaleleri de zaman zaman yer almıştır⁴¹.

Derginin ideolojik çerçevesinin belirlenmesinde sahibi, müdürü ve başyazarı Eşref Edip'in rolü büyüktür. M. Raif Ogan, Cevat Rıfat Atilhan ve Hasan Basri Çantay ise derginin politik tavrını ortaya koyma noktasında katkıda bulunmuş isimlerdir.

³⁸ Arabacı, **a.g.m.**, 2005, s. 126.

³⁹ Esther Debus, **Sebülürreşâd: Kemalizm Öncesi ve Sonrası Dönemdeki İslâmcı Muhalefete Dair Karşılaştırmalı Bir Araştırma**, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 273.

⁴⁰ Gün, **a.g.e.**, ss. 64-65.

⁴¹ Efe, **a.g.m.**, s. 170.

Dergide 1948 sonrası yapılan laiklik tartışmaları sık sık gündeme gelmiştir⁴². 1948-1950 arasında yayınlanan yazıların çoğunda ise din derslerinin yeniden müfredata konulması, İmam-Hatip okullarının açılması ve Arapça ezan yasağının kaldırılması gibi birtakım talepler dile getirilmiş bununla beraber Ceza Kanunu'ndaki laiklik maddesi ile ilgili bazı eleştiri yazılarına⁴³ yer verilmiştir⁴⁴.

Dergide; Eşref Edip'in yaklaşık olarak 200, Mehmet Raif Ogan'ın 150, Cevat Rıfat'ın 120, Hasan Basri'nin 100'ü aşkın, Ahmet Kâmil Miras'ın 30, Ali Fuat Başgil'in 27, Bediüzzaman Said Nursi'nin 7, Ömer Rıza Doğrul'un 23, Peyâmi Safa'nın 14 ve Nurettin Topçu'nun 7 makalesi yer almıştır⁴⁵.

II. Dönem Sebîlürreşâd Dergisi, başlangıçta haftalık olarak yayımlanmaya başlamış olsa da 18 yıllık süreçte, siyasi şartların zorlamasından dolayı zaman zaman on beş günlük ya da aylık sürelerle de yayımlanmıştır. Siyah- beyaz olan derginin her 25 sayısı, 400 sayfalık 1 cildi oluşturmakla birlikte toplam 15 cilttir fakat son cilt olan 15. cilt, 12 sayıdan meydana gelmiştir⁴⁶. Sebîlürreşâd 1948-1966 arasında toplam 362⁴⁷ sayı neşredilmiştir⁴⁸.

1908' den 1966'ya kadar, zaman zaman kesintiye uğrayıp farklı isimler olsa da yayın hayatına devam eden dergi, 50 sene aradan sonra 14 Ağustos 2016 tarihi itibarıyla, Ankara merkezli olarak gazeteci-yazar Fatih Bayhan'ın öncülüğünde "sebilurresad.com.tr" adresi üzerinden abonelik sistemi ile yayımlanmaya başlamıştır.

⁴² M. Raif Ogan, "Bayar'ın Bursa Nutkunda Karanlık Birakılan Lâiklik Mevzuu", **Sebîlürreşâd**, c. 2, sy. 47, 1949, ss. 341- 346; Eşref Edip, "Lâiklik Şeriat Aleyhtarlığı mıdır?", **Sebîlürreşâd**, c. 2, sy. 45, 1949, ss. 315-316.

⁴³ Eşref Edip, tek parti döneminin icraatlarına yönelik yazdığı eleştiri yazılarını Sebîlürreşâd'dan sonra 1969 yılında "Kara Kitap" adlı eserinde bir araya getirmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Eşref Edip, **Kara Kitap Milleti Nasıl Aldattılar? Mukaddesâtına Nasıl Saldırdılar?**, Haz. Fahrettin Gün, Beyan Yayınları, İstanbul, 2018.

⁴⁴ Debus, **a.g.e.**, s. 215.

⁴⁵ Gün, **a.g.e.**, s. 67.

⁴⁶ **a.g.e.**, ss. 64- 65.

⁴⁷ 1948-1966 yılları arasında çıkan Sebîlürreşâd Dergileri'nin sayılarıyla ilgili olarak; Abdullah Ceyhan, "Sırat-ı Müstakim ve Sebîlürreşâd Mecmuaları Fihristi" adlı eserinde 359, Caner Arabacı, "Sebîlürreşâd'ın Cumhuriyet ve Yeniliklere Bakışı" adlı makalesinde 365 sayı neşredildiğinden bahsetmektedir. Tarafımdan yapılan araştırmada Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Av. Hüseyin Üzülmaz arşivinden ulaşılan 12 cilt ile birlikte İslami Dergiler Projesi (İDP) online portalinden ve İBB Atatürk Kitaplığı'ndan ulaşılan 13. 14. ve 15. ciltleri de hesaba katarak yapılan sayım sonuca göre toplam sayının 362 olduğu tespit edilmiştir.

⁴⁸ Mertoğlu, **a.g.e.**, s. 14.

Sebülürreşâd'ın 14 Ağustos 2016 tarihinde çıkan 1008. sayısının manşeti “Allah’ın inayetiyle, devam...” başlığını taşımaktadır. Şubat 2020’ye kadar her ayın 14. günü yayımlanmıştır. Mart 2020’den sonra her ayın 1’inden itibaren çıkmaya başlamıştır. İnternet satış sitelerinde ve yurt genelinde birçok kitapçıdan Sebülürreşâd’ı temin etmek mümkündür. Günümüzde yaklaşık 60 ülkeye Sebülürreşâd Dergisi ulaştırılabilmektedir⁴⁹.

Resim 2.3. Sebülürreşâd Dergisi 14 Ağustos 2016

⁴⁹ https://www.sebilurresad.com.tr/index.php?route=information/information&information_id=1
(Erişim Tarihi: 10. 10. 2020)

Tez çalışmasında ele alınan, (1948- 1966 arası) 18 yıllık dönemi kapsayan Sebülürreşâd, toplam 362 sayı basılmıştır. Dergi, kapakla birlikte 16 sayfadır. Kapaklarda, sunulan dosyalarla ilgili çeşitli resimler ve nadiren de karikatürler vardır ancak çoğu kez meşhur hattatların hat eserlerine yer verilmiştir. Bu durum esas itibariyle dönemin siyasi konjonktürü ile ilişkili olup, sanatın manipülatif ve spekülâtif gücü ile de doğrudan ilişkilidir⁵⁰. Zira “*Çok Partili Hayata Geçerken İslâmcılara Göre Din Siyaset Ve Laiklik*” adlı eserinde Fahrettin Gün; bu yaklaşımın Arapça harflere karşı yürütülen düşmanlığa mukabil bir cevap olarak tercih edildiğini belirtmektedir⁵¹.

Dergi kapaklarında eseri bulunan hattatlardan bazıları şunlardır: Urfalı Behçet Arabî, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Mehmet Es’ad Yesârî, Aziz Efendi, Mehmed Zühdi Zeki, Hâlim Özyazıcı, Ahmed Kâmil Akdik, Ahmed Karahisarî, İsmail Hakkı Altunbezer, Şevkî Efendi, Sâmi Efendi, Galatalı Mehmed İzzet Efendi, Hâmid Aytaç, Neyzen Emin Yazıcı, Mehmed Şefik Bey, Mehmed Nazîf Efendi, Mustafa Râkım Efendi, Filibeli Bakkal Hacı Ahmed Ârif Efendi, Hulûsi Efendi, Hacı Nûri Bey, Mahmud Celâleddin, Mahmud Bedreddin Yazır, İsmail Hakkı Baltacıoğlu.

⁵⁰ Sanatın manipülatif ve spekülâtif yönü ile yönlendirici gücü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Sanat, Tasarım ve Manipülasyon Sempozyumu Bildiri Kitabı**, (21-23 Kasım 2013), Sakarya Üniversitesi, 2013.

⁵¹ Gün, **a.g.e.**, ss. 64-65.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. HAT SANATI VE ESTETİK

3.1. Hat Sanatının Tanımı Ve Tarihçesi

Hat, Arapça bir kelime olup sözlükte; “çizgi, satır, yol, yazı” gibi anlamlara gelmektedir⁵². İslâm kültüründe ise “*hüsn-i hat, hüsnü'l- hat ve el-hattu'l-hasen*” şeklinde, “yazı” ve “güzel yazı” manalarında kullanılmıştır. Sadece İslâm yazıları için kullanılan hüsn-i hat tâbiri, aynı zamanda estetik kurallara bağlı olarak ölçülü ve güzel yazı yazma sanatı anlamına da gelir⁵³.

Öncelikle bir iletişim aracı olan yazının temel fonksiyonu; karşı tarafa aktarılmak istenen düşünce veya mesajın iletilmesidir. Hat, bu mesajın veya ruhta meydana gelen duyguların yazı vasıtasıyla resmedilmesi manasında düşünülebilir. Bu bağlamda “*Hat, her ne kadar cismânî âletlerle meydana getirilse de o, rûhânî bir hendesedir*” denmiştir⁵⁴.

İslâmiyetten önce ve İslâm’ın ilk asrına yakın dönemdeki kitabelerin tedkik edilmesi gibi birtakım ilmî araştırmalar neticesinde, İslâm medeniyetinin yazı dili olan Arap yazısının menşei hakkında; bu yazının Nabat yazısından türediği ve hatta onun gelişmiş bir devamı niteliğinde olduğu görüşü kabul edilmiştir⁵⁵. Arap yazısı, Ârâmî halkıyla Fenike yazısına bağlanır ve Ârâmî yazısından Nabat yazısı, bundan da Arap yazısı doğmuştur⁵⁶. Nabat yazısından Arap yazısına geçişin çeşitli safhalarını görmeye imkân sağlayan kitâbelerin en eskisi, Ümmü’l- Cimâl (m. 250) ve en- Nemâre (m. 328) kitâbeleri olup bu mezar taşları, Araplara ait olduğu halde Nabat kültürünün etkisi ile Nabatî yazıyla yazılmışlardır⁵⁷. Buradan hareketle; bahsi geçen kitâbelerin detaylı

⁵² Devellioğlu, a.g.e., s. 406.

⁵³ Muhittin Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**, 4. Baskı, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2010, s. 20.

⁵⁴ a.g.e., s. 20.

⁵⁵ Nihad M. Çetin, “İslâm Hat San’atının Doğuşu ve Gelişmesi (Yâkût Devrinin Sonuna Kadar)”, **İslâm Kültür Mîrâsında Hat San’atı**, İstanbul, IRCICA, 1992, s. 14.

⁵⁶ Süleyman Berk, **Devlet-i Aliyye’den Günümüze Hat Sanatı**, İnkılâb Yayınları, İstanbul, 2013, s.11.

⁵⁷ a.g.e., ss. 11-12.

incelemesi yapıldığında ilk devir Arap yazısının, Nabat yazısı ile harf şekilleri bakımından benzerliğinden ve yakınlığından söz edilebilir⁵⁸.

Yunanca, Süryânice ve Arapça olarak üç dilde yazılmış olan Zebed kitâbesi (m. 512), bu yazının artık Araplar tarafından benimsendiğini ve Arapçanın da yazı dili olarak kabul edildiğini göstermektedir⁵⁹. Şam'ın güneydoğusunda bulunan milâdî 528 tarihli Üveys kitâbesindeki yazılar ve Şam'ın Güneyinde bulunan milâdî 568 tarihli Harran kitâbesindeki yazılar ile İslâm'ın doğuşu sırasındaki Arap yazısı arasında görülen benzerlik de çok ileri seviyededir⁶⁰.

İslâm'ın ilk yıllarında Nabat yazısının hem kullanım alanı bakımından hem de yazarken kullanılan malzemelerin tesiri ile şekil bakımından farklılık gösteren “*Meşk*” ve “*Cezm*” diye anılan iki farklı üslûbu olduğu bilinmektedir. Kitâbe, Mushaf ve önemli vesikaların yazıldığı harf şekillerinin sert ve köşeli olduğu Cezm yazısı ile daha çok günlük işlerde, ticari işlerde ve mektuplarda kullanılan daha yuvarlak ve yumuşak hatların hâkim olduğu Meşk yazısı; İslâmiyetten sonra Hicret'i takip eden yıllarda gelişerek sanat yazısı seviyesine yükselmiştir⁶¹. Yazı, Mekke'de “Mekkî”, Medîne'de “Medenî” ismini almış, daha sonra Hz. Ömer (ra) ve Hz. Ali (ra) hilâfetleri döneminde, şehirlere nispeten Basra'da “Basrî”, Kûfe'de “Kûfî” gibi isimler almıştır⁶². Özellikle Şam'da ve Kûfe'de geçirdiği merhalelerden sonra daha da gelişen Kûfî yazı, muhtelif yerlerdeki aynı karakterde birleşen yazı tarzlarının ortak adı olmuştur⁶³.

Çeşitli şekillerde tasnif edilen Kûfî yazı, yapılarına göre: Basit Kûfî, Yapraklı Kûfî, Zemini süslü Kûfî, Örgülü Kûfî ve Geometrik Kûfî olarak beş kısma ayrılır. Yazıldıkları bölgelere göre de üç kısma ayrılmıştır: İlk olarak ortaya çıktığı bölge ve çevresinde yazılanına “Kûfî” denmiş, daha sonra bu bölgenin doğusunda yazılanına

---

⁵⁸ Berk, **a.g.e.**, s. 12.

⁵⁹ Çetin, **a.g.e.**, s. 14.

⁶⁰ Berk, **a.g.e.**, s. 12.

⁶¹ M. Uğur Derman, “Hat”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c. 16, Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, s. 427- 428.

⁶² Berk, **a.g.e.**, s. 12- 13.

⁶³ Çetin, **a.g.e.**, s. 21.

“Meşrik Kûfisi”, batısında yazılanına ise “Mağrip Kûfisi”adı verilmiştir⁶⁴. Bu iki bölge arasında yazılan yazıya da Kayravan Kûfisi denmiştir.

İktisadî ve medenî seviyenin yükselmesiyle birlikte ilim ve sanat alanında önemli gelişmelerin ortaya çıktığı Emevîler döneminde, yazının ıslahı da çok süratli bir gelişim safhasına girmiş ve yazının güzelleştirilmesi ile birlikte bir sanat şubesinin ana unsuru haline gelmesi de yine bu dönemde görülmüştür⁶⁵. Emevîler döneminin hüsn-i hatla Mushaf yazan önemli hattatlarından Hâlid b. Ebu'l- Heyyâc, Mescid-i Nebevî'nin kible duvarına Şems Sûresi'nden Kur'an'ın sonuna kadar yazan ve ilk Celf yazı hattatı olarak bilinen isimdir. Bilinen bir diğer önemli hattat Mâlik b. Dînâr, Emevî sarayında Mushaf yazan isimlerdendir fakat bu dönemde yetişen ilk büyük yazı ıslahatçısı Kutbe el- Muharrir, Kûfî yazıda değişiklik yaparak *Celîl*, *Tûmâr*, *Sülûs* ve *Nısf* (*Sülûseyn*) denilen dört çeşit yazı meydana getiren isim olmuştur⁶⁶.

Abbâsîler döneminde Kutbe'nin yazılarını geliştiren iki önemli hattat: Dahhâk b. Aclan ve İshak b. Hammâd el- Kâtip'tir⁶⁷. Abbâsîler'in ilk döneminde yaşayan vezir ve hattat olan İbn Mukle (Ebû Ali Muhammed b. Ali) (ö.328/940), hat sanatı tarihindeki en önemli gelişmelerden birine imza atmış, yazıda harf bünyelerini belli ölçülere ve kaidelere bağlamıştır. İbn Mukle ile mevzun hattan mensub hatta geçilmiş ve böylece Kûfî yazının etkisi azalıp yerini Aklâm-ı Sitte'ye bırakmaya başlamıştır⁶⁸. İbn Mukle'den bir asır sonra gelen İbnü'l- Bevvâb (Ali b. Hilâl) (ö. 413/ 1022) ise onun Aklâm-ı Sitte'de tespit ettiği estetik ölçü ve kuralları daha ince geometrik nispetlere bağlayarak yazıyı güzelleştirmiştir⁶⁹.

İbnü'l- Bevvâb'dan iki asır sonra gelen ve kesin olmamakla birlikte aslen Amasyalı olduğu iddia edilen Yâkût el-Müsta'simî (ö. 698/1298), Aklâm-ı Sitte yazılarını en gelişmiş şekliyle tespit etmiş ve yeni bir üslûp ortaya çıkarmıştır. Ayrıca

---

⁶⁴ Berk, **a.g.e.**, s.13.

⁶⁵ Çetin, **a.g.e.**, s. 20.

⁶⁶ Serin, **a.g.e.**, ss. 65-66.

⁶⁷ **a.g.e.**, s. 70.

⁶⁸ Berk, **a.g.e.**, s. 15.

⁶⁹ Serin, **a.g.e.**, s. 77.

kendinden önce düz kesilen kamyş kalem ucunu da eğri keserek yazıya lâtif bir görünüm kazandırmıştır⁷⁰. Yâkut üslûbunun İslâm âleminde benimsenmesi sonucunda kendisine “kıbletü'l-küttâb” (hattatların kıblesi) lâkabı verilmiştir. İslâm ülkelerinde bu üslûbun yayılmasına vesile olan altı talebesiyle birlikte “esâtize-i seb'a” (yedi üstâd) diye anılmışlardır⁷¹. Yâkût'un vefatından sonra Bağdat, sanat merkezi olma özelliğini kaybetmiş ve yerini Kahire'ye sonra da İstanbul'a bırakmıştır⁷².

Türkler; İslâm öncesinde içinde buldukları coğrafya, iklim ve çeşitli medeniyetlerin etkileri ile birlikte sahip oldukları kültür zenginliğini, Müslümanlığı benimsedikten sonra da İslâm medeniyeti çerçevesinde sentezleyerek yepyeni bir anlayış ortaya koymuşlardır⁷³. Orta Asya'da gelişmiş bir medeniyetin ürünü olan Göktürk Kitâbeleri, Türkler'de yazı ve sanatın yüksek bir seviyede olduğunun ispatı niteliğindedir⁷⁴.

İslâm yazısının kabul edilmesinden sonra, ilk Müslüman devletlerden olan Karahanlılar ve Gazneliler döneminde yapılan mimari eserlerde, tuğla ve alçı gibi malzemelerle meydana getirilen yazının, tezyînatla beraber kullanıldığı görülmektedir. Bu mimari yapılarda daha çok, dik ve köşeli hatlara sahip olması nedeniyle Ma'kûfî yazı kullanılmıştır.

Selçuklular dönemine gelindiğinde, mimari eserlerde yine Kûfî yazı yer almış fakat Celî Sülûs kullanımı da yaygınlaşmıştır. Celî Sülûs yazı hem sade olarak hem de zemini süslü olarak kullanılmıştır⁷⁵. Bu dönem Celî yazılarda görülen ortak özellik, harflerin cılız ve ince oluşudur. Büyük Selçuklular'ın kitâbî yazılarıyla ilgili pek fazla bilgi bulunmasa da Abbasî devrinden sonra Nesih yazının Mushaf yazımında kullanılması yaygınlaştığından, Selçuklu dönemine ait kitâbî yazının da Nesih

---

⁷⁰ Derman, **a.g.e.**, s. 428.

⁷¹ Serin, **a.g.e.**, s. 79.

⁷² Muhittin Serin, **Hattat Şeyh Hamdullah**, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2007, s. 14.

⁷³ **a.g.e.**, s. 14.

⁷⁴ **a.g.e.**, s. 14.

⁷⁵ Berk, **a.g.e.**, s. 17.

olduğunu söylemek mümkündür⁷⁶. Anadolu Selçukluları döneminde Sülüs ve Nesih yazı ile birlikte Muhakkak ve Reyhânî de kullanılmış, özellikle Mushaflarda bu yazılara sıkça rastlanmıştır⁷⁷. Mimari yapılarda ise Kûfi ve Celî Sülüs kullanımı devam etmiş, bu döneme has özelliklerinden dolayı Sülüs yazı, “*Selçuklu Sülüsü*” şeklinde nitelendirilmiştir.

Beylikler döneminde Yâkûtâne yazı üslûbundan istifade eden hattatlar, Selçuklu Sülüs ve Neshinden ayrı bir tavır geliştirmişler, mimaride Kûfi yazı kullanımı azalmış ve bunun yerini daha ziyade Celî Sülüs almıştır⁷⁸.

Hat sanatında en hızlı gelişme ve yükseliş, Osmanlı hat mektebinde yaşanmıştır. Fetihden sonra ilim, kültür ve sanat merkezi haline gelen İstanbul’da bütün sanat dalları için klasik dönem başlamıştır. Hat sanatında Fatih Sultan Mehmed Han döneminden itibaren çeşitli ekoller oluşmuş ve her yüzyılda bir gelişme yaşanmıştır.

Fatih döneminin en önemli hattatlarından, Fatih Camii’de yazıları bulunan Yahya Sûfi ile Topkapı Sarayı Bâb-ı Hümayun yazılarını yazan oğlu Ali b. Yahya Sûfi’nin yazıları, özellikle istif bakımından XIX. yüzyıla kadar Celî Sülüs’ün en güzel örnekleri olarak kabul edilmiştir⁷⁹.

Osmanlı hat ekolünün kurucusu olan Amasyalı Hattat Şeyh Hamdullah (ö. 1520), ilk dönemlerinde Yâkût tarzının en iyi temsilcisi olmuş ve daha sonra sanat hayatının İstanbul safhasında, Yâkût’un yazılarını tetkik ederek en güzel harflerini seçmiş ve Sülüs- Nesih’te kendi üslûbunu ortaya koymuştur⁸⁰.

Şeyh Hamdullah’tan sonra Afyonkarahisarlı olan Ahmed Karahisârî (ö. 963/1556), aldığı hat eğitiminin bir sonucu olarak Aklâm-ı Sitte’de Yâkût ekolüne geri dönüş yapmış fakat tasarımlarındaki farklılık, harf bünyelerinde ve kompozisyonlarda

⁷⁶ Fevzi Güntüç, **XV-XX. Yüzyıl Osmanlı Dînî Mimarisinde Celî Sülüs Hattı Uygulama ve Teknikleri**, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1991, s. 25.

⁷⁷ a.g.e., s. 26.

⁷⁸ a.g.e., s. 29.

⁷⁹ a.g.e., s. 32.

⁸⁰ Serin, a.g.e., 2007, s. 30.

elde ettiği nispetler sonucunda kendi adıyla anılacak “*Karahisârî üslûbu*”nu ortaya koymuştur⁸¹. Kanunî Sultan Süleyman döneminin en önemli hattatı olan Karahisârî’nin; padişah için yazdığı Mushaf-ı Şerîf, onun en önemli eserlerindedir⁸². Ahmed Karahisârî’nin üslûbu kendisinden sonraki hattatlar tarafından devam ettirilmemiş fakat talebelerinden Hasan Çelebi (ö. 1594’ten sonra), Ferhad Paşa (ö. 1574), Derviş Mehmed (ö. 1591) ve Demircikulu Yusuf (ö. 1611) bu ekolde yazmışlardır.

Aklâm-ı Sitte’de yeni bir çığır açan Hattat Hâfız Osman (h. 1052/ 1642), Şeyh Hamdullah yazılarından beğendiklerini alıp şekil ve denge bakımından geliştirerek Sülüs ve Nesih yazıya daha estetik bir hava kazandırmış, böylece kendi üslûbunu ortaya koymuştur⁸³. Hâfız Osman, Celî Sülüs ile pek fazla eser vermemiş ancak Türk hat sanatında Celî Sülüs yazının en önemli ismi Mustafa Râkım, onun sülüslerini örnek alarak Celî Sülüs’e uygulamıştır. Bugün bilinen şekliyle Sülüs- Nesih hilye formunu düzene koyan ve Aklâm-ı Sitte’de en uzun süre hattatları etkilemiş bir ekolün kurucusu olan Hâfız Osman’dan sonra Sülüs ve Nesih yazıda bir atılım gerçekleştiren isim, İsmail Zühdi Efendi (ö. 1806) olmuştur.

Celî yazı ve tuğrada büyük değişiklik yapan Mustafa Râkım, Sülüs ve Nesih yazıda kendine has bir tavrı olan fakat celî yazıda Râkım kadar başarı gösteremeyen Mahmud Celâleddin (ö. 1829), Sülüs- Nesih yazının zirve ismi Mehmed Şevkî Efendi (h. 1244/ 1828) ve özellikle Celî Sülüs ile Celî Ta’lîk yazıda mâhir olan Sâmi Efendi (h. 1253/ 1838), Türk hat sanatının ekol isimleridir⁸⁴. Sâmi Efendi’den sonra Nazif Efendi, Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey, Aziz Efendi, Ömer Vasfi Efendi ve Neyzen Emin Yazıcı; Celî Sülüs yazıda Râkım yolunda, Sâmi Efendi şivesinde yazan hattatlardır. Ayrıca son devrin önemli hattatlarından Hâmid Aytaç ile Hâlim Özyazıcı da ayn vadiye eserler vermiş ve celî yazıda başarı göstermiş sanatkârlardır.

---

⁸¹ Serin, a.g.e., 2010, s. 138.

⁸² a.g.e., s. 140.

⁸³ a.g.e., s. 161.

⁸⁴ Berk, a.g.e., ss. 34-51.

3.1.1. Hat Sanatında Yazı Çeşitleri

İslâm yazısı, tarihî süreç içerisinde estetik gelişimini sürdürürken yazıların anası anlamında *ümmü'l-hutût* diye de anılan Kûfî yazı, kullanım alanlarına göre çeşitlenmiş ve bu yazıdan altı çeşit yazı (aklâm-ı sitte) doğmuştur. Bu yazılar doğrudan ya da dolaylı olarak Kûfî yazı kaynaklıdır. Aynı zamanda *Şeş kalem* olarak da tâbir edilen Aklâm-ı Sitte yazıları şunlardır: Tevkî', Rikâ', Muhakkak, Reyhânî, Sülüs, Nesih.

Tevkî': Hat sanatında; tuğra, ferman, menşur ve berat gibi sultanlara ait bütün belgelerin yazıldığı hat çeşididir. Sülüs yazının kurallarına tâbidir. Kalem ağzı kalınlığı Sülüs'e yakındır. Harflerin yarısı düz, yarısı yuvarlak hatlardan oluşur. Sülüs yazıya göre harflerin boyları, çanakları, küpleri ve elifler daha kısa, küçük ve kıvraktır. Sülüs yazıda elif harfinin boyu yedi noktaya yaklaşırken Tevkî' yazıda elif boyu beş noktadır⁸⁵. Harflerin kaide ve biçimleri Sülüs kaleme uysa da arada bazı farklar bulunmaktadır. Tevkî' yazının en belirgin özelliği birleşmeyen harflerin birleştirilerek yazılmasıdır. Tevkî' yazı daha sonra yerini Divânî yazıya bırakmıştır.

Rikâ': Tevkî' yazının küçüğüdür ve onun kurallarına bağlıdır. Tevkî' kalemine göre Rikâ'da harfler daha yuvarlaktır. Harflerinin çoğu birleşik olduğu için süratli yazmaya elverişli bir yazı türüdür. Özellikle ilmiye icâzetnameleri bu hat ile yazıldığı için "*Hatt-ı icâze*" diye de adlandırıldığı olmuştur. Osmanlılar'da Divânî yazının belirmesine ve İran'da Ta'lîk yazının ortaya çıkmasına kadar resmî belgelerde Rikâ' yazı kullanılmıştır⁸⁶.

Muhakkak: Kelime anlamı olarak "muntazam" ve "muhkem" gibi anlamlara gelmektedir. Kalem ağzı kalınlığı, Sülüs ölçüsünde olan ve bir buçuk oranında düz, geri kalan kısmı yuvarlak yazılan harflerden meydana gelen hat türüdür. Harfleri Sülüs yazıya göre daha büyüktür ve yatay kısımlar daha yayık ve uzundur. Harflerdeki

⁸⁵ Serin, a.g.e., 2010, s. 96.

⁸⁶ a.g.e., s. 97.

çanaklar daha genişçe ve düzdür. Daha çok mimaride tercih edilen bu tür satır halinde yazılır, istif olarak yazılmaz⁸⁷.

Reyhânî: Muhakkak yazıya tâbi ve onun karakterinde bir hattır. Nesih yazı gibi ince ve küçük yazılan Reyhânî yazının kalem ağzı kalınlığı da Nesih kadardır. Mushaf kitabetinde ve kitap sanatlarında çok kullanılmıştır. Muhakkak ve Reyhânî yazılar, İbnü'l- Bevvâb ile ortaya çıkmış ve güzelleşmiş ancak Yâkût el-Musta'sımî tarafından klasik ölçüleri belirlenmiştir⁸⁸.

Sülüs: Hicrî IV. yüzyılda ortaya çıkan ve hat neveleri içinde en çok kullanılan yazı çeşididir. Kûfî'deki düz, dik ve köşeli çizgiler bu yazıda yumuşak, yuvarlak ve eğimli bir hâldedir. Üçte bir anlamına gelen Sülüs, bu ismi başlangıçtaki yuvarlak karakterli yazıdan geliştiği için Tûmâr yazının üçte bir ölçüsünden almıştır. Kalem ağzı genellikle 3 mm. genişliktedir. Hat sanatı Sülüs yazı ile olgunluk kazanmıştır. Sülüs yazı, Osmanlı hattatları eliyle gelişimini tamamlamış ve bu yazı için de “ümmü'l-hutût” tâbiri kullanılmıştır⁸⁹.

Nesih: Kelime anlamı “ortadan kaldırmak, bir şeyi kaldırıp onun yerine başka bir şey koymak” gibi anlamlara gelmektedir. Kalem ağzı kalınlığı, Sülüs kaleminin üçte biri kadardır. Sülüs'ün üçte ikisini kaldırmış, biriyle de ona tâbi olmuştur. Her ne kadar Sülüs yazıya tâbi olsa da tam Sülüs yazı kaidelerinde değil, onu andıran niteliktedir. Sülüs yazı gibi Nesih yazının da usûl ve kâideleri Yâkût ekolünde belirlenmiş ancak asıl tekâmülünü, Osmanlı hattatlarından Şeyh Hamdullah Mektebi sayesinde tamamlamış ve böylece Kur'an-ı Kerîm yazımında Nesih yazı kullanılmaya başlanmıştır. XVI. Yüzyıldan sonra kitap ve Mushaf yazımında en çok Nesih yazı kullanılmış, Reyhânî tamamen terkedilmiştir⁹⁰.

---

⁸⁷ Berk, a.g.e., s. 72.

⁸⁸ Serin, a.g.e., 2010, s. 97.

⁸⁹ a.g.e., s. 97.

⁹⁰ a.g.e., s. 103.

3.1.2. Aklâm-ı Sitte Dışında Gelişen Yazılar

Aklâm-ı Sitte içerisinde sıralanan altı çeşit yazı dışında, bazı araştırmacılar İran'da ortaya çıkan Ta'lik yazıyı da aklâm-ı sitteye dahil ederek kalemlerin sayısını yediye çıkarmışlardır. Ayrıca Osmanlılar döneminde kullanılan *Divânî*, *Siyâkat* ve *Rik'a* yazıları, İslâm kültür ve sanat hayatında önemli yeri olan yazılardandır. Bir de herhangi bir hat nevi olmayıp bir cins yazının karakteri veya sıfatı mahiyetinde *gubârî*, *celî*, *müsel*, *müsenâ* gibi kavramlar vardır. Bunun yanında sanat değeri olmayan hatt-ı şecerî, alev yazısı, hatt-ı sünbülî gibi yazı isimlerine de rastlanır⁹¹.

Ta'lik: XII. ve XIII. yüzyıllarda İran'da ortaya çıkan Ta'lik yazı, İslâm hat sanatı tarihinde Aklâm-ı Sitte'den sonra en önemli yazı çeşididir. Kelime olarak "asma, asılma" gibi anlamlara gelen Ta'lik, harflerin birbirine bitleştirilme şekli ve kelimelerin birbiriyle münasebetinden dolayı bu şekilde isimlendirilmiştir. Ta'lik yazıda; kâğıt tasarrufu, okuma kolaylığı ve daha sonra da estetik görünüm amacıyla çoğu cümlelerin başlangıç harfleri satır çizgisinin üstüne yazılmakta ve diyagonal bir şekilde satıra doğru inmektedir⁹². Kalem ağzı genişliği 2,5- 3 mm. olup Sülüs kalemi ile aynı kalınlıktadır. Ta'lik yazıyı Sülüs'ten ayıran belli başlı anatomik özellikler şöyledir: Ta'lik'te elif, dâl, ra, nun, vav, he gibi harflerin zülfeleri düşmüştür. Ayn, fe kaf, nun ve vav harflerinin gözleri kapanmış, başları ufalmıştır. Ye harfinin kancası düşmüştür. Ta'lik'te be, dâl, kef, vav, he harflerinin sonlarındaki kuyruklar düşmüştür. He, sin, kef, fe harflerinin ilk kısımları uzamıştır. Sin, kaf, kef, lâm harflerinin çanakları büyümüş ve satırdan aşağı doğru sarkmıştır⁹³.

Divânî: Osmanlı Devleti'nin resmî yazısıdır. Padişah fermanlar, menşurlar ve devletin resmî kararları bu yazıyla yazıldığı için "*divâna mensup*" anlamına gelen "*divânî*" adını almıştır⁹⁴. İranlıların "*Çep*" adını verdiği bu yazı, bizde Fatih devrinde

⁹¹ a.g.e., s. 103.

⁹² Nihat Boydaş, **Ta'lik Yazıya Plastik Değer Açısından Bir Yaklaşım**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1994, s. 95.

⁹³ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, **Türklerde Yazı Sanatı**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1993, s. 57.

⁹⁴ Hasan Özönder, **Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü**, 1., Sebât Ofset Matbaacılık, Konya, 2003, s. 36.

görülmüş fakat daha çok Yavuz devrinden sonra gelişen bir hat nevi olmuştur. Âdetâ hareketliliğini Tevkî'den, duruşunu Ta'lik'ten almıştır⁹⁵.

Celî Divânî: Divân-ı Hümâyûn'da önemli fermanların, beratların ve mühim belgelerin yazımında kullanılmıştır. Divânî yazının celîsi olmayıp daha gelişmiş şeklidir. Celî Divânî'de kelimeler istiflenmiş, harf araları; hareke, tezyînî unsurlar ve küçük noktacıklarla doldurulmuştur⁹⁶. Bir hayli zengin, süslü, girift ve dekoratif özellikte olan Celî Divânî yazının genel görünümü; ihtişam, kuvvet, azamet ve saltanat hislerini uyandırmaktadır.

Rik'a: Osmanlılar'ın günlük yazışmalarda kullanılmak üzere serî yazma ihtiyacından dolayı geliştirdikleri sade bir yazıdır. Genellikle hareke kullanılmadığı gibi, harf gözleri kapatılmış ve harf dişleri, düz bir çizgiyle belirtilmiştir⁹⁷. Böylece pratik bir şekilde yazılmaktadır. Divânî, Celî Divânî ve Rik'a, Türklerin icat ettikleri yazılardır⁹⁸.

3.2. İslâm Sanatında Estetik Ve Güzellik Kavramı

“Estetik” kelimesi; duyum, duyulur algı anlamına gelen Grekçe “*aisthesis*” ya da duyu ile algılamak anlamında olan “*aisthanesthai*” sözcüklerinden gelmektedir. Buradan hareketle estetiğin, duyulur algının ya da duyusallığın sağladığı bilgi ile alâkalı bir bilim olduğu söylenebilir⁹⁹. Estetik bilimini kuran ve ona bu adı veren 18. yüzyılda yaşamış Alman filozof Alexander G. Baumgarten; “*Estetik; bir çeşit mantıktır, mantık ile estetik özce birbirinden farklı olmayıp her ikisi de yetkin bilgiyi yani hakikati bulmak ister*” demektedir¹⁰⁰. Baumgarten'a göre estetik: “*güzel üzerine düşünme, onun ne olduğunu araştırma*” sanatıdır. Fakat estetiğin yalnız güzellik denilen değeri inceleyen bir felsefe olması dar bir tanımlama olacağından bu bilimin

⁹⁵ Hüsrev Subaşı, **Geleneksel Türk El San'atlarından Yazıya Giriş Tarihçe/ Türler/ Malzeme/ Meşkler Ve Örnekler**, Dersaadet Kitabevi, İstanbul, 1997, s. 17.

⁹⁶ a.g.e., s. 18.

⁹⁷ a.g.e., s. 19.

⁹⁸ Baltacıoğlu, a.g.e., ss. 62- 67.

⁹⁹ İsmail Tunalı, **Estetik**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 13.

¹⁰⁰ a.g.e., s. 14.

sınırları içerisinde; yüce, trajik, komik, zarif, ilginç ve hatta çirkin gibi başka değerler de girmektedir¹⁰¹. O hâlde güzellik, estetiğin bir kategorisi olmaktadır.

Geleneksel estetik bakış açısında; Baumgarten, Kant ve Hegel tarafından estetiğin araştırma alanı ya güzelliğe ya da sanata bağlanmış ve böylece estetik; “güzellik felsefesi” veya “sanat felsefesi” olarak belirlenmiştir¹⁰².

“Estetik” adlı kitabında Suut Kemal Yetkin: “Estetik kavramı, kelime anlamı olarak duygu bilimi şeklinde tanımlanır ancak bugün; güzelden, sanatın özlüğünden, çeşitli sanatların tekniğinden bahseden bir bilimdir”¹⁰³ demektedir. Burada estetiğin mevzusunu yalnız sanat güzelliğine hasreden bir tarif yapılmış olsa da estetik kelimesi, “bedîyat”¹⁰⁴ karşılığında kullanıldığında, “bedî”¹⁰⁵ güzelliklerin sadece sanat eserlerine has olmayıp hilkat ve tabiat eserlerini de kapsadığını ve aynı zamanda, hislerden başka nefsânî arzular, akıl ve basirete de konu olabileceğini belirtmek gerekmektedir¹⁰⁶.

Bir başka tarifte ise “Estetik; güzelliğin insan zihnindeki ve duygularındaki etkilerini konu alan felsefe kolu olup; mantık, hakikate ermek için akla nasıl kılavuzluk ediyorsa, estetik de güzeli bulmak için duyguya öylece yol gösterir” denmektedir. Estetiğe verilen manalar bakımından *bedî* kavramını *ibdâ*¹⁰⁷ ile alâkalandırmak gerekirse fitrî ve tabiat güzellikleri; *hakiki ibdâ*’ ile, sanat güzellikleri ise *beşerî ibdâ*’ ile vücut bulur¹⁰⁸. Dolayısıyla *hakiki ibdâ*’ sonucunda benzeri olmayan *bedî*, *beşerî ibdâ*’ sonucunda ise benzeri olan *bedî* ortaya çıkmaktadır. İlki hakiki güzellik, ikincisi mecazi güzelliktir. Estetik bunların tümünü kapsayan bir alandır.

¹⁰¹ Tunalı, a.g.e., s. 15.

¹⁰² a.g.e., s. 17.

¹⁰³ Suut Kemal Yetkin, **Estetik**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1947, s. 1.

¹⁰⁴ Bedîyat: Güzeli şeylerle ilgilinin çoğul eki almış şekli. Konusu güzel ve güzellik olan ilim, estetik.

¹⁰⁵ Bedî: 1. Eşi görülmemiş, çok güzel. 2. Güzeli şeylerle ilgili.

¹⁰⁶ Mahmut Bedreddin YAZIR, **Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli I**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1972, ss. 107- 108.

¹⁰⁷ İbdâ’: Yaratmak, yaratma, benzeri olmamak, yeni ve güzel bir şeyi ilk defa meydana getirme.

¹⁰⁸ Yazır, a.g.e., s. 108.

Güzellik kavramı, tabiatta ve sanatta ahenkle ifadenin mükemmel buluşması olup duyuları, duyguları ve düşünme yetisini birlikte tatmin eden şeydir¹⁰⁹. Daha açık bir ifadeyle, bir şey ne ölçüde haz duygusu, kemâl idraki, derin düşünce ve yüksek heyecan uyandırıyorsa o ölçüde güzeldir¹¹⁰.

Tarih boyunca insan zihnini meşgul eden, filozofların çeşitli görüşler ortaya koyduğu “güzellik” kavramı, İslâmî estetik anlayışta “hüsn” kelimesiyle ifade edilir¹¹¹. Lügatte; “güzel, iyi, güzel olmak” gibi anlamlara gelen hüsn, her ne kadar zâhirî güzelliğe işaret ediyormuş gibi olsa da bazı âyetlerden anlaşıldığı üzere manevî güzelliğe işaret etmektedir¹¹². Kur’an-ı Kerîm’de, Allah’ın güzelliği; “*Yaratıcıların en güzeli olan Allah, ne yücedir*¹¹³” âyetiyle, insanın güzelliği ise; “*Doğrusu, biz insanı en güzel biçimde yarattık*¹¹⁴” âyetiyle ifade edilmektedir¹¹⁵. “*En güzel örnek*” olarak gönderilen Hz. Peygamber (sav) de hem hayatıyla insanlığa örnek olmuş hem de sözleriyle daima iyiliğe ve güzelliğe çağırmıştır.

İslâm düşüncesinde, insanın ait olduğu kaynağı bilmesi esastır, nitekim insanda; muazzam ve muhteşem olan karşısında, o şeyi ortaya koyan irade ve kudretin olağanüstülüğüne karşı büyük bir hayranlık duygusu uyanmaktadır¹¹⁶. İnsanın fitratında var olan estetik ve sanat duygusu; onu sürekli daha güzel olanı bulmaya sevketmiştir¹¹⁷. Bu noktada sanatın özü olan güzelliğin işaret ettiği “*hakikat*” kavramı ile karşı karşıya kalan insan, asıl gayenin “*Mutlak Güzel*” olanı bulmaya yönelik fitrî bir arayış olduğunu farketmektedir¹¹⁸. Allah (c.c)’ın, iradesini ve her türlü sıfatlarını

¹⁰⁹ Turan Koç, **İslâm Estetiği**, İsam Yayınları, İstanbul, 2012, s. 77.

¹¹⁰ Koç, **a.g.e.**, s. 77.

¹¹¹ “*Hüsn*”, “*Cemâl*”, “*İhsan*”, “*Lâtif*” gibi Kur’an’da geçen estetik terimlerle ilgili detaylı bilgi için bkz. Mustafa Yıldırım, **İslâm Sanatı ve Estetiğinin Temelleri**, Başak Matbaacılık, Ankara, 2012, ss. 59- 62.

¹¹² Yıldırım, **a.g.e.**, s. 59.

¹¹³ Mü’minun Sûresi, 23/14.

¹¹⁴ Tin Sûresi, 95/4.

¹¹⁵ Yıldırım, **a.g.e.**, s. 59.

¹¹⁶ Koç, **a.g.e.**, s. 78.

¹¹⁷ Yılmaz Can, Recep Gün, **Ana Hatlarıyla Türk İslâm Sanatları ve Estetiği**, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 27- 31.

¹¹⁸ **a.g.e.**, ss. 30-31.

en güzel biçimde kavrayabilmenin yolu ise Yüce Yaratıcı'nın kelâmı olan Kur'an-ı Kerîm vasıtası ile gerçekleşmektedir¹¹⁹. Kâinatta bulunan her şey "*Hakiki Sanatkâr*"ın kudretinin bir tecellisi olduğundan, âlemdeki sırları ve güzellikleri idrak edebilmek için ilimle birlikte yapılan sanat, mühim bir vasıta ve kutsal bir uğraş olmaktadır.

3.2.1. Hat Sanatında Estetik

Kur'an-ı Kerîm'in ilk âyeti olan "*Oku*" emriyle ilmin ve ona vasıta olan yazının önemi vurgulanmış; zaman içinde vahyin yazılarak çoğaltılması, yayılması ve korunmasına duyulan ihtiyaç, yazının gerekliliğini daha da arttırmış ve bu durum İslâm çatısı altında birleşen farklı dillere mensup Müslümanlar arasında Kur'an dili ve yazısının evrensel bir hâl almasına neden olmuştur¹²⁰.

Kur'an'ı, Allah'ın sözüne yakışır bir güzellikte yazma isteği, hat sanatının ortaya çıkmasını sağlamış ve böylece yazı, hicrî I.- II. yüzyıllarda şekil ve imlâ yönüyle gelişme gösterirken bir yandan da sanat yazısı seviyesine yükselmiştir¹²¹.

Yazının güzelleştirilmesi hususunda yapılan ıslahatlar, Hz. Peygamber'in güzel yazıma ilişkin vermiş olduğu tavsiyeler, yazı üstâd ve sanatkârlarının "*vel kalemi ve mâ yesturûn*"¹²² âyeti ışığında göstermiş oldukları çaba, yazının estetik olarak ele alınmasına ve yazının İslâm sanatları arasında en büyük kıymeti kazanmasına vesile olmuştur. Yazıyı sadece güzelleştirmekle kalmamış, yok olmaktan korumak ve ömürlü kılmak için ilmî bakımdan da teknik, prensip ve formüllerini ortaya koymuşlar ve bunları derecelere ayırmışlardır. Nihayet İslâm yazılarının çeşitlenmesi ve aklâm-ı sitte'nin ortaya çıkmasıyla birlikte yazı, gelişim sürecinde geçirdiği aşamalardan sonra estetik açıdan tekâmülünü devam ettirmiş ve belli bir nizama kavuşmuştur.

Bilindiği üzere, plastik sanatların hemen hemen hepsinde bir kompozisyonu meydana getirirken leke, renk, birlik, tekrar, ahenk, ritim, simetri, asimetri, kontrast

¹¹⁹ Koç, **a.g.e.**, s. 154.

¹²⁰ Serin, **a.g.e.**, 2010, s. 20.

¹²¹ **a.g.e.**, s. 20.

¹²² Kalem Süresi 68/1.

gibi birtakım ilkeler göz önünde bulundurulur¹²³. Hat sanatında ise bu hususiyetlerin yanında bilhassa nokta, çizgi, leke ve renk gibi bazı plastik unsurlar dikkate alınmaktadır. İslâm yazılarının diğer yazılardan üstün olmasını sağlayan ve plastik değerlere ulaştıran bu yönü, harflerin tek başına olduğu kadar, başta sonda ve ortada bulunmalarına göre farklı yazılışlara sahip olmasıdır¹²⁴. İslâm yazısı, çok zengin biçimsel özelliklerinden dolayı bir insan, eşya ya da hayvanı tasvir etmeden de plastik bir dil kullanabilmiştir¹²⁵. Hat sanatında, diğer bütün sanatlarda olduğu gibi iki çeşit hareket bulunmaktadır¹²⁶. Bunlardan ilki hareketi ve ritmi sağlayan dinamik ve dikey vurgular, ikincisi ise devamlılık ve dengeyi sağlayan statik ve yatay vurgulardır¹²⁷.

İslâm hat sanatının ortaya çıkış şartları, mâhiyeti, tekniği ve gayesi bakımından diğer sanatlarla arasında belli benzerlikler bulunsa da oluşu itibariyle estetik anlamda onu güzel sanatlar seviyesine çıkaran kendine has birtakım hususî vasıfları bulunmaktadır. Bunlar başlıca: terkip, tenâsüp, seyyâliyet, metânet, ibda', ölçülülük ve tahrik gibi estetik vasıflardır.

Terkip (تركيب): Lügate; birkaç şeyi birleştirip karışık bir şey meydana getirme, birleştirme, sentez anlamlarına gelmektedir¹²⁸. Yazı sanatının en esaslı özelliklerinden olan terkip, harfleri ve kelimeleri gelişigüzel bir araya getirmek olmayıp harflerdeki ruhî estetiği, belli bir birliğe kavuşturmak, ahenkli bir şekilde birleştirmek ve güzelliği sağlamak demektir. Arap harflerinin kelime içindeki konumuna göre başta, ortada ve sonda farklı şekillerde yazılıyor olması aynı metin ile birbirinden değişik birçok terkip (istif, kompozisyon) yapılabilmesine imkân sağlamaktadır.

Tenâsüp (تناسب): Lügat anlamı; uyma, uygunluk, birbirini tutma ve yakışma demektir¹²⁹. Hat sanatında, bir kelimenin içindeki harflerin birbiriyle ve diğer harflerle

¹²³ Boydaş, **a.g.e.**, s. 117.

¹²⁴ **a.g.e.**, s. 99.

¹²⁵ **a.g.e.**, s. 99.

¹²⁶ Nihat Boydaş, "İslâm Hat Sanatında Ritm", **GÜEF Dergisi**, c. 4, S. 1, Ankara, 1988, s. 301.

¹²⁷ **a.g.e.**, s. 301.

¹²⁸ Devellioğlu, **a.g.e.**, s. 1304.

¹²⁹ **a.g.e.**, s.1292.

olan uyumu ve yakışmasıdır¹³⁰. Tenâsübü sağlayan, kalem kalınlığına göre harflerdeki en, boy ölçüleri ile incelik ve kalınlıkları arasındaki uygunluktur.

Seyyâliyet (سيالية): Bir terkip meydana getirilirken; bitişme, kaynaşma ve takılma esnasında yazıya daha akıcı bir hava katmak için harflerin “*cevher*” denilen ana kısmını küçük farklılıklarla da olsa korumak suretiyle geri kalan detaylarda yapılan kısmî estetik değişikliğe denir¹³¹.

Metânet (متانت): Yazıda güzelliği sağlayan unsurlardan biri olan metânet; harf bünyelerinin kuvvetli, cesaretli, sağlıklı, gürbüz, olgun, kendinden emin ve metîn bir şekilde yazılması olup sert, donuk, soğuk, katı veya cılız görünümdeki yazıların bu tür hususiyetleri, kastedilen metâneti yansıtmamaktadır¹³².

İbda’ (إبداع): “*Yepyeni*” anlamına gelen ibda’, sanatkârın kendi yetileriyle mevcut olgu, algı ve tecrübelerden yola çıkarak yeni ve özgün eserler ortaya koyabilmesi demektir. Hat sanatında ince ve zengin bir kıymet ifade eden bu hususiyet, asırlara hitap eden şaheserler üretebilmenin ve taklide düşmek yerine daha yüksek bir çalışma seviyesine çıkabilmenin mümkün olduğunu öğretmektedir¹³³.

Ölçülülük: Bir yazıdaki asalet ve güzellik, o yazı türü için tespit edilmiş olan belli ölçülere riayet edilmesinden kaynaklanır. Hat sanatındaki yazı çeşitlerinin her birinin kendine has ölçü ve kaidelere bağlı olarak yazılması hattatı sınırlayan bir durum gibi görünse de bu ölçüler, el ve kalemi daha geniş ve esnek bir faaliyet içinde yürütmeye imkân sağladığı gibi, gidilecek yolun ve hedefin nispeten bilinmiş olması bakımından da bir kolaylıktır¹³⁴.

---

¹³⁰ Serin, **a.g.e.**, 2010, s. 26.

¹³¹ Yazır, **a.g.e.**, s. 121.

¹³² **a.g.e.**, s. 122.

¹³³ **a.g.e.**, ss. 123-124.

¹³⁴ **a.g.e.**, s. 126.

Tahrîk (تحريك): Kalemî hareket ettirmek demektir. Yazarken el ile kalemin muhakemeli ve isabetli bir şekilde hareket ederek, harflerin tabiatına uygun bir biçimde ve ahenkle yürütülmesidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SEBİLÜRREŞÂD DERGİSİ'NDE YER ALAN HAT ESERLERİNİN ESTETİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Katalog 1¹³⁵

Resim No : 4.2.

Hattat : Urfalı Behçet Arabî¹³⁶ (Şanlıurfa, 1310/1893-Şanlıurfa, 1384/1965)

Yazı Çeşidi : Celî Sülüs- Müsennâ

Yazılış Tarihi : H.10 Rebû'l-evvel 1367/ 22 Ocak 1948

Dil : Arapça

Metin : امان يا محمد صلى الله عليه وسلم

Okunuşu : Aman Yâ Muhammed Sallallâhu Aleyhi ve Sellem

Türkçe Anlamı : Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'den aman dilemek manasındadır.

Dergi Cilt No : 1

Dergi Sayı No : 1

Yayın Tarihi : Mayıs 1948

¹³⁵ a.e.: c. 8- sy. 185, c. 11- sy. 253 ve c. 13- sy. 322'de de bulunmaktadır.

¹³⁶ **Urfalı Behçet Arabî**: Küçük yaşlarda başladığı hüsn-i hat eğitimine, Lobut Beyzâde Ahmet Vefik Efendi'nin yanında devam etmiş ve icâzet almıştır. Sülüs, Nesih, Divânî ve Rik'a yazılarının yanı sıra en çok Celî Sülüs ve Celî Ta'lik ile eser vermiştir. Kendisinden meşk eden öğrencileri olduysa da kimseye icâzet vermeden vefat etmiştir. Urfalı Behçet Arabî'nin hayatıyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Cihat Kürkçüoğlu, **Urfalı Hattat Behçet Arabî**, Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Şanlıurfa 1997, s. 11-12.

Kapak ve Hat Analiz: Sebülürreşâd Dergisi'nin 1948 Mayıs ayında yayımlanan ilk sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

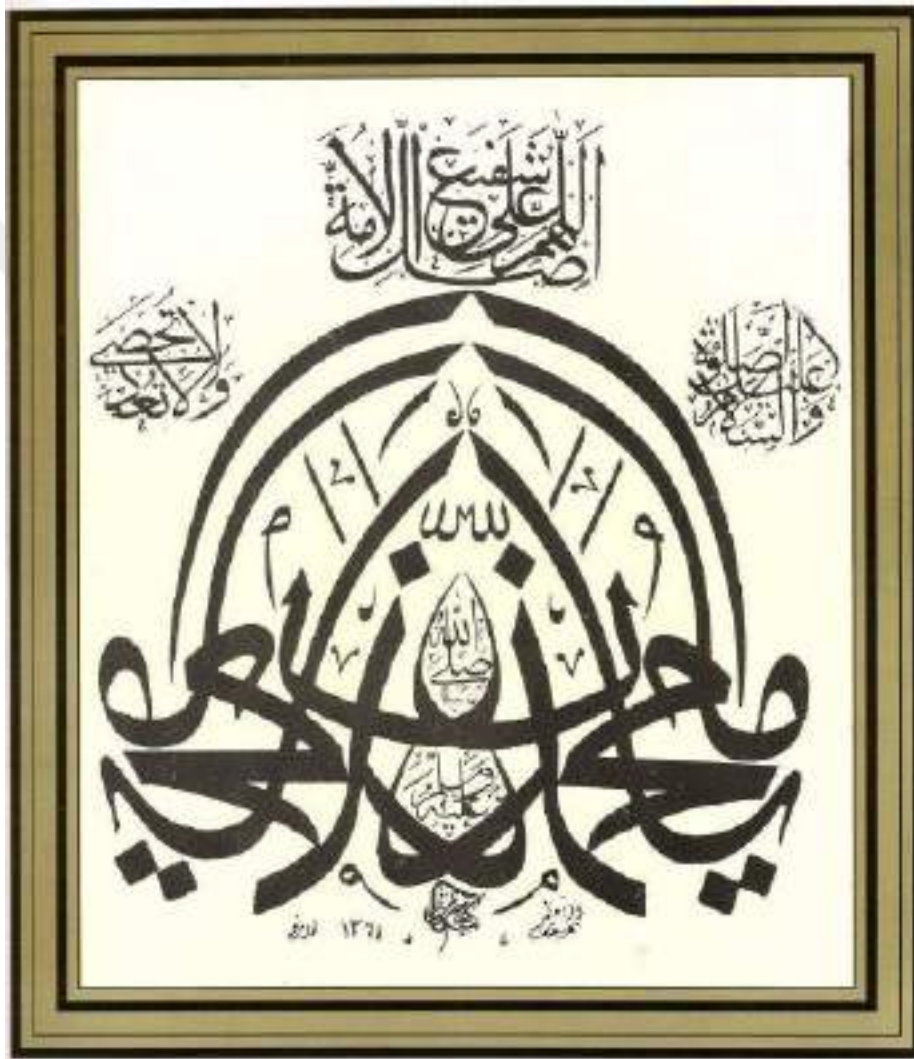
Kapakta Urfalı Behçet Arabî'ye ait kubbe formunda ve müsennâ¹³⁷ şekilde tasarlanmış, Celî Sülüs hat ile “*Aman Yâ Muhammed Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*” yazılı istif bulunmaktadır. “*Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*” ibâresi, Sülüs hat ile yazılmıştır. Ana formdaki yazının sağ üst kısmında Sülüs yazı ile “*es-Salâtu ve's-selâmu aleyke*” sol kısımda yine Sülüs kalemle “*Lâ tuhsâ ve lâ tu'addu*”, en üstte ise nisbeten kalınca Sülüs yazı ile “*Allahumme 'alâ şefi'i'l-ummeti*” yazılmıştır.

Eser kareye yakın formda olup birbirine geçen harfler girift bir görünüm arz etmektedir. Müsennâ istifte “Dâl” ve “Nun” harfleri, dikey eksen çizgisinin diğer tarafına geçmiştir. Başlangıçta yer alan “Elif” harfi, zülfeli olması gerekirken kubbe formuna uydurmak için zülfe kaldırılmıştır. Celî Sülüs yazıda kullanılan “Elif” ölçüsüne göre buradaki harfin alt tarafındaki incelik, sonundaki kalınlık mübalağalı bir şekilde yazılmıştır. Kubbe formunun iç kısmını oluşturan, “Mim”e birleşen “Elif”ler için de aynı durum söz konusudur. Diğer harflerin ölçülerinde dikkat çekici bir bozukluk bulunmamaktadır. Tasarım genel olarak değerlendirildiğinde boşluk doluluk dengesi (Espas) bakımından uyumlu olduğu görülmektedir. Harekeler, noktalar ve tezyînî işaretler de müsennâ kubbe formuna uygun olarak düzenlenmiştir. “Nun” harflerinin birbiri içinden geçerek oluşturduğu damla formunun içine “*Sallallâhu Teâlâ*” ibâresi yerleştirilmiştir. “*Teâlâ*” kelimesi, formun içine sığdırılmak amacıyla daha ince şekilde, bu bölümde kullanılan hareke kalemiyle yazılmıştır. Yazıda harf nispetleri bakımından estetik bir problem olmamasına rağmen hareke ve tezyînî işaretlere aynı özen gösterilmemiş, ölçülere riayet edilmeden yazılmıştır. Harfler ve harekeler yapı olarak incelendiğinde en olgun seviyenin yakalanamadığı fakat hattatın kendi tavrını sergilediği anlaşılmaktadır.

¹³⁷ Düz, istifli veya girift olarak, çift ve karşılıklı şekilde yazılmış olan yazıya denir. Geniş bilgi için bkz. Mahmut Bedreddin Yazır, **Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli I**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1972, s. 224.

Yazının altında hattatın Celî Divânî istifli imzası mevcuttur. Sol kısımda Divânî harflerle “Urfa” yazmaktadır¹³⁸.

Şanlıurfa Müzesi’nde bulunan h. 1361/1942 tarihli aynı istif incelendiğinde eserin âharlı kâğıt üzerine siyah is mürekkebi kullanılarak yazıldığı görülmektedir. (Resim 4.1.)

Resim 4.1. Urfalı Behçet Arabî’ye ait h. 1361/1942 tarihli eser
(ŞURKAV Müzesi)

¹³⁸ Behçet Arabî; Celî Sülüs eserlerinin altına Celî Divânî, Celî Ta’lik eserlere de Celî Ta’lik imza kullanırdı. Eserlerinin altına Rika ve Divânî yazı çeşitleriyle ay, gün ve tarih yazar, eserinin sol tarafına Ta’lik yazı çeşidiyle “Urfa” yazardı. Detaylı bilgi için bkz. Ömer Sabuncu, “Urfalı Hattat Behçet Arabî ve Eserlerinden Örnekler”, **II. Uluslararası İslam Medeniyetinde Şanlıurfa Sempozyumu (25-27 Mart 2016)**: Tebliğler, Şanlıurfa, 2016, II, s. 9.

Resim 4.2. Sebülürreşâd c. 1., sy. 1.

4.2. Katalog 2¹³⁹

Resim No : 4.5.

Hattat : Urfalı Behçet Arabî (Şanlıurfa, 1310/1893- Şanlıurfa, 1384/1965)

Yazı Çeşidi : Celî Sülüs- Müsennâ

Yazılış Tarihi : H. 6 Muharrem 1367/ 19 Kasım 1947

Dil : Arapça

Metin : العزة لله

Okunuşu : El İzzetü Lillâh (Münâfikûn Sûresi/ 8¹⁴⁰)

Türkçe Anlamı : İzzet, şan, şeref Allah'a mahsustur.

Dergi Cilt No : 1

Dergi Sayı No : 2

Yayın Tarihi : Mayıs 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Mayıs ayında yayımlanan 2. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta Urfalı Behçet Arabî'ye ait müsennâ formda “*El İzzetü Lillâh*” yazılı Celî Sülüs bir istif bulunmaktadır. Müsennâ istifin ortasında, merkez noktada ince Nesih hatla Münâfikûn Sûresi 8. âyetten bir bölüm, üç satır halinde yazılmıştır.

¹³⁹ a.e.: c. 10- sy. 228' de bulunmaktadır.

¹⁴⁰ Tez çalışması dahilinde eserlerin transkripsiyonu yapılırken âyet meâlleri için: <https://kuran.diyaret.gov.tr/Tefsir/> internet adresi esas alınmıştır.

(Âyetteki cümlenin başı ile birlikte okunuşu: “*Ve li(A)llâhi-l’izzetu ve lirasûlihi ve lilmu’minîne ve lâkinne-l munâfikîne lâ ya’lemûn(e)*” şeklindedir.)

Eser boyuna dikdörtgen formdadır. Harfler, müsennâ istiflerin oluşumuna imkân sağlayan dikey eksen çizgisini çok fazla geçmezken, Lâfzatullah kısmındaki “He” istisnadır. Yazıda yatay ve dikey harfler birbirine uyumlu şekildedir. Harekeler, tasarımın boşluk- doluluk dengesine nispetle uygun biçimde yerleştirilmiş fakat Sülüs yazıda kabul edilen yazım kaidelerine göre doğru ölçülendirilmemiştir. Her ne kadar istifte boşluk doldurma noktasında yeterli olsalar da tırfil, tırnak ve mühmel harfler için de anatomik açıdan aynı husus geçerlidir. Eserde noktaların orta merkezde birleştirilerek kullanılması hem istifte tasarrufa sebep olmuş hem de dengeyi sağlamıştır. Bazı harf bünyelerinde, ölçüye muvafik olmayan kısımlar dikkat çekmektedir. Örneğin; çanaklı harflerin incelen kısımlarındaki kalınlaşmalar ile “Elif” harflerinin gereken eğim verilmeden daha dik bir şekilde yazılması dikkat çeken unsurlardandır. Celî tasarımın merkezinde bulunan Nesih yazı da bu hat çeşidinin uygun estetik kriterlerine göre yazılmamıştır. Ayrıca bu örnekte olduğu gibi Celî Sülüs bir yazı içerisinde, oldukça ince kalem kalınlığıyla yazılmış Nesih yazı bulunması ve âyet tasarımının bu şekilde devam etmesi, geçmişten günümüze kadar devam eden gelenekte ve Türk hattatlarında yaygın olarak karşılaşmadığımız bir uygulamadır.

Eserin altında Behçet Arabî’nin Celî Divânî istifli imzası bulunmaktadır. İmzanın hemen altında ise eserin yazıldığı yeri belirten “*Urfa*” ibâresi yer almaktadır. Küplü harflerin alt ve iç kısmında Divânî hat ile yazılmış tarih bilgisi mevcuttur.

Yapılan bazı araştırmalarda Behçet Arabî’nin söz konusu eserinde; müsennâ Celî tasarım içerisindeki Nesih metnin, ketebenin, imza ve tarihin de ters yazıldığı belirtilmiştir¹⁴¹. Ancak eserin orijinalinde (Resim 4.3.) ve katalogta incelemesini yaptığımız 1948 tarihli Sebîlürreşâd Dergisi’nin kapağında bu kısımların düz bir şekilde yazılmış olduğu görülmektedir. Aynı zamanda Şanlıurfa’da bulunan h. 1384 tarihli eserde de ketebe ve tarihin düz yazıldığı tespit edilmiştir. (Resim 4.4.)

¹⁴¹ Betül Sayın, **Osmanlı’dan Günümüze Hat Sanatında Müsennâ**, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, 2020, s. 386.

Resim 4.3. Urfalı Behçet Arabî'ye ait h. 1367 tarihli eser
(Oğuzhan Keleş Koleksiyonu)

Urfalı Behçet Arabî'ye ait h. 1384/1964 tarihli aynı eser (Resim 4.4.) günümüzde Şanlıurfa'da ŞURKAV Müzesi'nde sergilenmektedir. Âharlı kâğıt üzerine siyah is mürekkebiyle yazılan eserin ölçüleri: 52x42 şeklindedir.

Resim 4.4. Urfalı Behçet Arabî'ye ait h. 1384/1964 tarihli eser (52x42 cm.)
(ŞURKAV Müzesi)

Resim 4.5. Sebülürreşâd c. 1., sy. 2.

4.3. Katalog 3¹⁴²

Resim No	: 4.6.
Hattat	: Urfalı Behçet Arabî (Şanlıurfa, 1310/1893- Şanlıurfa, 1384/1965)
Yazı Çeşidi	: Celî Sülüs
Yazılış Tarihi	: H. 16 Rebîü'l-evvel 1367/ 28 Ocak 1948
Dil	: Arapça
Metin	: الحكم لله
Okunuşu	: El Hükmü Lillâh (Yusuf Sûresi/ 40)
Türkçe Anlamı	: Hüküm veren Allah'tır.
Dergi Cilt No	: 1
Dergi Sayı No	: 3
Yayın Tarihi	: Haziran 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Haziran ayında yayımlanan 3. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir.

Kapakta tam sayfa halinde yayımlanan, Urfalı Behçet Arabî'ye ait olan eser, Celî Sülüs hat ile boyuna dikdörtgen formda istif edilmiştir. Yazının en altına yerleştirilen boru “Kef” harfi, istifte denge unsurudur. Kompozisyon açısından sadeliğin ön plana çıktığı yazıda, harf bünyeleri yeterli olgunlukta görünmemektedir. Harflerin başlangıç ve bitiş noktalarında olması gereken estetik ve keskin kalem hareketi, yerini kalın ve küt bir görüntüye bırakmış, bazı harflerin yazılışındaki müdevver biçim yerine de daha sert bir yazılış ortaya çıkmıştır. Örneğin “Kef” harfinin

¹⁴² a.e.: c. 8- sy. 176 ve c. 9- sy. 223' de bulunmaktadır.

başı, burada “Mim” harfine uygun olarak istif edildiği için biraz daha düz ve sert bir görünüm arz etmektedir.

Ayrıca istifteki harekeler, Celî Sülüs yazı ölçüsüne nispetle çok daha ince yazılmıştır. Bu nedenle yazı ile harekeler arasında, kullanılan kalem kalınlığı bakımından uyumsuzluk mevcuttur. Yazı estetik açıdan değerlendirildiğinde; istifin formu doldurmadığı ve harf bünyelerinde bazı aksaklıklar bulunduğu görülmektedir. Yazının en altında sıralı bir şekilde tarih, imza ve yer bilgisi bulunmaktadır. “*Rebû’l-evvel*” ile “*Urfa*” ibâreleri, Divânî hat ile yazılmıştır. Hattatın imzası, Celî Divânî istiflidir.

Resim 4.6. Sebîlürreşâd c. 1., sy. 3.

4.4. Katalog 4¹⁴³

Resim No : 4.8.

Hattat : Kazasker Mustafa İzzet Efendi¹⁴⁴ (Tosya, 1216/1801-İstanbul, 1293/1876)

Yazı Çeşidi : Celî Sülüs

Yazılış Tarihi : H. 1287/ 1870

Dil : Arapça

Metin : سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ

Okunuşu : Seyyidü'l-Kavmi hâdimuhum.

Türkçe Anlamı : Bir kavmin efendisi, onlara hizmet edendir.

Dergi Cilt No : 1

Dergi Sayı No : 4

Yayın Tarihi : Haziran 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Haziran ayında yayımlanan 4. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

¹⁴³ a.e.: c. 9- sy. 209, c. 10- sy. 227, c. 13- sy. 302, c. 13- sy. 308 ve c. 14- sy. 327'de bulunmaktadır.

¹⁴⁴ **Kazasker Mustafa İzzet Efendi:** Hat sanatının en büyük temsilcilerinden biridir. Hattatlığın yanı sıra besteci, neyzen, şair ve devlet adamıdır. Sultan II. Mahmud döneminde sarayda bulunmuş ve padişahın iltifatlarına mazhar olmuştur. Sultan Abdülmecîd zamanında Anadolu Kazaskerliğine getirilmiştir. Hat sanatında Çömez Mustafa Vâsîf Efendi'den Sülüs ve Nesih, Yesârizâde Mustafa İzzet Efendi'den Ta'lik meşk ederek icâzet almıştır. Kazasker'in eseri çoktur. Ayasofya-i Kebîr Cami-i Şerîf'inde asılı bulunan büyük levhalar ona aittir. Daha birçok abidede yazıları vardır. Şefik Bey, Muhsinzâde Abdullah, Abdullah Zühdî, Kayışzâde Hafız Osman Nûri Efendi, Mehmed İlmî ve Hilmi Efendiler ile Sultan Abdülmecîd Hân talebelerindedir. Detaylı bilgi için bkz. Şevket Rado, **Türk Hattatları**, Tifdruk Matbaacılık, İstanbul, 1984, s. 216-217; Ali Alparslan, **Osmanlı Hat Sanatı Tarihi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, s. 137.

Kapakta bulunan eser, Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye ait olup aslı (Resim 4.7.) TSMK Güzel Yazılar, 971'dedir¹⁴⁵. Estetik açıdan sadelik ve dengenin ön plana çıktığı eserde, harflerin ideal ölçüsünde ve muntazam yazıldığını söylemek mümkündür. Yatay formda istif edilen yazıda, sağdaki “Elif” ve “Lam” harfleri ile “Ha” harfinin dikey uzunluğu, karşılıklı uyum içindedir. Bununla beraber “*Seyyid*” kelimesindeki “Ye” harfi ve “Ha” harflerindeki keşideler, istifin alt dengesini oluşturmaktadır. “Kaf” harfinin iki noktası üst üste dik olarak yerleştirilmiş, “Ha” harfinin noktası ise daire biçiminde olup yazının merkezindeki boşluğa konulmuştur. İstifin sol alt köşesindeki boş bırakılan kısımda imza ve tarih kaydı bulunmaktadır. Yazıda üçte bir oranında kalem kullanılarak harekelendirme yapılmıştır.

Resim 4.7. Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye ait h. 1285 tarihli Celî Sülüs istif
(TSMK. G.Y. 971)

¹⁴⁵ Murat Özer, *Ayasofya'nın Nişânesi Kazasker Mustafa İzzet*, Kuveyt Türk Katılım Bankası Kültür Yayınları Dizisi: 8, İstanbul, 2020, s. 147.

SEBİLÜRREŞAD

No: 4

25 KURUŞ

Meşâk Halîk İsmâîl Efendinin nefis bir gazası

Hüseyin Şerif, Allaha iman ve itikânet hakkında. Dîn ve dünya işlerinde meğrûb
 Kerâhî atıpçıyan büyük azâmlar. Kur'an sînen müslimânevîni temin ediyor
 Müslümanlıkta ilâ hastane ve ilâ hastahâkîmî hadis. Tahir Olgun
 Sıyanîye, kemâliye ve fârhâniye'nin herîkî beyne'dinîni nâhîye teşkîlâtı. Cevat Rifat Atilhan
 İlmî ve tarîhî tefekkür: Türkiye'de dâimîlik terâkkip. Ezraf Ecep
 İhtimaliyat: Hayat çarçevâsinden bir bakış. Ahmet Kâmil
 Her Türk, her mâlîk, her papaz! Bu adam âyâtınca mı hadis!
 Fîrhâkâde bugünkü dîni yazıyor: Dîni buya aradî huzurunda yeni inkîşâflar
 İnkîşâflara şerhî müchâle: ezâbîlî-mîl? Anayvâya ve lâhîkîye ayâri bir kâhânen kâdîlî ilâhî.
 Arkâsîni ber'îye şerhîniye bir ilâhîyat fakultesi aradîk. Meskûvâya şerhîni
 Sıyanîye ilâ fârhâniye'nin vîsîni vererek Trakîya'da İtalyâya şerhîni şerhîni ve Fîrhâkâde Ya-
 hadî devletîni ezâbîni kurdular. Cevat Rifat Atilhan
 Hâdî için bilîmîni şerhîni bilgîler. Ali Ulvi Dîncez
 Camî şerhîni şerhîni şerhîni şerhîni şerhîni. Mâhîrîni şerhîni

Resim 4.8. Sebülürreşâd c. 1., sy. 4.

4.5. Katalog 5¹⁴⁶

Resim No : 4.10.

Hattat : Mehmed Es'ad Yesârî¹⁴⁷ (İstanbul,? -İstanbul, 1213/1798)

Yazı Çeşidi : Ta'lik

Yazılış Tarihi : Eserde tarih bulunmamaktadır.

Dil : Osmanlı Türkçesi

Metin :

Okunuşu :

İftirâkınla Efendim bende tâkat kalmadı

Yah-pâre oldu bu dil aşkda mahabbet kalmadı

Şol kadara ağlattı ben bî-çâreyi hük-m-i kazâ

Giryeden hiç hazret-i Ya'kûb'a nevbet kalmadı

Türkçe Anlamı :

Ayrılığınla Efendim bende tâkat kalmadı.

Bu kalbim buz parçası oldu, aşkta sevgi kalmadı.

Kader ben çâresizi o kadar ağlattı ki, ağlamakta Hazret-i Yâkûb'a sıra gelmedi.

¹⁴⁶ a.e.: c. 8- sy. 177'de bulunmaktadır.

¹⁴⁷ **Mehmed Es'ad Yesârî**: 18. yy.'ın en önemli Ta'lik ustalarındandır. Vücudunun sağ tarafı doğuştan felçli olarak dünyaya geldiği ve sağ tarafını hiç kullanamadığı için yazıyı sol elle yazmıştır. Bu durum Tuhfe-i Hattâtîn adlı eserde, "Yekdest yesârî-i bî enîs yektâ bir vücûd-ı hoş- nûvistir" cümlesiyle ifade edilmiştir. Mehmed Es'ad Yesârî, Seyyid Mehmed Dede-zâde'den icâzet almıştır. Yetiştirdiği en önemli talebesi ise Türk Nesta'lik mektebinin kurucusu ve aynı zamanda oğlu olan Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'dir. Bkz. Müstakimzâde Süleyman Sa'deddin, **Tuhfe-i Hattâtîn**, Klasik Yayınları, 2011, s. 658-659; Rado, **a.g.e.**, s. 182-183; Muammer Ülker, **Başlangıçtan Günümüze Türk Hat Sanatı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1987, s. 30.

Dergi Cilt No : 1
Dergi Sayı No : 5
Yayın Tarihi : Haziran 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebülürreşâd Dergisi'nin 1948 Haziran ayında yayımlanan 5. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir.

Kapakta tam sayfa halinde yayımlanmış olan eser, Mehmed Es'ad Yesârî'ye aittir. Yazı üç bölümde değerlendirilebilir. İlk olarak; Sultan I. Ahmed'e ait iki beyit halinde yazılmış olan şiirin oluşturduğu ana metin kısmı, Ta'lik yazı ile mâil (diyagonal) kıt'a şeklinde yazılmıştır. Üstteki metinde hurde¹⁴⁸ Ta'lik ile “*Merhum Cennetmekân Sultan Ahmed Efendimiz Hazretlerinin Hasbihâlleridir*” yazılıdır. Altta ise yine hurde Ta'lik ile “*El- abdûlfakîr Muhammed Es'ad el-yesâri gaferallahû zünûbehu ve setera uyubehû*” şeklinde ketebe duâsı yazılıdır. Eserde tarih bulunmamaktadır.

Türklerde Ta'lik yazı, XV. yüzyılda İran'dan Osmanlı'ya gelen hattatlar aracılığıyla kullanılmaya başlanmıştır. Türk hattatlar, XIX. yüzyıla kadar İran Nesta'lik ekolüne bağlı kalmış daha sonra bilhassa Mehmet Es'ad Yesârî Efendi elinde Ta'lik yazı şîve kazanmıştır¹⁴⁹. Kendisi ilk zamanlarında İmâd'ın¹⁵⁰ üslûbunda yazarken daha sonra harflerde yaptığı bazı değişikliklerle yeni bir üslûp arama yoluna girmiştir. İmâd'ın en güzel harflerini seçerek kesin ölçüleri ve ahengi sağlamış ve böylece ileride oğlu Yesârîzâde Mustafa İzzet (ö.1265/1849) tarafından kurulacak olan Türk Ta'lik ekolüne zemin hazırlamıştır¹⁵¹.

¹⁴⁸ Hurde Ta'lik: Ta'lik yazının, daha ince ağızlı bir kalemle yazılmış olanıdır.

¹⁴⁹ Berk, **a.g.e.**, s. 77.

¹⁵⁰ **Mîr İmâd-i Hasenî:** Nesta'lik yazıyı güzelliğinin zirvesine ulaştıran ünlü Safevî hattatı. Detaylı bilgi için bkz. Serin, **a.g.e.**, s. 341; Alparslan, **a.g.e.**, 1999, s. 158.

¹⁵¹ Ali Alparslan, “Nesta'lik”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nestalik> (27.09.2020).

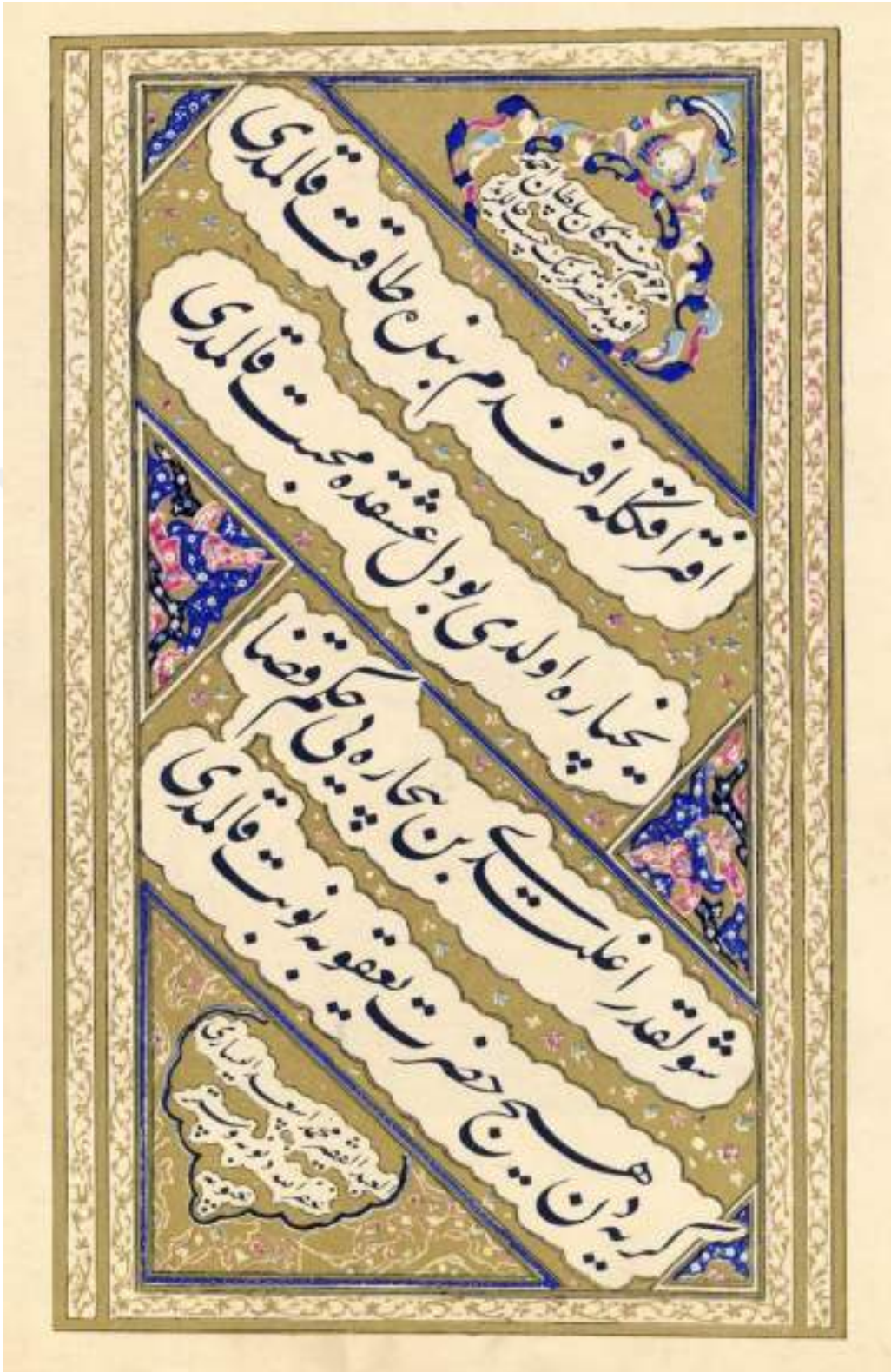
İran ve Türk Ta'lik yazısı sanat bakımından kıyaslandığında hem İran hem de Osmanlı hattatları aynı seviyede başarı göstermiş fakat Celî Ta'lik yazıda Osmanlı hattatları daha başarılı olmuşlardır¹⁵².

Buradaki Ta'lik mâil kıt'ayı değerlendirdiğimizde bilhassa leke dengesi bakımından dikkat çektiği görülmektedir¹⁵³. Mehmet Es'ad Yesârî Efendi'nin solak olması ve Ta'lik gibi zor bir yazı çeşidini sol el ile üstelik mâil kıt'a olarak böylesine güzel yazmış olması hattatın ustalığını ve becerisini göstermektedir. Bununla beraber Ta'lik yazıda Türklerin gelmiş olduğu seviyeye önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Yazı tezyînî unsurlar bakımından incelendiğinde, 45 derecelik açıyla yazılmış olan satırlar dışındaki boşluklara cedvel çekilerek üçgen formlar oluşturulup klasik tezhip uygulanarak dikdörtgen bir levha haline getirilmiştir. Dışa doğru yazıyı çevreleyen sağda ve solda iki adet dikey, alt ve üst kısımda birer adet yatay ara suyu ve cedvel bulunmaktadır. Zeminde varak altın kullanılmıştır. Üçgen bölümlerde ise yine altın kullanılmış bunun dışında motiflerde lacivert, siyah, açık mavi, pembe ve beyaz renkler kullanılarak bezeme yapılmıştır. (Resim 4.9.)

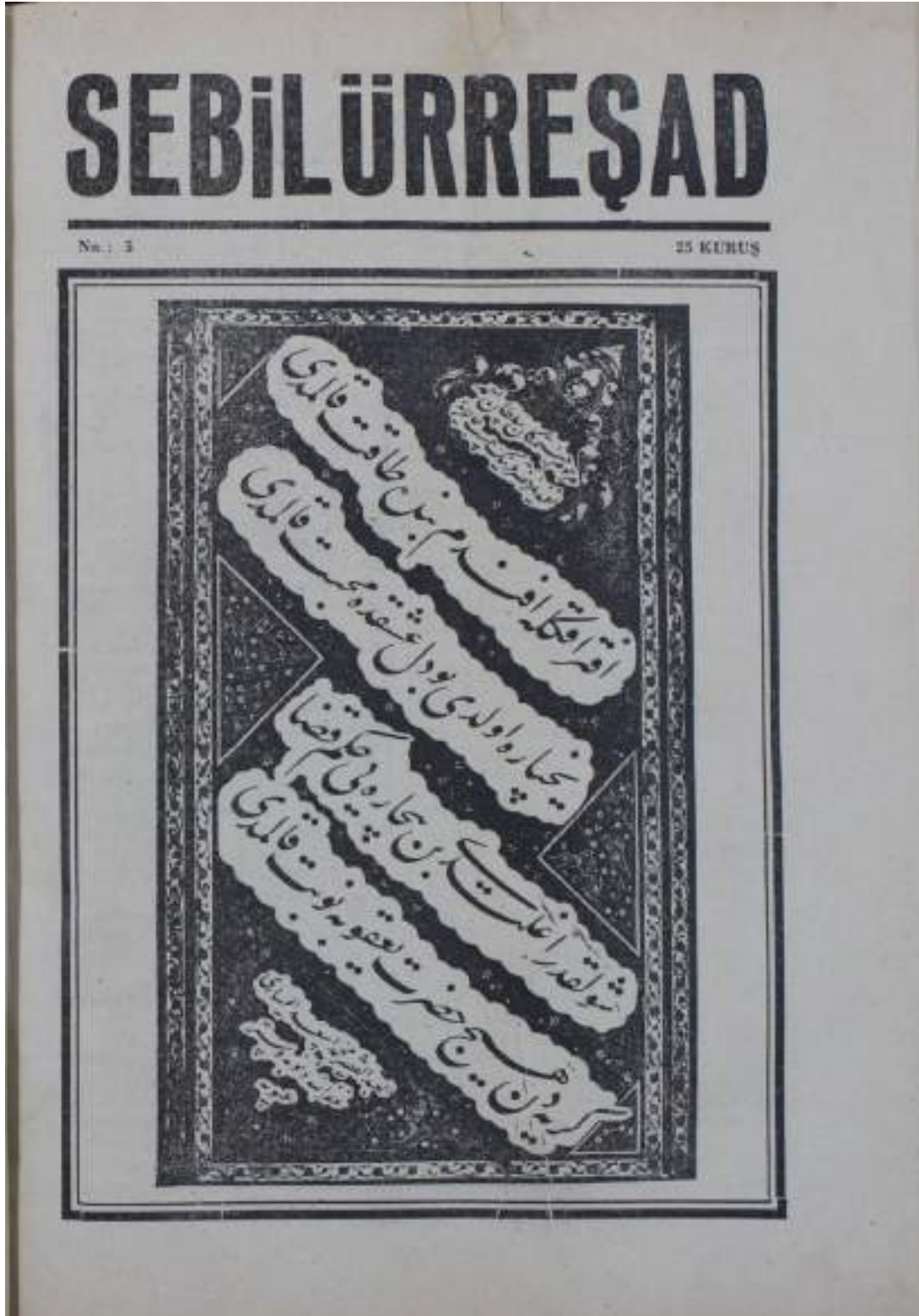
¹⁵² Berk, **a.g.e.**, s. 78.

¹⁵³ Hat sanatında leke dengesinin önemiyle ilgili detaylı bilgi için bkz. Boydaş, **a.g.e.**, ss. 113-114.

Resim 4.9. Mehmed Es'ad Yesârî hattı ile Ta'lik Mâil Kit'a (TSMK. G.Y. 325-83)

(Süleyman Berk Fotoğraf Arşivi)

Resim 4.10. Sebülürreşâd c. 1., sy. 5.

4.6. Katalog 6¹⁵⁴

Resim No : 4.11.

Hattat : Abdülaziz Efendi (Maçka, 1288/1871- İstanbul, 1353/1934)

Yazı Çeşidi : Celî Sülüs

Yazılış Tarihi : Eserde tarih bulunmamaktadır.

Dil : Arapça

Metin : دخيلك يا رسول الله

Okunuşu : Dahîlek Yâ Rasûlallah

Türkçe Anlamı : Sana sığınırım, sana güvenirim ey Allah'ın Resûlü.

Dergi Cilt No : 1

Dergi Sayı No : 6

Yayın Tarihi : Haziran 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Haziran ayında yayımlanan 6. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Dergi kapağında, yayımlanan eserin hattatıyla alâkalı olarak “*Mısırlı Aziz Efendi*” ifadesi kullanılmıştır ancak hat sanatı tarihimizde bilinen, XX. Yüzyılın önemli hattatlarından olan Aziz Efendi¹⁵⁵ (Mehmed Abdülaziz Aktuğ, Şeyh Mehmed

¹⁵⁴ a.e.: c. 9- sy. 205' de bulunmaktadır.

¹⁵⁵ **Aziz Efendi:** Filibeli Arif Efendi'den ve Muhsinzâde Abdullah Hâmid Bey'den Sülüs-Nesih, Karinabadlı Hasan Hüsnü Efendi'den de Nestâ'lik icâzeti almıştır. Sâmi Efendi'den celî yazının inceliklerini öğrenmiştir. Tüm yazı çeşitlerine vâkıf olan Aziz Efendi, Mısır ve İstanbul'da sayısız öğrenci yetiştirmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Muhittin Serin, **Hattat Aziz Efendi**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 1999.

Abdülazîzü'l rıfâ'i) her ne kadar hayatının bir döneminde Mısır'da bulunmuşsa da kendisinin Celî Sülüs harfleri ile dergi kapağındaki yazı kıyaslandığında arada ciddi farklar bulunduğu görülmektedir. Bu sebeple dergideki yazının başka bir hattata ait olabileceği düşünülmektedir.

Kapaktaki yazı genel olarak değerlendirildiğinde, Celî Sülüs hat ile dikdörtgen formda istif edilmiştir. Yazıda “Hı” harfi ile üst kısımdaki “Lâm” harfinin keşîdesi, istifin dengesini sağlamaktadır. Harf bünyeleri incelendiğinde yer yer cılızlık, sertlik ve bazı harflerde sünmeler görülmektedir. Kalem hakkı tam olmadığından Celî Sülüs harf ölçülerine uymamaktadır. Ayrıca kompozisyon teşrifatı bakımından da sağ ve sol taraf arasında boşluk- doluluk dengesinin eşit olmadığı göze çarpmaktadır. Yazıda ketebe ve tarih bulunmamaktadır.

SEBİLÜRREŞAD

Sayı 4

25 KURUŞ

Meshur Hattat Mustafa Aziz Efendi'nin meşhûr bir yazması

Clindur Başkanından Müslüman Türk milletinin en azamî istihsamı	Profesör Kâmil Miras
Mübârek Herat gecesi	H. Baki Çantay
Tektet Şerif: Allahın mucizelerini imana ehliyeti olanlar	Y. Ziya Kösemenoğlu
Hafsi Şerif: Kavi müminin sayıl mümininden büyük olması, kavi müminin münessi	Profesör Yusuf Ziya Yürükün
Kur'an alifbâyesinin büyük adamları: Kur'an daha büyük bir tarakkimin meşhûdü	M. Naci Sarıca
Lâkâfîye yasası tathîkünden doğan manevî ve ahlâkî bahran	Ali Ural Donmez
Din aleyhdarlığı komünizm yoludur. Ya din, ya komünizm; ikisi ortası yoktur. Kudret gâretine cevap	Profesör Doktor Süheyl Ünver
Tarikâti ve hurafeci ilmihaller: Nurettin Arıtan'dan sonra Ziya Sahir	
Yas için bilimsel ehemmiyetli bilgiler: Kaç türlü hac vardır?	
Büyük haduk ülemi: Temyiz Mahkemesi Reisi merhum Cevat beyin terâkümü hâli	
Farmasöyüğü iyizati: Farmasöyüğü ve zati harâm	
Fransada hâgînkü dini vaziyet	
Fatih'in ilme verdiği ehemmiyet, ilimaya gösterdiği hürmet	

Resim 4.11. Sebülürreşâd c. 1., sy. 6.

4.7. Katalog 7

Resim No	: 4.13.
Hattat	: Mehmed Zühdfî Zeki Efendi ¹⁵⁶ (Şarkî Karahisar, ?-İstanbul, 1331/1913)
Yazı Çeşidi	: Celî Sülüs
Yazılış Tarihi	: H. 1318 Ramazân/ Aralık 1900
Dil	: Arapça
Metin	: قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
Okunuşu	: Kul inne salâtî ve nusukî ve mahyâye ve memâti Lillâhi rabbil âlemin (Enam Sûresi/ 162)
Türkçe Anlamı	: Ey Muhammed! De ki: "Şüphesiz benim namazım da diğer ibadetlerim de yaşamam da ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir."
Dergi Cilt No	: 1
Dergi Sayı No	: 7
Yayın Tarihi	: Temmuz 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Temmuz ayında yayımlanan 7. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır. Orta bölümde Mehmed Zühdfî Zeki Efendi'ye ait tuğra formunda bir hat istifi vardır.

Tuğra; Osmanlı padişahlarının tahta çıkışından ayrılışına kadar, devleti temsil etmek amacıyla kullandıkları özel alâmete verilen isimdir. Müslüman devletlerin

¹⁵⁶ **Mehmed Zühdfî Zekî Efendi:** Şarkî Karahisarlı'dır. "Sabah Gazetesi'ne yazılan fıkrada "Tersim-i hutûtta ve fenn-i hâkkâkîde sâhib-i yed-i tûlâ san'at-kârândan" olduğu beyân edilmiştir". Detaylı bilgi için bkz. İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, **Son Hattatlar**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970, s. 483.

hükümdarları berat, ferman, menşûr gibi saray yazılarında ve paralarda padişah sembolü olan bu hususî istifli yazıyı kullanmışlardır¹⁵⁷. Bunun dışında defterhâne kayıtları, senetler, pullar, bayraklar, nüfus kağıtları ve binalarda bir arma olarak kullanılmıştır¹⁵⁸. Hat sanatında ise Mustafa Râkım gerek yaptığı istif değişikliği ile gerekse tuğra harflerini en olgun kıvama getirişi ile tuğranın estetik kaidelerini belirlemiş ve kendisinden sonra gelen hattatlar onun yolunu izlemişlerdir¹⁵⁹.

Bu eseri inceleyecek olursak; tuğranın kürsî (sere)¹⁶⁰ bölümünde En'am Sûresi 162. âyet yukarıya doğru istif edilmiştir. Âyetin üst kısmında üç adet zülfe ve üç adet tuğ bulunmaktadır. Sol iç kısımda iç beyze diye adlandırılan elips bir form, onun dışında da dış beyze denilen kısım bulunmaktadır. Beyzenin devamı olarak sağ ve aşağı doğru uzanan hançer bölümünün üzerinde ise tuğralarda bulunan mahlas yerine “*Kalellahü Teâlâ*” yazmaktadır. Tuğranın en altında Nesih hattı ile yine aynı âyet (*Kul inne salâtî ve nusukî ve mahyâye ve memâti Lillâhi rabbil âlemin*) yazılıdır. Tuğranın sol alt kısmında Celî Divânî yazı ile en üstte “*Meryûmî ve Muharriri*”, ikinci satırda “*Dersaadet nezâreti muhasebe mukayyed Şarkî Karahisarî*” yazmaktadır. Üçüncü ve son satırda ise “*Mehmed Zühdi 1318*” yazılı imza ve tarih kaydı bulunmaktadır. Dergi kapağındaki yazının etrafı cedvel ile tezyîn edilmiştir fakat İbn'ül Emîn Mahmud Kemâl İnal'ın “*Son Hattatlar*” kitabındaki görselde, tuğranın etrafında herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. (Resim 4.12.)

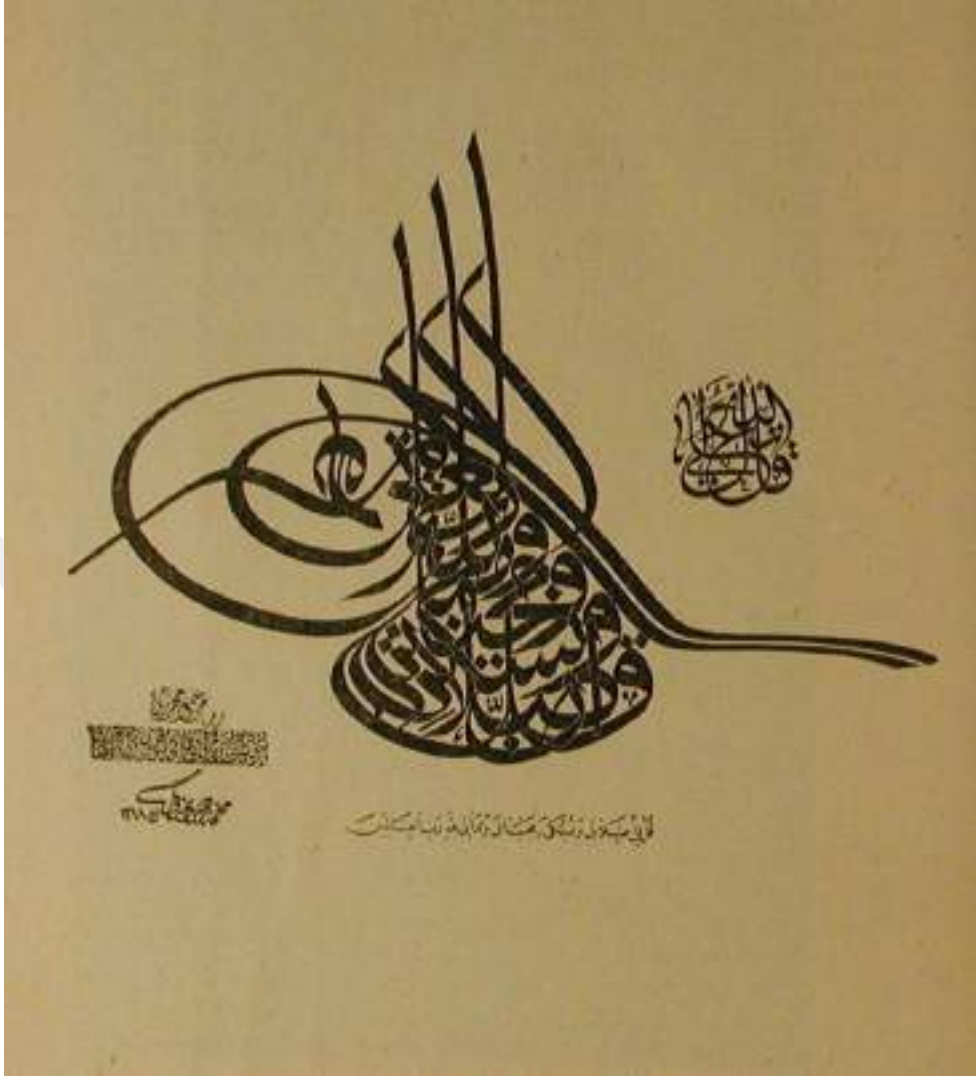
Eser genel itibariyle değerlendirildiğinde sağlam bir istif olsa da harf bünyeleri bakımından zayıf olduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda eserdeki bütün yazı çeşitleri tek tek incelendiğinde tashih ve tahrir gereksinim olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁵⁷Özönder, **a.g.e.**, s.203.

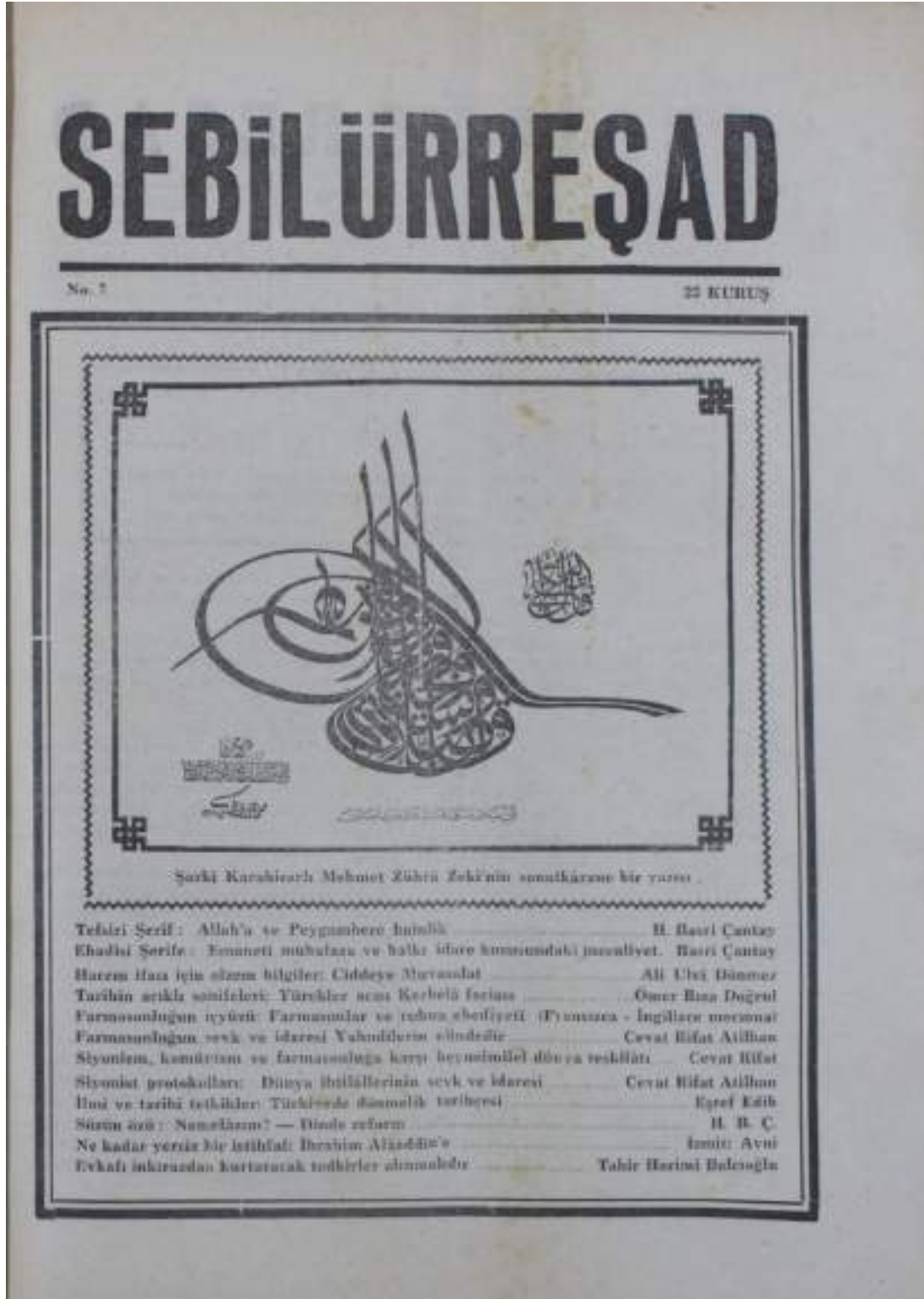
¹⁵⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Tuğra ve Pençeler”, **Bellekten**, 1941, c. 5, sy.17-18, 1995, s. 109.

¹⁵⁹ Süleyman Berk, **Hattat Mustafa Râkım'da Celî Sülûs ve Tuğra Estetiği**, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1999, s. 101.

¹⁶⁰ Tuğranın bölümleri ile ilgili bilgi için bkz. Süleyman Berk, **Hattat Mustafa Râkım Efendi**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, s. 130; Boydaş, **a.g.e.**, ss. 32- 33.

Resim 4.12. Mehmed Zühdi Zeki Efendi'nin h. 1318 tarihli tuğrası
(İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, Son Hattatlar)

Resim 4.13. Sebîlürreşâd c. 1., sy. 7.

4.8. Katalog 8

Resim No : 4.15.

Hattat : Hz. Osman'a izâfe edilen Mushaf'tan

Yazı Çeşidi : Kûfî

Yazılış Tarihi : -

Dil : Arapça

Metin : A'râf Sûresi 86- 87. âyeti kerîmeler

وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُؤَدُّونَ وَعَدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبِعُونَهَا عِوَجًا وَانْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا
فَكَتَرَكُمُ وَاَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ

وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلَتْ بِهِ وَطَائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ
الْحَاكِمِينَ

Okunuşu : Ve lâ tak'udû bi küllî sırâtın tû'idüne ve tasuddüne an sebîlillâhi men âmene bihî ve tebgûnehâ ıvecen vezkurû iz kuntum kalîlen fe kesserekum vanzurû keyfe kâne âkıbetul mufsidîn(mufsidîne).

Ve in kâne tâifetun minkum âmenû billezî ursiltu bihî ve tâifetun lem yu'minû fasbirû hattâ yahkumallâhu beynenâ ve huve hayrul hâkimîn(hâkimîne).

Türkçe Anlamı : “İnananları tehdit edip Allah yolundan alıkoyarak ve onu eğri göstermek maksadıyla her yolun başında (pusu kurup) oturmayın. Düşünün ki, siz az sayıdaydınız, sonra O sizi çoğalttı. Bozguncuların sonunun nasıl olduğunu da düşünün!”

“Eğer içinizden bir grup bana gönderilene inanmış, bir grup da inanmamışsa, artık Allah aramızda hükmünü verinceye kadar sabredin! O, hükmedenlerin en iyisidir.”

Dergi Cilt No : 1
Dergi Sayı No : 8
Yayın Tarihi : Temmuz 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebülürreşâd Dergisi'nin 1948 Temmuz ayında yayımlanan 8. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin bazı makale başlıkları yer almaktadır.

Kapakta, Hz. Osman'a izâfe edilen Mushaf nüshalarından olan Petersburg Mushaf'ından bir sayfa neşredilmiştir. III. Halîfe Hz. Osman tarafından deri üzerine yazılmış olan bu Mushaf sâhifesinde; nokta, hareke ya da herhangi bir tezyînî unsur bulunmamaktadır¹⁶¹. İslâm'ın ilk dönemlerinde kullanılan sert ve köşeli Ma'kılî yazı ile yuvarlak görümlü Şâmî yazının karışımı olarak bilinen "Mensûb" yazı, daha sonraları "Kûfî" adıyla yayılmış olup ilk âyetler de bu hat üzere yazılmıştır¹⁶². Harflerin daha yuvarlak ve eğri çizgilerden oluştuğu yazma Kûfîlerde, belli bir kalem kalınlığı olmamakla birlikte harf bünyeleri dışında da tezyînî unsur görülmemektedir¹⁶³. Bu bağlamda İslâm' dan önce Kûfî yazı yoktur demek mümkündür.

Hz. Peygamber (s.a.v.) henüz hayatta iken vahiy kâtipleri tarafından yazılan metinler ve bazı sahabîlerin Kur'ân'ın tamamını ezberlemiş olmaları, Kur'ân-ı Kerîm'in korunmuş olması hususunda, herhangi bir şüphe olmadığını açıkça göstermektedir¹⁶⁴. Nitekim, "*Kesin olarak bilirsiniz ki bu kitabı kuşkusuz biz indirdik ve onu mutlaka koruyan da yine biziz.*"¹⁶⁵ ile "*Kuşkusuz o, değeri çok yüce Kur'an'dır.*

¹⁶¹ Yazır, a.g.e. s. 81.

¹⁶² Özönder, a.g.e. s.126.

¹⁶³ Yazır, a.g.e. s. 80.

¹⁶⁴ Tayyar Altıkulaç, **Hz. Osman'a İzâfe Edilen Mushaf-ı Şerîf (Topkapı Sarayı Müzesi Nüshası)**. İstanbul, IRCICA, 2007, s. 28.

¹⁶⁵ Hicr Sûresi 15/ 9.

(Aslı) korunmuş bir kitaptır. Ona ancak tertemiz olanlar (melekler) dokunabilir. O, âlemlerin rabbinden indirilmiştir.”¹⁶⁶ mealindeki âyetler de bunu teyit etmektedir.

Hız. Peygamber (s.a.v.) zamanında çeşitli malzemeler üzerine yazılan Kur’ân metinleri, Hız. Ebû Bekir’in hilâfetinde, vahiy kâtiplerinden Zeyd b. Sâbit tarafından bir araya getirilerek düzenli sahîfeler hâlinde yazılmıştır¹⁶⁷. Hız. Osman devrinde ise çeşitli bölgelerdeki Müslümanlar arasında okuyuşlardan kaynaklanan ve ihtilafa sebep olabilecek farklılıkları gidermek amacıyla, görevlendirilen istinsah heyetinin çalışmaları ile Kur’ân-ı Kerîm resmî olarak çoğaltılmış ve birçok eski kaynaktan bizlere ulaşan ortak bilgiye göre çoğaltılan nüshalar Mekke, Medine, Kûfe, Basra ve Şam’a gönderilmiş olup sözü edilen nüshaların sayısı hakkında dört ile sekiz arasında değişen çeşitli rivâyetlere yer verilmiştir. Mushaflar parşömen üzerine siyaha yakın koyu kahverengi mürekkeple ve özellikle Mushaf kitâbeti için seçilmiş olan düzenli, geometrik, ritmik, yatay ve dikey çizgilerin hâkim olduğu “Medenî” yazı ile irice yazılmıştır¹⁶⁸. Böylece Kur’ân-ı Kerîm, İslâmî devirde kitap haline getirilen ilk metin olmuştur ve bu sâyede Mekke ile Medine’de inkişâf eden Arap yazısı, gönderildiği kültür merkezlerinde farklı hususiyetler kazanarak gelişimini sürdürmüştür¹⁶⁹.

Günümüzde; Taşkent Eski Eserler Müzesi, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul Türk İslâm Eserleri Müzesi, Kahire el-Meşhedü’l-Hüseynî, Londra British Library ve St. Petersburg Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi’nde muhafaza edildiği bilinen nüshaların, Hız. Osman’ın şehâdeti sırasında okuduğu Mushaf olduğu iddia edilse de yapılan araştırmalar bu nüshaların Hız. Osman Mushaflarından veya onları esas alarak yazılanlardan istinsah edildiğini göstermiştir¹⁷⁰. Kur’an tarihinin en önemli sorularından biri olan Hız. Osman Mushaflarının bugün nerede bulunduğu ya da günümüze kadar ulaşip ulaşmadığı hususu, üzerinde kesin kanaat bildirilemeyecek bir konudur çünkü söz konusu nüshaların tarihine ışık tutmak amacıyla yapılan çalışmalar, en fazla yedi- sekiz asır geriye gidebilmektedir¹⁷¹.

¹⁶⁶ Vâkıa Sûresi 56/ 77- 80.

¹⁶⁷ Nihad M. Çetin, **a.g.e.**, s. 16.

¹⁶⁸ Serin, **a.g.e.**, 2010, s. 59.

¹⁶⁹ Nihad M. Çetin, **a.g.e.**, s.16.

¹⁷⁰ Altıkulaç, **a.g.m.**, s. 36.

¹⁷¹ **a.g.m.**, s. 35.

St. Petersburg Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi'nde, E20 numarada kayıtlı bulunan ve 81 varaktan ibâret olan Mushaf'ın pek çok yaprağı eksiktir. 1998 yılında bir makale yayımlayarak Mushaf'ı bilim dünyasına tanıtan kişi olan Efim Rezvan'ın yaptığı çalışmalar doğrultusunda, Mushaf'ın bazı bölümleri bulunmuş olup çoğu yaprağının çeşitli nedenlerle değişik bölgelere dağıldığı ortaya çıkmıştır¹⁷². St. Petersburg Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi'nde mevcut 81 vr.; Semerkant'ın 100 km güneyinde bulunan Katta-Langar'da, Özbek kışlağındaki türbenin kütüphanesinde (12 vr.), Taşkent Lama Kütüphanesi'nde (1 vr.), Taşkent Özbek Bilimler Akademisi Şarkşinaslık Enstitüsü Kütüphanesi'nde (1 vr.) ve Buhara Kütüphanesi'nde (2 vr.) bulunan toplam 16 varak'ın fotoğraflarıyla birleştirilerek Efim Rezvan'ın ayrıntılı mukaddimesi ile St. Petersburg Centre for Oriental Studies tarafından The Qur'an of 'Uthman (St. Petersburg, Katta-Langar, Bukhara, Tashkent) adıyla neşredilmiştir¹⁷³.

Yapılan araştırmalara ve sondaj incelemelerine göre St. Petersburg Mushaf'ının Hz. Osman'ın özel Mushaf'ı veya çeşitli merkezlere gönderdiği Mushaflarından biri olmadığı kesin olarak anlaşılmış bununla birlikte Basra Mushaf'ıyla paralellik göstermesi bakımından Hz. Osman'ın Basra'ya gönderdiği ya da ondan kopya edilmiş bir nüshadan istinsah edildiği bir diğer ifadeyle Basra kökenli olduğu görüşüne varılmıştır¹⁷⁴. (Resim 4.14.)

¹⁷² Tayyar Altıkulaç, **Günümüze Ulaşan Mesâhif-i Kadîme İlk Mushaflar Üzerine Bir İnceleme**, İstanbul, IRCICA, 2015, s. 265- 266.

¹⁷³ **a.g.e.**, ss. 266- 267.

¹⁷⁴ **a.g.e.**, s. 269.

Resim 4.14. St. Petersburg Kütüphanesi'ndeki Mushaftan bir sayfa
(Tayyar Altıkulaç, Günümüze Ulaşan Mesâhif-i Kadîme İlk Mushaflar Üzerine Bir İnceleme)

4.9. Katalog 9¹⁷⁵

Resim No : 4.17.

Hattat : Mustafa Halim Özyazıcı¹⁷⁶(İstanbul, 1315/1898-İstanbul, 1384/1964)

Yazı Çeşidi : Celî Ta'lik

Yazılış Tarihi : H. 1343/ 1924

Dil : Arapça

Metin : النجاة في الصدق

Okunuşu : En necatü fi's-sıdk

Türkçe Anlamı : Kurtuluş doğruluktur.

Dergi Cilt No : 1

Dergi Sayı No : 9

Yayın Tarihi : Temmuz 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Temmuz ayında yayımlanan 9. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

¹⁷⁵ a.e.: c. 9- sy. 212' de bulunmaktadır.

¹⁷⁶ **Mustafa Halim Özyazıcı:** 20. yy'ın en kudretli sanatçılarından olan Halim Efendi, yazıya Hâmid Aytaç'tan Rik'a dersi olarak başlamıştır. Daha sonra Medresetü'l- Hattatîn'de devrin en muteber hattatlarından (Hasan Rıza Efendi, Hacı Kâmil Akdik, Hulûsi Yazgan, İsmail Hakkı Altunbezer, Ferid Bey, Said Bey) Sülûs, Nesih, Tâ'lik, Celî Sülûs, Divânî, Celî Divânî ve Rik'a meşk etmiştir. M. Hâlim Özyazıcı, 1946- 1963 yılları arasında Güzel Sanatlar Akademisi'nde yazı hocalığı yapmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Süleyman Berk, **İstanbul'un 100 Hattatı**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2012, s. 162- 164; Serin, **a.g.e.**, 2010, s. 281.

Kapakdaki eser, Mustafa Halim Özyazıcı'ya ait olup Celî Ta'lik hat ile düz satır olarak yazılmıştır. Harfler muntazam bir şekilde ve birbirine uygun mesafe aralığında dizilmiştir. Yazının orta kısmında “Fe” harfinin “Ye” harfi ile birleşiminde, “Ye” harfine sağa doğru keşîde verilerek satır dengesi kurulmuştur. Eserde harf anatomileri düzgündür, dikey ve yatay harfler uyum içerisindedir. Ta'lik yazıda sıklıkla görülen, sondaki harf ya da kelimenin mıstardan¹⁷⁷ biraz yukarıda olması durumu bu yazıda da söz konusudur. Noktalar gayet dengeli bir biçimde yerleştirilmiştir. Yazıda tarih, keşîdenin altına iki parça şeklinde yazılmıştır. Sol alt kısımdaki ketebe satırında ise “*Ketebehû Abdulhâlîm gafera lehu*” yazmaktadır. (Resim 4.16.)

Resim 4.16. Mustafa Halîm Özyazıcı'ya ait h. 1343 tarihli Celî Ta'lik eser

¹⁷⁷Yazıyı, düzgün bir şekilde yazmak ve satıra dizmek için lâzım olan çizgileri yapmaya yarayan âlet. Geniş bilgi için bkz. Yazır, **a.g.e.**, s. 208.

SEBİLÜRREŞAD

No. 9

25 KURUŞ

النجاة في الصدق
كتاب في الفقه

Meshur Hattat Abdülhalim Elendinin nefis bir yazması

Tefairi Şerif: Sırrı teklif	H. Husri Çantay
Kur'anı alkışlayan büyük adamlar: Kur'anın büyüklüğü, Kur'anın hedefi	
İslam İlahiyat Fakültesi hakkında: Diyanet Reisî Hamdi Aksek'nin mühim beyanatı ...	
Dünya radyolarında Kur'an okunduğu halde Türkiye radyosu niçin sükunetsiz?	
Harcın ifası için elzem bilgiler; Beytullahı ziyaret	Ali Ulvi Dönmez
Siyonizm, Komünizm ve Farmasonluğa karşı beynelmülî dünya teşkilâtı ...	Cevat Rifat
İlmî ve tarihibî istiklakler: Türkiye'de dümmetlik tarifiyesi	Eşref Edib
Siyonistlerin protokolleri: Dünya üttîl ve inkılaplarını nasıl sevk ve idare ederler? ..	
Amerikada açık hava ibadet yerleri — Türkiye'de kır ibadet yerleri: Namazgâhlar	
Komünizme karşı durarak azrak İslamiyet kalesidir	Hüseyin Saruhan
Amerikada dinler-arası konferansı	Hamdullah Sıhhi Tansüver
Minarelerdeki mahyaların vekâsîr yazıları müslümanları müteessir ediyor	

Resim 4.17. Sebülürreşâd c. 1., sy. 9.

4.10. Katalog 10¹⁷⁸

Resim No : 4.19.

Hattat : Ahmed Kâmil Akdik¹⁷⁹ (İstanbul, 1278/1861- İstanbul, 1360/1941)

Yazı Çeşidi : Celî Sülüs

Yazılış Tarihi : Eserde tarih bulunmamaktadır.

Dil : Arapça

Metin : أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ

Okunuşu : Eleysallahu bi kâffin abdehu (Zümer Sûresi/ 36)

Türkçe Anlamı : Allah, kuluna kâfi değil mi?

Dergi Cilt No : 1

Dergi Sayı No : 10

Yayın Tarihi : Ağustos 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Ağustos ayında yayımlanan 10. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

¹⁷⁸ a.e.: c. 8- sy. 192 ve c. 9- sy. 220'de bulunmaktadır.

¹⁷⁹ **Ahmed Kâmil Akdik:** Büyük hat sanatkârı Kâmil Akdik, ilk mektepte iken yazı dersi almaya başlamış, rüştiyeyi bitirdikten sonra memur olmuş ve bu dönemde hattat Sâmî Efendi'den Sülüs- Nesih meşk ederek icâzetini almıştır. Daha sonra yine Sâmî Efendi'den Divânî, Celî Divânî yazılar ile tuğra çekmeyi öğrenmiştir. 1915'te Medreset'ül -Hattâtîn'de Sülüs- Nesih hocası olmuştur. Yazıdaki mahareti ve kıdemi nedeniyle Sultan Reşad'ın emriyle Reisül- Hattâtîn (hattatların başı) unvanını almıştır. Bkz. Rado, **a.g.e.**, s. 254; Berk, **a.g.e.**, 2012, s. 155.

Kapaktaki eser, Ahmed Kâmil Akdik'e ait olup Celî Sülûs yazı çeşidi ile zerendûd¹⁸⁰ tekniği kullanılarak dikdörtgene yakın bir formda yazılmıştır. (Resim 4.18.) Harflerin yatay ve dikey olarak uyumlu bir biçimde istif edildiği yazının bütününde, hareke ve tezyînî unsurlarla, mükemmel bir denge sağlanmıştır. Eserde, yazının etrafını çevreleyecek biçimde cedvel çekilmiş ve istifin genel formu ortaya çıkarılmıştır. Cedvelden sonra dışa doğru yapılan tezhibin yoğunluğu, esere derinlik kazandırarak yazının ön plana çıkmasını sağlamıştır. Zemin renginin koyu olması ve zerendûdla yazılması eserde zengin bir görünüm sağlamıştır. Eserde tarih bulunmamakta, sol kısımda hattatın imzası yer almaktadır. Bu yazının tezhibi İsmail Hakkı Altunbezer'e aittir.

Resim 4.18. Ahmed Kâmil Akdik, Celî Sülûs “Eleysallahu Bi Kâffin Abdehu” istifi
(<http://www.pesantrenkaligrafipskq.com/2015/09/kumpulan-karya-ahmad-kamil-raisu-al.html>)

¹⁸⁰ Altın varakların çok iyi ezilmesi ile elde edilen tozlardan yapılan altın mürekkebi hem kalemlle yazılabilecek kadar hem de fırça ile sıvama suretiyle sürülebilecek kadar akıntılı bir hâle getirilir. Bu usûle ve bu şekilde hazırlanan yazılara zerendûd denir. Detaylı bilgi için bkz. Yazır, **a.g.e.**, s. 186. ile Özönder, **a.g.e.**, s. 8 ve 221.

SEBİLÜRREŞAD

No. 10

25 KURUŞ

Tezrihatının Hacı Kâmil Efendinin safla bir yazması

Garppliyama hareketinde kırıstıyanlaşma da var mıdır? Cümhuriyet açığıca söylesin ...	Eğref Edib
Kur'anı okıyışlayan büyük adamlar	
Harem ifası için ezem hügliler: Beytullahı ziyaret	Ali Ufci Dönmez
İlmî ve tarîhî terfîkiler: Türkiyede Dönmeçlik tarihçesi	Eğref Edib
Komünizme karşı dünya din cephesi	Hamdullah Suphi Yanzıver
Millet Partisinin esas hedefleri: Ahlak hükümiyeti, aile ve din müesseselerinin yükseltilmesi, Millî duyguların gelişmesi, Dini te'drisatın mecburiyeti, İslâm cemaatinin teşkili	Mareşal Fevzi Çakmak
Dea dıvamız: Müslümanlıkta din ile dünya birbirine bağlar	Cevat Rifat Atilhan
Halk Partisi naziri efkârı Ulus'un ahlak telâkkisi	Hakkı Şenkın
Hürriyet ihtilali	Doktar Sami Yezzer
Türk ordusuna karşı tavassuklarıyle gururlanan kıştab bir İzmir Yahudisi ..	C. B. Atılhan
İçtimaiyet: Mâna ve döva	Ahmet Kâmil
Sözün özü: Münafik neçli durumu — Bile böyle din istemiyoruz — İhtisasa kıymet verelim — Dinde reform ne demek?	H. Basri Çantay
Asalsız sözler — Bu sene Hacı yasak mı? — Kinci nüshadaki yazının okunması — Vatandaşperver müftiler — Vergi zekât sayılır mı?	Yusuî Ayhan
Kiliste emişler haraç mesaf satılıyor	Bedri Alpay
Sakki Anadolu'da dinî hayat	

Resim 4.19. Sebîlürreşâd c. 1., sy. 10.

4.11. Katalog 11

Resim No : 4.21.

Hattat : Ahmed Şemseddin Karahisârî¹⁸¹ (Afyonkarahisar, 1468 -İstanbul, 963/1556)

Yazı Çeşidi : Makilî ve Müselsel Hat

Yazılış Tarihi :

Dil : Arapça

Metin : (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) (الْحَمْدُ لِلَّهِ)

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

اللَّهُ الصَّمَدُ

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

Okunuşu : El-hamdûLillâh, Bismillahirrahmânirrahîm

Kul hüvellâhü ehad. Allâhüssamed. Lem yelîd ve lem yûled. Ve lem yekün lehü küfüven ehad. (İhlâs Sûresi)

Türkçe Anlamı : (Allah'a hamdolsun) Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

¹⁸¹ **Ahmed Karahisârî**: Ekol sahibi Osmanlı hattatıdır. Hocası Esedullah-ı Kirmânî (Yâkut ekolünün önde gelen temsilcilerinden)'dir. Müstakimzâde, onun ilk hat hocasının Fâtih devri hattatlarından Yahyâ Sûfî olduğunu kaydederse de (Tuhfe-i Hattâtîn, s. 89) bu bilgi tarih bakımından doğru değildir. Hat sanatında yaptığı yeniliklerle Aklâm-ı Sitte'de Yâkut üslubunu aşmış, Osmanlı zevkini ortaya koymuştur. Derviş Mehmed ve Hasan Çelebi önemli talebelerindedir. Geniş bilgi için bkz. Muhittin Serin “**KARAHİSÂRÎ, Ahmed Şemseddin**”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/karahisari-ahmed-semseddin> (29.09.2020); Ali Alparslan, **Ünlü Türk Hattatları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992, ss. 49- 63.

De ki: "O, Allah'tır, bir tektir."

Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır; O, hiçbir şeye muhtaç değildir.)

O'ndan çocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir). Kendisi de doğmamıştır (kimsenin çocuğu değildir).

Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir.

Dergi Cilt No : 1

Dergi Sayı No : 11

Yayın Tarihi : Ağustos 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebülürreşâd Dergisi'nin 1948 Ağustos ayında yayımlanan 11. sayısının kapağında; üst kısımda dergi ismi, en altta sayı numarası ve dergi ücreti belirtilmiştir.

Kapakta Ahmed Karahisârî'nin meşhur eseri yer almaktadır. Besmele, Hamdele ve İhlâs Sûresi'nden oluşan bu En'âm sayfasının aslı, albüm şeklinde olup İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (Env. No: 1443)'ndedir¹⁸². Ahmed Karahisârî'nin sanatta olgunluk döneminde yazdığı bu En'âm-ı Şerîf, 31 Mart 1330 tarihinde I. Mahmud kütüphanesinden müzeye alınmıştır, ölçüleri 50 x 34 boyutlarında olup 16 varaktır¹⁸³.

Büyük bir ustalıkla yazılmış olan ve emsaline az rastlanan eser, üç bölümden oluşmaktadır. En üstte diyagonal kare formu içerisine yerleştirilmiş, siyah mürekkeple ve Ma'kılî hat ile birbirini takip edecek şekilde yazılmış karelerden oluşan dört adet "ElhamdüLillâh" ibâresi bulunmaktadır. "Elif" ve "Lâm" harfinin çevrelediği, kelime içinde kalan boşluklara altın ile geometrik desen yapılmış ve bunun etrafında sekizgen formu oluşturan bir tezyînat meydana gelmiştir. Yazının dış kısmına altın ile çekilmiş olan cedvel, kare formunu tamamlamaktadır.

¹⁸² Berk, a.g.e., 2012, s. 23.

¹⁸³ Serin, a.g.e., 2010, s. 142.

İkinci bölümde yazı çeşidi özgün ve stilize edilmiş, müselsel¹⁸⁴ olarak adlandırılan “*Besmele*” bulunmaktadır. Siyah mürekkeple yazılan besmelenin hareketleri altın rengindedir. Yazıda kalem hakkı tam ve harflerdeki ritim ile istif dengesi oldukça dikkat çekicidir¹⁸⁵. Karahisârî bu besmelede, kendisinden sonra gelen harfle birleşmeyen harfleri birleştirmiş, “*er- Rahman*” kelimesinde, “Lâm”dan sonraki “Ra” harfini yukarıdan çıkarmış, “*er-Rahîm*” kelimesindeki “Ye” harfini ise ortadan kaldırarak “*er-Rahm*” gibi yazmış ve böylelikle sadece hattın kurallarına aykırı değil, belki de yazıya tipografik bir estetik katmak amacıyla hat sanatına da bir nevi başkaldırı olarak düşünebileceğimiz müselsel besmeleyi meydana getirmiştir¹⁸⁶. Nitekim kaynaklarda kendisinin gerçek bir Hak âşığı olduğu bilgisi mevcut olduğundan, sanatta yaptığı bu tür farklı yaklaşımlar, dîne değil geleneğe bir tür aykırılık olarak görülüp şekilden sıyrılarak manaya ulaşma çabası biçiminde değerlendirilebilir¹⁸⁷.

Üçüncü bölümde tasarımın alt kısmına verev olarak yerleştirilmiş büyük bir kare içerisinde Ma’kılî hat ile yazılmış “*İhlâs Sûresi*” vardır. Hem yazı hem de dışındaki cedvel, kenarları tahrirli altın varak ile yazılmıştır. Sûre, sol köşeden başlayıp yukarıya doğru devam ederek okunmaktadır. (Resim 4.20.)

Ma’kılı yazılar grafik tasarım ve hendese-geometri bilgisine dayanmaktadır. Eğer yazılacak olan metinle tasarım arasındaki matematik doğru hesaplanmazsa istif yarım kalacağından bu tür yazılarda önce metin düz olarak yazılıp daha sonra spiralvârî hareketlerle tamamlanmaktadır¹⁸⁸. Ahmed Karahisârî’nin terkip ve tertip konusundaki bu becerisini Uğur Derman şöyle ifade etmektedir: “*Esâsen O’nun en*

¹⁸⁴ Zincir gibi birbirine geçmiş motif, çizgi, yazı, şekil ve süslerden oluşan zincirleme kompozisyon. Bkz. Özönder, **a.g.e.**, s.147.

¹⁸⁵ Hat sanatının en nâdir örneklerinden biri olan bu eserde kullanılan müselsel besmelenin benzeri Tebriz’de Gök Mescid’de bulunmaktadır. Çini üzerindeki besmelenin bir kısmı dökülmüş olsa da müselsel tarzda yazılmış yazıların ilk örneği olarak değerlendirilebilir ve buradan hareketle Ahmed Karahisârî’ye ilham kaynağı olduğu ve onun bu kompozisyonu geliştirdiği söylenebilir. Geniş bilgi için bkz. Fevzi Günüş, “Ahmed Karahisârî’nin Müselsel Besmelesi Hakkında Düşünceler”, Ed. Ali Rıza Özcan, **Hat ve Tezhip Sanatı**, s. 89.

¹⁸⁶ M. Şinasi Acar, **Osmanlı’dan Bugüne Gözümüzden Kaçanlar**, 1. Baskı, Yapı Endüstri Merkezi Yem Yayın, İstanbul, 2013, s. 80.

¹⁸⁷ **a.g.e.**, s. 80.

¹⁸⁸ İlham Enveroğlu, “Ma’kılî Yazıların Tasarım Özelliklerine Yapısalcı Yaklaşım”, **Osmanlı’dan Günümüze Kur’an ve Hüsn-i Hat Sempozyumu (01- 03 Kasım 2013): Bildiriler**, Amasya 2013, s. 647.

büyük meziyetlerinden biri, bu günkü “mücerred resim” anlayışına, İlâhî bir yoldan 450 yıl önce varıvermesidir”¹⁸⁹. Bu bakımdan kendisinin istif konusundaki kabiliyeti ve arayışı, yazılarındaki incelik ve zarafet, yaşadığı dönem içerisinde sanatın zirvesinde olduğunu göstermektedir. Karahisârî yazıda üslûp sahibi olduğu gibi bazı yenilikler de ortaya koymuştur mesela varak altını ezerek mürekkep gibi kullanması, harflerin etrafını ince tahrirle çevrelemesi, cedvellerini kendisinin çekmesi, onun tezhip konusunda da beceri sahibi olduğunu göstermekle birlikte ileride tezhip yapan olur da yazı boğulur endişesiyle bazı boş kısımlara noktalar koyduğu da görülmektedir¹⁹⁰. Bu bağlamda En’âm sayfasındaki İhlâs Sûresi’nin yazılı olduğu alanın dışındaki köşe boşluklarına dört adet ve müselsel besmelenin “Sin” oku üzerine de bir adet olmak üzere yerleştirilen duraklar, tasarımdaki leke dengesi sağlamıştır.

Eser; Karahisârî’nin tasarım ve stilize konusundaki başarısını, kendine has yenilikçi tavrını, yazı çeşitlerine olan hâkimiyetini, ince tahrirleriyle tezhip konusundaki becerisini ve sanatında ne denli titiz olduğunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

¹⁸⁹ M. Uğur Derman, **Türk Hat Sanatının Şâheserleri**, 2. Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 8.

¹⁹⁰ A. Süheyl Ünver, **Hattat Ahmed Karahisârî**, Afyon Turizm Derneği Yayınlarından, İstanbul, 1964, s. 10.

Resim 4.20. Ahmed Karahisârî Albümünden Müselsel Besmele ve Maklî İhlâs Sûresi (TİEM 1413)

(Süleyman Berk F. Arşivi)

Resim 4.21. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 11.

4.12. Katalog 12¹⁹¹

Resim No : 4.25.

Hattat : Mehmed Şevkî Efendi¹⁹² (Kastamonu, 1245/1829-İstanbul, 1304/1887)

Yazı Çeşidi : Celî Sülüs

Yazılış Tarihi : H. 1290/ 1873

Dil : Arapça

Metin : وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ :

Okunuşu : Ve mâ tevfiķî illâ billâh (Hûd Sûresi/ 88)

Türkçe Anlamı : Başarım ancak Allah'tandır.

Dergi Cilt No : 1

Dergi Sayı No : 12

Yayın Tarihi : Ağustos 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Ağustos ayında yayımlanan 12. sayısının kapağında; üst kısımda yalnızca dergi ismi bulunmaktadır. Sayı numarası ve dergi ücreti sayfanın en alt kısmında belirtilmiştir. Kapakta dikdörtgen cedvelle çevrilmiş alan içerisinde üstte Mehmed Şevkî Efendi'ye ait bir eser, bunun alt kısmında ise makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

¹⁹¹ a.e.: c. 8- sy. 183 ve c. 13- sy. 305'de bulunmaktadır.

¹⁹² **Mehmed Şevkî Efendi:** XIX. yy. hat sanatında Sülüs ve Nesih yazılar Şevkî Efendi eliyle son ahengine ve güzelliğine kavuşmuştur. Hocası ve aynı zamanda dayısı olan Hulûsi Efendi'den meşk etmiştir. Hâfız Osman, İsmail Zühdî ve Mustafa Râkım yolunu izlemiş onlardan aldığı ilhamla "Şevkî Efendi" üslubunun sahibi olmuştur. En bilinen talebesi Bakkal Ârif Efendi' dir. Geniş bilgi için bkz. Serin, a.g.e., 2010, s. 21; Derman, a.g.e., 1990, s. 42., Rado, a.g.e., s. 225. Hulûsi Efendi ile ilgili bkz. Ülker, a.g.e., s. 34.

Şevki Efendi'nin olgunluk dönemi eseri olan istif, müdevver formda hazırlanmıştır. Yazıda dikey ve yatay harfler nizami bir şekilde kullanılmış böylece eserin denge ve düzeni sağlanmıştır. “Fe” harfindeki keşide ile “Kaf” harfinin birleşimi, istifi orta merkezden yatay bir biçimde keserek dengelemesi bakımından dikkat çekmektedir. Daire formunu tamamlamak için boş kalan kısımlarda hareke ve tezyîni unsurlar kullanılmıştır. Harf nisbetleri ve teşrifat bakımından mükemmel seviyede olan istifin, alt orta kısmında tarih, sol alt kısımda ise imza mevcuttur.

Yazının dışına istifi çevreleyen daire formunda bir cedvel çekilmiştir. Cedvelden sonra yine dairevî biçimde bitkisel motiflerle süsleme yapılarak eser tamamlanmıştır. Hattın, koyu zemine zerendûd ile yazılması ve etrafının bu şekilde tezyîn edilmesi yazıya derinlik kazandırmıştır. Süslemede tercih edilen renklerin yazı rengi ile uyumlu olması esere görsel açıdan güzellik ve bütünlük sağlamıştır. Eser, zerendûd yazılara önemli bir örnektir. (Resim 4.22.) Sülüs ve Nesih yazının ekol sahibi hattatı olan Mehmed Şevkî Efendi, az sayıda olsa da Celî Sülüs’le de eser vermiştir¹⁹³.

Resim 4.22. Şevkî Efendi'ye ait h. 1290/ 1873 tarihli Celî Sülüs istif

(<https://islamansiklopedisi.org.tr/allah>)

¹⁹³ Hocası ve dayısı olan Hattat Mehmed Hulûsi Efendi (Kastamonu, ? - İstanbul, 1291/1874)'nin Celî Sülüs mezar taşı kitâbesini de Mehmed Şevkî Efendi yazmıştır. Bundan başka Cihangir Camii giriş kapısı üzerinde mermere mahkûk Celî Sülüs bir kitâbe de Mehmed Şevkî Efendi imzalıdır. (Resim 4.23. ve 4.24.)

Resim 4.23. Hattat Mehmed Hulûsi Efendi'nin Celi Sülüs mezar taşı
(Süleyman Berk F. Arşivi)

Resim 4.24. Cihangir Camii giriş kapısı üzerinde mermere mahkûk Celi Sülüs kitâbe
(Süleyman Berk F. Arşivi)

SEBİLÜRREŞAD

Meskiir hatit Sevdî Efendinin sefâ bir parçası

Tevhîd	Basri Çantay	Zincirli din hürriyeti	Fevci bir kâdise
Eğilim? (Şiir)	Mihet Cemal	Aysozlu egra anbarı mı?	Şükri
Bobenlarcın mânâsı	Abame Kâmil	İnkilâb Sovayı ve Müfîtiler	Orhan Vural
Vergi askât midir?	Muharrem Kevâkb	Dine teravüs eden serseriler	Cevat Rifat
İnkılâp ve din	Vatana cevap	Allahın yazacak	Tahir Harimi
Haeca dair	Ali Ulvi	Dümmelâke irtisâ hareketi	Eyrol Kâlib
Uydurma dil	Prof. Ali Fuat	Kışkık faciası	Ömer Rıza

Resim 4.25. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 12.

4.13. Katalog 13¹⁹⁴

Resim No : 4.27.

Hattat : Galatalı Mehmet İzzet Efendi¹⁹⁵ (İstanbul Kasımpaşa, 1257/1841- İstanbul, 1320/1903)

Yazı Çeşidi : Celî Sülüs

Yazılış Tarihi : H. 1316/ 1898

Dil : Arapça

Metin : الله وَحْدَهُ

Okunuşu : Allahu vahdehû.

Türkçe Anlamı : Allah birdir.

Dergi Cilt No : 1

Dergi Sayı No : 13

Yayın Tarihi : Eylül 1948

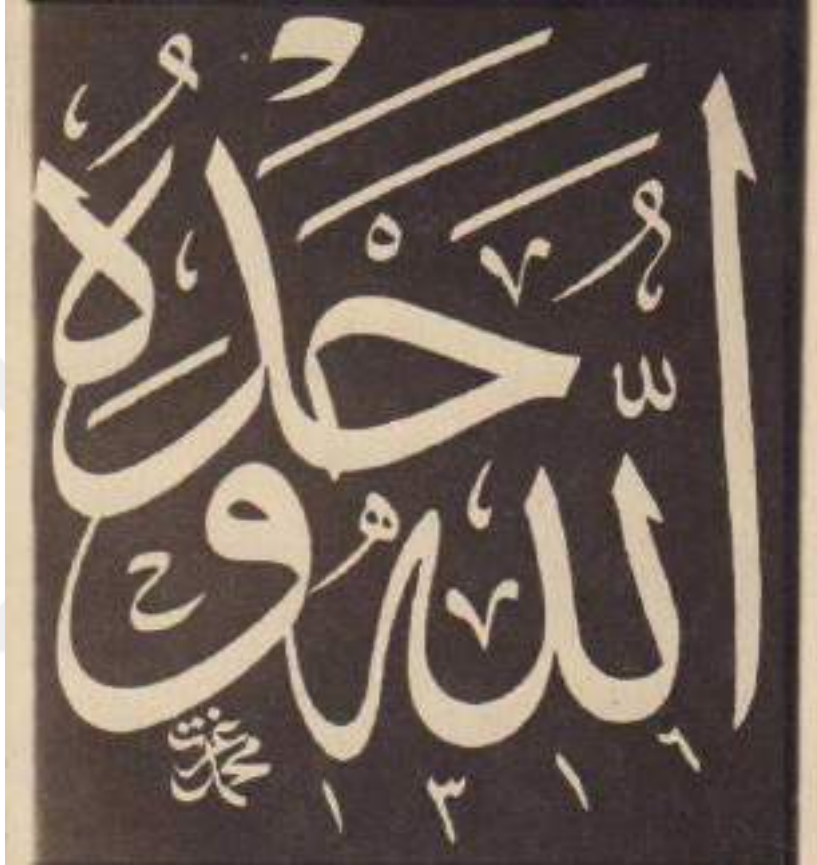
Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Eylül ayında yayımlanan 13. sayısının kapağında; en üstte dergi ismi, kapağın altında sayı numarası ve dergi ücreti bulunmaktadır. Alt bölümde derginin makale başlıkları ve yazar isimleri vardır.

Kapakta bulunan eser, Galatasaray Sultânîsi Hüsni Hat Muallimi Mehmed İzzet Efendi'ye ait olup Celî Sülüs hat ile kare formda yazılmıştır. Allah lâfzının başlangıcındaki “Elif” harfinin uzunluğu esas alınarak yatay harfler iki satır hâlinde

¹⁹⁴a.e.: c. 8- sy. 181, c. 9- sy. 225 ve c. 14- sy. 339'da bulunmaktadır.

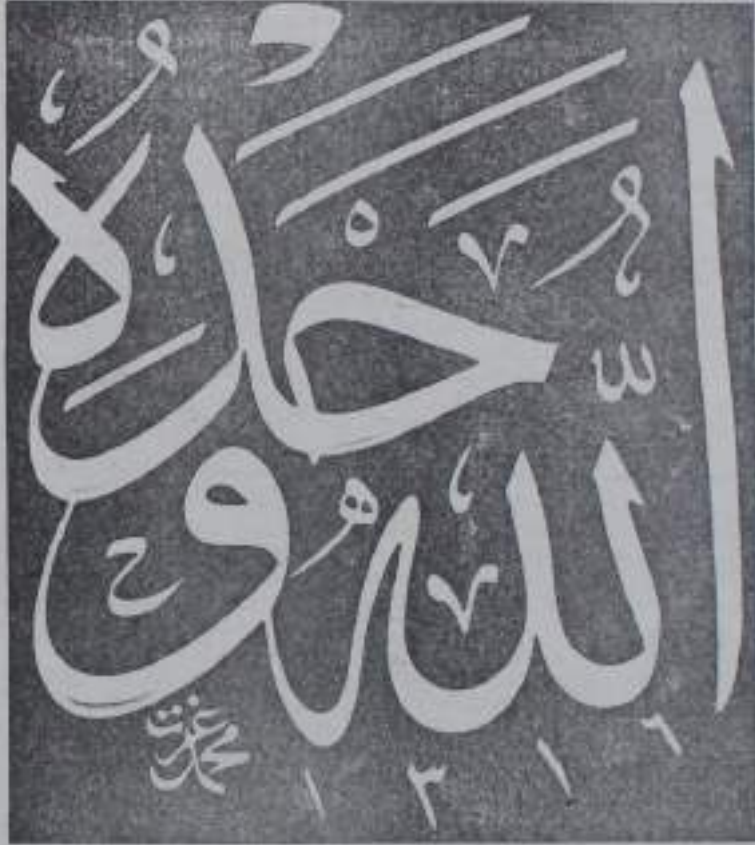
¹⁹⁵ **Galatalı Mehmed İzzet Efendi:** Hat sanatı tarihinde güzide bir mevkie sahip olan Galatalı Mehmed İzzet Efendi, Rik'a yazıda ekol olmuş bir isimdir. Hattı kimden meşkettiği kaynaklarda belirtilmemektedir. Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi'nde otuz yılın üstünde devam ettirdiği hüsni hat muallimliği onun mükemmel bir öğreticilik vasfı taşıdığına delil sayılabilir. M. İzzet Efendi'nin elinde Rik'a, bir iş yazısı olmaktan çıkıp sanat yazısı haline gelmiştir. Bkz. M. Uğur Derman, “Mehmed İzzet Efendi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-izzet-efendi> (04.10.2020); İnal, **a.g.e.**, ss. 167- 171; Alparslan, **a.g.e.**, 1999, s. 199.

istif edilmiştir. “Elif” ile “Ha” harfi arasındaki boşluk, uzunca yazılan üç adet fetha ve yazı kalemiyle aynı ölçüde yazılan kalın cezm gibi bazı hareke ve tezyînî unsurlarla doldurulmuş ve bu şekilde istif dengesi sağlanmıştır. Altta tarih ve imza bulunmaktadır. (Resim 4.26.)

Resim 4.26. Galatalı Mehmet İzzet Efendi'ye ait h. 1316/ 1898 tarihli Celî Sülûs istif

SEBİLÜRREŞAD

Müşerri Hüsnâ İzzet Kevdânî'nin veftâsına bir nezâh

Tefetü Şerif	H. Hüseyin Çelebi	Dinde reform	H. B. C.
Başka nedir ve? (Sivri)	Mehmet Cemal	Siyasetin, konuların ve felsefesinin karşı bey- nelikler üsûsü şekli	Cevat Rifat
Kur'an'ın alâmetleri büyük adâletleri anlatır		Dünyevîlik tarîhi	Eyüp Edis
Yüceler tabirinde	H. Hüseyin Çelebi	Şakirî Maharrîmî'nin Eski Hırsîli	Azizî Paşa
Hacca gide	Ali İzzet Çelebi	Filistin vâkıfı	Cevat Rifat
Asıl müstakim anlatır	H. B. C.	Millet Partisi Fikri Hâzretî'nin Felsefî Çerçevesi	
Siyasetimizdeki problemler	Cevat Rifat		
Allah'ın yaşaması tabirleri	Tahir Hürri		

Resim 4.27. Sebülürreşâd, c. 1., sy. 13.

4.14. Katalog 14¹⁹⁶

Resim No	: 4.29.
Hattat	: İsmail Hakkı Baltacıoğlu ¹⁹⁷ (Cihangir, 1886- Ankara, 1978)
Yazı Çeşidi	: Celî Sülüs- Sülüs
Yazılış Tarihi	: H. 1324/ 1906
Dil	: Arapça
Metin	: الله جل شانہ محمد عليه السلام
Okunuşu	: Allah Celle Şânuhû, Muhammed Aleyhisselâm
Türkçe Anlamı	: Allah (Şâni yüce olsun), Muhammed (Selâm üzerine olsun) ¹⁹⁸ .
Dergi Cilt No	: 1
Dergi Sayı No	: 14
Yayın Tarihi	: Ağustos 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Ağustos ayında yayımlanan 14. sayısının kapağında; üst kısımda yalnızca dergi ismi bulunmaktadır.

¹⁹⁶ a.e.: c. 14- sy. 338' de bulunmaktadır.

¹⁹⁷ **İsmail Hakkı Baltacıoğlu:** Aslında bir eğitimci olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu, hat sanatı ve nazariyatı ile de ilgilenmiştir. Hat sanatında asıl ustası olan Hattat Hoca Kadri Efendi'den başka Hattat Sâmî Efendi ve Hacı Kâmil Efendi'den de (Akdik) dersler almıştır. İslâm ve Türk yazılarının her çeşidinde yazılar yazmış, "alev yazısı" diye tanınan yeni bir hat şekli geliştirmiştir. Kûfî hatla yazdığı "Yâ Rabbe'l-âlemîn", Sülüs-celîsiyle yazdığı "er-Rızku alellah" çok meşhur olan eserleridir. "Türk Yazılarının Tedkikine Medhal" (Dârülfünun İlâhiyat Fakültesi Mecmuası, sy. 5-6, Haziran 1927, s. 111-136) başlıklı incelemesini Türklerde Yazı Sanatı (İstanbul 1958) adlı kitabında daha da geliştirmiştir." Detaylı bilgi için bkz. Mehmet Faruk Bayraktar, "**Baltacıoğlu İsmayıl Hakkı**", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), c. 5, İstanbul 1992, s.37.

¹⁹⁸ Bu yazı, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Türklerde Yazı Sanatı (1993) isimli kitabında s.122'de bulunmaktadır.

Sayı numarası ve dergi ücreti sayfanın en alt kısmında belirtilmiştir. Kapağın alt tarafında makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapaktaki eser İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na ait olup koyu zemin üzerine beyaz mürekkeple Celî Sülüs ve Sülüs hat ile yazılmıştır. (Resim 4.28.) Yazı genel olarak incelendiğinde; Allah lâfzındaki “Elif” harfi dikkat çekmektedir. Celî Sülüste kullanılan “Elif” harfinden farklı olarak baş kısmında zülfe kullanılmadan yazılmış, sola doğru istife uygun bir eğim verilmiş ve yukarıdan aşağıya doğru incelerek yazılmıştır. Lâfza-i Celâl'in üst ve iç kısmındaki “*Celle Şânûhu*” ifadesi ile İsm-i Nebi'nin devamındaki “*Aleyhisselâm*” ifadesi, Sülüs ile yazılmıştır ve kalem kalınlıkları farklıdır. Harfler, Celî Sülüs ve Sülüs ölçülerine uygun olup kalem hakkı tamdır. “*Muhammed*” kelimesinde “Mim” ile “Dâl” birleşiminin altındaki boşluğa imza ve tarih yazılmıştır. Bütün olarak bakıldığında yazı gayet yumuşak karakterde, dengeli, düzenli ve sade bir eserdir.

Resim 4.28. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Celî Sülüs istif
(İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Türklerde Yazı Sanatı)

SEBİLÜRREŞAD

Mashuk Hattat İsmail Hakkı Efendinin nefis bir yazısı

Akılları darıduran bu kadar bâni kudret hangi
sında Allah namı inkâr edilebilir? ... Govat Rifat
Yakınlar hakkınca ... Saadî Çarbay
Haczo dâir ... Ali Ulvi
Keremî tacıca ... Ömer Rıza Dağral
Bairiçe karpı Müslümanlığa gûnâk mîsâle-
lesi ... Tahir Ögür
Müslümanlık fayda dîmdir ... K.B.Ç.

Uydurma dil tacıca ... Yusuf Ziya Mâment
Abdülre all bir mâhira ... Asri Ue
Türkçöye İnanat stiller ... Prof. Ali Fuat
Biyenâllerin İnanatları, semiyatları, müslümanları
İftal ve fakirî işle kuyduklar: tariyâne prog-
ramları
Mâslümanlıkta Sarı ... Abdürrahman Azam Pa.
Salihî D. P. bapkanın küllüğe bir kerehatı.

No: 11.

25 KURUŞ

Resim 4.29. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 14.

4.15. Katalog 15

Resim No : 4.31.

Hattat : İsmail Hakkı Altunbezer¹⁹⁹ (İstanbul, Fatih, 1289/1873- İstanbul, 1365/1946))

Yazı Çeşidi : Celî Sülüs

Yazılış Tarihi : H. 1361/ 1942

Dil : Arapça

Metin : إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ

Okunuşu : İnnallahe cemîlun yuhibbu'l-cemâle.

Türkçe Anlamı : Allah güzeldir, güzelliği sever.

Dergi Cilt No : 1

Dergi Sayı No : 15

Yayın Tarihi : Eylül 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Eylül ayında yayımlanan 15. sayısının kapağında; alt kısımda makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır. Sayı numarası ve dergi ücreti ise en altta belirtilmiştir.

Kapakta yer alan eser, son devrin önemli hattatlarından olan İsmail Hakkı Altunbezer tarafından istifli Celî Sülüs hatla yazılmıştır. Yazının aslı zerendûtdur. Etrafındaki tezhip de yine kendisi tarafından yapılmıştır. (Resim 4.30.)

¹⁹⁹ **İsmail Hakkı Altunbezer:** Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey; Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin talebesi Mehmed İlmî Efendi'nin oğludur. Sülüs- Nesih'i babasından, tuğra çekme usulünü, Divânî, Celî Divânî ve Celî hatları Sâmi Efendi'den meşk etmiştir. Çeşitli mekteplerde Rik'a Medresetü'l-Hattatîn'de Celî Sülüs ve Tuğra hocalığı yapmıştır. Aynı zamanda müzehhip olan İsmail Hakkı Bey, "Altunbezer" soyadını bu sebeple almıştır. Bkz. Derman, **a.g.e.**, 1990; Berk, 2012, s. 159; Ülker, **a.g.e.**, s. 39.

Daire formundaki eser, kompozisyon bakımından oldukça dengeli ve düzenlidir. Yazıdaki yatay ve dikey hareketlerin birbiriyle olan uyumu, istife ahenk kazandırmıştır. Tasarımın dışında kalan boşluklar hareke ve tezyîni unsurlarla doldurularak müdevver form tamamlanmıştır. Yazının alt kısmında imza ve tarih kaydı bulunmaktadır.

İstifin dışındaki bölüme cedvel çekildikten sonra rûmî motiflerle dairevî bordür uygulaması yapılmış ve bordürün dışına yine bir cedvel çekilerek etrafı süslenmiştir. Bu süsleme de yine altın renginde olup rûmî ve bitkisel motiflerle yoğun bir şekilde tezyîn edilmiş ve böylece eser, kare bir levha haline getirilmiştir. Bordür ve dış bölümdeki yoğun tezyînat, esere derinlik sağlayarak yazının ön plana çıkmasını sağlamıştır. İstif, zerendûd tekniğinde hazırlanmış eserlere örnek teşkil etmektedir.

Resim 4.30. İsmail Hakkı Altunbezer'e ait h. 1361/ 1942 tarihli Celî Sülûs istif

SEBİLÜRREŞAD

İsmail Hakkı Altınbaşak'ın çok nefis bir yazması

Türk Penhivaniğine (Şiir) ..... Mithat Çarraf
İnkılâp ve din (Vatan gazetecisi) ..... Eyyaz Edib
Ziya Şakir'in Müslümanlığa büyük suikastı
Kızılağ şahıfları, İğrenç yalan ve ihvalleri
Rafif Oğuz
Mekteplere-konaklık din ve ahlak dersleri ne
sıduf Din üzerinde hakkı daha ne kadar de-
vam edecek ..... Hakkı Şekir

Hakkı İsmail için etmem bilgileri ..... Ali Ulu
Hak yasa edilebilir mi? ..... Ömer Tunca
Güründe münasibetiz bir kâdîlar — Gözet sözler
Milletlerarası hak ve hümiyet prensipleri ile, İ-
lâmiyet tarımlığı ..... Tahle Hariri
Memleketin teftişinde hayatin ve İslâm inkılabına
İnkılâp ağır darbe ..... Ali Fuat
Muhterem akıyuzatarmadan rıbaime

No : 15.

25 KURUŞ

Resim 4.31. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 15.

4.16. Katalog 16

Resim No	: 4.32.
Hattat	: M. Nihat Serdaroğlu ²⁰⁰
Yazı Çeşidi	: -
Yazılış Tarihi	: 1948
Dil	: Türkçe
Metin	: Allah Gafûru'r-rahîmdir.
Okunuşu	: Allah Gafûru'r-rahîmdir.
Türkçe Anlamı	: Allah çok bağışlayıcı ve merhamet edendir.
Dergi Cilt No	: 1
Dergi Sayı No	: 16
Yayın Tarihi	: 1948 Ekim

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Ekim ayında yayımlanan 16. sayısının kapağında; başlık yazısının altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapakta tam sayfa halinde M. Nihat Serdaroğlu'na ait farklı bir çalışma yer almaktadır.

Lâtin harfleriyle yapılmış bu tasarımda Kûfi yazı karakterlerinden esinlenerek hat sanatı teknikleri kullanılmıştır. Allah lâfzına, Kûfi harflerin kıvrımlı köşeleri eklenip müsennâ bir istif yapılmıştır. Geometrik ve köşeli olarak düzenlenen harfler iç içe geçirilerek iki kanatlı bir kapıya benzetilmiştir. Üst orta kısımda ise yarım daireye dönüşmüş, kemere benzeyen bir form ortaya çıkmıştır. En altta yine Lâtin harflerle “*Gafurürrahimdir*” ifadesi yer almaktadır. Sol üst köşeye bitkisel bir süsleme

²⁰⁰ Yapılan araştırmada M. Nihat Serdaroğlu'nun biyografisine ulaşılamamıştır fakat hattatın aynı zamanda yazar kimliği bulunduğu tespit edilmiştir. Temin ettiğimiz bir kitabının künyesi şu şekildedir: M. Nihat Serdaroğlu, **Tamam mı?**, Sebat Matbaası, İstanbul, 1975.

yapılmış, aşağı ve yanlara doğru süsleme devam ettirilmiştir. Sağ alt köşeye isim ve tarih yazılmıştır. Bu çalışmanın orijinal halinin renkli olup olmadığı bilinmemektedir.

Kûfi yazı mantığıyla düşünülmüş bu tasarım, Latin harflerle denenmiş özgün bir çalışmadır ancak sanat değeri bakımından kabul görüp görmemesi tartışılabilir.

Resim 4.32. Sebülürreşâd c. 1., sy. 16.

4.17. Katalog 17

Resim No	: 4.33.
Hattat	: Ahmet Âsım Arda ²⁰¹
Yazı Çeşidi	: Kûfî
Yazılış Tarihi	: Eserde tarih bulunmamaktadır.
Dil	: Arapça
Metin	: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
Okunuşu	: Bismillahirrahmanirrahim
Türkçe Anlamı	: Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.
Dergi Cilt No	: 1
Dergi Sayı No	: 17
Yayın Tarihi	: Ekim 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Ekim ayında yayımlanan 17. sayısının kapağında; başlık yazısının altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapakta makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır. Bu bölümün üst kısmında bir hat istifine yer verilmiştir²⁰².

Eser müzeyyen Kûfî hattı ile nizami bir şekilde yazılarak yatay dikdörtgen form içerisine yerleştirilmiştir. Dikey harfler sert ve keskin olduğu halde yatay harflerle birleştiği kısımlarda ovallık sağlanıp yumuşatılarak dönüşler daha estetik bir hâle getirilmiştir. Harflerin arasına motifler yapılmak suretiyle levhaya bir revnâk verilmiştir. Eserde tarih ve imza bulunmamaktadır

²⁰¹ Hattat hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

²⁰² Dergi kapağında, hattat hakkında ve levhanın aslının nerede olduğu ile ilgili bazı detaylar belirtilmişse de yapılan araştırmada yeterli derecede malumat elde edilememiştir.

SEBİLÜRREŞAD

SAYI: 17

23 KURUS

Merkası müberridü Akhiet Asmı Arda sarufından hüfî penî ile
iglemig çöki nâfile bir Dramatist Serife.

(Bu levhanın öskü Ankara caddesinde Net Kütüphanesinde.)

Tafsiiri Serif (Nün vokalâmil) .. Ömer Rıza	Ziya Şakirin yalan ve ihiraları .. Raif Oğan
İslâmîyetin ruhani dili: Allahın kolâmiyle teklîrin azamet ve ihtisâmı .. Ömer Rıza	İslâm âlemizin dâvaları: Filâtinde Arap hükümeti kurulması .. Ömer Rıza
Artık yeter efendiler! Milletün viedâmın- dan eliniz çehâiz ..	Siyonistlerin protokolları .. Cevat Rifat
Yirmi beşer sene kapûnist urâdeleri hal- ken mânevî bünyesini yaktı: Ne din krâhi, ne şhâk .. Hakkı Şenkan	Siyonizm, komünizm ve farmasölojya kârşî beynelbülül dünya teşkilât .. Cevat Rifat
Dünya harışında Müstâmsak milletler .. Tahir Harâmî	Güzel sözler .. Ahmet Nazmi
	Mithat Cemal (Süre) .. Fehmi Bilgin
	Gevezelik ve küstahlık .. H. Burri Çantay

Resim 4.33. Sebülürreşad, c. 1., sy. 17.

4.18. Katalog 18²⁰³

Resim No : 4.36.

Hattat : Mustafa Râkım Efendi²⁰⁴ (Ünye, 1171/1758- İstanbul, 1241/1826)

Yazı Çeşidi : Celî Sülüs- Sülüs

Yazılış Tarihi : Eserde tarih bulunmamaktadır

Dil : Arapça

Metin : الله لا اله الا هو رب ورب العلمين

محمد نبي صلى الله عليه وسلم

Okunuşu : Allahu lâilâhe illâ huve Rabbî ve Rabbi'l-âlemin Muhammed Nebiyyun Sallallahu aleyhi ve sellem.

Türkçe Anlamı : Allah'tan başka ilah yoktur, O Rab'dır ve âlemlerin Rabbi'dir, Muhammed (O'nun üzerine salât ve selâm olsun) O'nun Peygamberidir.

Dergi Cilt No : 1

Dergi Sayı No : 18

Yayın Tarihi : Ekim 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Ekim ayında yayımlanan 18. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi

²⁰³ a.e.: c. 8- sy. 189- 193 ve c. 12- sy. 292'de bulunmaktadır.

²⁰⁴ **Mustafa Râkım Efendi:** XIX. yüzyıl hat sanatında Celî Sülüs ve tuğrada yaptığı yenilikler nedeniyle mektep sahibi olan Râkım Efendi, Hafız Osman yolundan ilerleyerek Celî Sülüste kompozisyon algısını değiştirmiş ve yeni bir tavır ortaya koymuştur. Abisi ve aynı zamanda devrin meşhur hattatı olan İsmail Zühdi'den Sülüs-Nesih meşk etmiştir. Bkz. Süleyman Berk, **Hattat Mustafa Râkım Efendi**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003; Süleyman Berk, **Devlet-i Aliyye'den Günümüze Hat Sanatı**, İnkılâb Yayınları, İstanbul, 2013, ss. 34- 43; Süleyman Berk, "Eyüpsultan Sınırları İçerisinde Hattat Mustafa Râkım'a Ait Mezartaşı Kitâbeleri", **III. Eyüpsultan Sempozyumu** 28- 30 Mayıs 1999 (III. Eyüpsultan Sempozyumu/Tebliğler, Eyüp Belediyesi, 2000, s. 242-249); Rado, **a.g.e.**, ss. 196- 199; Alparslan, **a.g.e.**, 1992, ss. 84- 101.

ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri ile üst bölümde Hattat Mustafa Râkım'a ait bir istif yer almaktadır.

Eser, Mustafa Râkım'ın hat sanatındaki mertebesini göstermesi bakımından çok önemli bir kompozisyonudur. Zerendûd tekniğiyle siyah zemin üzerine Celî Sülüs ve Sülüs yazı çeşidiyle iki farklı kalem kullanılarak yazılmıştır. Dikdörtgen form içerisine önce Celî Sülüs ile “*Allah, Hûve, Rabbî*” ve “*Muhammed, Nebî*” kelimeleri istif edilmiş daha sonra kalan boş kısımlara Sülüs hatla ibârenin devamı yazılmıştır. Müstakil olarak harf bünyeleri ve harflerin birbirleriyle olan uyumu incelendiğinde farklı kalınlıkta kalem kullanımına rağmen yazıda muhteşem bir ahenk ve tenasüp gözlenmektedir. Mustafa Râkım, olgunluk dönemi eserlerinden olan istifini birçok kez yazmış ve kalıbından da zerendûd olarak hazırlanmıştır²⁰⁵. Nitekim dergideki yazının da Mustafa Râkım Efendi'ye ait olduğu belirtilmiştir. Ancak yazı bu kalıptan yazılmış ve altına “*Râkım*” imzası konulmuşsa da bildiğimiz Râkım imzasından farklıdır.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, istifin yazıya kattığı değerden bahsederken; “*İstif âlemi bir anlaşma, bir dayanışma, bir birleşme âlemidir*” demekte ve Mustafa Râkım'ın Ayasofya'da bulunan (II. Mahmud imzalı) eserini de mîsal göstermektedir²⁰⁶. Bu eser, Sultan II. Mahmud²⁰⁷ imzasıyla çok büyük boy (350 x 280 cm.) olarak Ayasofya Camii'nde asılı bulunmaktadır. (Resim 4.34.) Bir diğeri de Sakıp Sabancı Müzesi Kitap Sanatları ve Hat Koleksiyonu kataloğunda bulunan kırmızı zeminli kumaş üzerine zerendûd ile hazırlanmış olan eserdir. (Resim 4.35.) Bu levhanın ölçüleri 49 x 58 cm.'dir. İki kompozisyon arasında, “*Aleyhi ve sellem*” ibâresinin yazılışında farklılık bulunmaktadır. Eserde tarih kaydı yoktur. Dergide yer alan istifte yazıyı çevreleyen cedvelin dışına bitkisel motiflerle bezenmiş ince bir bordür uygulanmıştır.

²⁰⁵ Berk, **a.g.e.**, 2003, s. 101.

²⁰⁶ Baltacıoğlu, **a.g.e.**, s. 28.

²⁰⁷ **Sultan II. Mahmud (1785-1839)**: Musiki ve hat sanatıyla önemli ölçüde alâkadar olmuş bir padişahdır. Önce Kebecizâde Mehmed Vasfi'den daha sonra da Mustafa Râkım'dan Sülüs Nesih dersleri almıştır. Hat sanatına ayrı bir titizlik gösteren Sultan II. Mahmud, bilhassa Celî Sülüs üzerine çalışmıştır ve ortaya koyduğu eserlerden hattatlığının iyi derecede olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Rado, **a.g.e.**, s. 204-205.

Resim 4.34. Ayasofya’da bulunan II. Mahmud imzalı eser (350x280 cm.)
(Fotoğraf: Akif Sarier)

Resim 4.35. Mustafa Râkım’ın yazı kalıbından kumaş üzerine altın mürekkep örneği (49x58 cm.)
(SSM. 130- 0073)

SEBİLÜRREŞAD

SAYI: 18

15-KURUŞ

Büyük sanatlar Maestros Râhmetü nefis bir iktisad.

Tatlı Şerif	Ömer Rıza Dagnal	Ziya Şakir'in Hırsalanna sıvası	Kaif Güzel
Bilge umranında âhirete isenmanın tesiri ..	H. Ş. Ç.	Aral Ehl-i Sallık Diyanet	Devlet Rızık
Yükümler hakkında	H. Baerî Çarbay	Şeytanın taklîkâzâlet ehemmiyeti	Hakkî İskî
Dir paraları hakkında tasarruflar	Diyanet Biri	Tarâkübün leahku dir süpmanatının şerhi de âd- buresi	
Tesatür	Yusuf Ziya Küsenen	Lâle muaviz, yekes dir süpman mı?	Müessir Şeriatkâr
Öğün, serriyatını atacak lütai kanunlarına İkendi gün kelimesi olacaktır	Zahir Hürri	Çok gayetî âkâd bir garib	H. Zeki
Muğeneriğin yeni şerhi	Ömer Rıza	Zaruret Nûrbantarı	Tayyib

Resim 4.36. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 18.

4.19. Katalog 19²⁰⁸**Resim No** : 4.38.**Hattat** : Urfalı Behçet Arabî (Şanlıurfa, 1310/1893- Şanlıurfa, 1384/1965)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : H. 30 Rebîü'l-âhir 1367/ 11 Mart 1948**Dil** : Arapça**Metin** : الرزق على الله**Okunuşu** : Er-Rızku 'ale'l-lâh.**Türkçe Anlamı** : Rızkı veren Allah'tır.**Dergi Cilt No** : 1**Dergi Sayı No** : 19**Yayın Tarihi** : Kasım 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Kasım ayında yayımlanan 19. sayısının kapağında; başlığın altında tam sayfa olarak Urfalı Behçet Arabî'ye ait Celî Sülüs istif bulunmaktadır. Derginin sayı numarası ve ücret bilgisi, kapaktaki hat eserini çevreleyen cetvelin altında yer almaktadır.

Eser dikdörtgen formda düşünülmüştür ancak başta bulunan "Elif" harfinin eğimine bakıldığında dairesel bir form hissi vermektedir. Âdeta istifi kavrayan bir biçimde eğik yazılmış olan "Elif" harfi, yazıdaki diğer dikey hareketlerle uyumsuz bir görüntü oluşturmuştur.

---

²⁰⁸ a.e.: c. 8- sy. 178'de bulunmaktadır.

Eser genel olarak incelendiğinde, çok az hareke kullanılması istifteki boşluk doluluk dengesinin bozulmasına sebep olmuştur. Tezyînî işaretler belli bir düzen içinde yerleştirilmediğinden nizami bir yazı olarak değerlendirilememektedir. Yazının sol alt kısmında, Divânî yazı ile tarih ve yer bilgisi mevcuttur. “Kaf” harfinin çanak kısmında ise hattatın Celî Divânî istifli imzası bulunmaktadır. Urfalı Behçet Arabî'nin yapmış olduğu bu çalışmasını, kuvvetle muhtemel İbrahim Alâeddin Bey'e²⁰⁹ ait “*Er rizku ale'l-llahi*” istifinden (Resim 4.37.) hareketle tasarlamış olabileceği düşünülmektedir.

Resim 3.37. İbrahim Alâeddin Bey'e ait h. 1299 Celî Sülüs istif
(Kubbealtı Kültür ve Sanat Vakfı Koleksiyonu)

²⁰⁹ **İbrahim Alâeddin Bey:** H. 1260/M. 1844 senesinde İstanbul'da doğmuştur. Yazıyı Şefik Bey'den meşkederek icâzet almıştır. Yazıyı güzel yazmakla birlikte pek çok Sülüs, Nesih, celî kıt'a ve levhâ yazmıştır. İnal, **a.g.e.**, s. 39.

Resim 4.38. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 19.

4.20. Katalog 20²¹⁰**Resim No** : 4.39.**Hattat** : Urfalı Behçet Arabî (Şanlıurfa, 1310/1893- Şanlıurfa, 1384/1965)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs- Müsennâ**Yazılış Tarihi** : H. 10 Zilkâde 1367/14 Eylül 1948**Dil** : Arapça**Metin** : الله لا اله الا هو ربي و رب العالمين**Okunuşu** : Allahu Lailahe İllallah Huve Rabbî ve Rabbi'l-âlemin.**Türkçe Anlamı** : Allah'tan başka ilâh yoktur. O, benim ve âlemlerin Rabbidir.**Dergi Cilt No** : 1**Dergi Sayı No** : 20**Yayın Tarihi** : Kasım 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Kasım ayında yayımlanan 20. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta, Urfalı Behçet Arabî'ye ait Celî Sülüs hat ile yazılmış müsennâ bir eser bulunmaktadır. Eser enine dikdörtgen formdadır. Hattatın, tez çalışması kapsamında incelemesi yapılan diğer yazılarıyla kıyaslanacak olursa en nizami ve estetik yazılarından biri olduğunu söylemek mümkündür. Harf bünyeleri ve genel kompozisyon bakımından istif güzel bir yerleşimde olsa da hareke, tezyînî işaretler ve

²¹⁰ a.e.: c. 8- sy. 186, c. 9- sy. 218 ve c. 15- sy. 353'de bulunmaktadır.

orta kısımdaki ince yazıda görülen anatomik bozukluklar hattatın genel tavrının bir işareti olarak karşımıza çıkmaktadır. Müsennâ yazının birbirine paralel şekilde duran dikey harfleri uyum içerisindedir. “Lam” harflerinin uçlarının birleştiği nokta ile “He” ve “Vav” harflerinin üzerinde bulunan boşluğa ince kalemle “*Rabbi ve Rabbülâlemin*” yazılmıştır. Yazının altında tarih, imza ve yer bilgisi bulunmaktadır.

SEBİLÜRREŞAD

SAYI: 20

25 KURUŞ

Mezbur Hattât: Urfalı Beket. Kendince nefis bir yazısı

Tefâtî Şerif; Müslümanlığın mücadele edeceği tepler: Zorbalar, damgalı şerirler, yalan- cılar, düzenbazlar	Ömer Rıza Doğrul
Bakıma tarihe (Şiir)	Fehmi Bilgin
Diyanet Riyasetinde mühim bir toplantı	Raif Oğan
Allahu üçleştiren papazlar ne yüze bâtil akidelerini propagandaya kalkıştılar?	Rahmetullah
Sultan Abdülhamit ve siyonizm	Cevat Rifat Atilhan
İnsanları birbirini yemekten ancak din kurtarabilir	Hakkı Şenkon
Müslümanlık faziletli bir medeniyettir	Ömer Rıza Doğrul
Arup kıyımında uyanıklık alametleri	Ahmet Nazmi
Güzel sözler	Hilmi Bayülken
Demokrat bir devlet reisi — İslâm şehameti	
Büyük Peygamberimiz (Şiir)	
Rubristaki Rumların terbiyesizlikleri	
Avrupalının Müslümanlıktan istimdadı	
Mevlâ neylerse güzel eyler (Şiir)	İbrahim Hakkı

Resim 4.39. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 20.

4.21. Katalog 21

Resim No : 4.41.

Hattat : Urfalı Behçet Arabî (Şanlıurfa, 1310/1893- Şanlıurfa, 1384/1965)

Yazı Çeşidi : Celî Ta'lik- Müsennâ

Yazılış Tarihi : H. 20 Zilkâde 1367/ 24 Eylül 1948

Dil : Arapça

Metin : من كل فج عميق

Okunuşu : Min Küllî Feccin Amîk (Hâc Sûresi/ 27)

Türkçe Anlamı : İnsanlar arasında haccı ilân et!

Dergi Cilt No : 1

Dergi Sayı No : 21

Yayın Tarihi : Kasım 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Kasım ayında yayımlanan 21. Sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında Yahya Kemâl Beyatlı'ya ait “*Ezan-ı Muhammedî*” isimli şiirden sekiz satırlık bir bölüm yer almaktadır.

Kapakta Urfalı Behçet Arabî'ye ait Celî Ta'lik hat ile yazılmış müsennâ bir âyet istifi vardır. Behçet Arabî'nin bu istifi, Mehmed Şefik Bey'e (1815- 1880) ait Bursa Ulu Camii harim duvarı üzerinde bulunan “*Min Küllî Feccin Amîk*” istifi (Resim 4.40.) ile hem aynı ibârenin yazılmış olması bakımından hem de kompozisyon açısından benzerlik göstermektedir. Mehmed Şefik Bey'e ait olan eserde görülen “Nun”, “Lâm”, “Cim” ve “Kaf” harflerinin çanaklarının ortak kullanılmasından meydana gelen bu şaşırtıcı istif özellikleri, Behçet Arabî'nin tasarımında da benzer

harf tasarrufları yapılarak kullanılmıştır. Behçet Arabî, yazıyı hem müsennâ istif olarak tasarlamış hem de Mehmed Şefik Bey'in yazısından farklı olarak "Mim" harfini de tasarrufa dahil edip bir kez kullanmıştır. "Lâm" ve "Cim" çanakları birleşirken "Kaf" harfini de "Lâm" çanağının içine yerleştirmiş ve yine Mehmed Şefik Bey'in istifinden farklı olarak iç içe geçmiş iki çanak görüntüsü vermiştir. Noktaların dikey kullanıldığı bu müsennâ istifte, tasarım farklı ve dikkat çekici görünse de harf bünyelerindeki kalınlık ve bazı ölçsüzlükler, yazının genel ahenk ve estetiğini bozmaktadır. Bu bakımdan Behçet Arabî'ye ait olan istif, Mehmed Şefik Bey'in yazısına kıyasla daha alt seviyededir. Yazının altında sağda tarih, solda imza ve hemen altında "Urfa" yazmaktadır.

Resim 4.40. Mehmed Şefik Bey, Celî Ta'lik- Bursa Ulu Camii
(210x240 cm.)

SEBİLÜRREŞAD

SAYE 21

27 KURUS

Makam: Hazret Üçüncü Büket Kırmızı neşe bir gözet

Ezan-ı Muhammedî

Emr-i bülendsin ey ezan-ı Muhammedî!
 Kâfî değ-i sadâna cihan-ı Muhammedî!
 Sultan Selim-i evvelî râm etmeyip ecet,
 Feth etmeliydi âlemi-şan-ı Muhammedî!
 Gök nura gark olur, nice yüzbin minâreden
 Şehbâl açınca rûh-i revan-ı Muhammedî!
 Ervah, cümleten görür Allahu Ekberi
 Akseyleyince Arşa lisan-ı Muhammedî!

Yahya Kemal BEYATLI

Resim 4.41. Sebülürreşâd, c. 1., sy. 21.

4.22. Katalog 22

Resim No : 4.42.

Hattat : Urfalı Behçet Arabî (Şanlıurfa, 1310/1893- Şanlıurfa, 1384/1965)

Yazı Çeşidi : Celî Divânî

Yazılış Tarihi : H. 25 Zilkâde 1367/ 29 Eylül 1948

Dil : Arapça

Metin : انما المؤمنون اخوة فاصلحوا بين اخويكم

Okunuşu : İnneme'l-mu'minûne ihvetun fe aslihû beyne ehaveykum (Hucûrat Sûresi/ 10)

Türkçe Anlamı : Mü'minler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin.

Dergi Cilt No : 1

Dergi Sayı No : 22

Yayın Tarihi : Kasım 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Kasım ayında yayımlanan 22. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta bulunan eser, Urfalı Behçet Arabî'ye ait olup Celî Divânî hatla enine dikdörtgen şekilde istiflenmiştir. Celî Divânî yazı türünde, aklâm-ı sitte yazılarında olduğu gibi kesin ve kat'i harf ölçüleri aranmamaktadır. Harflerin ölçüleri, estetik güzelliği gözetilmek kaydıyla hattat tarafından değiştirilebilmektedir. Bunun yanı sıra harflerin yapısı hareketli, kıvrak, süslü ve dekoratif bir yapıya sahiptir. Behçet

Arabî'nin yazısında ise harf anatomilerinde aranan kıvrak ve ahenkli yapı, yeterince görülmemektedir. Celî Divânî yazıdaki istif kaideleri, diğer Celî yazılardaki istif kaideleriyle paralellik gösterdiğinden satırdaki harflerin yoğunluğunun eşit bir şekilde dağılması gerekmektedir. Bu bakımdan bu yazıdaki kompozisyon dengesi, belli noktalardaki boşluklarla dikkat çekmektedir.

Celî Divânî yazıya estetik kazandıran bir diğer önemli husus da harflerin sola doğru en az bir nokta ölçüsünde eğimle yatırılmasıdır ki bu yazıda bu husus görülmemektedir. Bu da yazıyı Celî Divânî havasından uzaklaştırmaktadır. “Elif” harflerinin yazımı çok dik karakterli tercih edilmiştir. “Elif” zülfelerinin yazımında kullanılan kalem ölçüsü, üçte bir ya da dörtte bir oranından daha kalın kullanılmasına rağmen nispeten güzel sayılabilecek bir zülfedir. Zülfe boyları birbirinden farklı yazılmıştır. “Kef” sereni, yazıda dikkat çeken en estetik kısımlardandır. Harekelerde birbirine uyumlu ve paralel bir yerleşim sağlanamamıştır. Tezyînatı meydana getiren mühmel işaretler açısından incelendiğinde, iptidai denilebilecek kadar zayıf olduğu görülmektedir ve aynı zamanda Celî Divânî yazının esas unsurlarından kabul edilebilecek bir madde olan mühmel işaretler arasının küçük noktalarla doldurulması hususu, bu yazıda dikkate alınmamıştır. Âyetin son kısmı Nesih hatla devam ettirilerek bitirilmiştir. Âyet sonundaki çanaklı “Nun” harfinin üzerindeki boş kalan bölüme, daire formunda istiflenen “*sadakallahul azim*” ibâresi yerleştirilmiştir. Eserin alt kısmında tarih, imza ve yer bilgisi mevcuttur.

SEBİLÜRREŞAD

SAYI: 22

25 KURBAN

Mes'ûr: Hatîrî Urfalı Boşat Efendinin nefis bir yazması

İrtica bu mu? (Şiir) ..... Mehmet Akif
Tefsiri Şerifi: Allahu karşı gelen uzganlar
kendilerini en kuvvetli sandıkları bir za-
manda hiç ummadıkları yerden Allahın
gazabına uğurlar ..... Ömer Rıza Doğrul
Dünyanın en büyük Devleti: Pakistan ...
..... Ömer Rıza Doğrul
Dini inkısafa karşı gelenler büyük cezalet
ve gaffat içindedirler ..... Tahir Harkani
Tevrat ile İncilin içyüzü ve hakiki mahi-
yeti .....

Dini tezyif ve tahkir eden Ziya Sakirin
Saveshga verilmesi .....
Sahipsiz mübettef: Camilerin aşkî hali ...
Kur'an eşsiz bir din ve ablık kitabedir ...
..... Hakkı Şenkon
Lânetli dillere dolayanlara cevap .....
..... M. Râif Ogan
Hazreti Muhammedin ebedî risaleti: Tekâ-
lül ... . Abdürrahman Arzaman Paşa
Büyük Peygamber (Şiir) ..... M. Zerrin
Bir tavzih ..... Hüseyin Korkmazoğlu

Resim 4.42. Sebülürreşad, c.1., sy. 22.

4.23. Katalog 23²¹¹

Resim No : 4.44.

Hattat : Neyzen Mehmed Emin Yazıcı²¹² (İstanbul, 1300/1883-İstanbul, 1364/1945)

Yazı Çeşidi : Celî Sülüs

Yazılış Tarihi : H. 1335/ 1917

Dil : Arapça

Metin : وَانْتَكَ لَعْلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ

Okunuşu : Veinneke le'alâ hulukin azîm (Kalem Sûresi/ 4)

Türkçe Anlamı : Sen elbette üstün bir ahlâka sahipsin.

Dergi Cilt No : 1

Dergi Sayı No : 23

Yayın Tarihi : Aralık 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Aralık ayında yayımlanan 23. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta bulunan eser, Hattat Neyzen Emin Efendi'ye ait olup tam anlamıyla bir istif şâheseridir. Celî Sülüs hatla, üstübeç mürekkep kullanılarak müdevver form içine, aşağıdan yukarıya doğru ve oldukça nizami bir şekilde Kalem Sûresi'nin 4. âyeti (*Ve-inneke le'alâ hulukin 'azîm*) yazılmıştır. (Resim 4.43.)

²¹¹ a.e.: c. 8- sy. 195, c. 9- sy. 208 ve c. 13- sy. 318'de bulunmaktadır.

²¹² **Neyzen Mehmed Emin Yazıcı:** Bestekâr, neyzen ve hattat olan Emin Efendi, hattat Ömer Vasfi Efendi'nin kardeşidir. Abdülkadir Kadrî Efendi'den aklâm-ı sitte dersleri almıştır. Ağabeyiyle birlikte Sâmi Efendi'den istifade etmiştir. Bilhassa yazı taklid etmede çok maharetlidir. Rado, **a.g.e.**, s. 256.

Eserde en dikkat çekici bölüm olan yatay üç sıra halinde keşîdeli harfin, “Lâm” harfine bağlanarak “Lâm’ın” ortak kullanılması sûretiyle tetâbuk²¹³ yapılmasıdır. Hattatın yazıdaki muvaffakiyetinin, zekâ ve becerisinin bir alâmeti olan bu uygulama aynı zamanda istifte bir tasarruf sağlamış ve daire form içine yerleşimini kolaylaştırmıştır. Eserin sol üst kısmında, yarım daire şeklinde istif edilmiş “Sadakallahûl Kerîm” ibâresi yer almaktadır. Eserde; kalem hakkı, harf bünyeleri, hareke ve tezyîni unsurlar ile boşluk doluluk dengesi incelendiğinde mükemmel bir uyum yakalandığı görülmektedir. Yazı bütün olarak kusursuz ve tetâbuk kullanımına örnek teşkil edecek önemli bir eserdir.

Resim 4.43. Neyzen Mehmed Emin Yazıcı’ya ait h. 1335/ 1916 tarihli Celi Sülüs istif

(Türk Petrol Vakfı)

²¹³ Bir harfteki belirli bir parça, ayrı bir harfte de aynen görülürse bunu ifade etmek için tetâbuk tabiri kullanılır. Bkz. Berk, **Hattat Mustafa Râkım Efendi**, s. 168.

SEBİLÜRREŞAD

No. 23

25 Kuruş

Hırap Ma'bed (Şiir)	Rıza Tevfik	mermuadır	Rahmetullah
Tedaii Serif: Allah yolundaki mürabe- dele fütur yok	Ömer Rıza Doğrul	Ziya Şakir'in iftira ve tecavüleri	Esat Sezai
Lâneti dillerine dolayanlara covap	M. Raif Ogan	Bu yıl Hac niçin yapılmadı? ... Ali Ulvi	Kerbela Faciası .....
Kişmiş meselesi	Ömer Rıza Doğrul	Hazreti Muhammed'in ebedi Risaleti...	Abdurrahman Azam Paşa
Tevrat, Yahudilerin uydurdıkları bir			

Resim 4.44. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 23.

4.24. Katalog 24²¹⁴**Resim No** : 4.46.**Hattat** : Hâmid Aytâç²¹⁵ (Diyarbakır, 1309/1893- İstanbul, 1402/1982)**Yazı Çeşidi** : Kûfî**Yazılış Tarihi** : H.1348 / 1929**Dil** : Arapça**Metin** : يا حضرت مولانا**Okunuşu** : Yâ Hazreti Mevlânâ**Türkçe Anlamı** : Ey Hazreti Mevlânâ**Dergi Cilt No** : 1**Dergi Sayı No** : 24**Yayın Tarihi** : Aralık 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1948 Aralık ayında yayımlanan 24. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir.

Kapakta tam sayfa halinde Hattat Hâmid Aytâç imzalı müzeyyen Kûfî²¹⁶ bir eser yer almaktadır. Dikdörtgen formunda istif edilen eserde dikey harfler, yatay

²¹⁴ a.e.: c. 7- sy. 174'de bulunmaktadır.

²¹⁵ **Hâmid Aytâç:** Hat sanatında Osmanlı ile Cumhuriyet devri arasında köprü vazifesi görmüş olan Hâmid Aytâç, her nevi yazıyı büyük kudretle yazan titiz bir sanatkârdır. Mehmed Nazif Efendi, Kâmil Akdik ve Hulusi Efendi gibi dönemin usta hattatlarından istifade etmiştir. Bkz. İnal, **a.g.e.**, ss. 122- 126; Berk, **a.g.e.**, 2012, s. 173; Ülker, **a.g.e.**, ss. 40-41.

²¹⁶ Kûfî yazıda harflerin uç kısımları ve aralardaki boşluklar, yaprak kıvrımları ve stilize bitki ya da hayvan motifleriyle bezenirse buna tezyînî (müzeyyen) Kûfî denir. Detaylı bilgi için bkz. Muhittin Serin, Yûsuf Zennûn, "Kûfî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kufi> (25.03.2020).

harfleri dikine keserken aynı zamanda harflerin içinden geçirilmiştir. Eserin orta merkezindeki “Lâm” harfi, alt ve orta kısımda sağa ve sola doğru genişletilip birbirine örülerek istifin merkezî dengesi sağlanmıştır. Aslında müsennâ olmayan eserde, dikey harflerin tepe kısmındaki rûmî motiflerinin birleşmesiyle simetrik bir bölüm cereyan etmiştir. Harf bünyeleri incelendiğinde dikey harflerin alt dönüş kısımları keskin ve üçgen formda, içbükey dönüş kısımları ise oval formdadır. Yatay harflerde, keskin bir şekilde başlayıp dönüşleri yumuşatılmış üçgenimsi formlar görülmektedir. Yine bazı kısımlarda rûmî motifler kullanılmıştır.

Eser genel olarak değerlendirildiğinde, harflerdeki keskin ve yumuşak dönüşlerin bir arada bulunması yazıdaki ritim dengesini oluşturmakta ve hattatın maharetini gözler önüne sermektedir. Yazının sol alt kısmında Mâ’kılî hat ile imza ve alt tarafta tarih kaydı bulunmaktadır. Hâmid Aytaç’ın hat sanatındaki ustalığını ve tasarım kabiliyetini ispat eden eser, tezyinî Kûfî yazılara örnek teşkil edebilecek kıymettedir. (Resim 4.45.)

Resim 4.45. Hâmid Aytaç'a ait h. 1348 / 1929 Kûfî istif

Resim 4.46. Sebilürreşâd, c.1., sy. 24.

4.25. Katalog 25²¹⁷**Resim No** : 4.48.**Hattat** : Kazasker Mustafa İzzet Efendi (Tosya, 1216/1801-İstanbul, 1293/1876)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : H. 1285/ 1868**Dil** : Arapça**Metin** : وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ**Okunuşu** : Ve Hüve ‘alâ kulli şeyin kadîr (Mülk Sûresi/ 1)**Türkçe Anlamı** : Allah her şeye kâdirdir (Gücü yetendir).**Dergi Cilt No** : 1**Dergi Sayı No** : 25**Yayın Tarihi** : Aralık 1948

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi’nin 1948 Aralık ayında yayımlanan 25. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir.

Kapakta tam sayfa halinde yayımlanan eser, Kazasker Mustafa İzzet Efendi’ye ait olup istif içerisinde ilginç birleşim esprileri mevcuttur. En altta “*ve hüve*” kelimesi ile başlayan kompozisyonda, bir üst satırdaki “Kef” harfi ile “*alâ*” kelimesinin “Ye’si” birleşik yazılmış ve tek harfmiş gibi bir izlenim oluşturarak yazıda akıcılık sağlanmıştır. “Kef” harfinin keşîdesi ile yukardaki “Yâ-yı ma’kûsenin” keşîdesi, istifte yatay bir denge meydana getirmiştir. “Ra” harfinin kuyruğu, üç nokta arasından geçirilmiş ve boş kalan kısımlar, hareke ve tezyînî unsurlarla doldurulmuştur.

²¹⁷ a.e.: c. 8- sy. 180 ve c. 9- sy. 207’de bulunmaktadır.

Özellikle alt kısımda tam kalem tırnak ve çeker işaretleri ile istif formu tamamlanmıştır. Yazıda görülen 85 kaydı, hicrî 1285 tarihine işaret etmektedir. Eserin, ulaşabildiğimiz bir başka görselinde (Resim 4.47.) siyah is mürekkebiyle yazıldığı görülmektedir.

Resim 4.47. Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye ait h. 1285/1868 tarihli Celî Sülüs istif

(<http://www.pesantrenkaligrafipskq.com/2015/05/beberapa-contoh-karya-master-kaligrafi.html>)

Resim 4.48. Sebîlürreşâd, c. 1., sy. 25.

4.26. Katalog 26²¹⁸**Resim No** : 4.50.**Hattat** : Hâmid Aytaç (Diyarbakır, 1309/1893- İstanbul, 1402/1982)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : H. 1351/ 1932**Dil** : Arapça**Metin** : لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ**Okunuşu** : Le in Şekertüm Le Ezîdenneküm (İbrahim Sûresi/7)**Türkçe Anlamı** : Eğer şükrederseniz size (nimetimi) daha çok vereceğim**Dergi Cilt No** : 2**Dergi Sayı No** : 26**Yayın Tarihi** : Ocak 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1949 Ocak ayında yayımlanan 26. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında, Fatih Sultan Mehmed'e ait "*Cihad Gazeli*" ve onun üzerinde ise bir hüsn-i hat eseri yer almaktadır.

Osmanlı ile Cumhuriyet dönemi arasında geçiş yapan önemli hat sanatkârlarından Hâmid Aytaç'a ait olan eser tam anlamıyla istif şâheseridir. Genel itibariyle beyzî formda olan yazıda, harfler oldukça dengeli bir şekilde dağıtılmıştır. "Kef" harflerinin yerleşimindeki uyum ilk bakışta dikkat çekmektedir. "*Şekertüm*" kelimesindeki "Te" harfi, keşîdeli yazılarak "Mim'e" bağlanırken "Kef" harfi ile "Lâmelifi" tam ortadan kesmektedir. Böylece yazının orta dengesi sağlanmıştır.

²¹⁸a.e.: c. 9- sy. 206'da bulunmaktadır.

Yazıdaki boşluklar, hareke ve mühmel işaretlerle doldurulmuştur. Hareketli ve son derece zarif bir kompozisyonudur. İstifin altında imza ve tarih yer almaktadır. Aşağıda görülen h. 1367 tarihli istif, birkaç tezyini işaret farklılığı dışında dergideki yazı ile aynıdır. (Resim 4.49.)

Resim 4.49. Hattat Hâmid Ayaç'ın h. 1367 tarihli istif.

(<http://www.kalemguzeli.org/hattaserleriayrinti.php?KNO=1253&HKNO=20>)

SEBİLÜRREŞAD

Sayı 26

Cilt II

FİYATI: 25 KURUŞ

Mesbuir san'atkar hattat Hamidin nefis bir yazısı
"Laila şakurüm lezizennaküm"

İmtisâi-i "Câhidü fillâh" oluptur niyyetim,
D'in-i Islâmın mücerret gayretidir gayratım,
Fazl-ı Hakk-u himmet-i cünd-i ricalullah ile,
Ehl-i küfrü sarteler kahreylemektir niyyetim
Enbiya vü evliyaya istinadım var benim,
Lütf-i Haktandır hemen ümmid-i feth-ü nusretim.
Mâi-ü can ile nola olsam cihanda ictihad,
Hemden lillah var gazaya sat hezar ragbetim,
Ol Muhammet mu'cizat-i Ahmed-i Muhtar ile,
Umarım galip ola a'day-ı dine devletim.

Fatih Sultan Muhammet

4.27. Katalog 27²¹⁹**Resim No** : 4.52.**Hattat** : Ahmed Kâmil Akdik (İstanbul, 1278/1861-İstanbul, 1360/1941)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs- Müsennâ**Yazılış Tarihi** : Yazıda tarih bulunmamaktadır.**Dil** : Arapça**Metin** : هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ**Okunuşu** : Hüvel Hayyûl Kayyûm (Bakara Sûresi/ 255)**Türkçe Anlamı** : Allah, diridir, her şeyin varlığı O'na bağlı ve dayalıdır.**Dergi Cilt No** : 2**Dergi Sayı No** : 27**Yayın Tarihi** : Ocak 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1949 Ocak ayında yayımlanan 27. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta bulunan, Reis-ül Hattâtin Hacı Kâmil Akdik'e ait olan eserde “*Hüvel Hayyûl Kayyûm*” yazmaktadır. Eser, Celî Sülüs yazı ile istif edilmiş olup harfler muntazamdır. “*Hüve*” kısmı ayrı, “*Hayyûl Kayyûm*” kısmı ayrı müsennâ olarak yazılmıştır. “*Hayyûl Kayyûm*” ibâresinde “Elif” ve “Lâm” harfleri uzatılıp birleştirilerek yazılmış ve kubbeye benzeyen bir form ortaya çıkmıştır. İstifin bu bölümünde yapılan verev geçme hareketleriyle iç kısımda eşkenar dörtgen benzeri

²¹⁹ a.e.: c. 8- sy. 184'de bulunmaktadır.

boşluklar oluşmuş ve tasarıma estetik bir görünüm kazandırmıştır. Bu yönüyle dikkat çekici bir görünüme sahip olan istifin üst kısmında hiç hareke tercih edilmemiş sadece bazı mühmel işaretlere yer verilmiştir. Yazıda tarih bulunmamaktadır. Hattatın imzası, ketebehû ifadesi kullanılmadan sade bir şekilde müsennâ “Vav” harflerinin alt kısmına yazılmış ve böylece istif tamamlanmıştır. Eseri çevreleyen ve kare forma tamamlayan süslemesinde, bitkisel motiflerin bulunduğu klasik tezhîp uygulanmıştır. (Resim 4.51.)

Resim 3.51. Ahmed Kâmil Akdik'e ait Celi Sülüs "Hüvel Hayyül Kayyûm"
(<https://islamansiklopedisi.org.tr/allah>)

SEBİLÜRREŞAD

SAYI: 27

Cilt: II.

FİYATI: 25 KURUŞ

Reis-ül-Haricînin Hazretti Köstübi Efendinin nazfı bir levhası:
«HÜVEL HAYYÜL KAYYUM»

Feygamberimizin doğduğu mübarek gün.....	Demokrat Partinin din siyaseti. Eşref Edib
..... Eşref Edib - Mehmet Akif	İnkılap anımsaması..... Hilmet Bayur
Allah ve din fikri ... Diyanet Reisi Hamdi	Lapacak put istiyuslar, Şamsani mezhabi,
Mason tehlikesi hakkında Hamdullah Suphi	Mevlânâyâ ibirâ hakkında ... Tahir Olgun
hi Tanrıöver'e açık mektup.....	Seyh Edchali'yi ziyaret (Şûri). Cemal Oğuz
..... Necdet Ögüz - Kadri Hanooy	Şerefsiz minare..... Seyhan
Bediüzzaman Said Okur hakkında.....	Tevratın yanlışları..... Rahmetullah
Lânet ve tekfiriler..... M. Râif Oğuz	Sebilürreşad'a gösterilen büyük rahmet.....
Sarığa hasret değil, hakikate muhabbet.....	..... Celâl Özbek
..... M. Râif Oğuz	Gazel..... Elmahlî Hamdi

4.28. Katalog 28²²⁰**Resim No** : 4.54.**Hattat** : İsmail Hakkı Altunbezer (İstanbul, 1289/1873-İstanbul, 1365/1946)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : H. 1344/ 1925**Dil** : Arapça**Metin** : وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى**Okunuşu** : Ve en leys li'l-insani illâ mâ se'â (Necm Sûresi/ 39)**Türkçe Anlamı** : İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder.**Dergi Cilt No** : 2**Dergi Sayı No** : 28**Yayın Tarihi** : Ocak 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1949 Ocak ayında yayımlanan 28. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta İsmail Hakkı Altunbezer'in istif şâheseri bir yazısı bulunmaktadır. Daire formunda yazılmış olan eserde; yatay ve çanaklı harfler alt ve sol, dikey harfler ise daha sıklıkla sağ ve üst bölüme yerleştirilmiştir. Terkibi oluşturan harfler, birbirine yakın ve sıkışık biçimde istiflenmiş olsa da harflerdeki keskinlik ve metanet göze çarpmakta ve yine harflerin birbiri üzerinden geçirilmek suretiyle yazılmış olması da istife bir derinlik ve boyut kazandırmaktadır. Dikkat çeken bir başka husus; “*mâsea*”

²²⁰ a.e.: c.7-sy. 172, c. 9- sy. 224, c. 10- sy. 243, c. 13- sy. 301 ve c. 15- sy. 356'da bulunmaktadır.

kelimesindeki “Ayn” harfinin, kelime sonunda yazılan haliyle değil de başta yazılan şekli ile kullanılmış olmasıdır. Yazıdaki tezyînî unsurlar gayet orantılı bir biçimde yerleştirilmiştir.

Hattatlığının yanında ressam da olan İsmail Hakkı Altunbezer’in harfleri muntazam ölçüsünde, istifleri ise son derece dengelidir.

Dergi kapağında yer alan eserin aynı tarihli bir başka örneği, zerendûd tekniği kullanılarak farklı bir süsleme ile hazırlanmıştır. Burada, istifin etrafına daire formunda çekilmiş iki sıra cedvel arasına yapılan rûmî motifli bordür uygulaması ve bitkisel motiflerle devam eden aynı zamanda yazıyı kare formuna tamamlayan bir tezyînat bulunmaktadır. (Resim 4.53.)

Kapaktaki eserin tezhibinde ise yazı etrafının daire formunda çevrelendiği, rûmî motiflerin müsennâ olarak devam ettirilmesiyle meydana getirilen, dilimli simetrik paftaların oluşturduğu bir süslemenin tercih edildiği görülmektedir.

Resim 4.53. İsmail Hakkı Altunbezer, h. 1344/ 1925 tarihli Celî Sülûs istif
(Sami Tokgöz Koleksiyonu)

SEBİLÜRREŞAD

Sayı: 28

CİLT II.

FİYATI: 25 KURUŞ

Meşhur sanatkâr Hattat İsmail Hakkı Altınbaşarın nefis bir lezzen
(Ve en leyye ill'insani illâ müsev)

Vatan ölüyün çözdümün diyarında: Mehmet Akif
Allah ve din fikri ..... A. Hamdi Aksoy
Din, beşeriyet için bir ihtiyacıdır
Dini tahkir ateşliktir. Prof. Şemseddin Günaltay
Türkiyede gericilik, İslâm tarihçiliğinin müdafaa-
sı, Ahmet Emine mi helal? ..... M. Naif Oğan
Bâsrinlik komünizm gibi burjuvaz siyasi bir te-
şkilattir ..... Prof. Şemseddin Günaltay
İzmirde ve Gönende yeni camilerin inşaatı

Bizde aile müessesesi sarımsı geçirmektedir .....
Fikret Güneş
Devrüm silenecek hale gelmemelidir .....
Fikret Güneş
Hazretti Muhammed'in şerhi vîsâleti .....
Abdurrahman Azzam Paşa
Allah korkusu ..... Hakkı Şenken
Hükümet idâkesi, emîlet İslâm dinine salıktır .....
Camiler semâtin, gelirleri devletindir .....
Müslüman Türk çocukları Hıristiyan yapıyor ...

Resim 4.54. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 28.

4.29. Katalog 29**Resim No** : 4.55.**Hattat** : Urfalı Behçet Arabî (Şanlıurfa, 1310/1893- Şanlıurfa, 1384/1965)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : H. 18 Ramazân 1366/ 5 Ağustos 1947**Dil** : Arapça**Metin** : الحياء من الايمان**Okunuşu** : El -hayau mine'l-iman²²¹**Türkçe Anlamı** : Hayâ, imandandır.**Dergi Cilt No** : 2**Dergi Sayı No** : 29**Yayın Tarihi** : Ocak 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1949 Ocak ayında yayımlanan 29. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapağın orta kısmında bulunan eser, Urfalı Behçet Arabî'ye ait olup Celî Sülüs hat ile kare formda istif edilmiştir. "Elif" harfleri, kare formu doldurması açısından Celî Sülüs yazı ölçüsüne göre daha uzun yazılmıştır. "Ha" ve "Nun" harflerinin çanakları, bu dikey görüntüyü biraz daha yumuşatmış ve üst üste yazılarak kendi içinde bir denge oluşturmuştur. Ancak yazıda estetik ve anatomik açıdan göze çarpan bazı kusurlar bulunmaktadır. Örneğin; harflerin ince olması gereken

²²¹ Buhârî, İmân, 24; Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.16, s.305.

kısımlarındaki kalınlaşmalar, hareketlerin cılızlığı, eğimlerinin fazla olması ve paralelliklerin kaybolması ile tezyîni unsurların özellikle tırnak ve tirfillerin bu ebattaki²²² bir yazıya göre oldukça küçük yazılmış olması bu anlamda dikkat çekmekte ve istifi estetik bir görüntüden uzaklaştırmaktadır. Yazının sol alt köşesinde tarih, imza ve yer bilgisi bulunmaktadır.

---

²²² Yazının orijinal ölçülerine ulaşılammıştır ancak harflerdeki büyüklüğe ve kalem kalınlığına göre kıyaslanacak olursa, tezyîni unsurların ölçülerindeki orantısızlıktan söz edilebilir.

Resim 4.55. Sebülürreşad, c.2., sy. 29.

4.30. Katalog 30

Resim No : 4.58.

Hattat : Neyzen Mehmed Emin Yazıcı (İstanbul, 1300/1883-İstanbul, 1364/1945)

Yazı Çeşidi : Celî Sülüs- Müsennâ

Yazılış Tarihi : H. 1337/ 1918

Dil : Arapça

Metin : نُورٌ عَلَى نُورٍ

Okunuşu : Nûrun ‘alâ nur (Nûr Sûresi/35)

Türkçe Anlamı : Nûr üstüne nûr.

Dergi Cilt No : 2

Dergi Sayı No : 30

Yayın Tarihi : Şubat 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi’nin 1949 Şubat ayında yayımlanan 30. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapaktaki Celî Sülüs- Müsennâ eser, ilk olarak Filibeli Bakkal Ahmed Ârif Efendi tarafından h. 1303/1886 tarihinde yazılmıştır. (Resim 4.56.) Siyah zemin üzerine zerendûd ile hazırlanan istifte; “Nûrun” ve “Nûr” kelimeleri, aşağıdan yukarıya doğru dizilmiştir. “Alâ” kelimesinde ise yatay harflerin oluşturduğu dizilimin ölçüsüne göre “Ayn” harfî, küplü olarak yazılmıştır. İstifin orta bölümündeki “Yâ-yı mâkûse”nin ve “Lâm” harflerinin kesişmeleri, gayet uyumlu olup dikkat çekici

bir kompozisyon ortaya çıkarmaktadır. Alt kısımda “Ya” harfinin müsennâ keşîdeleri, istifî dengelemektedir. Eserde imza ve tarih de müsennâ şekilde yazılmıştır.

Resim 4.56. Filibeli Bakkal Ahmed Ârif Efendi'ye ait h. 1303/1886 tarihli Cefî Sülüs- Müsennâ istif
(<http://www.kalemguzeli.org/hattaserleriayrinti.php?KNO=366&HKNO=20>)

Neyzen Mehmed Emin Yazıcı'ya ait olan katalog eseri (Resim 4.57.) ise siyah zemin üzerine üstübeç kullanılarak Cefî Sülüs hat ile müsennâ biçimde yazılmış fakat müsennâ “Lâm” harfleri, istifin yukarısına doğru uzatılarak birleştirilmiştir. Ayrıca istifteki noktalar, daire formunda tercih edilmiş olup yazıdaki boşluklar, Bakkal Ahmed Ârif Efendi'nin kompozisyonundan biraz daha farklı düzende yerleştirilen hareke ve tezyînî işaretlerle tamamlanmıştır. Altta orta bölümde hattatın imzası ve tarih kaydı bulunmaktadır.

Resim 4.57. Neyzen Mehmed Emin Yazıcı'ya ait h. 1337/1918 tarihli Celi Sülüs- Mûsennâ istif
(<https://i.pinimg.com/236x/29/38/33/2938331a3e2c5bc5e295570aa1c3929d.jpg>)

SEBİLÜRREŞAD

Sayı: 30

CİLD: II

FİYATI: 25 KURUŞ

Millet Partisi Liderine açık mektup . E. Edib
«Nurün alâ nur»

İlim Güneşi ..... Eşref Edib
İslâm'da tekâmül nazariyesi . İ. Hakkı İsmirli
Kıvılcık? (Şiir) ..... Mithat Cemal
Vicdan hürriyeti ..... M. Raif Ogan
İmam-Hatip kurslarından Hâbiyât Fakülte-
sine ..... M. Raif Ogan
Dini mensure ..... Ali Vahit

Tanzimat ve İslahat hareketine umumî bir
bakış ..... Eşref Edib

Mason tarikatının Türkiyede cemiyet kurma-
sı Türk kanunlarına tamamiyle aykirdir. ....
M. Raif Ogan
Lâubalî kemânen profesör ..... Ali Bura
Hıçvî zısmânî inkâr edilmesi ..... Aziz
Gençler için dini iş bilgiler ..... Eşref Edib

Resim 4.58. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 30.

4.31. Katalog 31²²³**Resim No** : 4.63.**Hattat** : Urfalı Behçet Arabî (Şanlıurfa, 1310/1893- Şanlıurfa, 1384/1965)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : H. 16 Ramazân 1369/ 17 Haziran 1949**Dil** : Arapça**Metin** : وهو على كل شيء قدير**Okunuşu** : Ve hüve ‘alâ küllî şeyin kadîr (Mülk Sûresi/ 1)**Türkçe Anlamı** : Hükümrânlık elinde olan Allah yücedir ve O her şeye kâdirdir.**Dergi Cilt No** : 2**Dergi Sayı No** : 31**Yayın Tarihi** : Şubat 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1949 Şubat ayında yayımlanan 31. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır. Kapak sayfasının ortasında Urfalı Behçet Arabî'ye ait “*Ve hüve ‘alâ kulli şey'in kadîr*” istifi bulunmaktadır.

²²³ a.e.: c. 8- sy. 182'de bulunmaktadır.

Hat sanatında “Vav” harfinin büyükçe yazıldığı, “Vav çanağının” üzerine daha ince bir kalemle ya da farklı renkte bir mürekkeple metnin devamının yazıldığı pek çok kompozisyonu görmek mümkündür²²⁴.

Bu eserde de geniş kalemle yazılan “*Ve Hüve*” kısmının içine; “*Alâ Küllî Şey’in Kadir*” ibâresi, daha ince kalem kalınlığıyla, küçültülerek sığdırılmış ve harflerin birbiri üzerine denk gelen kısımları tashih yöntemiyle belirgin hale getirilmiştir. “Kef” harfi küçültülerek “Vav” başının içine yerleştirilmiştir. Baştaki büyük “Vav” harfi aynı zamanda “*Kadîr*” kelimesinin “Kaf” harfi olarak kullanılmıştır. “*Hüve*” kelimesindeki “Vav” harfinin kuyruğu da aynı şekilde “Ra” olarak kullanılmış ve tetâbuk uygulanmıştır. “Ra” harfinin detayları kazıma yöntemiyle tashih edilerek belirginleştirilmiştir. Ancak yazı genel olarak değerlendirildiğinde hem harekelerdeki hem de tezyîni işaretlerdeki düzensizlik dikkat çekmektedir. Ayrıca hareke bünyeleri, anatomik açıdan kusurlu ve yazıya oranla çok ince yazılmıştır.

Urfalı Behçet Arabî’nin yazısı, Mehmed Nazîf Efendi’nin istifine (Resim 4.59.) kıyasla kompozisyon tasarımı bakımından daha dik bir şekilde düzenlenmiştir. “Kef” harfinin başında ve “Ye” harfinde başın gövdeye bağlandığı noktada ayrıca keskin bir tavır vardır. “*Hüve*” ibâresi daha kalın kalemle yazılmıştır. İç içe geçmeler aynı şekilde yapılmış, noktalamalar farklı yazılmıştır. Yazının sonunda ince kalemle yazılmış “*sadakallahul azim*” istifi yer almaktadır. Sol alt köşede ise tarih, imza ve yer bilgisi mevcuttur. Aynı tasarımın “*Enderun hademelerinden Mehmed Şerîf*” imzalı, h. 1285 tarihli bir başka örneği de Bursa Ulu Camii’de bulunmaktadır. (Resim 4.60.) Ayrıca Urfalı Behçet Arabî’nin h. 1369 tarihli eserinin (Resim 4.61.) yanı sıra h. 1374 tarihinde aynı istifi besmele ile birlikte yazdığı eseri de günümüzde Şanlıurfa’da ŞURKAV Müzesi’nde sergilenmektedir. (Resim 4.62.)

²²⁴ Detaylı bilgi için bkz. Fatih Özkafa, “Kültürel Ve Estetik Bakımdan “Vav” Harfine Analitik Bir Yaklaşım”, *Turkish Studies*, C. 7, Ankara, 2012, s. 2590.

Resim 4.59. Nazif Efendi, h. 1280/ 1863 Celi Sülüs istif

(<http://www.kuranlaulfet.com/wp-content/uploads/Nazif-Efendi-101.jpg>)

Resim 4.60. Bursa Ulu Cami, Mehmet Şerif h. 1285/ 1868 (170 x 230)

Resim 4.61. Urfalı Behçet Arabî, h. 1369/ 1949

Resim 4.62. Urfalı Behçet Arabî'ye ait 1374 tarihli istif (50x46)
(ŞURKAV Müzesi)

SEBİLÜRREŞAD

Sayı: 31

Cilt: II.

FİYATI: 25 KURUŞ

(Ve hüve ulâ külli şey'in kadir).

(Ululâk meşhur hattat Bâbü'l-Hüseyin'in nefis bir yazması)

Dinîliği siyasete âlet yapanlar ..... Eşref Edib
Atatürk masonluğu niçin ligu etti? .....
M. Ruif Oğan
Masonluk tehlikesine karşı «Masonlukla
Mücadele Cemiyeti» teşkilî millî bir zaru-
rettir ..... Cevat Rifat
Dini mensure: Bayram sabahı .....
Hilseyin Cahit

Dinin büyük kudret ve kuvveti — Avru-
panın her memleketinde teşekkül halinde
bulunan dinî partiler .....
Hamdullah Suphi Tanrıöver
Masonluk bir iltimas zebekesi, müsterekül-
menfaa intiyazlı siyasi bir şirket midir?
Doktor Nejat Kulakçı
Peygamberlerin dini hürdür, bütün dinler-
de bir olan esastır ..... Eşref Edib

4.32. Katalog 32²²⁵**Resim No** : 4.65.**Hattat** : İsmail Hakkı Baltacıoğlu (İstanbul, Cihangir, 1886-
Ankara, 1978)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : H. 1324/ 1906**Dil** : Arapça**Metin** : الرزق على الله**Okunuşu** : Er- Rızkû ale'l-lâhi**Türkçe Anlamı** : Rızkî veren Allah' dır.**Dergi Cilt No** : 2**Dergi Sayı No** : 32**Yayın Tarihi** : Şubat 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1949 Şubat ayında yayımlanan 32. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta bulunan eser, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na aittir. Celî Sülüs hat ile koyu zemin üzerine beyaz mürekkep kullanılarak iğneli kalıptan yazılmıştır. (Resim 4.64.) Eserde harflerin, "Ayn" harfinin hem baş hem de küp kısmı üzerinden geçirilerek istiflenmiş olması dikkat çekmektedir. Yâ-yı ma'kûsenin" keşîdesi, istifi

²²⁵ a.e.: c. 8- sy. 191'de bulunmaktadır.

alttan yatay biçimde dengelemektedir. Yazıda harf bünyeleri gayet düzgün, kalem hakkı tamdır. Sağ alt kısımda tarih, sol altta ise imza vardır.

Resim 4.64. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, h. 1324/ 1906 tarihli Celi Sülüs İstif.
(Abdurrahman Depeler Koleksiyonu)

SEBİLÜRREŞAD

SAYI: 32

CİLT: II.

FİYATI: 25 KURUŞ

«ERİZKÜ ALALLAH»

Profesör İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun nefis bir yazması

İfratın menfur taassubu: Fırkasıların
üne sürdüğü yalancı pehlivan ... Eşref Edib
İnkılâhın fuzuli Zaptıye Nazırı, Rıfık Oğan
Kur'an tercümesi Kur'anın yerini tutabilir
mi? ..... Rıfık Oğan
Masonların gizli kitaplarına göre masonlu-
ğun bazı sırları ..... M. Rıfık Oğan

Masonlar, masonluğun beyusümlül bir te-
şekkül olduğunu, Kızılay ve Çoruk Esirge-
me Cemiyetlerinin birer mason teşekkülü
bulduğunu söylüyorlar .....
Tanzimat ve ıslahat hareketine umumî bir
hakeş ..... Eşref Edib

Resim 4.65. Sebülürreşâd, c. 2., sy. 32.

4.33. Katalog 33 ²²⁶**Resim No** : 4.68.**Hattat** : Hâmid Aytaç (Diyarbakır, 1309/1891- İstanbul, 1402/1982)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : Eserde tarih bulunmamaktadır.**Dil** : Arapça**Metin** : كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ**Okunuşu** : Küllü Men Aleyhâ Fân (Rahman Sûresi/ 26)**Türkçe Anlamı** : Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir.**Dergi Cilt No** : 2**Dergi Sayı No** : 33**Yayın Tarihi** : Mart 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1949 Mart ayında yayımlanan 33. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapaktaki eser Hâmid Aytaç'a ait olup Celî Sülüs hat ile beyzî formda istif edilmiştir. Sadelik ve estetiğin ön plana çıktığı yazıda dikey harfler gayet nizami bir şekilde yerleştirilmiş, aralarında kalan boşluklar ise hareke ve tezyîni işaretlerle seyrek biçimde doldurularak dengelenmiştir. Hâmid Aytaç'ın çeşitli Celî Sülüs terkipleri incelendiğinde, tasarımın alt ve orta kısımlarında genellikle keşîdeli ya da müdevver harfleri kullandığı ve böylece istifte denge sağladığı görülmektedir. Yine Hâmid

²²⁶ a.e.: c. 14- sy. 333'de bulunmaktadır.

Aytaç'ın yazılarında gözlemlenen dikkat çekici unsurlardan olan harf bünyelerindeki keskinlik, pürüzsüzlük ve ahenk, bu eserde de fark edilmektedir. İstifin sol alt kısmında imza bulunmaktadır, tarih bilgisi yoktur. Eser, âharlı kâğıt üzerine siyah is mürekkebi kullanılarak yazılmıştır. (Resim 4.66.) Hâmid Aytaç'ın aynı ibâreyi farklı bir düzende yazdığı örnekte ise “Kef” sereni kaldırılmış ve bu kısma “Mim” başı yerleştirilmiştir. “Nun” harfi de “Ayn” ve “Lâm” üzerinden geçirilerek çanaklı şekilde yazılmış fakat bu bölümde sıkışıklığa neden olmuştur. (Resim 4.67.)

Resim 4.66. Hattat Hâmid Aytaç, Celî Sülûs istifli yazı
(<https://i.pinimg.com/originals/c0/ae/1c/c0ae1c66a2af7841bc75e1083aadbb72.jpg>)

Resim 4.67. Hattat Hâmid Aytaç'ın, aynı ibâreyi farklı şekilde istiflediği yazısı

Resim 4.68. Sebülürreşâd, c. 2., sy. 33.

4.34. Katalog 34²²⁷**Resim No** : 4.70.**Hattat** : Filibeli Bakkal Ahmed Ârif Efendi²²⁸ (Filibe, 1252/1836²²⁹- İstanbul, 1327/1909)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : H. 1320/ 1902**Dil** : Arapça**Metin** : كمالك تحت كلامك**Okunuşu** : Kemâlûke Tahte Kelâmike**Türkçe Anlamı** : İnsanın kemâli, lisânı (konuşması) altında gizlenmiştir.**Dergi Cilt No** : 2**Dergi Sayı No** : 34**Yayın Tarihi** : Mart 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebülürreşâd Dergisi'nin 1949 Mart ayında yayımlanan 34. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

²²⁷ a.e.: c. 9- sy. 211 ve c.11- sy. 257'de bulunmaktadır.

²²⁸ **Filibeli Bakkal Ahmed Ârif Efendi:** İlk tahsilinden sonra medrese eğitiminde Hâfız İsmail Efendi'den aklâm-ı sitte dersleri alan Hacı Ârif Efendi, Filibe'den İstanbul'a geldiğinde devrin en meşhur ismi Mehmed Şevki Efendi'den meşke başlamış ve Sülüs- Nesih icâzeti almıştır. Oğlu Mustafa Râkım Unan ve Elmalılı Hamdi Yazır bilinen talebeleridir. Bkz. Alparslan, **a.g.e.**, 1999, ss. 89- 91.

²²⁹ Filibeli Bakkal Ârif Efendi'nin doğum tarihi bugüne kadar bütün kaynaklarda h. 1246/1830 olarak verilmiştir. Filibeli ile ilgili ilk neşriyatı yapan Eşref Edip Bey'in makalesinde doğum tarihi bu şekilde geçmektedir. (Bkz. Eşref Edip, 'Ârif', **İTA**, I, 491.) Eşref Edip Bey makalesinin sonunda belirttiği üzere makaleyi hazırlarken Bakkal Ârif Efendi'nin oğlu ve talebesi olan Mustafa Râkım Unan'dan ve başka talebelerinden istifade etmiştir ancak Sicill-i Ahvâl kayıtlarında h. 1252/ 1836 tarihi yazılıdır. Geniş bilgi için bkz. Süleyman Berk, "Filibeli Ahmed Ârif Efendi", **AD Art Dekor**, sy. 88 (Temmuz 2000), s. 148- 154.

Kapakta Filibeli Ahmed Ârif Efendi'ye ait olan dikdörtgen formunda Celî Sülüs hat ile yazılmış zarif bir eser yer almaktadır. Dikey hareketlerin daha fazla olduğu eserde, “*Kemâlûke*” ibâresinin sonundaki “Kef” harfi ve “*Tahte*” kelimesindeki “Te” harfi, mürsel biçimde uzatılarak yazılmış ve bu kısmın üzerine “*Kelâmûke*” kelimesi yerleştirilmiştir. Bu açıdan istifteki ritim ve denge unsurunun, keşîdelerle sağlanmış olduğu söylenebilir. Kompozisyon genel olarak incelendiğinde sadece harflerin muntazam bir şekilde sıralanışı değil aynı zamanda harf bünyelerindeki sağlamlık ve kalem hakkına riayet edilerek yazılmış olması bakımından da dikkat çekmektedir. Celî Sülüs yazının etrafı hareke ve tezyînî unsurlarla doldurularak eserin genel formu tamamlanmıştır. Eser, siyah is mürekkebiyle yazılmıştır. (Resim 4.69.) Sağ altta imza ve yanında tarih kaydı bulunmaktadır.

Resim 4.69. Filibeli Bakkal Ahmed Ârif Efendi, h. 1320/ 1902 tarihli Celî Sülüs istif

(<http://www.kuranlulfet.com/filibeli-bakkal-arif-efendi/>)

SEBİLÜRREŞAD

SAYI: 34

Cilt: II.

FIATI: 25 KURUŞ

«KEMALÜKE TAHTE KELÂMIKE»

Filiheli meghur hattat Haris Ârif Efendinin zell yazısı

İslâm, beşeriyetin dinidir	Tanzimat ve ılahat hareketine usûmî bir
..... Diyanet Reisi Ahmet Hamdi Aksaki	bakış: Avrupalılar, Osmanlı devletinin te-
Namazda Kur'an okumak meselesi hakkın-	mellerini nasıl çıktardılar? — 2 ... E. Edib
da Sebülürreşad'ın dini ve ilmi tetkikatı ...	Yâ Resulallah (Şür) .....
Masonlukta teslis	F. Üst
M. Raif Ogun	Türk İmparatorluğu nasıl parçalandı? ...
Dini mensure: İlahî buhranı bir cereyan-	İslâm cemaatinin teşkilatlanması .....
dır	..... Bahadır Dülger
Ferit Kam	Müslümanlar arasında fitne çıkarıcı edim
Kızıl tehlikeye karşı din ve ahlak cephesi	Din kitabı .....
..... Hakkı Şenkon	Eğref Edib

Resim 4.70. Sebülürreşâd, c. 2., sy. 34.

4.35. Katalog 35²³⁰

Resim No	: 4.71.
Hattat	: Hattat Ârif ²³¹
Yazı Çeşidi	: Celî Sülüs
Yazılış Tarihi	: 1949
Dil	: Arapça
Metin	: وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ
Okunuşu	: Vallâhu Gâlibun ‘alâ emrihi (Yusuf Sûresi/ 21)
Türkçe Anlamı	: Allah, emrini yerine getirmeye kâdirdir.
Dergi Cilt No	: 2
Dergi Sayı No	: 35
Yayın Tarihi	: Mart 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi’nin 1949 Mart ayında yayımlanan 35. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta Celî Sülüs hat ile yazılmış “*Ârif*” imzalı bir istif bulunmaktadır. Harflerin oldukça sıkışık bir biçimde yerleştirildiği yazı, tenâsüpten uzak bir görüntü sergilemektedir. Dikey harfler, yatay harflerin üzerinden geçirilmiş ve aradaki mesafe azaldığı için estetik bakımdan gözü rahatsız edecek bir görünüme sebep olmuştur. Yazıda kullanılan küplü harflerle denge sağlanmak istenmiş fakat hem harf bünyelerindeki bozukluklar hem de istifteki düzensizlik nedeniyle Celî Sülüs

²³⁰ a.e.: c. 9- sy. 210, c. 11- sy. 254 ve c. 12- sy. 281’de bulunmaktadır.

²³¹ Hattat hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

terkiplerde alışlagelen olgunluk ve ahengi yansıtamayan bir yazı ortaya çıkmıştır. İstifte boş kalan kısımlar hareke ve tezyîni işaretlerle doldurulmuştur. Altta imza ve tarih kaydı bulunmaktadır.

SEBİLÜRREŞAD

SAYI: 35

Cilt: II.

FİYATI: 25 KURUŞ

İSLÂM - TÜRK GÜZEL SANATLARI ÖRNEKLERİ:

«VALLAHÜ GALİBÜN ALÂ EMRİHİ»

Battar Arifin neyle bir yazsa

Beşeriyetin fıtrî dîne dönüşü	İtîlex hastalığına tutulan zavallılar .....
..... Diyanet Beldi Ahmet Hamed Akseki	..... Eşref Edib
Kusûb-ı Kadriye (Şiir)	Furhasonluk ve dînsizlik .....
Rıza Tevfik	Cevat Rifat
Halk Partisini millet nazârında döşüren	Lâüfik dîn ve ibadet hürriyetini tekeffül
partinin şımarık hâtili ve muharriresidir	demektir .....
..... Yusuf Ziya Kösemen	Atatürk
Evkaf var mı, yok mu?	Ulus'un Yankılar muharriresi şehitli iğnâ
M. Raif Oğan	ni milletin iman dolu göğsünden çeksin,
Trablusgarp vilâyetini sütan Yahudi lar,	kendî diline biterin .....
masanlar	Akifin Kur'an tercümesi hakkında .....
M. Raif Oğan	

Resim 4.71. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 35.

4.36. Katalog 36²³²**Resim No** : 4.72.**Hattat** : Eserde imza bulunmamaktadır.**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : Eserde tarih bulunmamaktadır.**Dil** : Arapça**Metin** : ما شاء الله**Okunuşu** : MaşâAllah**Türkçe Anlamı** : Allah'ın istediği gibi. Allah korusun, Allah saklasın meâlinde duadır.**Dergi Cilt No** : 2**Dergi Sayı No** : 36**Yayın Tarihi** : Mart 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1949 Mart ayında yayımlanan 36. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta Celî Sülüs hat ile satır halinde “*MaşâAllah*” ibâresi yazılıdır. Yazıda dikdörtgen formu tamamlamak amacıyla, “Elif” harflerinin uzunluğu esas alınarak bu hizada hareke ve tezyînî unsurlar kullanılmış ve boş kalan yerler doldurulmuştur. Ketebe ve tarih kaydı bulunmayan yazı, harf bünyeleri bakımından oldukça zayıf ve ölçüsüzdür.

²³² a.e.: c. 9- sy. 217'de bulunmaktadır.

SEBİLÜRREŞAD

Sayı: 26

CİD: II.

FİYATI: 25 KURUŞ

İSLÂM - TÜRK GÜZEL SANATLARI ÖRNEKLERİ

Beşeri ve âlemşümül din	Hindistanın mütemayiz ilmi Doktor Zahir
Diyanet İşleri Reisi Ahmed Hamdi Akselî	Hüseyin .....
İslâm mezhepleri arasında ayrılıklar ve	M. S.
birleşmeler	Münnaz sözler. — Saygınlık .....
M. Raif Oğuz	İslâm dünyasından haberler: Amerikada
Nonsazda Kur'an okunmak hakkında ünlü	yaşayan Müslümanlar. — Vaşingtonda to-
tefkiha	pa edilen bir caminin temel atma merasi-
Dünya Müslüman Birliği	mi. — Finlandiya Müslümanları. — Şimalî
Cevat Eliaz	Afrıkada Siyonist faaliyetinin tasaklanma-
Lâiklik dine tahakküm demek değildir.	si. — Bir İslâm emütüsü .....
Dini müesseselerin istiklâlini tanımayan	
zihniyet	
Nureddin Ardicoglu	

Resim 4.72. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 36.

4.37. Katalog 37²³³

Resim No	: 4.75.
Hattat	: Eserde imza bulunmamaktadır.
Yazı Çeşidi	: Celî Ta'lik
Yazılış Tarihi	: Eserde tarih bulunmamaktadır.
Dil	: Arapça
Metin	: الْكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ
Okunuşu	: El- Kâsibu Habîbullah
Türkçe Anlamı	: Çalışıp kazanan kimse Allah'ın dostudur.
Dergi Cilt No	: 2
Dergi Sayı No	: 37
Yayın Tarihi	: Mart 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1949 Mart ayında yayımlanan 37. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta Celî Ta'lik hat ile "*El- Kâsibu Habîbullah*" ibâresinin yazıldığı bir eser bulunmaktadır. Yatay dikdörtgen biçimde, aşağıdan yukarı doğru okunan, üç satır halinde düzenlenen istif, görsel açıdan sade bir yazıdır. Üstte "*Lâfzatullah'ın*" sağ tarafında kalan boşluğa bitkisel bir motif ile süsleme yapılarak denge sağlanmıştır. Yazı genel olarak değerlendirildiğinde Celî Ta'lik hattın zarafetini ve harf

²³³ a.e.: c. 8- sy. 199 ve c. 14- sy. 335' de bulunmaktadır.

bünyelerindeki incelik, yumuşaklık gibi birtakım estetik özellikleri tam anlamıyla yansıtmadığı görülmektedir. Eserde imza ve tarih kaydı yoktur²³⁴.

Bu istifin aslı Hulûsî Efendi'ye²³⁵ ait olup h. 1342 tarihli eser, Süleymaniye Kütüphanesi (Env. No: 455)'ndedir. Hulûsî Efendi bu eserde üç tane keşîdeyi ölçülü biçimde alt alta getirerek farklı bir istif denemesi yapmıştır. (Resim 4.73.)

Resim 4.73. Hulûsî Efendi, h. 1342/ 1926
(Süleymaniye Kütüphanesi Env. No: 455)

Aynı ibâre, Sâmi Efendi tarafından tek satır halinde yazılmış olup kitabesi İstanbul Kapalıçarşı Fesçiler Kapısı girişi üzerinde bulunmaktadır. (Resim 4.74.)

Resim 4.74. Sâmi Efendi Hattı İle Celî Ta'lik Kitâbe (h. 1314/ 1896)

²³⁴ Tez öncesinde yapılan seminer çalışmasında, Sebülürreşâd Dergisi'nde yer alan Hattat Urfalı Behçet Arabî'ye ait hat eserleri incelenmiştir. Söz konusu istif ile Behçet Arabî'nin Ta'lik yazılarındaki harf karakterleri arasında görülen benzerliğe istinaden, yazının Urfalı Behçet Arabî'ye ait olabileceği düşünülmektedir.

²³⁵ İnal, a.g.e., ss. 551- 552; Rado, a.g.e., s. 252.

Resim 4.75. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 37.

4.38. Katalog 38²³⁶

Resim No	: 4.76.
Hattat	: Mehmed Ârif ²³⁷
Yazı Çeşidi	: Celî Sülüs
Yazılış Tarihi	: H. 1365/ 1945
Dil	: Arapça
Metin	: اللهم اجرني من النار
Okunuşu	: Allahümme Ecirni Minennar
Türkçe Anlamı	: Allah'ım, bizi cehennem ateşinden koru.
Dergi Cilt No	: 2
Dergi Sayı No	: 38
Yayın Tarihi	: Nisan 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1949 Nisan ayında yayımlanan 38. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta bulunan eser Celî Sülüs hat ile kareye yakın bir formda yazılmıştır. Hat sanatında istif yaparken yazılacak ibârede eğer “*Lâfzatullah*” geçiyorsa bunu saygı gereği kompozisyonun en üst bölümüne yazma geleneği vardır. Bu istifte de “*Allah*” lâfzı bulunduğu için yazıda yukarıdan aşağı doğru okunacak şekilde bir

²³⁶ a.e.: c.8- sy. 187'de bulunmaktadır.

²³⁷ Hattat hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

düzenleme yapılmış ve devamında soldaki “*Minennâr*” kelimesinin yazılışında alttan yukarı doğru çıkılarak istif bitirilmiştir.

Yazı genel olarak incelendiğinde hat sanatının estetik kriterlerine uymayan pek çok hususiyeti barındırdığı görülmektedir. Harf bünyelerinde, açılarında ve kalem hareketlerindeki ölçsüzlükler dikkat çekmektedir. Örneğin; “Cim” harfinin hem baş hem de küp kısmındaki orantısızlık ilk bakışta fark edilmektedir. Çanaklı harflerin derinlikleri ideal ölçülere uygun olmayıp dikey harflerin meyilleri de Celî Sülüs yazıda olması gerekenin aksine sağa doğru hafif yatık durumdadır. Yazının bütününde görülen sert karakter, hareke ve tezyîni işaretler için de geçerlidir. Aynı zamanda harflerin tasarım içindeki yerleşimi ile birbirlerine olan mesafeleri bakımından da karışık ve sıkışık bir kompozisyon olduğu söylenebilir.

Yazının altında sağda tarih, ortada hattatın ünvanı “*Yozgâdi*”, solda ise “*Mehmed Ârif*” yazmaktadır.

Resim 4.76. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 38.

4.39. Katalog 39²³⁸

Resim No	: 4.77.
Hattat	: Mehmed Ârif
Yazı Çeşidi	: Celî Sülüs
Yazılış Tarihi	: 1949
Dil	: Arapça
Metin	: الأدب خير من الذهب
Okunuşu	: El-Edebû hayrun mine'z-zehebi
Türkçe Anlamı	: Edep, altından değerlidir.
Dergi Cilt No	: 2
Dergi Sayı No	: 44
Yayın Tarihi	: Mayıs 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1949 Mayıs ayında yayımlanan 44. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta Celî Sülüs hat ile yatay dikdörtgen formda istiflenmiş “*El-Edebû hayrun mine'z-zehebi*” ibâresi bulunmaktadır. Ancak bu yazının hat sanatındaki terkip ve tenasüp gibi fiziki ahenk kurallarına uygun olmadığını söylemek mümkündür. İstifi detaylı incelediğimizde harf bünyelerinde cıızlık ve ölçsüzlük görülmektedir. Özellikle dikey harflerin kalem açılarının sağa doğru meyilli olması ve harflerin tam kalem hakkı ile yazılamamış olması istifi kusurlu gösteren unsurlardandır. “*El-edebû*” kelimesinde, “Lâmelif” harfindeki “Elif’in”, “*hayrûn*” kelimesindeki “Hı”

²³⁸ a.e.: c. 9- sy. 215’de bulunmaktadır.

harfi içerisinde geçirilmesi harfin baş kısmındaki iç açının kaybolmasına sebep olmuştur. Genel olarak düzenli ve kurallı bir istif değilse de keşîdeli harflerle kompozisyon dengelenmeye çalışılmıştır. Boşluklar, hareke ve tezyîni unsurlarla doldurulmuştur. İstifin alt kısmında “*Ketebehu el-fakîr Mehmed Ârif*” şeklinde ketebe ve tarih kaydı, devamında ise muhtemelen yazıldığı yeri belirtmek amacıyla “*Sorgun*” yazmaktadır²³⁹.

---

²³⁹ Hakkında detaylı bilgiye ulaşamadığımız hattatın, dergide incelediğimiz bir önceki yazısında bulunan “*Yozgâdi*” ibâresinden dolayı kendisinin Yozgat iline bağlı Sorgun ilçesinden olduğu anlaşılmaktadır.

4.40. Katalog 40**Resim No** : 4.80.**Hattat** : Ahmed Kâmil Akdik (İstanbul, 1278/1861-İstanbul, 1360/1941)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : Eserde tarih bulunmamaktadır.**Dil** : Arapça**Metin** : لا اله الا الله**Okunuşu** : Lâilâhe İllallah (Kelime-i Tevhid)**Türkçe Anlamı** : Allah'tan başka ilah yoktur.**Dergi Cilt No** : 2**Dergi Sayı No** : 45**Yayın Tarihi** : Mayıs 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1949 Mayıs ayında yayımlanan 45. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın sol kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri, sağ tarafta ise “*Kelime-i Tevhîd*” yazılı bir hat bulunmaktadır.

Reîs-ül Hattatîn Hacı Kâmil Akdik imzalı eser, Celî Sülüs yazı ile dikey formda istif edilmiştir. Dikey harflerin yan yana dizilmesiyle alışlagelmişin dışında, mükemmel bir Kelime-i Tevhîd tasarımı yapılmıştır. “*Lâilâhe*” kısmında “Elif” harfi “Lâm” harfinin içinden geçirilmiş, “He” harfi ile istifin alt dengesi sağlanmıştır. “*İllâ*” kısmındaki “Elif” harfi, tasarımın orta merkezine yerleştirilmiştir. Devamındaki “Lâm” harfinin içerisinden geçirilen “Elif”, Lâfzay-ı Celâl’e aittir. Harf aralarındaki

boşluklar sade bir şekilde hareke ve tezyîfî unsurlarla doldurulmuştur. Altta imza bulunmaktadır. Yazıda tarih kaydı yoktur. Esere bütün olarak bakıldığında dikey harflerin fazlalığı ve peş peşe sıralanışı istife esnek bir görünüm kazandırmıştır. Bir başka deyişle sanki harfler yukarıya doğru sünüyormuş gibi bir his uyandırmaktadır. Kelime-i Tevhîd istifleri açısından örnek teşkil edecek bir eserdir.

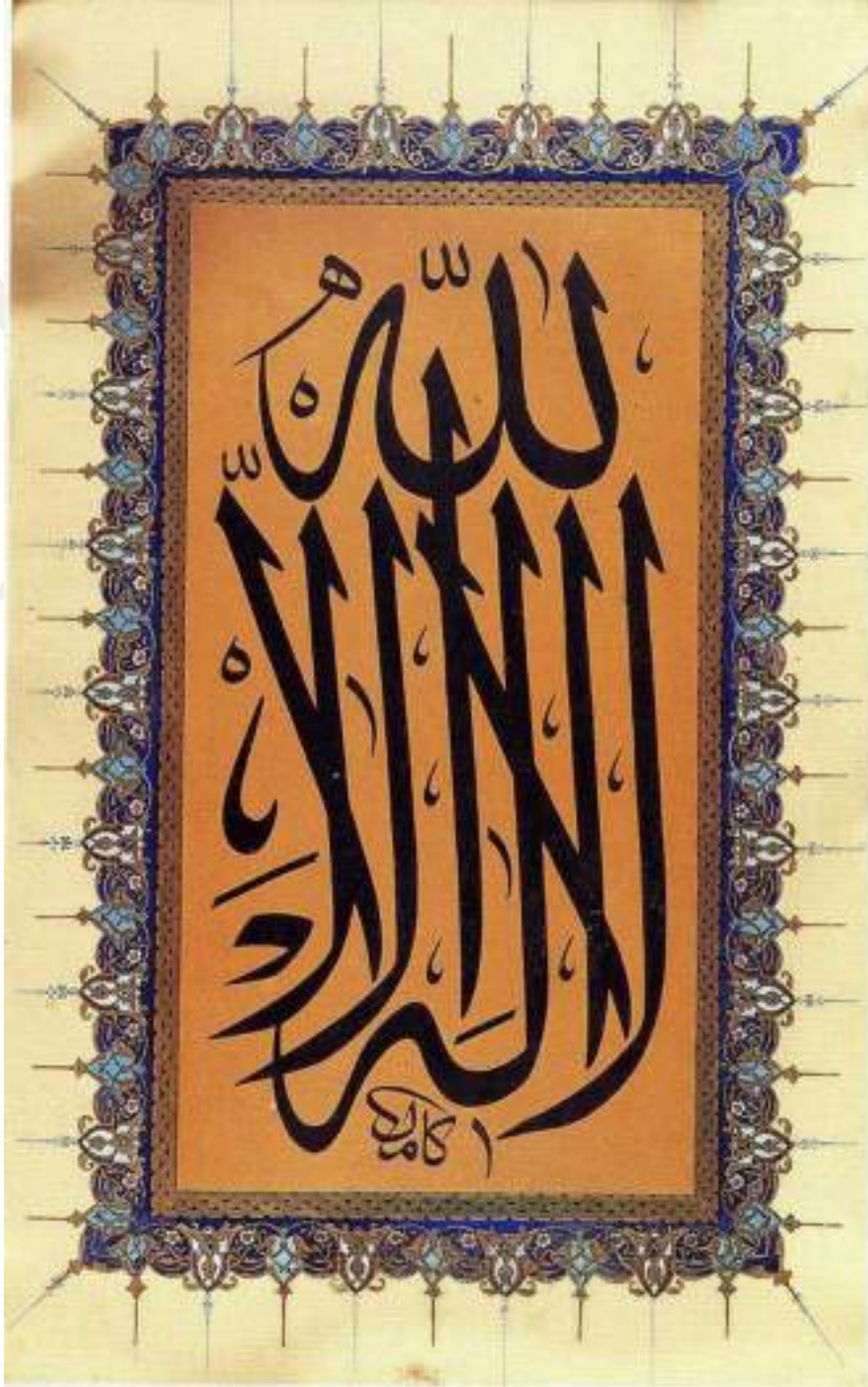
Bu yazının aslı Kahire Menyel Kasrı arşivindedir. Menyel Sarayı'nın bânîsi Prens Muhammed Ali; ilme, edebiyata, sanata ve zarafete olan ilgisi nedeniyle sarayı âdeta bir İslâm sanatları merkezi haline getirmiş aynı zamanda Mısır'da hat sanatının gelişip yaygınlaşması için Türk hattatlarını Kahire'ye davet etmiştir²⁴⁰. Bu hattatlar içerisinde Kâmil Akdik, iki defa Kahire'ye davet edilmiş olup Menyel Sarayı Mescidi'nin yazılarını hazırlamış ve sarayın özel müzesindeki hatların tasnif ve düzenlemesini yapmıştır. Prens Muhammed Ali'nin mermere oyma şeklinde hazırlanan mezar taşı üzerindeki yazı da Kâmil Akdik'e ait Kelime-i Tevhîd'dir. Yazı taşa geçirilirken bozulmuştur. (Resim 4.78.)

Resim 4.78. Prens Muhammed Ali'nin Kabri
(Fotoğraf: Sümeyye Elitaş)

²⁴⁰ İzzet Elitaş, **Kahire'de Menyel Kasrı Mescid Hatları**, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2019, s. 16.

Eserin renkli görselinde âharlı kâğıt üzerine siyah is mürekkebiyle yazıldığı, etrafına çekilen zencerek motifli cedvelin devamında ise rûmî desenler ve tığlardan oluşan klasik tezhip uygulaması yapıldığı görülmektedir. (Resim 4.79.)

Resim 4.79. Ahmed Kâmil Akdik, “Lâilâhe İllallah” istif

SEBİLÜRREŞAD

Sayı: 45

CILT: II

25 KURUŞ

Türk-İslâm Güzel Sanatlar Eserlerinden

(İÇİNDEKİLER)

Hakkı Doğru gazetecisi:
Tetva vermeyi «kadur ba-
sı» bir iş telâkki etmeme-
li, her şey gibi bunun da
şüphe ve şerhli vardır.

— Dîvânî Rızaosî an-
sımdun Yusuf Ziya

□

İslâmîyet hakkında eîhan
müfekkîrîlerînin takdîr-
leri: Müslümanlık 1400
sene değil, 140' unuz sonra
da aynı hakikat ve fazîlet-
tir.

□

Kur'an tercümesi Kur'an
değildir. Besim Atalaya
cevap ..... M. Raif
Ogan

□

Lâhîk şerîat übeyhtarlığı
midir? Tesvî şahada lâhîk-
lik ..... Eyref Edîb
Hakkî lâhîk nedir? A-
vukat Ömer Cemîl, Prof.
Ehübülâ Mardin.

□

Âlemi İslâmdan haberler:
Lumîzada Peygamberîni-
sîa doğtuğu mübarek gî-
vî teîdî. — Lano nîfân-
daki Müslümanlar.

□

Reisülhalkatînin Hacı Kâmilafendî marhumun nefîs
bir Kallimesi Tevhîdî.

Resim 4.80. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 45.

4.41. Katalog 41**Resim No** : 4.81.**Hattat** : Urfalı Behçet Arabî (Şanlıurfa, 1310/1893- Şanlıurfa, 1384/1965)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : H. 26 Ramazân 1366/ 13 Ağustos 1947**Dil** : Arapça**Metin** : ولمن خاف مقام ربه جنتان**Okunuşu** : Velimen hâfe makâme Rabbihi cennetân (Rahman Sûresi/ 46)**Türkçe Anlamı** : Rabbinin karşısına durmaktan korkan kimseye iki cennet vardır.**Dergi Cilt No** : 2**Dergi Sayı No** : 47**Yayın Tarihi** : Mayıs 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1949 Mayıs ayında yayımlanan 47. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta yer alan eser, Urfalı Behçet Arabî'ye ait olup enine dikdörtgen biçimde istiflenmiştir. İstif iki satır halinde yazılmış olsa da belli bir düzende okunamamaktadır. Aşağıdan yazılmaya başlanan ibârede, kelimenin son harfi müstakil biçimde üst satıra yerleştirilmiş ve âyetin sonraki cümlelerinde de aynı

düzenleme yapılmıştır. Bu nedenle yazıda rahat ve akıcı bir okunabilirlikten söz edilememektedir.

İstifte, “*Ve limen hâfe*” ibâresinde küplü “Ha” harfinin çanak kısmı aynı zamanda “Nun” olarak kullanılmış ve tetâbuk yapılmıştır. “*Makâme Rabbihi*” kısmında da “Kaf” ile “Be” harfi ortak kullanılmıştır. Yine âyetin sonundaki “*Cennetân*” kelimesinde “Cim” ve “Nun”, sonda ise “Te” ve “Nun” tek çanak şeklinde yazılmış ve tetâbuk uygulaması yapılmıştır. “Cim” harfinin içine ince kalemle âyetin devamı olan “*Fe bi eyyi âlâi rabbikûmâ tukezzibân*” ibâresi yazılmıştır.

Yazıda, harflerin ölçülerine oranla hareke ve tezyînî işaretlerin hem çok küçük hem de ince ve cılız biçimde yazılmış olması istifte dikkat çeken bir başka husustur. İstifteki olumsuzluklar ve harf anatomilerindeki ölçsüzlükler göz önünde bulundurulduğunda bu eserin hat sanatındaki ideal estetik ve güzellik kriterleri taşımadığını söylemek mümkündür.

Yazının sol alt köşesinde Celî Divânî istifli hattat imzası vardır. İmzanın üzerinde dikey olarak tarih kaydı bulunmaktadır.

SEBİLÜRREŞAD

SAYI: 47

CILT: II

25 KURUŞ

«Ve timen hâle makame Rabbi hi cennate»

Vicdan Hürriyeti: Bu mukeddes Hürriyetin ilâhî mesu-
niyeti . . . . . Prof. Kâmilî Miras

Celâl Bayarın Bursa nutkunda karanlık bırakılan lâik-
lik mevzuu . . . . . M. Raif Ogan

Mahut Bursa hadisesi hakkında Bursa Demokrat Par-
tisinin beyannamesi . . . . .

Fatih Sultan Mehmed'in senel devriye ihtifali . . . . .

Güzel sözler - Fuzulî bir gayretkeşlik . . . . .

Resim 4.81. Sebîlürreşâd, c. 2., sy. 47.

4.42. Katalog 42

Resim No : 4.83.

Hattat : Hacı Nuri Korman²⁴¹ (İstanbul, Ortaköy, 1285/1868-İstanbul, Beşiktaş, 1371/1951)

Yazı Çeşidi : Celî Sülüs

Yazılış Tarihi : H. 1360/ 1941

Dil : Arapça

Metin : وَاتَّكَ لَعْلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ

Okunuşu : Ve-inneke le'alâ hulukin'azîm (Kalem Sûresi/4)

Türkçe Anlamı : Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.

Dergi Cilt No : 2

Dergi Sayı No : 48

Yayın Tarihi : Haziran 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1949 Haziran ayında yayımlanan 48. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta yer alan eser Hacı Nuri Korman'a aittir. Celî Sülüs hat ile satır halinde yazılmıştır. Satırın üstünde Hatt-ı İcâze ile “*Kalellahü Teâlâ Fi Kitâbihil Kerîm*”

²⁴¹ **Hacı Nuri Korman:** XX. yy.'ın Sülüs- Nesih ve celî üstadı Hacı Nuri Efendi, ömrü boyunca Beşiktaş'ta yaşadığı için “Beşiktaşlı” diye anılmıştır. Zeki Dede'den Ta'lik dersi alarak başladığı hat sanatına Şevki Efendi'nin yetiştirdiği Nevşehirli Hoca Osman Efendi'den aldığı Sülüs- Nesih dersleri ile devam etmiştir. Alâeddin Bey'den Sülüs ve Nesih'i ilerletip icâzet almaya hazırlanırken Alâeddin Bey'in vefatı üzerine Muhsinzâde Abdullah Bey'e intisap ederek icâzet almıştır Medresetü'l-Hattâtîn'de ve Güzel Sanatlar Akademisi'nde yazı hocalığı yapmıştır. Bkz. Serin, **a.g.e.**, 2010, ss. 274-278.

yazmaktadır. Eserdeki harfler nizami şekilde yerleştirilmiştir. Harf bünyeleri sağlam bir yapıdadır ve kalem hakkı tamdır. “Ayn” harfi keşîdeli yazılarak istif dengesi sağlanmıştır. Hareke ve tezyînî işaretler, harflerle uyumlu ve orantılı bir şekilde yerleştirilmiştir. Altta imza ve tarih kaydı bulunmaktadır. Dış kısımda eseri çevreleyen ebru ile yapılmış ara suyu mevcuttur.

Aynı istif Mahmud Celâleddîn tarafından h. 1217 tarihinde yazılmıştır. (Resim 4.82.) İki eser arasında büyük farklar yoktur. Mahmud Celâleddîn’in istifinde “Kef” harfinin “*Le’alâ*” kısmına bağlanması ile “Kaf” harfinin “*Azîm*” kelimesine olan bağlantısı, diğer istife nazaran biraz daha girift yazılmıştır. Hacı Nuri Bey’in yazısında ise daha seyrek bir diziliş görmek mümkündür.

Resim 4.82. Mahmud Celâleddin hattı ile h. 1217 tarihli Celi Sülüs levha.

(Albayrak Hat Koleksiyonu)

SEBİLÜRREŞAD

SAYI: 48

CILT: II

25 KURUŞ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِ الْبَكْرَةِ

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُوفٍ عَظِيمَةٍ

«Ve inneke leâ hülûkin azîm»
 Meşhur hattat Hacı Nuri Beyin nefis bir yazını

Müslümanlıkta Demokrasi esasları . . . . .
 Diyanet Reisi Ahmet Hamdi Akseki

Şiir Tarih ve din M. Zerrin Akgün. Müslümanım ben
 Vedat kılıcoğlu

Ey Demokrasi! Senin namına ne kanunlar yapıyor
 Dini siyaset hakkında Halk partisi ile Demokratların
 birleşerek müşterek cephe kurmaları Laiklik hakkın-
 da Mecliste cereyan eden müzakereler, Millet Parti-
 sinin beyannamesi Sebilürreşadın müslüman kar-
 deşlerine nasihatı Gazetelerin mütaaleaları

İstiklal savaşında sarıklı kahramanlar. Bedri Alpay
 Maneviyatın Yurt müdafasındaki rolü Hakkı Şenkon

Resim 4.83. Sebilürreşâd, c. 2., sy. 48.

4.43. Katalog 43

Resim No	: 4.84.
Hattat	: Mehmed Ârif
Yazı Çeşidi	: Celî Sülüs
Yazılış Tarihi	: 1949
Dil	: Arapça
Metin	: قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِ
Okunuşu	: Kul küllün ya'melu 'alâ şâkiletihî (İsrâ/ 84)
Türkçe Anlamı	: De ki: “Herkes kendi yapısına uygun işler görür.
Dergi Cilt No	: 3
Dergi Sayı No	: 51
Yayın Tarihi	: Temmuz 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebülürreşâd Dergisi'nin 1949 Temmuz ayında yayımlanan 51. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta yer alan eser yatay dikdörtgen form içerisine Celî Sülüs hat ile düzenli bir şekilde istif edilmiştir. Ortadaki küplü harfler, istifte merkezî dengeyi sağlamıştır. Fakat “Ayn” harflerinin baş kısımlarında ve küplerinde ölçüsüzlük vardır. Hattatın bu istifi ile tez kapsamında değerlendirmesi yapılan diğer istifleri (Katalog: 38-39) karşılaştırıldığında özellikle harf açılarının ve meyillerinin bu yazıda daha düzgün olduğunu söylemek mümkündür. Altta ketebe kaydı, solda muhtemelen yazıldığı yeri belirten “*Sorgun*” ibâresi bulunmaktadır.

SEBİLÜRREŞAD

SAYI: 51

CİLT: III

25 KURUŞ

İslam-Türk Güzel San'at Eserlerinden □

«KUL KÜLLÜN YAMELÜ ALÂ ŞAKİLETİHİ.»

*****

Ezan-ı Muhammedî (Şiir) ..... M. Zerrin
İslâmın müritler ve üstün bazı vasıfları ...
..... Diyanet Reisi Ahmed Hamdi Aksocki
Ramazan müsahabeleri: İslâmın mânası ve
Müslüman kime derler ..... M. Raif Ogan
Niçin Müslümanım? ..... Hacı Abdu
Din tedrisi ve din müesseseleri açılma ir-
tica ise, bunları kanun haline koyanlar
müritleri değil midir? .....
Şehinşahîtarîhîların Müslüman kardeşle-
rinden dileği ..... Hâzım Erdem
Müslümanlığı niçin kabul ettim .....
..... Bir İngiliz premisi

Vurun kalbreye! Fakat kalbe kim? .....
..... Muzaffer Erensoy
Müslüman memleketlerinde tethikler: Ya-
hudi siyaseti, Türkleri İslâm vatanından
uzaklaştırmak ... Şan. Cevat Rifat Atilhan
Mutlak bir vatan hürriyeti istiyoruz .....
..... Enis Akaygen
Hazreti Allahın vecdleri ..... Rifat Arız
Profesör Kâmil Mirsanın muazzam bir eseri:
Ramazan müsahabeleri ..... Ahmet Kâmil
Geliniz (Şiir) ..... Mehmet Kadeyş
Sebilürreşadın dini partiler üstünde tut-
ması şayanı iftihardır ..... Saadeddin Oğuz

Resim 4.84. Sebilürreşâd, c. 3., sy. 51.

4.44. Katalog 44

Resim No	: 4.86.
Hattat	: Eserde imza bulunmamaktadır
Yazı Çeşidi	: Mağribî Kûfî
Yazılış Tarihi	: Tarih bulunmamaktadır.
Dil	: Arapça
Metin	: وَلَا غَالِبَ إِلَّا اللَّهُ
Okunuşu	: Ve Lâ Gâlibe İllallah
Türkçe Anlamı	: Allah'tan başka galip yoktur.
Dergi Cilt No	: 3
Dergi Sayı No	: 58
Yayın Tarihi	: Eylül 1949

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1949 Eylül ayında yayımlanan 58. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta bulunan yazı, İslâm mimarisinin İspanya'daki en önemli örneği olan El- Hamrâ Sarayı'nın birçok sütun, kemer, tavan, kubbe, kapı, duvar gibi muhtelif yerlerinde yüzlerce defa tekrarlanmış olan Mağribî Kûfisi hattı ile “*Ve Lâ Gâlibe İllallah*” ibâresidir. El- Hamrâ'ya âdetâ damgasını vuran cümle, sarayın tüm oda ve salonlarını kuşatması sebebiyle yapıya emsalsiz bir mimari nitelik kazandırmaktadır.

Endülüslü tarihlerinin son devrinde inşa ettikleri sarayın her yanına bu sözü nakşederken belki de Hristiyan “*reconquista*” (tekrar zaptediş) hareketinin baskılarına mukabil, “*Kâinatın gerçek sahibi Allah'tır, O'ndan başka üstün olan yoktur*”

düşüncesi ve inancı ile bir nevi Allah'a tevekkül ifadesi olarak bu ibâreyi kullanmışlardır²⁴².

Yazı, hat sanatı bakımından ele alındığında stilize edilmiş harflerden oluşan esnek bir yazı gibi görünse de “Vav” harfinin baş kısmı yuvarlak dönüşlü iken çanak kısmının keskin ve sert dönüşlü olduğu görülmektedir. “Lâm” ve “Be” harflerinin birleşiminde keşîde verilerek istifte denge sağlanmıştır. Zemininde bitkisel tezyînat bulunan yazı, malakârî²⁴³ tekniği ile kabartma olarak uygulanmıştır. El- Hamrâ mimarisinde, geometrik motiflerin ve bitkisel süslemelerin, hat sanatı ile mükemmel bir uyum içerisinde kaynaştığı görülmektedir. (Resim 4.85.) Kûfî hattın tarihi gelişimi açısından bölgesel farklılıklar göz önünde bulundurulduğunda El- Hamrâ Sarayı’ndaki yazılar önem arz etmektedir.

Resim 4.85. El- Hamrâ Sarayı, “Ve Lâ Gâlibe İllallah”.

(<http://downloadtexture.com/assets/images/resources/90/ornamentsmoorisharches-1.jpg>)

²⁴² Lütfî Şeyban, “İspanya’da Endülüs-İslâm Medeniyetinden Kalan İzler ve Eserler-IV: Granada”, **Jasss**, sy. 26, 2014, s. 70.

²⁴³ Çeşitli malzemeler üzerine alçı ve mala kullanılarak yapılan bir süsleme tekniğidir. Mala ile sıva üzerine yapılan kabartma süslemeler daha sonra renklendirilmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Ali Fuat Baysal, **Türk Tezyinat Sanatında Kalem İşleri**, Palet Yayınları, Konya, 2017, s. 43.

SEBİLÜRREŞAD

SAYI: 34

CİLT: III

23 KURUŞ

İspanyada Elhamra Sarayının muhtelif kısımlarını
süsleyen çok nefis bir yazı

İÇİNDEKİLER

Hani sahipleri yurdun? (Şiir)	Mehmed Akif
İslâm kültürünün garp medeniyeti üzerine tesiri	M. Raif Oğan
Türkiyede Müslümanlık dönüğü	Pakistan Meclis Reisinin beynamefi
İslâmda mazlûma yardım için harb	Abdürrahman Azam Paşa
Eyüp Sultanı ziyaret (Şiir)	Cemal Oğuz Öcal
İslâm dünyasında uyumun çaresi	Cevat Rifat Atilhan
Müslüman Pakistan devleti nasıl doğdu?	Yakup Dadaş
İstiklâl Savaşında ofemanın büyük hizmetleri	Doktor Lütfi
Amerikada İslâmiyet	Mehmet Kıdıcı
İhtimal dertlerden: Müstebees neşriyat	Cemal Oğuz Öcal
İnançım	Amerikalı bir Müslüman

Resim 4.86. Sebülürreşâd, c. 3., sy. 58.

4.45. Katalog 45

Resim No	: 4.88.
Hattat	: Sultan Abdülmecîd Han ²⁴⁴ (İstanbul, 1238/ 1823-İstanbul, 1277/ 1861)
Yazı Çeşidi	: Celî Sülüs
Yazılış Tarihi	: Eserde tarih bulunmamaktadır.
Dil	: Arapça
Metin	: لا اله الا الله محمد رسول الله
Okunuşu	: Lâ ilâhe illallah Muhammedun rasulûllah
Türkçe Anlamı	: Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed, Allah'ın rasulüdür.
Dergi Cilt No	: 3
Dergi Sayı No	: 74
Yayın Tarihi	: Mart 1950

Kapak ve Hat Analiz: Sebülürreşâd Dergisi'nin 1950 Mart ayında yayımlanan 74. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta görülen eser, hattat padişahlardan Sultan Abdülmecîd Han tarafından yazılan Kelime-i Tevhid'dir. Eser Celî Sülüs hatla, zerendûd olarak hazırlanmıştır.

²⁴⁴ **Sultan Abdülmecîd Han:** Hat sanatına gönül veren Osmanlı Sultanlarından Sultan Abdülmecîd Han, Mahmud Celâleddin'in talebesi Tâhir Efendi'den aklâm-ı sitte ve celî yazı dersleri alarak yetişmiş ve icâzetnâme almıştır. Daha sonra Kazasker Mustafa İzzet Efendi'den de ders almaya devam ederek ikinci bir icâzetnâme almıştır. Mahmud Celâleddin ekolünü takip etmiştir. Yazıda III. Ahmed ve II. Mahmud kadar mâhir değilse de hat tarihi bakımından önemli bir yere sahiptir. Bkz. Alparslan, **a.g.e.**, 1999, s. 133.

(Resim 4.87.) Dikey harflerle başlayan satır istifinin orta merkezinde yer alan İsm-i Nebi, satırdaki dengeyi sağlamaktadır. Devamındaki “Lâm” ve “Elif” harfleri, istifin başındaki dikey harflerle karşılıklı uyum içerisindedir. Harflerin dışında kalan boşluklar, hareke ve tezyînî unsurlarla nizami bir şekilde tamamlanmıştır. Harfler Celî Sülüs ölçülerine uygundur. Eserin altında “*Sultan Abdülmecîd Bin Mahmud Han*” istifli hattat imzası vardır. Koyu zemin üzerine zerendûd olarak hazırlanan eserin etrafına cedvel çekilerek rokoko tarzında süslenmiştir.

Resim 4.87. Sultan Abdülmecîd Han, Celî Sülüs istif
(İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Son Hattatlar)

SEBİLÜRREŞAD

SAYI : 74

CİLT : III

25 KUBUŞ

Sultan Abdülmecid tarafından yazılan çok zeffe bir Kelimesi Tevhid
(Ash Türk-halim Müzesindedir)

İÇİNDEKİLER :

Kur'anı Kerim — Hadis-i Şerif	
İslâm dünyasının ebemiyetli mevzuları: Meshepleri birbirlerine yaklaştırma	M. Raif Ogan
Dini meseleler hakkında ilmi müzakayalar	İsmail Hatip Erzen
İslâm dünyasının kalkınması ve teskilâtümsürdümü	Prof. Wiesław Jerzyski
Kadıyanılıktan toberri ediyunuz, bir ehli sünnetle	Ömer Baza Doğrul
Haftanın söhbeti: Bulı bahı ve nisanda kopörük kıymet	M. Raif Ogan
Okuyucularımızın mektupları: İslâm dünyasının kalkınması için plânlı ve programlı hareket	S. Ömer
Yaprak gazetesine cevap	M. Raif Ogan
Dinde istihza eden saygırsızlar	S. M.
İslâm âleminde haberleri: Musır, Almanya	

Resim 4.88. Sebülürreşâd, c. 3., sy. 74.

4.46. Katalog 46

Resim No : 4.92.

Hattat : Mehmed Şefik Bey²⁴⁵ (İstanbul, 1230/1815- İstanbul, 1297/1880)

Yazı Çeşidi : Celî Sülüs

Yazılış Tarihi : H. 1291/ 1874

Dil : Arapça

Metin : بسم الله الرحمن الرحيم

Okunuşu : Bismillahirrahmanirrahim

Türkçe Anlamı : Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Dergi Cilt No : 3

Dergi Sayı No : 75

Yayın Tarihi : Mart 1950

Kapak ve Hat Analiz: Sebülürreşâd Dergisi'nin 1950 Mart ayında yayımlanan 75. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

²⁴⁵ **Mehmed Şefik Bey:** Hat sanatını öğrenmeye Ömer Vasfi'nin yetiştirdiği Ali Vasfi Efendi'den başlayan Mehmed Şefik Bey, hocasının vefatı üzerine teyzesinin kocası olan Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye intisap olmuştur. Yazının tüm inceliklerine vâkıf olan Mehmed Şefik Bey, Celî Sülüs hattını geliştirerek Kazasker Mustafa İzzet Efendi yolunda en üst mertebeye taşımıştır. İstanbul Üniversitesi kapısındaki kitâbeler, Kubbetu's-Sahrâ'yı dıştan çevreleyen çini üzerinde bulunan kuşak yazısı ve Bursa Ulu Camii yazıları, mimarideki yazılarına örnek teşkil etmektedir. Çırçırılı Ali Efendi, Hasan Rıza Efendi ve Alaâddin Bey önemli talebelerindendir. Bkz. Berk, **a.g.e.**, 2010, s. 117; Rado, **a.g.e.**, s. 220-221.

Kapakta görülen Besmele-i Şerîfe ilk defa bu şekilde Mustafa Râkım Efendi tarafından istiflenmiştir. Daha sonra Mehmed Şefik Bey ve Mustafa Hâlim Özyazıcı (Resim 4.89.) tarafından da Râkım'ı takliden yazılmıştır.

Resim 4.89. Mustafa Hâlim Özyazıcı'nın Hattat Râkım'a Takliden Yazdığı Besmele, h. 1358/ 1939.
(hattatlarsofasi.com)

Bilindiği gibi hat sanatında bismelenin güzel yazılmasına bilhassa önem verilmiş ve bu anlamda farklı istif denemeleri yapılmıştır. Tarih boyunca hat sanatının eşsiz tasarım zenginliği, maharetli sanatkârlara aynı ibâreyi yüzlerce farklı şekilde istif edebilme ve özgün formlar ortaya koyabilme imkânı tanımıştır. Bu noktada, Nakşîdil Sultan Türbesi'ndeki "Sıbyan Mektebi", "Karadeniz Kapısı" ve "İmaret Çeşmesi" gibi muhtelif yerlere üç farklı Besmeleyi tertip edip yerleştiren ve tarihinde ilk defa Besmeleleri bu şekilde istifleyen Mustafa Râkım'ı örnek göstermek doğru olacaktır²⁴⁶. (Resim 4.90.)

²⁴⁶ Berk, **a.g.e.**, 2003, s. 105.

Resim 4.90. Hattat Mustafa Râkım'ın Fatih Nakşidil Sultan Türbesi İmaret Çeşmesi üzerinde bulunan istifli Celi Sülüs Besmelesi

(Süleyman Berk F. Arşivi)

Hattat Mehmed Şefik Bey'in yazmış olduğu (Resim 4.91.) Celi Sülüs besmelede; “Sin” harfine, daire formunu meydana getirecek biçimde keşide verilmiş bir diğer deyişle Bismelenin oku tüm tasarımı çevrelemiştir. “Mim” harfi de bu dönüş ile “bis” harflerinin üzerinden geçirilerek âdeta istif çerçevesi kapatılmıştır²⁴⁷. “Lâfzatullah”, “er- Rahman” ve “er- Rahîm” kısmı bu çerçevenin içine yazılarak mükemmel bir istif ortaya çıkarılmıştır. Dikey harflerin, yatay harfler içerisinden büyük bir ustalıkla geçirildiği yazıda; boşluk- doluluk ve intizam bakımından denge sağlanmıştır. Mustafa Râkım'ın istifindeki küplü “Ha”, burada kullanılmamıştır. Lâm-ı tariflerdeki müvelled²⁴⁸ Elif yerine düz “Elif” tercih edilmiştir. İstifin sol tarafında “Mim” ile “Ra” harflerinin üst üste ve sıralı şekilde dizilmesi ile meydana gelen ahenk dikkat çekmektedir. Yazıdaki boşluklar, hareke ve tezyînî işaretlerle tamamlanmıştır.

²⁴⁷ Berk, **a.g.e.**, s. 105.

²⁴⁸ Müvelled Elif için bkz. Yazır, **a.g.e.**, III, s. 345.

Altta Mehmed Şefik Bey'in imzası ve tarih kaydı bulunmaktadır. İstifli besmelelere çok güzel bir örnektir.

Resim 4.91. Mustafa Râkım'a takliden Mehmed Şefik Bey
(Süleyman Berk F. Arşivi)

Resim 4.92. Sebîlürreşâd, c. 3., sy. 75.

4.47. Katalog 47**Resim No** : 4.93.**Hattat** : Mehmed Bedî Efendi²⁴⁹**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : H. 1369/ 1949**Dil** : Arapça**Metin** : لا اله الا الله محمد رسول الله**Okunuşu** : Lâilâhe illallah Muhammedun Resûlullah**Türkçe Anlamı** : Allah'tan başka ilâh yoktur. Muhammed Allah'ın resûludur.**Dergi Cilt No** : 6**Dergi Sayı No** : 148**Yayın Tarihi** : Nisan 1953

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1953 Nisan ayında yayımlanan 148. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, cilt numarası ve 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti belirtilmiştir. Kapakta “*Müslüman olan İngiliz kızları*” başlıklı bir fotoğraf ve altında da bu fotoğraf hakkında bilgi veren bir metin bulunmaktadır. Dergi sayıları arasında sadece bu kapakta hat eseri ile bir arada farklı bir başlık ve görsel yer almıştır.

Kapağın üst bölümünde, hat sanatında en çok istif edilen ibâre olan Kelime-i Tevhîd'in satır şeklinde yazılmış bir örneği görülmektedir. Yatay dikdörtgen formdaki eser, dikey harflerle oluşturulmuş düzenli bir istiftir. Orta kısımda İsm-i Nebî'nin üzerine Lâfzatullah yazılarak tasarımda denge sağlanmıştır. Boşluk- doluluk dengesi

---

²⁴⁹ Hattat hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

bakımından ibârenin son bölümündeki harfler, baş tarafa göre daha seyrek yazılmıştır. Bu durum eserin genel dengesinde bir uyumsuzluk meydana getirmektedir. Ayrıca Celî Sülûs harfleri açısından incelendiğinde bazı noktalarda ölçsüzlükler vardır. “*İllâ*” kelimesindeki “Lâmelif” harfi, kalem kalınlığına göre ince yazılmıştır. Ortadaki Lâfzatullah’ın “He” harfi bozuk ve ölçsüzdür. Diğeri için de aynı problem geçerli olmakla beraber her iki Lâfzatullah arasında gözle görülür oranda bir farklılık söz konusudur. Kalem hakkı tam değildir. Yazı dışındaki boşluklar hareke ve tezyîf işaretlerle doldurulmuştur. Sağ alt kısımda tarih, sol tarafta ise imza kaydı bulunmaktadır.

SEBİLÜRREŞAD

SAYI: 148

CİLT: VI

25 KURUS

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ

Müslüman olaningliz kızları

Yukarıdaki fotoğraf, İrlanda'lı EHzabət Margaret Saffern isimindeki üniversiteli kızın, We-king caminin neşriyat ofisinde, bu caminin ikinci imamı M. Tufeyl huzurunda İslâm dîni kabul edişini göstermektedir. İmam Kelmel Şahadeti tekrar ettikten sonra dua etmektedir. Yanın-daki hendisinden evvel 24.6.1952 de İslâmiyeti kabul etmiş olan Joyce E. Yasemin Scott'tür. Yasemin adını Müslümanlığı kabul ettikten sonra almıştır.

Asıl olarak görülen çerçeveli fotoğraf, Weking neşri İslâm Teşkilâtını kuran meşhur Hoca Kemalettüddin.

Resim 4.93. Sebîlürreşâd, c. 6., sy. 148.

4.48. Katalog 48 ²⁵⁰**Resim No** : 4.95.**Hattat** : İsmail Hakkı Altunbezer (İstanbul, Fatih, 1289/1873-İstanbul, 1365/ 1946)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs- Müsennâ**Yazılış Tarihi** : Eserde tarih bulunmamaktadır.**Dil** : Arapça**Metin** : بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِیْمٌ**Okunuşu** : Bismillahirrahmanirrahim. Ve Hüve Bi Küllî Şey'in Alîm (Hadîd Sûresi/ 3)**Türkçe Anlamı** : Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Ve O (Allah) her şeyi hakkıyla bilendir.**Dergi Cilt No** : 7**Dergi Sayı No** : 173**Yayın Tarihi** : Mayıs 1954

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1954 Mayıs ayında yayımlanan 173. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir.

Kapakta “*Türk Sanatının Şahikası*” başlığıyla ve tam sayfa olarak yayımlanan eser, İsmail Hakkı Bey'in istif şâheseri olan bir levhâsıdır. Celî Sülüs hatla müsennâ biçimde tertip edilen âyetin üst kısmındaki besmele de müsennâ olarak yazılmıştır.

²⁵⁰ a.e.: c. 9- sy. 221, c. 10- sy. 239, c. 11- sy. 255, c. 13- sy. 303, c. 13- sy. 319, c. 13- sy. 321 ve c. 14- sy. 349'da bulunmaktadır.

Yine dairevî formu tamamlamak amacıyla en alttaki boş kısma yerleştirilen hattat imzası da müsennâdır.

Yazıda tarih kaydı bulunmamaktadır. Levhanın aslı zerendûd olarak hazırlanmıştır. (Resim 4.94.) Bu eser, İsmail Hakkı Bey'in ihtişamlı istif becerisinin tezahürü olarak önem arz etmektedir.

Dergi kapağında yazının sadece etrafındaki cedvel ve ara suyundan ibâret olan kısmı görülse de eserin orijinalinde daire formundaki cedvelin dışından devam eden ve istifi kareye tamamlayan oldukça yoğun bir bezeme bulunmaktadır.

Resim 4.94. İsmail Hakkı Altunbezer, Celi Sülüs, “Ve Hüve Bi Küllî Şey’in Alîm”.

Resim 4.95. Sebülürreşâd, c. 7., sy. 173.

4.49. Katalog 49 ²⁵¹**Resim No** : 4.97.**Hattat** : Filibeli Bakkal Ahmed Ârif Efendi (Filibe, 1252/1836-İstanbul, 1327/1909)**Yazı Çeşidi** : Sülüs- Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : H. 1311/ 1893**Dil** : Arapça**Metin** : والله غالب على امره ولكن اكثر الناس لا يعلمون**Okunuşu** : Vallahu Galibun Ala Emrihi Ve Lakinne Ekseren Nasi La Ya'lemun (Yusuf Sûresi/ 21)**Türkçe Anlamı** : Allah, emrini yerine getirmeye kâdirdir. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.**Dergi Cilt No** : 7**Dergi Sayı No** : 175**Yayın Tarihi** : Haziran 1954

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1954 Haziran ayında yayımlanan 175. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir.

Kapaktaki eser, Filibeli Ahmed Ârif Efendi'ye aittir. Siyah is mürekkebiyle Sülüs ve Celî Sülüs hat ile yatay dikdörtgen formda üç satır halinde yazılmıştır. (Resim 4.96.) Celî Sülüs satır, eserin merkezinde olup gerek dikey- yatay harflerin dizilişi gerekse hareke ve tezyînî unsurların birbiriyle olan uyumu bakımından son derece dengeli ve düzenlidir. Harfler muntazam, kalem hakkı tamdır. Bunun yanı sıra âyette

²⁵¹ a.e.: c. 14- sy. 346'da da bulunmaktadır.

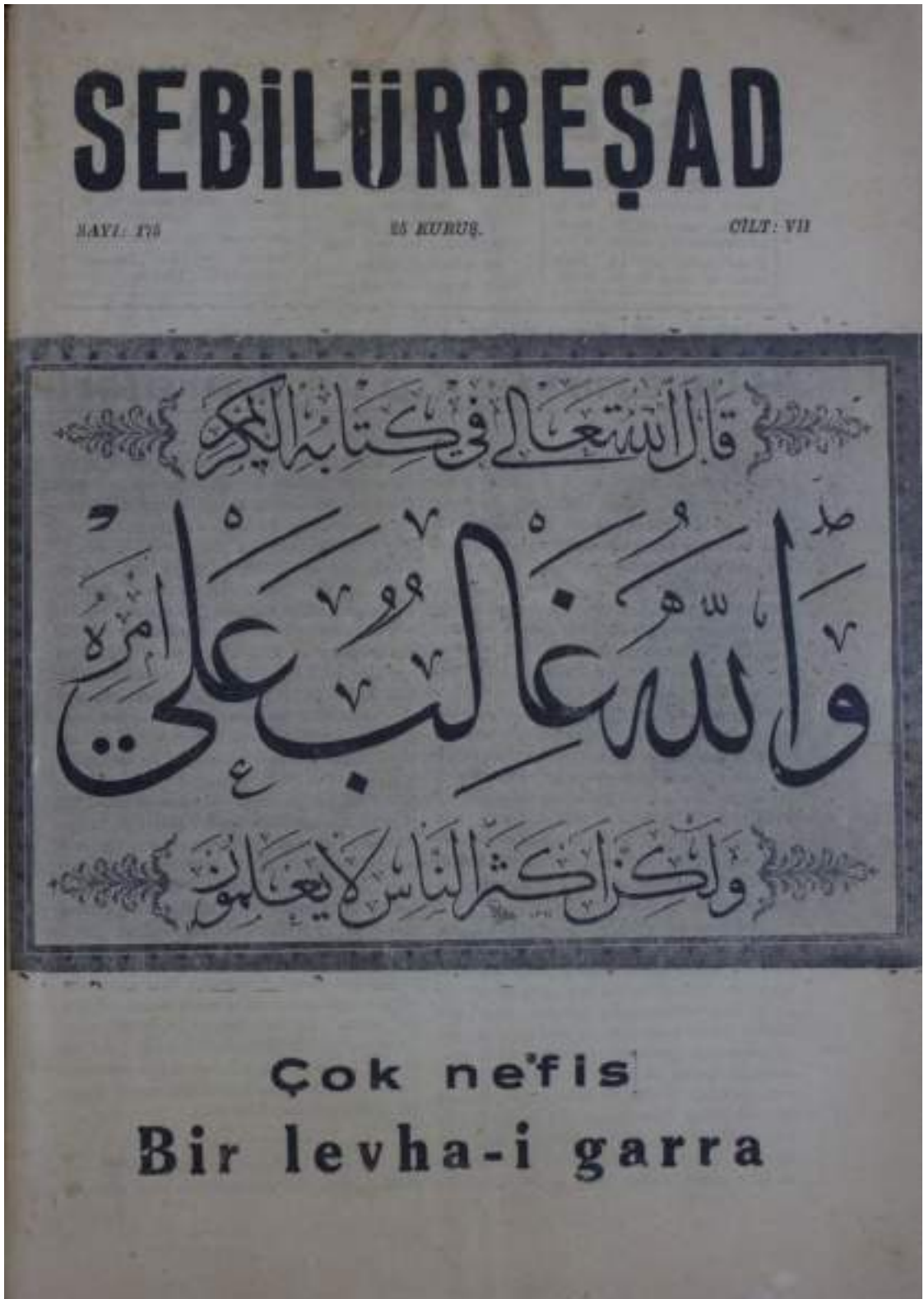
geçen mana bakımından da bu bölümün Celî Sülüs hatla yazılarak vurgulanmış olması dikkat çekicidir.

Yazıda Sülüs satırlar da oldukça nizami şekilde istif edilmiştir. Harfler kendi içinde dengeli ve ölçülü, kelime düzeninde ve bütün olarak bakıldığında ise mükemmel bir estetik görünümüne sahiptir. İstifin alt orta kısmında imza ve tarih kaydı bulunmaktadır. Eser, satır istifli levhalara örnek teşkil etmektedir.

Resim 4.96. Filibeli Bakkal Ahmed Ârif Efendi, Sülüs- Celî Sülüs h. 1311/ 1893.

(<http://www.ktsv.com.tr/eser/buyuk/4f196c656beb01237.jpg>)

Resim 4.97. Sebîlürreşâd, c. 7., sy. 175.

4.50. Katalog 50**Resim No** : 4.99.**Hattat** : Kazasker Mustafa İzzet Efendi (Tosya, 1216/1801-İstanbul, 1293/1876)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : H. 1275/ 1858**Dil** : Arapça**Metin** : فكرك فيك يکفیک**Okunuşu** : Fikruke fike yekfike**Türkçe Anlamı** : Senin fikrin sana yeterlidir.**Dergi Cilt No** : 8**Dergi Sayı No** : 179**Yayın Tarihi** : Ağustos 1954

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1954 Ağustos ayında yayımlanan 179. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir.

Kapakta bulunan Celî Sülüs hat, Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye aittir. Siyah is mürekkebiyle yazılan, damla formu içerisine istif edilen eserde, “Fe” ve “Kef” harfleri çoğunluktadır. Sağ bölümde birleşik, solda ise müstakil “Kef”ler yer almaktadır.

İstifte; birleşik yazılan “Kef” harflerinin sola doğru eğimi, olması gerekenden daha dik bir şekilde yazılmıştır. Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin bu eserde, damla formuna uygun olması amacıyla harf açılarını dik yazdığı ve aynı zamanda “Kef” harflerinin sereninden de tasarruf ederek istifi forma uygun bir biçimde tertip ettiği

görülmektedir. “*Fikruke*” kelimesinin sonundaki “Kef” harfi, istifin en üstüne yazılmıştır. Eserde harf bünyeleri muntazam, hareke ve tezyînî unsurlar ise dengeli bir şekilde yerleştirilmiştir. İstifin dışına damla formunun etrafını çevreleyen ince bir cedvel çekilmiştir. Cedvelden sonraki bölüm, bitkisel motiflerle süslenmiştir. Sol altta imza ve tarih kaydı bulunmaktadır. (Resim 4.98.)

Resim 4.98. Kazasker Mustafa İzzet Efendi, h. 1275/ 1858 Celî Sülüs

Resim 4.99. Sebülürreşâd, c. 8., sy. 179.

4.51. Katalog 51**Resim No** : 4.100.**Hattat** : Filibeli Bakkal Ahmed Ârif Efendi (Filibe, 1252/1836-
İstanbul, 1327/1909)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs- Nesih**Yazılış Tarihi** : H. 1312/ 1894**Dil** : Arapça**Metin** : قال النبي صلى الله عليه وسلم :

إن من الذنوب ذنوبا لا يكفرها الصلاة ولا الصيام ولا الحج ولا العمرة

يكفرها الهموم في طلب المعيشة صدق النبي المختار

جَلَّ وابن عساكر عن ابي هريره من الجامع الصغير الفقير السيد الحاج احمد العريفي ١٣١٢

Okunuşu : Kalen nebiyyü sallallahu aleyhi vesellem

İnne min ez-zunûbi zunûben la yukeffiruha es-salatu vela es-sıyamu vela el-haccu vela-el umretü

Yukeffiruha el- humum fi taleb el- mâişeti sadaka en-nebiyyul muhtar

Celle ve ibnü asâkîr an ebi hureyre min el-Câmiu's-Sağîr el- fakîr es-seyyid el-hâc Ahmed'ul Arif 1312

Türkçe Anlamı : Öyle günahlar vardır ki ne namaz ne oruç ne hac ne de zekât onları silebilir. Bu günahları ancak helal rızık peşinde, geçim için çekilen sıkıntılar silebilir. (Câmiu's-Sağîr'den nakledilmiştir.)**Dergi Cilt No** : 8**Dergi Sayı No** : 188

Yayın Tarihi : Ocak 1955

Kapak ve Hat Analiz: Sebülürreşâd Dergisi'nin 1955 Ocak ayında yayımlanan 188. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir.

Kapaktaki eser, Filibeli Ahmed Ârif Efendi'ye ait olup Celî Sülüs hatla üç satır halinde yazılmıştır. Eserin sonundaki Nesih satırda, hadis metninin *Câmiu's-Sağîr*'den nakledildiği bilgisi ile keetebe ve tarih kaydı belirtilmiştir.

Birinci satırda kelimeler düz bir şekilde yazılırken ikinci satırda bazı harfler istiflenerek üst satıra uygun olarak hizalanmıştır. Bu sebeple ikinci satır, birinci ve üçüncü satıra göre biraz daha sıkışık görünmektedir. Eserde hareke ve tezyînî unsurlar dengeli bir biçimde yerleştirilmiştir. En alttaki Nesih hat ile yazılan bölüm, üst satır uzunluklarına uygun olarak kendi içinde sade ve okunaklı bir şekilde yazılmıştır. Eser, satır nizamı ve harflerin tenasübü açısından örnek teşkil etmektedir.

4.52. Katalog 52 ²⁵²

Resim No : 4.102.

Hattat : Mahmud Celâleddin Efendi²⁵³ (Dağistan, ?- İstanbul, 1245/1829)

Yazı Çeşidi : Sülüs- Celf Sülüs

Yazılış Tarihi : Yazıda tarih bulunmamaktadır.

Dil : Arapça

Metin : لتفتحن القسطنطينية، فلنعم الأمير أميرها، ولنعم الجيش ذلك الجيش

Okunuşu : Letuftahanne'l-Kustantiniyyetu feleni'me'l-emîru emîruha veleni'me'l-ceyşu zâlike'l-ceyşu (Câmiu's-Sağîr'den nakledilmiştir)

Türkçe Anlamı : Kostantiniyye elbette fetholunacaktır. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, onu fetheden asker ne güzel askerdir.

Dergi Cilt No : 8

Dergi Sayı No : 197

Yayın Tarihi : Mayıs 1955

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1955 Mayıs ayında yayımlanan 197. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 25 Kuruş

²⁵² a.e.: c. 9- sy. 222 ve c. 10- sy. 245'de bulunmaktadır.

²⁵³ **Mahmud Celâleddin Efendi:** İlk yazı derslerine Ak Molla Ömer ve Abdüllâtif Efendi'lerden Sülüs-Nesih meşk ederek başlayan Mahmud Celâleddin Efendi, baş eğmez karakterinden dolayı daha başka hiçbir üstattan ders almamıştır. Yazıyı, Şeyh Hamdullah ve Hafız Osman'ın murakkalarını inceleyerek öğrenmiş ve ilerletmiştir. Sülüs ve Nesih'te kendine has güzel bir tavrı vardır. Celîde ise Mustafa Râkım yolundan farklı bir ekol kurduysa da uzun ömürlü olmamıştır. Alparslan, **a.g.e.**, 1999, ss. 129-132; Serin, **a.g.e.**, 2010, ss. 191-195; Berk, **a.g.e.**, 2013, ss. 43-45; Uğur Derman, **Ömrümün Bereketi: 2**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 2019, ss. 343- 355.

şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları bulunmaktadır.

Kapakta yer alan eser, Mahmud Celâleddin Efendi'ye ait olup üç satırdan oluşmaktadır. Birinci satırda Sülüs hat ile “*Kâle en-nebiyyi sallallahu Teâlâ aleyhi vesellem*” yazmaktadır. Sülüs yazı, gayet estetik ve ölçülüdür. Altaki satırları ortalayacak biçimde sağdan ve soldan boşluk bırakılarak yazılmıştır. Her iki taraftaki boş kısımlar, bitkisel motiflerle tezyîn edilerek tamamlanmıştır. İkinci ve üçüncü satırlar, Celî Sülüs hat ile yazılmıştır. Satır istifinde, bazı harfler kelimelerin üzerindeki boşluklara konularak denge ve düzen sağlanmıştır. Bunun dışında hareke ve tezyîni işaretlerle boşluklar doldurulmuştur. Harflerde kalem hakkı tamdır. Sol alt köşede kare ile çevrelenmiş alan içinde, hadis metninin *Câmiu's-Sağîr*'den nakledildiği bilgisi yazmaktadır. Alt kısımda “Şın” çanağı içerisinde ketebe kaydı bulunmaktadır. Bu eser tahta üzerine kabartma ve altınla yazılmış büyük kıt'ada bir levha halinde olup Topkapı Sarayı Müzesi'ndedir²⁵⁴. (Resim 4.101.)

Resim 4.101. Mahmud Celâleddin Efendi, Celi Sülüs İstif.

(A. Süheyl Ünver, İstanbul'un Fethini Müjdeleyen Hadis)

²⁵⁴ Bkz. A. Süheyl Ünver, **Hattat Mahmud Celâleddin Efendi ve İstanbul'un Fethini Müjdeleyen Hadis**, 50 Sanat Sever Serisi, No:4, İstanbul 1953, s. 2.

SEBİLÜRREŞAD

SAYI : 197

25 Kuruş

CİLT: VIII

29. Mayıs. 955: İstanbul fethinin 502. yıldönümü

**Meşhur hattat Mahmut Celalettin efendinin
çok nefis bir levhası**

(Yazın Son Sahifede)

Hadis Şerif — Kur'anı tercüme bir ilimdir — İman Hatip mektepleri : Başka milletlerde din adamları nasıl yetiştirilir? (Ali Kemal Aksoy) — İslâmda Meyyeret (Halil Arslangül) — Farzın esrarı : Masumluk ve Yahudilik — Büyük meselede : Dini hisleri, millî şairi söndürmek hususunda komünist umdelerine karşı Müslümanlığın mukavemeti — B. M. Meclisinde dinî müzakereler — Hadiseler : İslâm cephesi — İhtilâf düğün İslâm devletleri — Yunanlı gözü Ayasofyada — Gözünde yeni inşa edilen kilise ler — Din ve devrimcilik — Bahai mabedleri — İnkılâp zoruyla millete mal edilmiş mi? — Manzûr bir teşahürat — Hattat Mahmut Celalettin efendi (Doktor Süheyl Ünver).

4.53. Katalog 53**Resim No** : 4.104.**Hattat** : Urfalı Behçet Arabî (Şanlıurfa, 1310/1893- Şanlıurfa, 1384/1965)**Yazı Çeşidi** : Celî Ta'lik**Yazılış Tarihi** : H. 10 Rebîü'l-evvel 1367/ 22 Ocak 1948**Dil** : Arapça**Metin** : رسول حكمة مخافة الله**Okunuşu** : Re'sül hikmeti mehâfetullah²⁵⁵**Türkçe Anlamı** : Hikmetin başı Allah korkusudur.**Dergi Cilt No** : 8**Dergi Sayı No** : 198**Yayın Tarihi** : Haziran 1955

Kapak ve Hat Analizi: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1955 Haziran ayında yayımlanan 198. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları bulunmaktadır.

Kapakta yer alan “*Re'sül hikmeti mehâfetullah*” istifi, Behçet Arabî tarafından Celî Ta'lik ile yazılmıştır. Aynı ibâreyi; Türk hat sanatı tarihinde bilhassa Ta'lik yazıda müstesna bir yere sahip olan Sâmi Efendi, h. 1311'de benzer şekilde bir tasarımla istif etmiştir. (Resim 4.103.) Sâmi Efendi, “Sin” ve “Ha” harflerini keşîdeli olarak iki satır halinde üst üste yazmış ve keşîdenin üzerine “*Mehâfetullah*” ibâresini

²⁵⁵ Beyhâkî, *Şuâbü'l- İmân*, c. 2, s. 202.

yerleştirmiştir. Hem harf bünyelerindeki keskinlik hem de istifteki ahenk bakımından farklı ve dikkat çekici bir eser ortaya koymuştur.

Behçet Arabî ise yazısında, Sâmi Efendi'nin eserinden farklı olarak “Ha”, “Hı” ve “Fe” harflerini keşidelik üç sıra halinde üst üste yerleştirmiş, “Sin” harfini de çanaklı olarak yazmıştır. Ancak Behçet Arabî'nin istifinde özellikle keşidelik harflerin aralarında gerekli ölçüde nefes payı bırakılmadığı için estetik açıdan sıkışık bir görünüm meydana gelmiştir. Bu bakımdan Sâmi Efendi'nin yazısına kıyasla, istif dengesinin tam kurulamadığı görölmektedir. Yazı sistematiği açısından bakıldığında, “*El hikmet*” kelimesindeki “Elif” harfinin, “Lâm” harfine mesafesi bir nokta ölçüsünde olmalıdır fakat burada neredeyse bitişik yazıldığı görölmektedir. Bu durumun yanı sıra bazı harf bünyelerinde de birtakım problemler bulunmaktadır. Örneğin, “Ra” harfinin orta kısmındaki kalınlık ve “Elif” harflerindeki kalınlık dikkat çekmektedir. “*Lâfzatullah'ın*” “Elif'i” diğer “Elif” boylarına nispetle biraz kısa yazılmıştır. “*Mehâfetün*” kelimesindeki “Mim” harfinin, “Hı” harfine dönen kısmı çok sert yazılmıştır. Yazıdaki noktalar, eksen olarak birbirinden farklı ve aynı zamanda Ta'lik noktaları gibi değil de Celî Sülüs noktaları gibi yazılmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde; Behçet Arabî'nin, hat sanatındaki üstatların eserlerinden hareketle farklı örnekler geliştirebilen bir sanatkâr olduğunu fakat Ta'lik yazı konusunda aynı seviyeyi yakalayamadığını söylemek mümkündür.

Resim 4.103. Sâmi Efendi, h. 1311 tarihli Celî Ta'lik
(Safvet Tanman Koleksiyonu)

SEBİLÜRREŞAD

SAYI : 198

25 Kurup

CILT: VIII

**Urfalı meşhur hattat Behcet efendinin
nefis bir yazısı**

Hadis Şerif — Kurân Karım — Kurânı Tercüme meselesi: Kurânı karzın hadiyen tercüme etmek talir değildir — İsmir İmam hâlip mektebi — Büyük millet meclisinde dâim müzakereler — Devrimciliği maske yapan solcu ajanlar, Çin, Afrika, İle ve millet duyguları aleyhine umumî yökür propaganda faaliyetine girişmiştir — İlim yayma cemiyetinin hayre davet — Felih toplantısı: Milliyetçiler derneği adına Celâl Erbakan'ın seçmiş müfak — Genç müsülman Almanlar.

4.54. Katalog 54 ²⁵⁶**Resim No** : 4.107.**Hattat** : Kazasker Mustafa İzzet Efendi (Tosya, 1216/1801-İstanbul, 1293/1876)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : H. 1279/ 1862**Dil** : Arapça**Metin** : فاعلم انه لا اله الا الله محمد رسول الله**Okunuşu** : Fa'lem ennehû Lâilâhe illallah Muhammedun Resûlullah**Türkçe Anlamı** : Bilin ki: Allah'tan başka ilâh yoktur. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın resûludur.**Dergi Cilt No** : 8**Dergi Sayı No** : 200**Yayın Tarihi** : Temmuz 1955

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1955 Temmuz ayında yayımlanan 200. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir.

Kapakta görülen eser, Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye ait olup Celî Sülüs hatla, damla formunda ve zerendûd olarak hazırlanmıştır. Eserin alt bölümündeki harfler, birbiri içerisinden geçirilerek istiflendiği için yoğun bir görüntü meydana gelmiştir. Üst bölümde ise özellikle dikey harfler sıralı biçimde yerleştirilmiş olduğundan daha sade ve rahat bir görünüm arz etmektedir. İstifin alt ve orta kısmında

²⁵⁶ a.e.: c. 15- sy. 360'da da bulunmaktadır.

tezyînî unsurlar yok denecek kadar azdır. Hareke ve tezyînî işaretler daha çok istifin yukarısında kullanılarak genel bir denge sağlanmıştır. Sol alt köşede İzzet Efendi'nin imzası ve tarih kaydı yer almaktadır. (Resim 4.105.)

Bursa Ulu Cami' de kuzey kapısının sağında, yıldızlı zarif bir çerçeve içerisinde asılı bulunan levhanın ölçüleri 4.50x 4.25 m.'dir²⁵⁷. (Resim 4.106.)

Resim 4.105. Kazasker Mustafa İzzet Efendi, “Fa’lem ennehû Lâilâhe illallah Muhammedun Resûlullah” (4.50x 4.25 m.)

²⁵⁷ Kâzım Baykal, **Bursa’da Ulu Cami**, 2. Baskı, Hakimiyyet Matbaası, Bursa, 1989, s. 106.

Resim 4.106. Kazasker Mustafa İzzet Efendi- Bursa Ulu Camii

Resim 4.107. Sebülürreşâd, c. 8., sy. 200.

4.55. Katalog 55 ²⁵⁸**Resim No** : 4.110.**Hattat** : Mehmed Şefik Bey (İstanbul, 1230/1815- İstanbul, 1297/1880)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : H. 1275/ 1859**Dil** : Arapça**Metin** : الله ولي التوفيق**Okunuşu** : Allahû veliyyü't-tevfik**Türkçe Anlamı** : Başarı Allah'tandır.**Dergi Cilt No** : 9**Dergi Sayı No** : 201**Yayın Tarihi** : Temmuz 1955

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1955 Temmuz ayında yayımlanan 201. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapaktaki eser ve eserin altındaki açıklama cümlesi yatay formda olduğu halde dergi kapağında dikey olarak basılmıştır. Ayrıca altta belirtilen hattat ismi de hatalı olarak verilmiştir. Eser Şevki Bey'e değil Şefik Bey'e aittir.

Mehmet Şefik Bey'in bu eseri, Celî Sülüs yazı ile siyah zemin üzerine zerendûd tekniği ile yazılmıştır. "*Allahû Veliyyût Tevfik*" ibâresinde, "*Veliyy*" kelimesindeki

²⁵⁸ a.e.: c. 14- sy. 336'da da bulunmaktadır.

“Ya” harfinin noktaları kelimenin üstüne konulmuştur. Yazının altında 1275 tarihi ile sol kısımda hattat imzası (*ketebehû Şefik*) bulunmaktadır. (Resim 4.108.)

Eser, Bursa Ulu Cami’de hünkâr mahfili ile doğu kapısı arasında büyük bir levha (335x760 cm.) halinde asılı bulunmaktadır²⁵⁹. (Resim 4.109.) Eserin, yıldız ve siyah ile boyanmış çerçevesi oldukça sadedir ve içinde güzel bir su yolu vardır²⁶⁰.

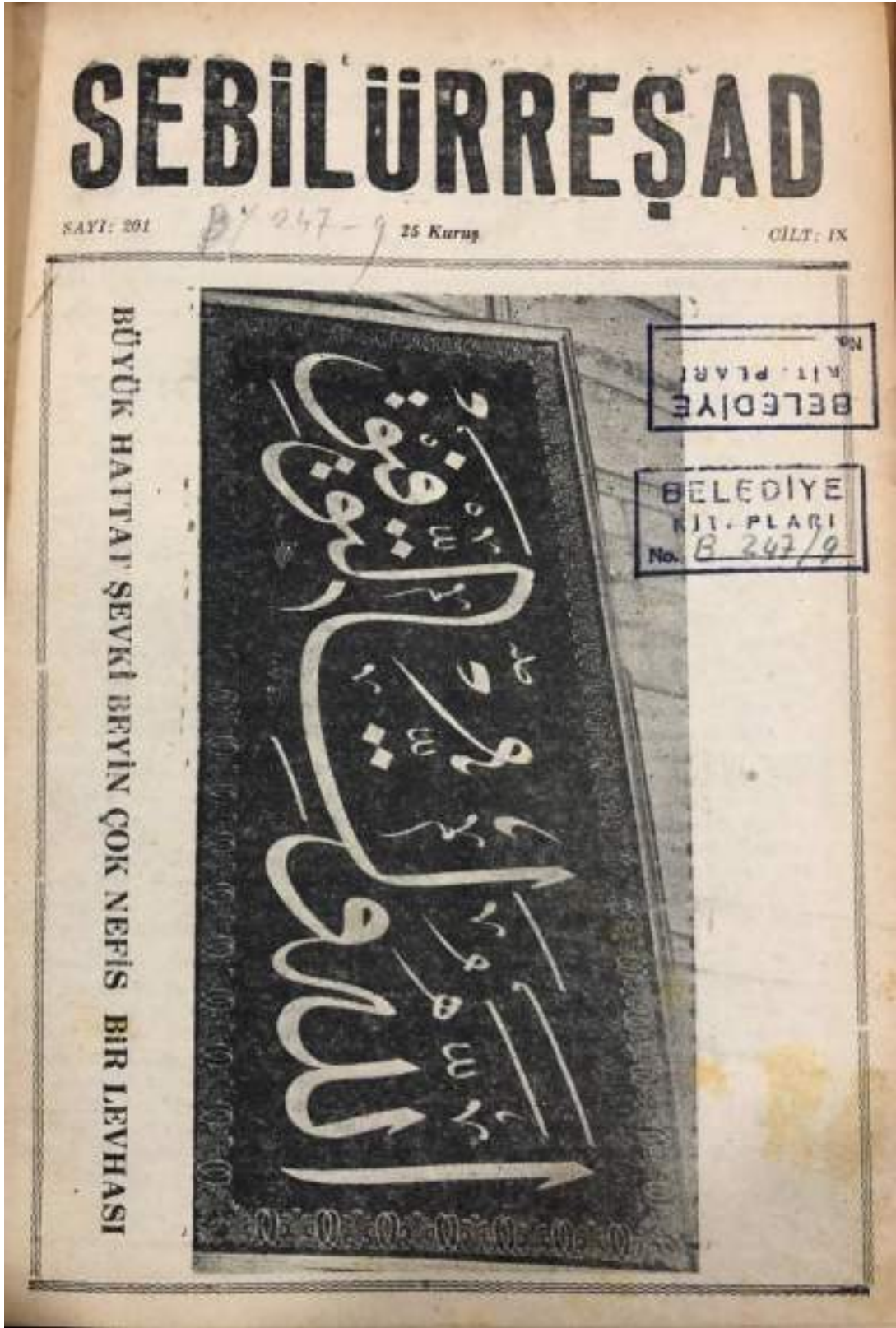
Resim 4.108. Mehmed Şefik Bey, “Allahû veliyyü’t-tevfik” (335x760 cm.)

²⁵⁹ Zafer İhtiyar, **Bir Hüsni Hat Sergisi Bursa Ulu Cami**, Kaynak Yayınları, İzmir, 2011, s. 192.

²⁶⁰ Baykal, **a.g.e.**, s. 118.

Resim 4.109. Mehmed Şefik Bey- Bursa Ulu Camii

Resim 4.110. Sebîlürreşâd, c. 9., sy. 201.

4.56. Katalog 56**Resim No** : 4.112.**Hattat** : Kazasker Mustafa İzzet Efendi (Tosya, 1216/1801-İstanbul, 1293/1876)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : H. 1279/ 1862**Dil** : Arapça**Metin** : والله غالب على امره**Okunuşu** : Vallahu gâlibun alâ emrihi (Yusuf Sûresi/ 21)**Türkçe Anlamı** : Allah, emrini yerine getirmeye kâdirdir.**Dergi Cilt No** : 9**Dergi Sayı No** : 202**Yayın Tarihi** : Ağustos 1955

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1955 Ağustos ayında yayımlanan 202. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapaktaki eser ve altındaki açıklaması, yatay formda olduğu halde dikey olarak basılmıştır.

Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye ait eser yatay dikdörtgen formdadır. Celî Sülüs hatla ve zerendûd tekniğiyle hazırlanmıştır. Yazı detaylı incelendiğinde baş, orta ve son bölümdeki dikey harflerin kompozisyonda mükemmel bir denge sağladığı görülmektedir. Harflerin ölçüsü ve kalem hakkı kusursuzdur. Hareke ve tezyîni unsurlar gayet düzenli ve itinalı bir biçimde yerleştirilmiştir. Altında imza (*Ketebehû Mustafa İzzet*) ve tarih bulunmaktadır. Eser; hat sanatının estetik ve güzellik kriterleri bakımından Celî Sülüs yazılara mükemmel bir örnektir.

Bursa Ulu Cami’de asılı bulunan levha, sade ve zarif bir çerçeve içindedir²⁶¹. Kuzey cephedeki kapının solunda kalan eser, Ulu Cami’nin en büyük levhasıdır²⁶². Ölçüleri 400x 900 cm.’dir. (Resim 4.111.)

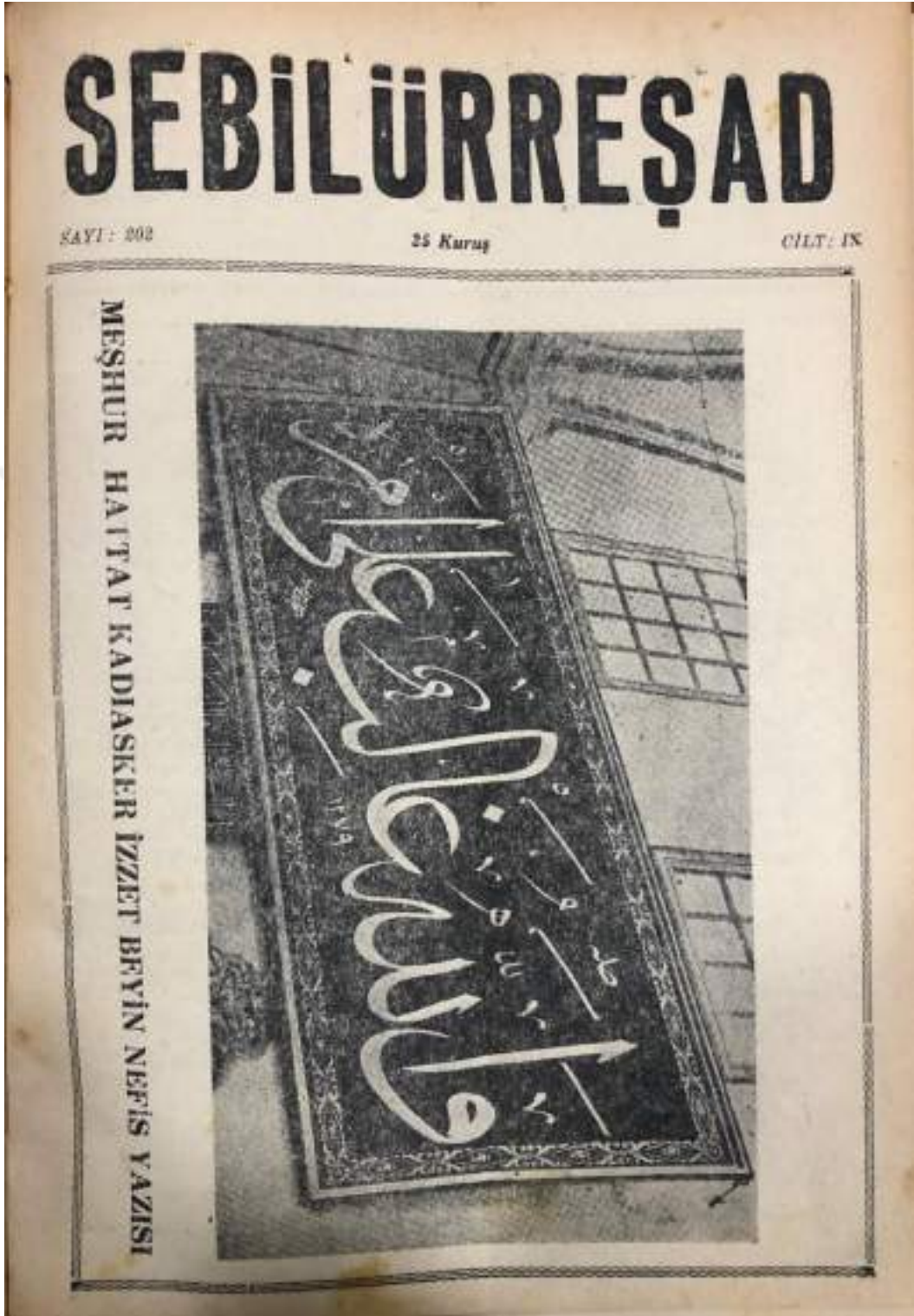

Resim 4.111. Kazasker Mustafa İzzet Efendi, “Vallahu gâlibun alâ emrihi” (400x 900 cm.)

Bursa Ulu Camii

²⁶¹ Baykal, a.g.e., s. 108.

²⁶² İhtiyar, a.g.e., s. 220.

Resim 4.112. Sebîlürreşâd, c. 9., sy. 202.

4.57. Katalog 57**Resim No** : 4.115.**Hattat** : Mustafa Râkım Efendi (Ünye, 1171/1758- 1241/1826, İstanbul)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : Eserde tarih bulunmamaktadır.**Dil** : Arapça**Metin** : لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم**Okunuşu** : Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm**Türkçe Anlamı** : Gerçek güç ve kuvvet sahibi ancak Allah'tır.**Dergi Cilt No** : 9**Dergi Sayı No** : 203**Yayın Tarihi** : Ağustos 1955

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1955 Ağustos ayında yayımlanan 203. sayısının kapağında başlığın altında sayı numarası, 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir.

Kapakta tam sayfa halinde yer alan hat, Mustafa Râkım'a ait bir istif şâheseridir. Dört farklı kalınlıktaki kalemle yazılan eser, istif bakımından oldukça dikkat çekicidir. Sağ ve soldaki dikey harfler, "Lâm" harfinin çanağına yerleştirilen iç içe ve büyükten küçüğe sıralı "Vav" harfleri, üzerinde "He'yi müfrede", onun üstünde kolları kesişen üç adet "Lâmelif", ve en üstte Lâfzatullah ile tamamlanan istif, mükemmel bir şekilde tertip edilmiştir. "Kuvvete" kelimesine ait olan dört nokta, kare şeklinde bir araya toplanarak "Lâmelif" harflerinin kesişmesiyle meydana gelen boşluğa ustaca yerleştirilmiştir. Lâfzatullah'ın içerisinde "Aliyyil azim" ibâresi yer

almaktadır. Râkım'ın elimizdeki ilk istif şâheseri olan levhada, Lâmelifler ve üstteki Lâfzatullah âdetâ ellerini açmış dua eden bir mü'mini tasvir etmektedir²⁶³.

Mustafa Râkım'ın bu levhasında her ne kadar imza bulunmasa da diğer imzalı yazılarındaki tezyînat ile çok benzediğinden ve aynı istifte iki yazı daha var olduğundan Râkım'a aidiyetinde şüphe yoktur ve bu levhayı yaklaşık 35 yaşlarında yazdığı tahmin edilmektedir²⁶⁴.

Mustafa Râkım ilk olarak 1212/ 1797 yılında is mürekkebiyle yazdığı istifi (Resim 4.113.) bir de bu şekilde denemiştir. “Lâfzatullah”, ortadaki “Lâmelif”, “Vav” harfleri ve noktalardan iki tanesi altın mürekkebiyle doldurulmuştur. Harflerin içerisi çiçek motifleriyle bezenmiştir. Hat sanatında yazının kenarlarına ince ve düzgün şekilde tahrir çekildikten sonra harflerin içleri çeşitli çiçek motifleriyle doldurularak tezyin edilmişse bu tür yazılar, gülzâr (çiçek bahçesi) hattı olarak isimlendirilmektedir²⁶⁵. (Resim 4.114.) Yazının ölçüleri: 59x45 cm. dir. Levhanın hazırlanışından yaklaşık 150 yıl sonra Muhsin Demironat (1325/ 1907- 1403/ 1983) bu eseri halkârî tarzında yeniden tezyîn etmiştir²⁶⁶ (1370/ 1950). Râkım üslubunun erken örneklerinden olan eserde harfler gayet keskindir fakat sağ ve soldaki “Elif” ve “Lâm” harfinin “elif”i ile soldaki “Ba” harfinin “elif”i hem boylarına göre hem de diğer harflere göre cılız kalmış, Lâfzatullah’ da ileriki yıllarda daha da güzelleşmiştir²⁶⁷.

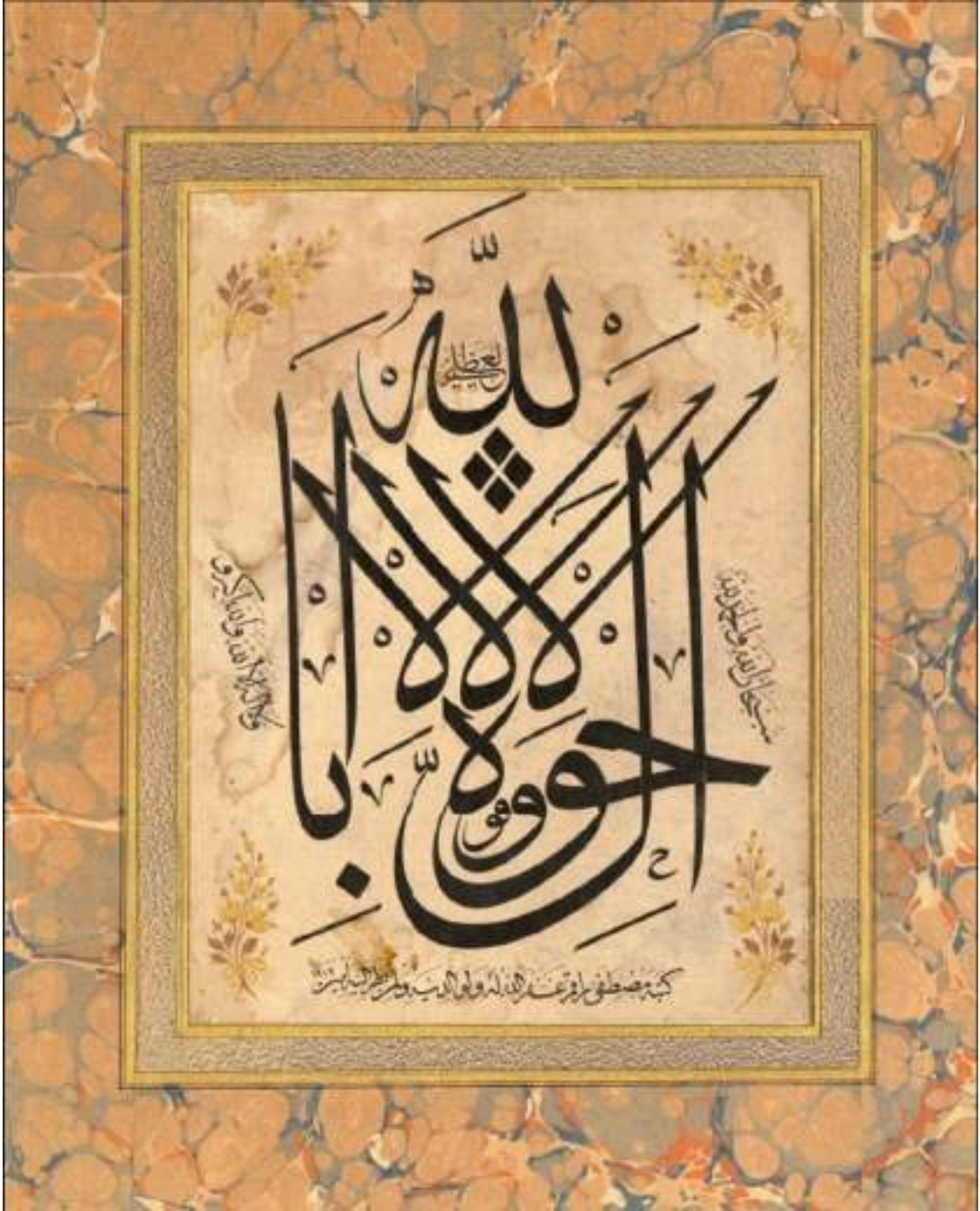
²⁶³ Berk, **a.g.e.**, 2003, s. 92.

²⁶⁴ A. Süheyl Ünver, “Hattat Mustafa Râkım”, **Sebilürreşâd**, c. 9, sy. 203, 1955, s. 47.

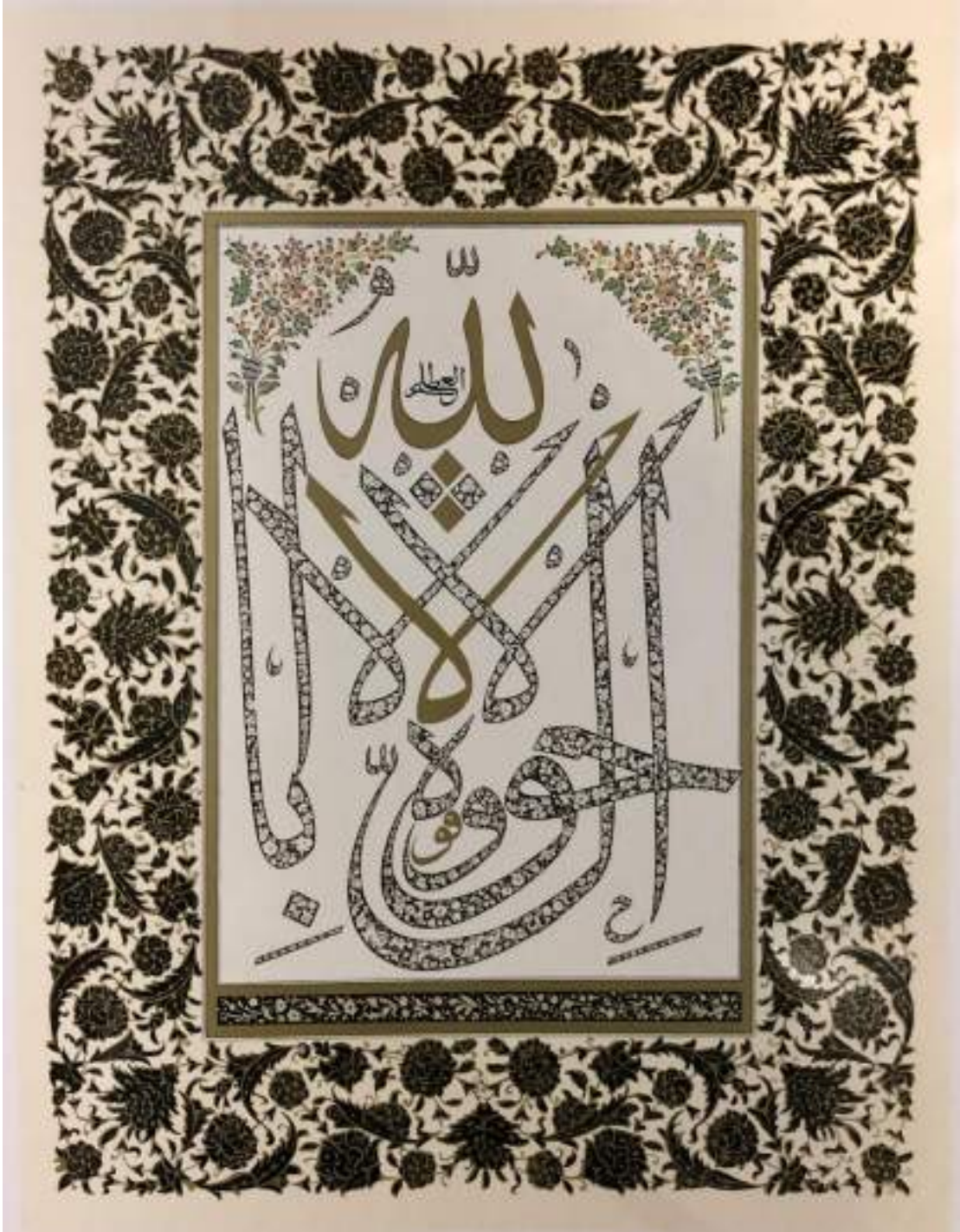
²⁶⁵ M. Uğur Derman, **İslâm Kültür Mirasında Hat Sanatı**, 1., IRCICA Yayinevi, İstanbul, 1992, s. 205.

²⁶⁶ **a.g.e.**, s. 205.

²⁶⁷ Berk, **a.g.e.**, 2003, s. 92.

Resim 4.113. Mustafa Râkım, h. 1212
(TSMK. G.Y. 324-12)

Resim 4.114. Mustafa Râkım Efendi, Gülzâr Hattı ile “Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhîl aliyyîl azîm” istifi (59x45 cm.)

Resim 4.115. Sebîlürreşâd, c. 9., sy. 203.

4.58. Katalog 58**Resim No** : 4.116.**Hattat** : Urfalı Behçet Arabî (Şanlıurfa, 1310/1893- Şanlıurfa, 1384/1965)**Yazı Çeşidi** : Celî Ta'lik**Yazılış Tarihi** : H. 28 Ramazân 1366/ 15 Ağustos 1947**Dil** : Arapça**Metin** : اعزك الله في الراين**Okunuşu** : Eazzekâllahû fiddâreyni.**Türkçe Anlamı** : Allah seni iki dünyada da izzetli kılsın.**Dergi Cilt No** : 9**Dergi Sayı No** : 214**Yayın Tarihi** : Şubat 1956

Kapak ve Hat Analizi: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1956 Şubat ayında yayımlanan 214. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimlerinden bazılarına yer verilmiştir.

Kapaktaki eser Urfalı Behçet Arabî'ye ait olup Celî Ta'lik hat ile yatay dikdörtgen formda yazılmıştır. İstifte "Kef" ve "Fe" harfleri keşîdeli yazılarak üst üste getirilmiş ve bu kısmın üzerine de "*Lâfzatullah*" yerleştirilmiştir. İstifin devamındaki "*Fiddâreyn*" kısmında, harflerin dik ve birbirine çok yakın mesafede yazılması eserdeki ritmin bozulmasına neden olmuştur. Yazının altında tarih, sol alt kısımda imza ve yer bilgisi bulunmaktadır.

Resim 4.116. Sebîlürreşâd, c. 9., sy. 214.

4.59. Katalog 59**Resim No** :4.118.**Hattat** : Hâmid Aytaç (Diyarbakır, 1309/1893- 1402/1982, İstanbul)**Yazı Çeşidi** : Celî Ta'lik- Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : Eserde tarih bulunmamaktadır**Dil** : Arapça**Metin** : اقرأ باسم ربك

اقرأ وربك الأكرم الذي علم بالقلم علم الإنسان ما لم يعلم

Okunuşu : İkra' bismi Rabbike

İkra' ve Rabbuke'l-ekremu'l-lezî allame bi'l-kalemi alleme'l-insâne mâ lem ya'lem.

Türkçe Anlamı : Rabbinin adıyla oku!

O, insanı alâktan yaratmıştır. Oku! Kalemle (yazmayı) öğreten, (böylece) insana bilmediğini bildiren Rabbin sonsuz kerem sahibidir. (Alâk Sûresi/ 3-5)

Dergi Cilt No : 9**Dergi Sayı No** : 216**Yayın Tarihi** : Mart 1956**Kapak ve Hat Analiz:** Sebülürreşâd Dergisi'nin 1956 Mart ayında yayımlanan 216. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında dergideki bazı makale başlıklarına ve yazar isimlerine yer verilmiştir.

Kapakta görülen eser, ilk olarak bu şekilde Hattat Mustafa Râkım Efendi tarafından istiflenmiş ve Nakşidil Türbesi Hazîresi Sıbyan Mektebi giriş kapısı üzerine işlenmiştir²⁶⁸. (Resim 4.117.)

Hattat Hâmid Aytaç'a ait olan eserde Mustafa Râkım'ın istifinden farklı olarak yazının üst kısmında Celî Ta'lik ile “*İkra' Bismi Rabbike*” ibâresi bulunmaktadır. Celî Ta'lik yazı, alttaki istifi ortalayacak biçimde yerleştirilmiş böylece genel bir düzen ve denge sağlanmıştır.

Celî Sülüs istifi incelediğimizde başta müstakil harflerle başlanmış sonra harfler birbiri içerisinden geçirilerek devam etmiştir. Ortada yine harfler müstakil olarak yazılmış ve sonra tekrar birbiri içinden geçirilerek istiflenmiştir. Üst bölümde kullanılan keşîdeli harfler, yazıya mükemmel bir denge sağlamış ve estetik görünüm kazandırmıştır. Harfler ölçülüdür, kalem hakkı tamdır. Sol alt kısımda imza bulunmaktadır, tarih kaydı yoktur.

Resim 4.117. Mustafa Râkım Efendi, Nakşidil Türbesi Hazîresi Sıbyan Mektebi
(Süleyman Berk F. Arşivi)

²⁶⁸ Berk, **a.g.e.**, 2003, s. 106.

4.60. Katalog 60 ²⁶⁹**Resim No** : 4.120.**Hattat** : Ağakapılı İsmâil Efendi²⁷⁰ (1030,1035/1620, 1626-1118/ 1706,1707)**Yazı Çeşidi** : Sülüs- Nesih**Yazılış Tarihi** :**Dil** : Arapça**Metin** :*Birinci Bölüm:* بِسْمِ اللّٰهِ تَيْمَنًا بِذِكْرِه الْجَلِيلِ اِنَّهُ سَمِيعُ الدَّعَاءِ*İkinci Bölüm:* قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

إِنَّ الدَّيْنَ يُسْرٌ ، وَلَنْ يَشَادَّ الدَّيْنَ

أَحَدٌ إِلَّا غَلَبَهُ ، فَسَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا ، وَاسْتَعِينُوا بِالْعَدْوَةِ وَالرُّوحَةِ وَشَيْءٍ مِنَ الدَّلْجَةِ

حره الفقير اسماعيل بن علي

Üçüncü Bölüm: اتقوا فراسه المؤمن فانه ينظر بنور الله تعالى**Okunuşu** :*Birinci Bölüm:* Bismillâhi teyemmünen bi zikrihi'l Celîli innehu semiûddûa.*İkinci Bölüm:* Kâle Resûlullah -sallelâhu aleyhi ve sellem

²⁶⁹ a.e.: c. 14- sy. 330' da bulunmaktadır.

²⁷⁰ **Ağakapılı İsmâil Efendi:** Büyük Derviş Ali'den Sülüs-Nesih öğrenip icâzet almıştır. Üstâdı Derviş Ali'nin talebeleri arasında bulunan Hafız Osman Efendi'den daima övgüyle bahsetmiştir. Sülüs ve Nesih'te bir hayli eser vermiş olan Ağakapılı İsmâil Efendi, hat tarihimizde önemli bir yerdedir. Serin, **a.g.e.**, 2010, s. 163; Berk, **a.g.e.**, 2012, s. 51.

İnne'ddiyne yusrun, velen yuşadeddiynu ehadun illa galebehu feseddidu ve karibu ve ebşiru vesteynu bilğadveti verrevhati veşeyin mineddulceti

Harrerehû el- fakîr İsmail bin Ali

Üçüncü Bölüm: İttegû firasetel mü'mini, feinnehû yenzuru bi nûrullâhi teâlâ

Türkçe Anlamı :

Birinci Bölüm: Onun yüce zikrini uğur sayarak (ya da yüce zikrine yeminle) Muhakkak ki O, duaları işitendir.

İkinci Bölüm: Din kolaylıktır. Dini aşmak isteyen kimse, ona yenik düşer. O halde, orta yolu tutunuz, (elinizden gelenin) en iyisini yapmaya çalışınız, o zaman size müjdeler olsun; günün başlangıcından, sonundan ve bir miktar da gecedan faydalanınız²⁷¹.

Üçüncü Bölüm: Müminin ferasetinden sakının! Çünkü o Allah'ın nûruyla bakar²⁷².

Dergi Cilt No : 9

Dergi Sayı No : 219

Yayın Tarihi : Nisan 1956

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1956 Nisan ayında yayımlanan 219. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin bazı makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta Ağakapılı İsmail Efendi'ye ait yatay dikdörtgen formda Sülüs- Nesih bir kıt'a bulunmaktadır. Eser, siyah is mürekkebiyle yazılmıştır. (Resim 4.119.)

²⁷¹ Buhârî, İmân 29.

²⁷² Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an, 16; Suyûtî, el-Câmiu's Sağir, 1, 24.

Hat sanatında kıt'alar, yazımında kullanılan hat nev'ine göre adlandırılır²⁷³. Bunlar arasında en yaygın olarak kullanılanı “Sülüs- Nesih” kıt'alarıdır. Üst kısımda Sülüs hattı ile yazılmış bir satır, orta bölümde Nesih hat ile yazılmış üç beş satırdan oluşan âyet, hadis vb. bir metin ve son kısımda yine bir satırlık Sülüs yazıdan meydana gelmektedir. Nesih satırların uzunluğu, Sülüs satırdan daha kısa tutulur ve üstteki satırı ortalayarak yazılır. Böylece Nesih satırların sağından ve solundan belli ölçüde boşluk bırakılmış olur. Tezyînat için ayrılan bu boşluklara “Koltuk” denmektedir. Cedvel çekilerek bitkisel motiflerle süslenmektedir. En alttaki satır da yine baştaki Sülüs yazı ile aynı satır ölçüsündedir. Bazı kıt'alarda ise alt kısımda Sülüs yazı bulunmayabilir. Bu durum tasarımla ya da yazılacak olan metinle alâkalı olup gerektiği zaman yazılabilmektedir.

Dergideki Ağakapılı İsmail Efendi'ye ait olan kıt'ada üstteki Sülüs satırda dua, aradaki Nesih satırlarda ve en alttaki Sülüs satırda ise Hadîs-i Şerîf yer almaktadır.

Sülüs harfler anatomik açıdan gayet ölçülü olup nizami bir şekilde satıra dizilmiştir. Nesih ile yazılan bölüm üç satır halinde dört cümleden oluşmaktadır. Son cümle ketebe kayıdır. Nesih yazıdaki incelik ve zarafet hattat tarafından ustaca yansıtılmıştır. Yazıda kalem hakkı tamdır. Cümle aralarına tezyîni unsurlarla durak işaretleri konulmuştur. Yazıda tarih kaydı yoktur.

Resim 4.119. Ağakapılı İsmâil Efendi, kıt'a

²⁷³ Ali Alparşlan, "Kıta", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kita--hat> (31.05.2020).

4.61. Katalog 61**Resim No** : 4.122.**Hattat** : Hâmid Aytaç (Diyarbakır, 1309/1893- 1402/1982, İstanbul)**Yazı Çeşidi** : Ta'lik- Celî Ta'lik**Yazılış Tarihi** : H. 1350 / 1931**Dil** : Arapça**Metin** : أعوذ بالله السميع العليم

إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Okunuşu : Eûzü billahis-semî' il alîmi

İnnehu min sûleymâne ve-innehu bismillâhirrahmânirrahîm (Neml Sûresi/30)

Türkçe Anlamı : İşiten ve bilen Allah'a sığınırım.

“Mektup Süleyman’dan gelmekte, rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla başlamaktadır.”

Dergi Cilt No : 10**Dergi Sayı No** : 229**Yayın Tarihi** : Eylül 1956

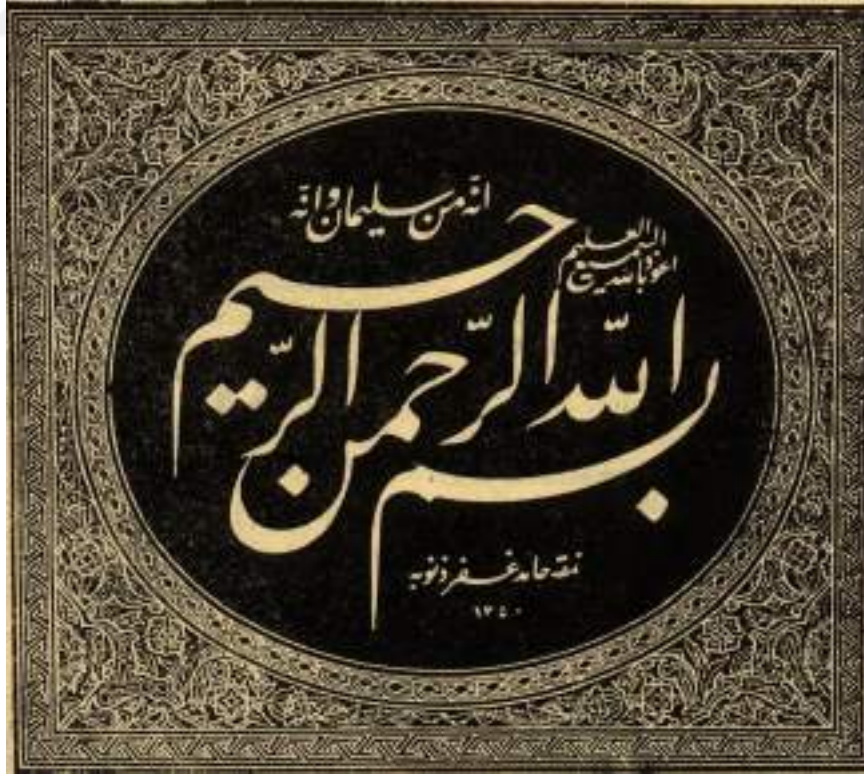
Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi’nin 1956 Eylül ayında yayımlanan 229. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin bazı makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapaktaki yazı, son dönemin önemli hattatlarından olan Hâmid Aytaç’a ait istifli Celî Ta’lik besmeledir. Bilindiği gibi Ta’lik yazı, kendine has ritmik yapısı

sebebiyle daha ziyade düz satır şeklinde veya mâil düzende yazılmaktadır. Hâmid Bey bu eserde besmeleyi istifli bir şekilde yazmıştır. (Resim 4.121.)

Eser, beyzî form içerisine Celî Ta'lik ile istif edilmiştir ve oldukça ahenkli bir görünüm arz etmektedir. İstifte dikkat çeken en önemli nokta, “Sin” ve “Ha” harflerinin keşîdeli yazılması ile meydana gelen simetrik dengedir. Üstteki “*Eûzü billahis-semî'îl alîmi*”, “*Innehu min sûleymâne ve-innehu*” kısmı ile alttaki “*Nemekahû Hâmid gafera zunûbehû*” kısmı Ta'lik ile yazılmıştır. Bu satırlar da eserin genel formunu ve dengesini tamamlamak amacıyla ustalıkla yerleştirilmiştir. Yazının altında tarih kaydı (h. 1350) mevcuttur.

Eser, koyu zemin üzerine zerendûd olarak hazırlanmıştır. Yazının etrafına beyzî formu dışı doğru çevreleyen zencerek motifli bir bordür yapılmıştır. Zencerek bordürden sonraki kalan üçgen köşeler, rûmî ve bitkisel motiflerle tezyîn edilmiştir. Köşelerden sonraki bölümde dikdörtgen bir formda yine zencerek motifi kullanılarak eser tamamlanmıştır.

Resim 4.121. Hâmid Aytâç, h. 1350 tarihli Celî Ta'lik Levha
(<http://www.kuranlulfet.com/wp-content/uploads/Hamid-Ayta%C3%A7-34.jpg>)

Resim 4.122. SebİLürreşâd, c. 10., sy. 229.

4.62. Katalog 62

Resim No : 4.124.

Hattat : Ahmed Kâmil Akdik (İstanbul, 1278/1861-İstanbul, 1360/1941)

Yazı Çeşidi : Celî Sülüs

Yazılış Tarihi : H. 1355/ 1936

Dil : Arapça

Metin : شرف المكان بالمكين

Okunuşu : Şerefü'l-Mekân bi'l-mekîn

Türkçe Anlamı : Bir yerin önemi orada bulunanlarla ölçülür.

Dergi Cilt No : 10

Dergi Sayı No : 231

Yayın Tarihi : Ekim 1956

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1956 Ekim ayında yayımlanan 231. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin bazı makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta görülen eser, Reîsü'l- Hattâtîn Hacı Kâmil Akdik'e aittir. Siyah is mürekkebiyle, müdevver formda, Celî Sülüs hat ile yazılmıştır. (Resim 4.123.) İlk bakışta “Kef” harflerinin dikkat çektiği ve “mekân” ile “mekîn” kelimelerinin iç içe geçirilerek yazıldığı istifte, dikey harfler ile denge sağlanmıştır. Mekân kelimesindeki “Nun” harfî, tasarımın en üstüne yazılmıştır. Boşluklar hareke ve tezyînî işaretlerle doldurulmuştur. Yazının altında imza ve tarih mevcuttur. İstifin daire formundan dışa doğru devam eden yoğun süslemesinde rûmî motifler bulunmaktadır. Yazıdan tezhibe

geçişte ara pervaz kullanılmadığı için bu yoğun tezyînat, yazının sıkışık görünmesine sebep olmuştur.

Resim 4.123. Ahmed Kâmil Akdik, h. 1355 tarihli Celi Sülüs istif
(Melek Celâl, Reîsü'l- Hattâfîn Hacı Kâmil Akdik)

SEBİLÜRREŞAD

SAYI: 231

25 Kurug

CİLT: 10

Reisülhattatın Hacı Kâmil Elendinin çok nefis bir levhası.

MÜNDERECAAT

Amerikalıların suallarına cevap (İstanbul müfessiri Ömer Nusuhî) — Cuma kütbesi (Osman Çandır) — İslâm kongresindeki nutuklar (Said Samî) — B. M. Meclisindeki dinî müzakere-ler (Ömer Bilmen) — Ortâ okullarda din dersleri programı (Maurit Vehâlet) — Dinlilik, din-çirlik (Nihad Samî) — İsmi Kelim bahisleri: Esh hakkında (Hami Seney) — Soviyet Rusya-da yaşayan müslümanlar (Amerikada çıkan Maslem mecmuası).
Hadiseler: Pakistan Hakkında birer nüsha — Pakistanın hög. ihrası — İslâm davasının desteklemek — Hindistandan müslüman üniversite talebisi — Hazretî Muhammed şeyhindeki kitap yüzünden çıkan bâdiseler — Yirminci sârin delâletleri — Pakistanda mey-âd günü — Endonezya ve Pakistan — Hindistanda müslümanlara yapılan kötü muamele.

Resim 4.124. Sebülürreşâd, c. 10., sy. 231.

4.63. Katalog 63

Resim No : 4.126.

Hattat : Ahmed Kâmil Akdik (İstanbul, 1278/1861-İstanbul, 1360/1941)

Yazı Çeşidi : Sülüs- Celf Sülüs

Yazılış Tarihi : Eserde tarih bulunmamaktadır.

Dil : Arapça

Metin : الله جل جلاله

Okunuşu : Allah Celle Celâluhû

Türkçe Anlamı : Azâmeti yüce olan Allah

Dergi Cilt No : 10

Dergi Sayı No : 232

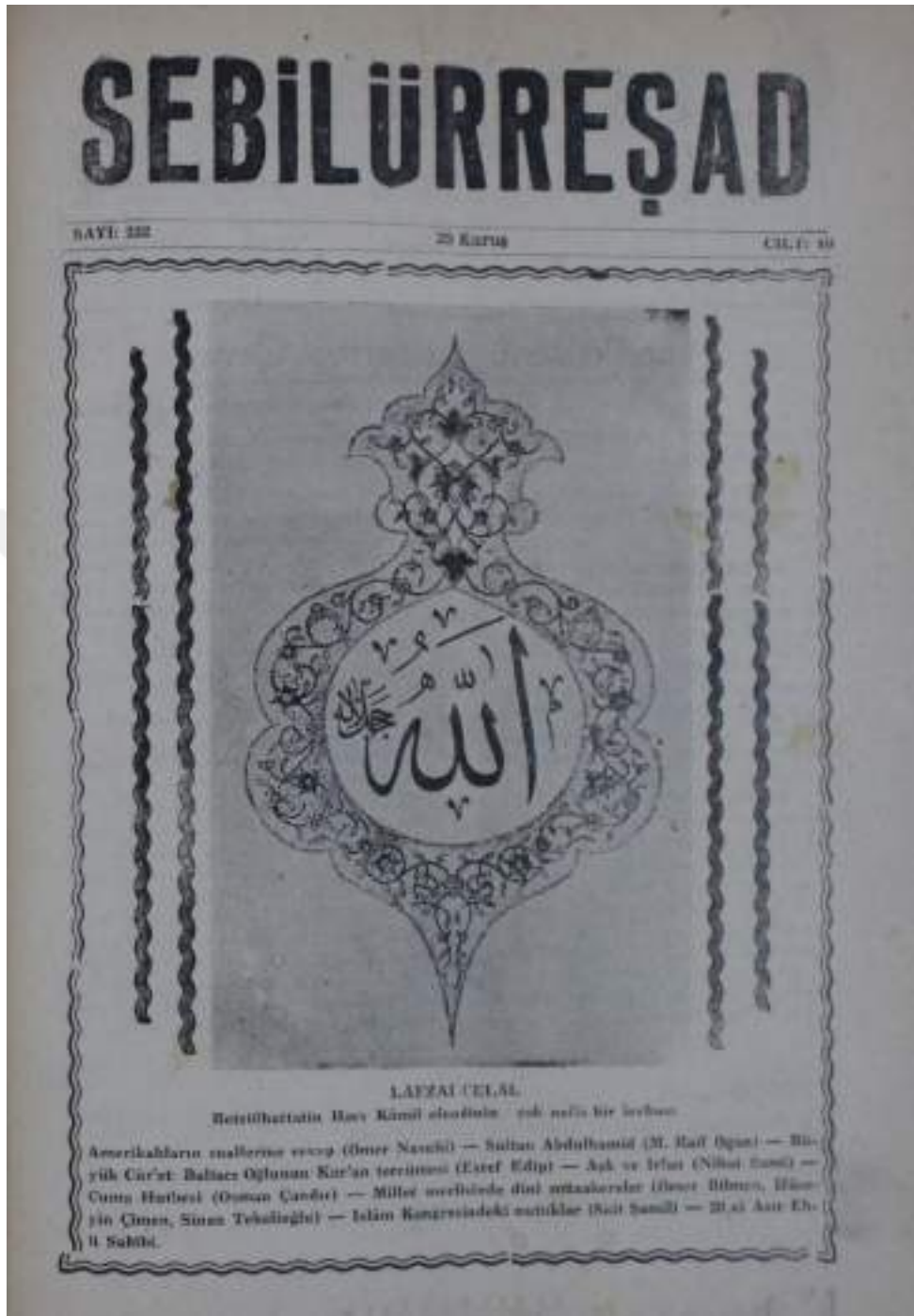
Yayın Tarihi : Kasım 1956

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1956 Kasım ayında yayımlanan 231. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin bazı makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta bulunan, Reîsü'l- Hattâtîn Hacı Kâmil Akdik'e ait olan eser, Celf Sülüs Lâfza-i Celâl'dir. "*Celle Celâluhu*" kısmı Sülüs ile yazılmıştır. Genel itibariyle sade ve okunması kolay bir eserdir. Harfler ölçülü, hareke ve tezyînî işaretler yerindedir. Eseri çevreleyen bölümde klasik tezhip motifleri kullanılmış olup simetrik bir şemse formuna benzetilerek süsleme yapılmıştır. Bitkisel ve rûmî motifler mevcuttur. Eserde tarih ve imza bulunmamaktadır. (Resim 4.125.)

Resim 4.125. Ahmed Kâmil Akdik, Celî Sülüs istif
(Melek Celâl, Reîsü'l- Hattâfîn Hacı Kâmil Akdik)

Resim 4.126. Sebîlürreşâd, c. 10., sy.32.

4.64. Katalog 64 ²⁷⁴**Resim No** : 4.129.**Hattat** : Ahmed Kâmil Akdik (İstanbul, 1278/1861-İstanbul, 1360/1941)**Yazı Çeşidi** : Sülüs- Nesih**Yazılış Tarihi** : H. 1349/ 1930**Dil** : Arapça**Metin** : Hilye-i Şerîfe**Okunuşu** :

Türkçe Anlamı : Hazreti Ali, Resül-i Ekrem'i şöyle tavsif ederdi: Peygamber Efendimiz ne çok uzun ne de çok kısa idi. O kavminin orta boylusu idi. Saçları ne çok kıvrıkcık ne de dümdüz idi; hafifçe dalgalı idi. Yüzü hafif değirmi ve dolgunca idi, yüzünün rengi pembe beyaz, gözleri siyah, kirpikleri sık ve uzun, kemiklerinin eklem yerleriyle omuz başları irice idi. Vücudu kılsız olup sadece göğsünden göbeğine doğru inen ince tüy şeridi vardı. El ve ayak parmakları kalınca idi. Yürürken meyilli ve engebeli yerde yürürcesine ayaklarını sürtmeden sertçe kaldırır ve adımlarını uzunca atardı. Bir kimseye baktığı zaman yalnızca başını çevirerek değil bütün vücudu ile o tarafa yönelirdi. Sırtında iki kürek kemiği arasında peygamberler zincirinin son halkası olduğunu gösteren nübüvvet mührü vardı.

İnsanların en cömerdi, en doğru sözlüsü, en yumuşak huylusu ve en arkadaş canlısı idi. Kendisini ilk defa görenler onun mehabeti karşısında sarsılırlar, fakat dostluk kurup sohbetinde bulunanlar onu çok severlerdi. Efendimiz'i övmek isteyen kimse, "Ben ondan önce ve sonra eşini ve benzerini görmedim" derdi. Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun! "

²⁷⁴ a.e.: c. 12- sy. 300 ve c. 13- sy. 307'de bulunmaktadır.

Dergi Cilt No : 10
Dergi Sayı No : 233
Yayın Tarihi : Kasım 1956

Kapak ve Hat Analiz: Sebülürreşâd Dergisi'nin 1956 Kasım ayında yayımlanan 233. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir.

Kapakta tam sayfa olarak yer alan Hilye-i Şerîfe, Ahmed Kâmil Akdik tarafından yazılmıştır. Bilindiği gibi hat sanatında Peygamber Efendimiz'in (sav) mübarek vasıflarının tasvir edildiği metinlere hilye denmektedir. Kelime olarak süs, zîynet anlamına gelen hilye, mecazî manada ise yaratılış, sûret ve güzel vasıflar gibi anlamlar taşımaktadır²⁷⁵. İslâm kültür ve edebiyatında Peygamber Efendimiz'in (sav) yaratılış özelliklerini, örnek ahlâkını konu alan pek çok mensur ve manzum eser, kitap ve risale yanı sıra hat sanatında da hilye-i şerîfe levhaları bulunmaktadır. İslâm anlayışında, Hristiyan âleminde olduğu gibi tasvir uygulamalarına yer verilmediğinden hilye-i şerîfeler, Hz. Peygamberin (sav) sıfatlarını sahih tariflerden hareketle anlatmak, okuyup öğrenmek ve zihinlerde tasavvur etmek için birer vesile olmuştur²⁷⁶. Genellikle Hz. Ali'nin (ra) rivâyet ettiği metnin yazılageldiği, "*Hilye-i Saâdet*" ve "*Hilye-i Nebevî*" levhaları, hat çevrelerinde çok büyük değere sahip olmakla birlikte peygamberimize (sav) duyulan özlem, bağlılık, hürmet ve muhabbetin bir tezahürü olmuştur²⁷⁷.

Hat sanatında levha biçiminde hilye kompozisyonlarının bilinen en eski örneği, Hattat Hafız Osman'a (1052/1642- 1110/1698) aittir. Kendisinden önce bir başka örneğe rastlanmadığından ilk hilye ona atfedilmiştir²⁷⁸. Hafız Osman bu formu geliştirmeden önce, sadece Nesih hattı ile yazılmış göğüs cebinde taşınabilecek kadar küçük boyalarda, Türkçe meâlli hilyeler de yazmıştır ancak klasik hilye formuna

²⁷⁵Mustafa İsmet Uzun, "Hilye", **TDV İslam Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hilye#1> (13.08.2020).

²⁷⁶ M. Uğur, Derman, **Ömrümün Bereketi: I**, s. 191.

²⁷⁷ Özönder, **a.g.e.**, s. 72.

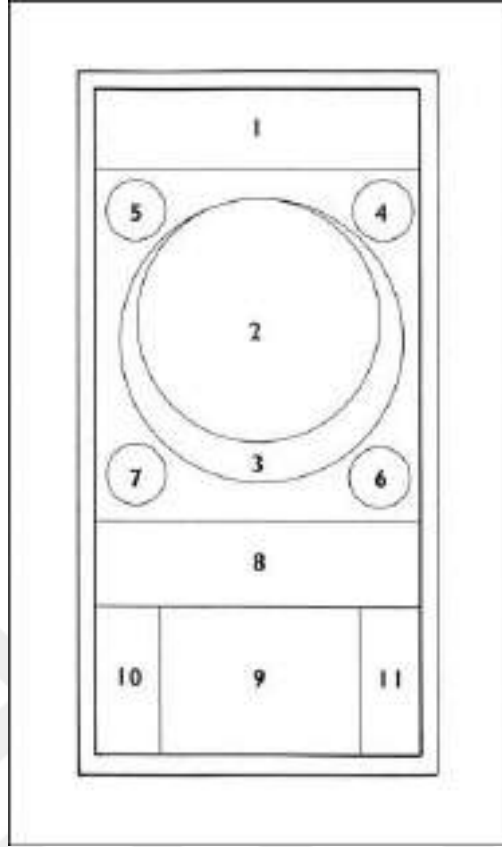
²⁷⁸ Ali Alparslan, **Osmanlı Hat Sanatı Tarihi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, s. 70.

geçtikten sonra Hz. Ali' den (ra) rivâyet olunan metni yalnızca Arapça olarak yazdığı görülmektedir.

Hilye-i Şerîfe levhalarının klasik formunda başlıca şu kısımlar bulunur: (Resim 3.127.)

- Baş Makâm: Buraya mutlaka Besmele yazılır (1).
- Göbek: Hilye metni bu kısma yazılır. Dairevî, beyzî hatta dikdörtgen şeklinde bile tertip edilebilir (2).
  - Hilâl: Sıvama altın veya altın üstüne tezyînî motifler ile kaplanan bu kısım her hilyede bulunmamakla birlikte Hz. Peygamber (sav), dünyayı nûruyla aydınlattığı için güneş ve aya benzetildiğinden hilyenin göbek kısmında güneş, bunu çepeçevre saran bölümde de hilâl oluşturulmuştur (3).
    - Hz. Ebûbekir (4).
    - Hz. Ömer (5).
    - Hz. Osman (6).
    - Hz. Ali (7).
  - Âyet: Bu kısma Peygamberimizle (sav) alâkalı bir âyet yazılır. En çok Enbiyâ Suresi/ 107, Kalem Suresi/4, Fetih Suresi/ 28- 29. Âyetler yazılır (8).
- Etek: Hilye metninin devamı ve dua kısmına denir. En sona hilyeyi yazan hattat imzasını ve yazdığı tarihi ilave eder (9).
  - Koltuk: Etek kısmının her iki tarafında kalan boşluklara (10-11) denir ve bu kısımlarda tezyînî motifler yer alır.

Klasik hilye formu dışında farklı ibârelerin yazıldığı değişik tarzda tertip edilmiş hilyeler görmek de mümkündür fakat genellikle yukarıda verilen biçimde yazılmaktadır. Hafız Osman, hilyelerinde besmele, âyet ve dört halifenin adının yazıldığı kısımları Sülûs yazı ile, hilye metnini Nesih ile, imzayı Nesih veya İcâze-Rika hattı ile yazmış bazen besmele için Muhakkak hattı kullanmıştır.

Resim 4.127. Klasik Hilye Şablonu

Bu katalogda incelenen Ahmed Kâmil Akdik'e ait hilye, klasik formda siyah is mürekkebiyle yazılmıştır. (Resim 4.128.)

Baş makamda Sülüs besmele bulunmaktadır. Çehâr yar-ı güzîn efendilerimizin isimleri (*Ebubekir-i Sıddık, Ömer-ul Faruk, Osman-ı Zinnureyn, Ali-yel Murtaza radiyallahu anh*) yine Sülüs hat ile yazılmış olup hilyenin âyet kısmında Kalem Sûresi/4 (*Ve-inneke le'alâ hulukin 'azîm*) âyeti tercih edilmiştir. Etek kısmında "*Ketebehu'l fakîr'u el-Hâc Ahmed Kâmil el mağruf bi Reîsü'l- Hattâtîn gufira zunûbehû*" yazmaktadır ve en altta tarih bulunmaktadır.

Resim 4.128. Ahmed Kâmil Akdik, Hilye-i Şerîfe
(Melek Celâl, Reîsü'l- Hattâtîn Hacı Kâmil Akdik)

Resim 4.129. Sebülürreşâd, c. 10., sy. 233.

4.65. Katalog 65 ²⁷⁹**Resim No** : 4.131.**Hattat** : Ahmed Kâmil Akdik (İstanbul, 1278/1861-İstanbul, 1360/1941)**Yazı Çeşidi** : Sülüs- Nesih**Yazılış Tarihi** :**Dil** : Arapça**Metin** : الله ولي التوفيق

عن عائشة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم

قال إن الله رقيق يحب الرفق ويعطي على الرفق ما لا يعطي على ما سواه

وقال لعائشة، عليك بالرفق وإياك والعنف والفحش إن الرفق

لا يكون في شيء إلا زانه ولا ينزع من شيء إلا شانه

وعن جرير

عن النبي صلى الله عليه وسلم

قال من يحرم الرفق يحرم الخير

Okunuşu : Allahü veliyyüt-tevfik

An Ayişete ene Rasûlallahî sallallahû aleyhi vesellem

Kâle innallâhe raffikûn yuhibbu'l rıfk ve yu'tı âli-r rıfk mâ lâ yu'tı alel unfi ve ma la yu'tı ala masivâhû

Ve kâle li Âişete aleyke ba er-rıfkı ve iyyâke ve-el unfi ve-el fahşı inne er-rıfka

²⁷⁹ a. e.: c. 13- sy. 317'de de bulunmaktadır.

Lâ yekûn fî şey'in illâ zânehû velâ yenzau min şey'in illâ şanehû

ve an Carîr

An el-nebiyyî sallallahu aleyhi ve sellem

Kâle men yahrim er-rıfka yahrim el-hayr²⁸⁰

Türkçe Anlamı : Başarıyı sağlayan Allah'tır. (Sülüs)

Dergi Cilt No : 10

Dergi Sayı No : 234

Yayın Tarihi : Aralık 1956

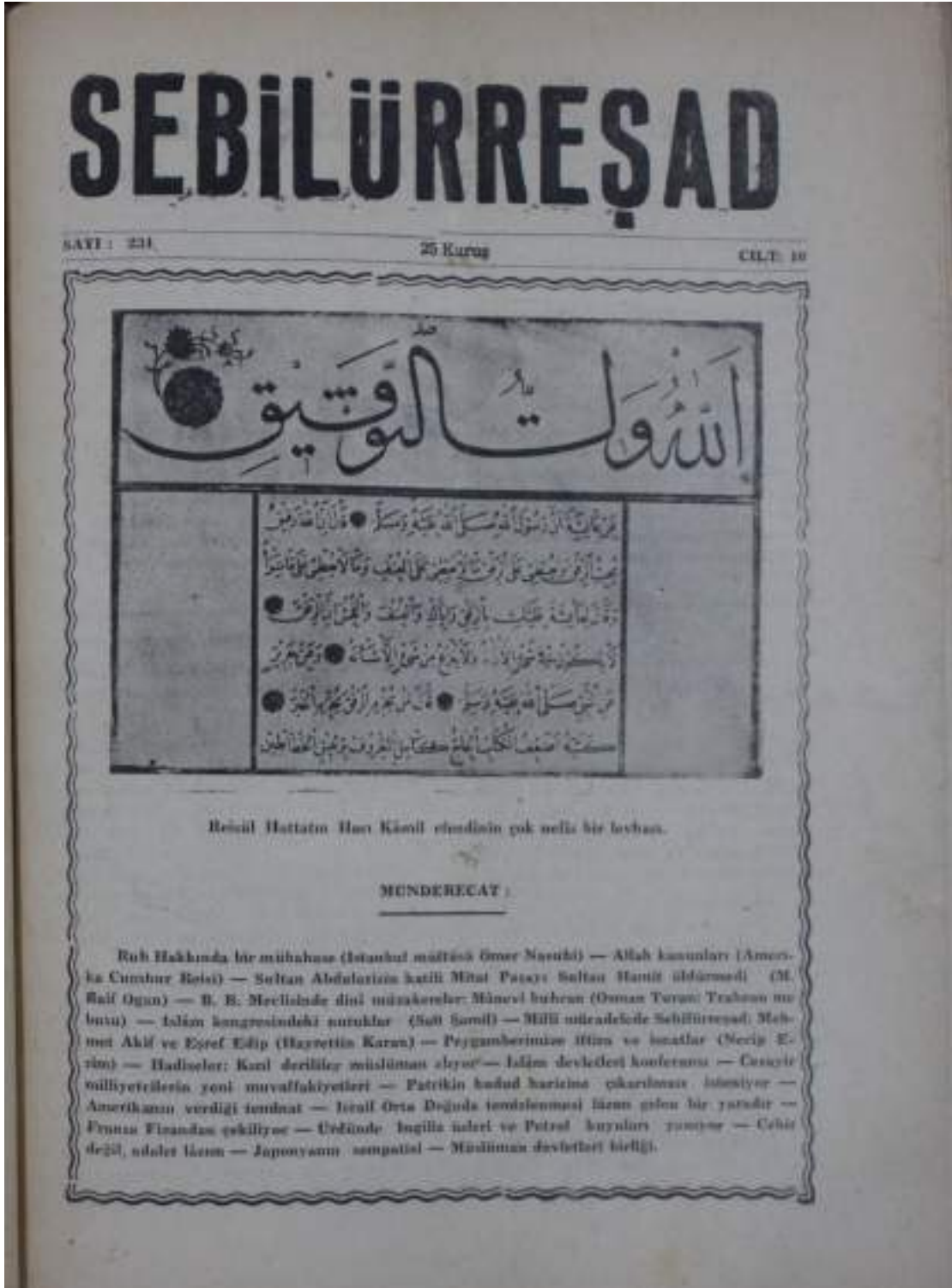
Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1956 Aralık ayında yayımlanan 234. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin bazı makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapakta görülen, Reîsü'l- Hattâîn Hacı Kâmil Akdik'e ait olan eser Sülüs ve Nesih hat ile dikdörtgen form içerisine satır düzeninde yazılan bir kıt'adır. Sülüs satırda "*Allahü veliyyüt-tevfik*" ibâresi yazmaktadır. Nesih bölümün beş satırında "*Rıfk*" ile ilgili üç ayrı Hadîs-i Şerîf, en alt satırda ise ketebe duası yazılıdır. Estetik bakımdan incelendiğinde, Sülüs kısım son derece dengeli bir şekilde satıra dizilmiştir, harfler muntazamdır. Keşîde ile merkezi denge sağlanmıştır. Nesih satırlar ile muhteşem bir uyum içerisindedir. Nesih satırların bitimine tezyînî durak işaretleri konmuş ve koltuk tezhibi için boşluk bırakılmıştır. Eserde siyah is mürekkebi kullanılmıştır. (Resim 4.130.)

²⁸⁰ Müslim, Birr, 77.

Resim 4.130. Ahmed Kâmil Akdik, Sülüs –Nesih Kır'a
(Melek Celâl, Reîsü'l- Hattâfîn Hacı Kâmil Akdik)

Resim 4.131. Sebîlürreşad, c. 10., sy. 234.

4.66. Katalog 66**Resim No** : 4.133.**Hattat** : Mehmed Nazîf Bey²⁸¹ (Rusçuk 1262/1846- İstanbul 1331/1913)**Yazı Çeşidi** : Sülüs- Celî Sülüs- Ta'lik**Yazılış Tarihi** : H. 1324/ 1906**Dil** : Arapça**Metin** : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ**Okunuşu** : Kalellahu teâlâ fi kitâbeihi'l-kerîm: Yâ Eyyuhellezîne âmenû kutibe aleykumu's-sıyâmu (Bakara Sûresi/ 183)**Türkçe Anlamı** : Ey iman edenler! Sizden öncekilerin üzerine yazıldığı gibi sakınasınız diye sizin üzerinize de sayılı günlerde oruç yazıldı.**Ta'lik yazı** : الجنة تحت أقدام الأمهات

El- Cennetu tahte akdami'l-ummehâti

Cennet annelerin ayakları altındadır. (Nesai, Cihad, 6)

Dergi Cilt No : 10**Dergi Sayı No** : 242**Yayın Tarihi** : Nisan 1957**Kapak ve Hat Analiz:** Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1957 Nisan ayında yayımlanan 242. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 25 Kuruş

²⁸¹ **Mehmed Nazîf Bey:** Enderun-i Hümâyün'da Hâfız Vahdeti Efendi'den ders almıştır. Bir süre Şefik Bey'den Sülüs ve Nesih yazmıştır. Daha sonra Sâmî Efendi'den Celî Sülüs, Celî Divânî ve Tuğra meşk etmiş, 60 yaşından sonra da Ta'lik icâzeti almıştır. Bkz. İnal, **a.g.e.**, s. 236.

şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin bazı makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Kapaktaki eser Mehmed Nazîf Bey'e ait olup Sülüs, Celî Sülüs ve Ta'lik hat ile siyah is mürekkebi kullanılarak satır düzeninde yazılmıştır. Alt satırların üzerine ortalı bir şekilde yazılan “*Kalellahu teâlâ fi kitâbeihi'l-kerîm*” ibâresinin bulunduğu Sülüs satır, oldukça dengeli ve düzenlidir. Yazıdaki dikey ve yatay harfler, istif bakımından muntazamdır. Celî Sülüs satırda ise “*Yâ Eyyuhellezîne âmenû kutibe aleykumu's-siyâmu*” âyeti, yatay dikdörtgen form içerisine istif edilmiştir. Boşluk-doluluk dengesi bakımından harflerin birbirine oranı ve istif içindeki düzeni son derece uyumludur. Dikey harfler az da olsa uzatılmıştır. Yazı dışında kalan boşluklar, hareke ve tezyînî unsurlarla tamamlanmıştır. İstifin alt kısmında “*Sevvedehû Muhammed Nazîf*” tahrîren *fi Ramazân-ı Şerîf*”, “*Gaferallahu zunûbehû âmîn*” yazmaktadır. (Resim 4.132.)

Sülüs yazının altında Ta'lik ile “*El- Cennetu tahte akdami'l-ummehâti*” yazılıdır. Kelimeler arasındaki boşluklar, Celî Sülüs satırın uzunluğuna göre ayarlanmıştır. Harflerin birbirine olan orantısı, ara boşluklar ve açısı gayet dengeli ve nizamidir. Altta Hurde Ta'lik ile dua, imza ve sene yazılıdır.

Resim 4.132. Mehmed Nazîf Bey, h. 1324. (Ahmet Avlanmaz Koleksiyonu)

(Süleyman Berk F. Arşivi)

SEBİLÜRREŞAD

Cilt: X — Sayı: 242

25 Kurum

Cilt: 10

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْصَبُوا

الْحِجَّةُ تَحْتَ أَتَادِ الْأَمْعَاتِ

MÜNDERCAT

Ramazân hürmetine (Şiir) M. Akif — Mevlâna es mahî gıfvanî (Şiir) Remzi Dâsî — Ramazân mübarek etti hulûl (Şiir) Hüseyin Rahmî — Oruçun meri'ebeleri, ahkâmı fâideleri, temin ettiği ahkâmî fâideler — Millet Şairi Mehmet Akif (M. Bâli Oğan) — Kur'an Kerimde Türkçe kölmeler (Hasan Sabri Çantay) Hindistan'dan raporlar — İhsanî Nur vecizeleri — Millî Mücadelede Sebülreşad — İslâm Dünyasındaki Kalkınma ve Uyanış (Cevad Rifat Atılhan) — Hazretti Alî'nin Türbesi — Bulak hakkında (Aziz Kossüner) — Hindistanda İslâm inşâatı (Hamîdüllah) — Hazretti Ömer (Şiir) M. Sâit Çekmeçli — Mu'rif. Vebâletin nazarı dikkatine — Masonlar kongresi — Kurtuluş mücadelesinin yıldönümü.

Resim 4.133. Sebülreşâd, c. 10., sy. 242.

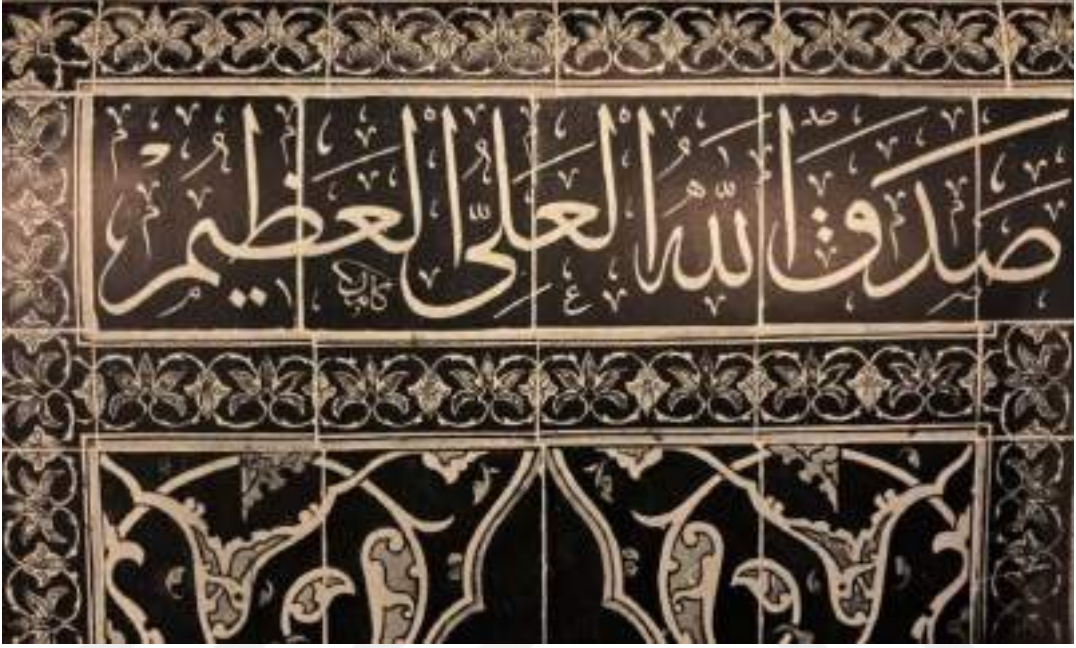
4.67. Katalog 67**Resim No** : 4.135.**Hattat** : Ahmed Kâmil Akdik (İstanbul, 1278/1861- İstanbul, 1360/1941)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : Eserde tarih bulunmamaktadır.**Dil** : Arapça**Metin** : صادق الله العلي العظيم**Okunuşu** : Sadakallhu'l-aliyyu'l-azîm**Türkçe Anlamı** : Yüce Allah doğru söyledi.**Dergi Cilt No** : 10**Dergi Sayı No** : 250**Yayın Tarihi** : Ağustos 1957

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1957 Ağustos ayında yayımlanan 250. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 25 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin bazı makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır.

Reîs-ül Hattatîn Hacı Kâmil Akdik'e ait olan eser, yatay dikdörtgen formda Celî Sülüs hat ile satır şeklinde yazılmıştır. Hem oldukça sade hem de ölçülü, kurallı ve yumuşak karakterde bir yazıdır. Harflerin dışında kalan boşluklar, hareke ve tezyîni unsurlarla düzenli bir biçimde doldurulmuştur. Sol alt kısımda hattat imzası bulunmaktadır. (Resim 4.134.)

Hacı Kâmil Akdik'in Kahire Menyel Kasrı Mescid yazılarından olan eser, çini tekniğiyle seramik karolar üzerine aktarılıp fırça ile doldurmak suretiyle parça parça

yazılarak birleştirilmiştir. Eseri dıştan çevreleyen bir cedvel, onun dış kısmında ise rûmî ve bitkisel motiflerle tezyîn edilmiş bir bordür bulunmaktadır. Yazı, mescidde bulunan renkli görseline ulaşabildiğimiz diğer çinilerden hareketle muhtemelen koyu lacivert bir zemin üzerine beyaz renkte uygulanmıştır.

Resim 4.134. Ahmed Kâmil Akdik, “Sadakallhu’l-aliyyu’l-azîm”
(Melek Celâl, Reîsü’l- Hattâfîn Hacı Kâmil Akdik)

SEBİLÜRREŞAD

Cilt: X — Sayı: 250

25 Kır

Reisülhattattan Hacı Kâmil Efendinin çok nefis bir yazısı

(Münevver Prensi Mehmet Ali'nin yaptırdığı emsâlî yazılarından)

Münderecat :

İslâm dîniini saran tehlikeler	Esref Edip
Müslümanlıkta bey vakitî nizam	İsmail Hakkı İsmirli
Asri yobazlar, din muskesi altında reformcu sapıklar	Yusuf Ziya Küsetmen
Farmanın madrabuzlar, dinde reformcular Kur'anla ajansyuzlar	
Yeni Türkçe Kur'an	Ulucay
Kur'an tefsiri	Feridü'l-Selâ
Pakistan ve Araplar	
Ey cihan nâzişisi Harretü'l-Müminin, sana azatlım diller kurmuş	Safvet Aksoy
Onuncu cildin fibrisi	

Resim 4.135. Sebülürreşad, c. 10., sy. 250.

4.68. Katalog 68²⁸²

Resim No	: 4.136.
Hattat	: Hacı Mahmud ²⁸³
Yazı Çeşidi	: Celî Ta'lik
Yazılış Tarihi	: H. 1241/ 1825
Dil	: Arapça
Metin	: وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ
Okunuşu	: Ve en leyse li'l-insani illâ mâ se'â (Necm Sûresi/ 39)
Türkçe Anlamı	: İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder.
Dergi Cilt No	: 11
Dergi Sayı No	: 266
Yayın Tarihi	: Nisan 1958

Kapak ve Hat Analiz: Sebülürreşâd Dergisi'nin 1958 Nisan ayında yayımlanan 266. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 30 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin bazı makale başlıkları ve yazar isimleri yer almaktadır. Kapak tasarımında üst kısımda bulunan hat eserinin sağ ve solunda kalan boşluklara geometrik süsleme yapılmıştır.

Eser Celî Ta'lik hat ile kare formunu tamamlayacak şekilde aşağıdan yukarıya doğru dört satır olarak mâil düzende yazılmıştır. Celî Ta'lik yazının estetik kurallarına uygun bir yazı olup harfler nizami ve ölçülüdür.

²⁸² a.e.: c. 14- sy. 329' da bulunmaktadır.

²⁸³ Hattat hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

Necm Sûresi 39. âyetin yazılı olduğu eserde altta tarih ve ketebe kaydı mevcuttur ancak hattat ile ilgili bilgiye ulaşılammıştır. Yazıda harfler yumuşak karakterlidir. İstif şeklinde yazılmış olsa da sade ve rahat bir görünüme sahiptir. Eserin sol bölümünde harflerin çanakları üst üste getirilerek denge ve düzen sağlanmıştır. Yazının dış kısmında kare formu çevreleyen cedvel çekilmiştir.

Resim 4.136. SebİLürreşâd, c. 11., sy. 266.

4.69. Katalog 69 ²⁸⁴**Resim No** : 4.137.**Hattat** : Bursalı Mehmed Râşid Efendi²⁸⁵ (Bursa, 1265/1849-İstanbul, 1344/1926)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : Eserde tarih bulunmamaktadır.**Dil** : Arapça**Metin** : اعوذ بكلمات الله التامة من شر ما خلق**Okunuşu** : Eûzü bi-kelimâtillâhi't-tâmmeti min şerri mâ halâk²⁸⁶**Türkçe Anlamı** : Yarattığı şeylerin şerrinden Allah'ın tam olan kelimelerine sığınırım.**Dergi Cilt No** : 11**Dergi Sayı No** : 268**Yayın Tarihi** : Mayıs 1958

Kapak ve Hat Analiz: Sebülürreşâd Dergisi'nin 1958 Mayıs ayında yayımlanan 268. sayısının kapağında; başlığın hemen altında sayı numarası, 30 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları yer almaktadır.

²⁸⁴ a.e.: c. 15- sy. 354'de bulunmaktadır.

²⁸⁵ **Bursalı Mehmed Râşid Efendi:** Bursa doğumludur. İlk olarak İbrahim Sükûfî Efendi'den ve Mehmed Sa'deddîn Efendi'den aklâm-ı sitte meşketmiştir. Daha sonra, İstanbul'da Şefik Bey'den ders almıştır. Erkânı Harbiye Dairesi hattatlığına tayin olunmuştur. Sülüs, Nesih ve Rikaa hatlarını mahâretle yazmıştır. Bkz. İnal, **a.g.e.**, s. 311; Yılmaz Özcan, "Eyüpsultanlı Bir Hattatımız Mehmed Raşid Efendi", **III.Eyüpsultan Sempozyumu** / Tebliğler, İstanbul, Eyüp Belediyesi, 2000, s. 478-489

²⁸⁶ Müslim, Zikir 54, 55.

Kapaktaki eser, Bursalı Mehmed Râşit Efendi'ye ait olup kare form içerisine, alttan 3/2'lik kısmı düz, 3/1'lik kısmı kubbe şeklini oluşturacak biçimde istif edilmiştir. Celî Sülüs hat ile yazılmış olan eserin alt kısmı sıkışık bir görünümündedir. Orta bölümde kullanılan küplü “Ha” harfi, eserin merkez dengesini oluşturmaktadır. Dikey harfler belli ölçülerde uzatılarak üstteki Lâfzatullah' ın sağ ve solundaki boşluklar dengelenmiş ve kubbe formu meydana getirilmiştir. Yine Lâfzatullah' ın alt tarafında bulunan iki adet “Te” harfi, keşîdeli yazılmak suretiyle uzatılmış ve üst kısımda ayrı bir denge unsuru oluşturmuştur. İstifte dikkat çeken bir diğer husus; bazı harflerin, diğerlerinin içinden geçirilerek yazılmış olmasıdır. Eserin alt kısmındaki karmaşık görünüme nazaran üst taraf sade ve rahattır. Ayrıca harfler birbirine çok yakın yazıldığı için istifte pek fazla boşluk bulunmamaktadır. Bu sebeple tezyîî işaretler az miktarda kullanılmıştır. Yazıda kalem hakkı tamdır, harfler ölçülüdür. Alt orta kısımda ketebe kaydı bulunmaktadır. Yazının üst bölümündeki kenar boşluklarına bitkisel süsleme yapılmıştır. İstifin bitiminden itibaren kare formunda çift cedvel çekilerek köşe ve orta kısımlarda zencerek motifi kullanılmıştır.

SEBİLÜRREŞAD

SAYI : 208

30 kuruş

CİLD : 11

Münderecat

Harab Ma'bed: Şiir (Rıza Tevfik) — Hazreti Peygamber zamanında Hadis tedvini (Hamidullah - Kemâl Kuşçu) — Sapık ve gülünç sözler (Yusuf Ziya Çağh) — Sualler, cevaplar: Müdâhene, Müdâra (H. Basri Çantay) — Kur'an tercümeleri münasebetiyle Akife âit hatıralar (Ruhi Naci Sağdıç) — Mukaddesatı Koruma Kanunu hakkında Meclis müzakereleri — Büyük İslâm Şairi İkbâl (Profesör Ali Nihad Tarlan) — İkbâl'in bir cephesi üzerinde (Doçent Dr. Abdülkadir Karahan) — Yahudi tehlikesi: İslâmın kalbine saplanan hançer — Müslüman varlığını nasıl öldürüyorlar? — Ney ve müzikle mevlûd — Yeni eserler.

4.70. Katalog 70²⁸⁷**Resim No** : 4.139.**Hattat** : Sâmi Efendi²⁸⁸ (İstanbul, 1253/ 1838- İstanbul, 1330/ 1912)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülûs**Yazılış Tarihi** : H. 1320/ 1902**Dil** : Arapça**Metin** : وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدٌ**Okunuşu** : Ve mubeşşiran bi resûlin ye'tî min ba'dîsmuhû ahmed (Saff Sûresi/ 6. Âyetten)**Türkçe Anlamı** : Benden sonra gelecek Ahmed isimli elçiyi müjdelemek üzere size Allah tarafından gönderilmiş elçiyim.**Dergi Cilt No** : 11**Dergi Sayı No** : 271**Yayın Tarihi** : Haziran 1958

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1958 Haziran ayında yayımlanan 271. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 30 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında dergideki bazı makale başlıklarına ve yazar isimlerine yer verilmiştir.

²⁸⁷ a.e.: c. 12- sy. 291'de de bulunmaktadır.

²⁸⁸ **Sâmi Efendi:** XIX. yy.'da hat sanatında ekol olmuş Osmanlı hattatlarından Sâmi Efendi, Mustafa Râkım Efendi'nin Celî yazı üslûbunun tamamlayıcısıdır. Celî Tâ'lik'te ise Yesârizâde Mustafa İzzet Efendi vadisinde yazmış bu yazıyı güzellik bakımından en yüksek noktaya ulaştırmıştır. Levhalarının çoğunu zerendûd olarak hazırlamıştır. Ya da siyah kâğıda zırnık mürekkebi ile yazmış ve çok iyi tashih etmiştir. Muhtelif yazı türlerinde yetiştirdiği pek çok talebesi vardır. Detaylı bilgi için bkz. Rado, **a.g.e.**, s. 240-241; Alparslan, **a.g.e.**, 1999, s. 179-180; Derman, **a.g.e.**, 2016, ss. 71-82; Berk, **a.g.e.**, 2012, ss. 136- 138.

Kapakdaki eser, hat sanatının en büyük isimlerinden Sâmi Efendi'ye aittir. Harfler ölçüsünde, istif ise dengeli bir şekilde tertip edilmiştir. Eserde Celif Sülüs istifin üzerinde Muhakkak hat ile “*besmele*”, altında da yine Muhakkak hat ile “*Vemâ erselnâke illâ rahmeten lil'âlemîn*” âyeti yazılmıştır. Her iki yazı da satır düzeninde, estetik ve kurallıdır. Celif Sülüs yazıda, harfler birbiri içinden geçirilerek aşağıdan yukarıya doğru nizami bir şekilde istif edilmiştir. (Resim 4.138.) Küplü “Ayn” harfi ile “Lâm” harfinin çanak kısmı istifin merkez dengesini oluşturmaktadır. Yukarı bölümde kullanılan keşîdenin istifin eni ölçüsünde uzatılması da yine ciddi bir denge unsuru olarak dikkat çekmektedir²⁸⁹. Harflerin dışında kalan kısımlar tezyînî işaretler ve hareketlerle doldurulmuştur. Sol alt kısımda imza ve tarih bulunmaktadır.

Resim 4.138. Sâmi Efendi, h. 1320. Celif Sülüs İstif
(M. Uğur Derman Koleksiyonu)

Eserde süsleme olarak bismelenin sağ ve sol kenarında âyet duraklarına konulan tezyînî unsurlar yer almaktadır. Hemen altında istifin sağ ve sol kısmında simetrik olarak birbirine bakan bitkisel motifler bulunmaktadır. Eserin tamamını kapsayan dikdörtgen formun hemen dışında ince bir cedvel mevcuttur. Cedvelden sonra dış kenarı çevreleyen bitkisel motiflerle tezyîn edilmiş bordür bulunmaktadır.

²⁸⁹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Sâmi Efendi'nin bu istifini eleştirirken şu izahta bulunur: *Sâmi'nin bu Celif eseri istif bakımından dikkati çekmektedir ancak “Ye” harfinin kuyruğunun, “Ayn” harfinin başını çiğnemesi sebebi ile Şefik Bey'in eseri (“Ya seyyit Ahmed er Rûfâi”) kadar başarılı değildir.* Bkz. Baltacıoğlu, a.g.e., s. 104.

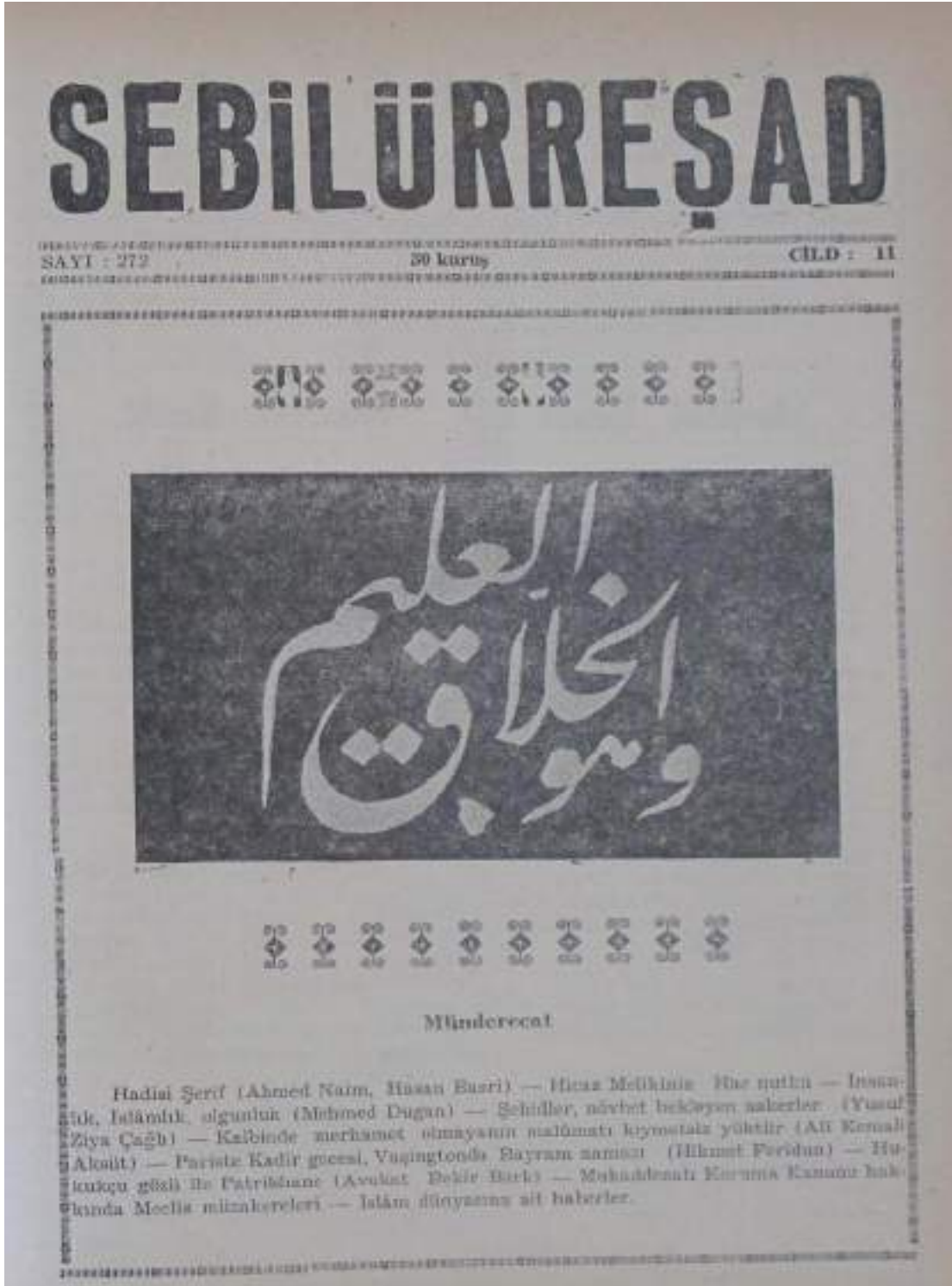
Resim 4.139. Sebîlürreşâd, c. 11., sy. 271.

4.71. Katalog 71 ²⁹⁰**Resim No** : 4.140.**Hattat** : Urfalı Behçet Arabî (Şanlıurfa, 1310/1893- Şanlıurfa, 1384/1965)**Yazı Çeşidi** : Celî Ta'lik**Yazılış Tarihi** : Eserde tarih bulunmamaktadır.**Dil** : Arapça**Metin** : وهو الخلاق العليم**Okunuşu** : Ve Hüvel Hallâkul Alîm (Yasin Sûresi/ 81)**Türkçe Anlamı** : O hakkıyla yaratandır, hakkıyla bilendir.**Dergi Cilt No** : 11**Dergi Sayı No** : 272**Yayın Tarihi** : Temmuz 1958

Kapak ve Hat Analizi: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1958 Temmuz ayında yayımlanan 272. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 30 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimlerinden bazılarına yer verilmiştir.

Kapakta bulunan Celî Ta'lik hat, Urfalı Behçet Arabî'ye aittir. Orijinaline ulaşılamayan eserin, dergi kapağındaki görseli üzerinden yapılan değerlendirmeye göre genel olarak harf bünyelerinde bozukluklar görülmektedir. Yazının altında Urfalı Behçet Arabî'nin Celî Divânî istifli imzası vardır.

²⁹⁰ a.e.: c. 13- sy. 315'de de bulunmaktadır.

Resim 4.140. Sebülürreşâd, c. 11., sy. 272.

4.72. Katalog 72 ²⁹¹

Resim No	: 4.142.
Hattat	: Eserde imza bulunmamaktadır.
Yazı Çeşidi	: Celî Ta'lik
Yazılış Tarihi	: Eserde tarih bulunmamaktadır.
Dil	: Arapça
Metin	: رسول حكمة مخافة الله
Okunuşu	: Re'sul Hikmeti Mehâfetullah ²⁹²
Türkçe Anlamı	: Hikmetin başı Allah korkusudur.
Dergi Cilt No	: 11
Dergi Sayı No	: 275
Yayın Tarihi	: Ağustos 1958

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1958 Ağustos ayında yayımlanan 275. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 30 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimlerinden bazılarına yer verilmiştir.

Kapaktaki eser Celî Ta'lik hat ile yazılmış olup yatay dikdörtgen formda, satır düzenindedir. Yazıda tarih ve ketebe kaydı bulunmamaktadır. Bu yazıyı, son devrin Ta'lik üstadı Hezârfen Necmeddin Okyay'a (1300/1883- 1396/1976) ait olan aynı hadis metninin yazıldığı levha (Resim 4.141.) ile kıyasladığımızda arada estetik açıdan pek çok farklılık görülmektedir.

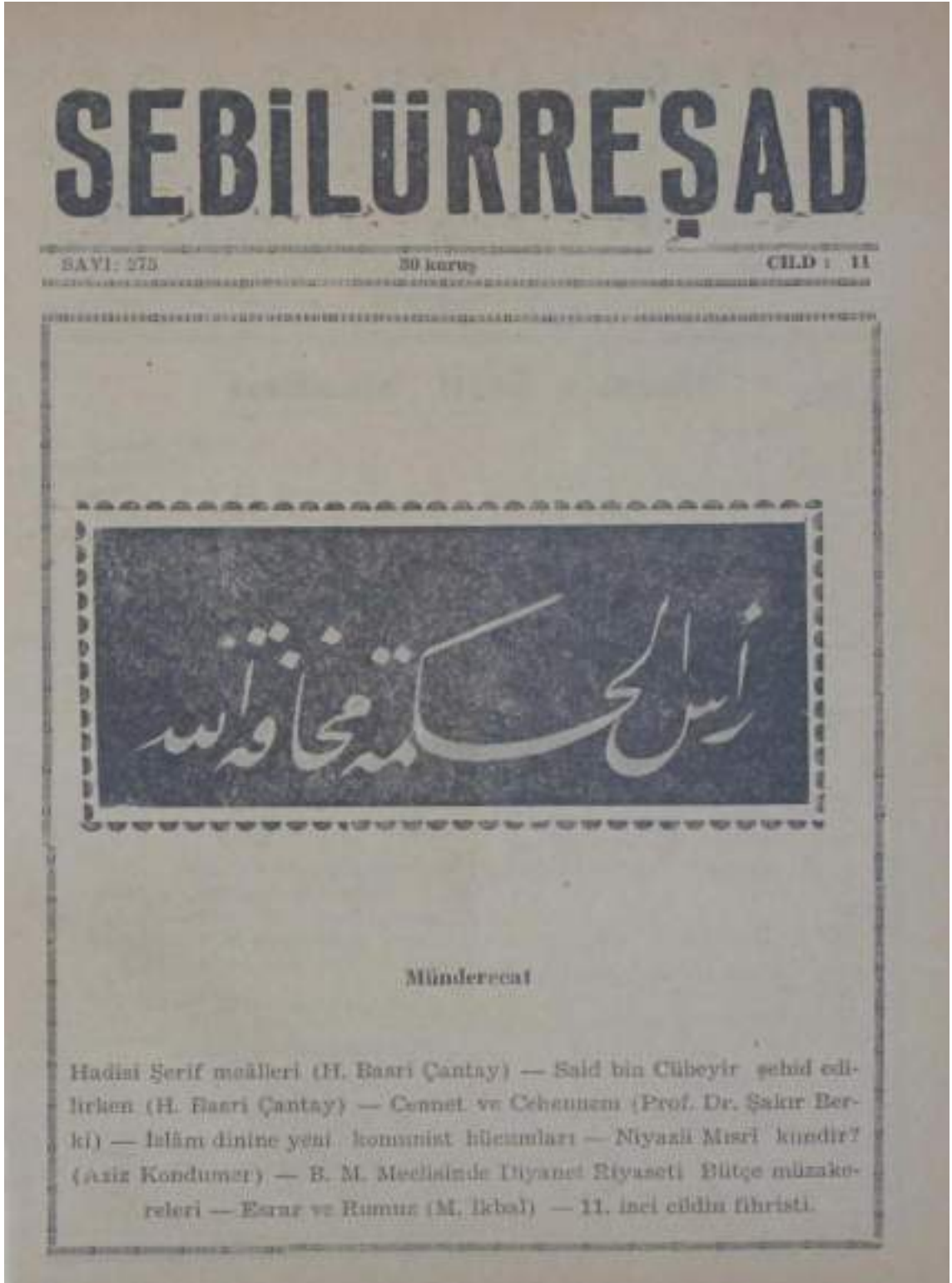
²⁹¹ a.e: c. 14- sy. 332 ve 334'de yer almaktadır.

²⁹² Beyhâkî, **Şuâbü'l- İmân**, c. 2, s. 202.

Bilindiği gibi Ta’lik yazı, yer yer incelik birden kalınlaşarak tam kalem yazılması gibi kendine has bir ritme sahip olmakla birlikte mâil düzende yazılan bir hat çeşididir. Ancak incelediğimiz yazıda bu tür detaylara dikkat edilmediği için genel anlamda ahenkten uzaklaşmıştır. Örneğin; “Ra” ve “Fe” harflerinin eğimi mübalağalı bir şekilde sağa yatırılarak yazılmış, “Sin” harfinin dişlerinde ve “Ha” harfinin keşidesinde de kalınlaşmalar olmuştur. “Kef” harfinin başı ve “Elif” harfleri düz yazılmış, noktalar da Ta’lik hattın noktalarına göre daha düz yazılmıştır. Bu nedenle estetik açıdan yetersiz bir yazı olduğunu söylemek mümkündür.

Resim 4.141. Necmeddin Okyay’ın h.1367 tarihli levhası
(<https://docplayer.biz.tr/125942378-Hezarfen-necmeddin-okyay.html>)

Resim 4.142. Sebülürreşâd, c. 11., sy. 275.

4.73. Katalog 73 ²⁹³

Resim No	: 4.146.
Hattat	: Mahmud Abbas ²⁹⁴
Yazı Çeşidi	: Celî Ta'lik
Yazılış Tarihi	: H. 1241, H. 1339/ 1825, 1920
Dil	: Arapça
Metin	: النجاة في الصدق
Okunuşu	: En- Necâtü fi's-sıdk
Türkçe Anlamı	: Kurtuluş doğruluktur.
Dergi Cilt No	: 12
Dergi Sayı No	: 282
Yayın Tarihi	: Aralık 1958

Kapak ve Hat Analiz: Sebülürreşâd Dergisi'nin 1958 Aralık ayında yayımlanan 282. sayısının kapağında; başlığın altında sayı numarası, 50 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve cilt numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimlerinden bazılarına yer verilmiştir.

Kapaktaki eser yatay dikdörtgen formda olup Celî Ta'lik hat ile tek satır halinde, dengeli ve düzenli bir şekilde yazılmıştır. Harflerin birbirine olan oranları estetik, harf bünyeleri ölçülü ve kurallıdır. Yazının altında iki ayrı tarih, solda ise ketebe kaydı mevcuttur. Yazının aslı zerendüdtür. (Resim 4.143.) Aynı ibâre, farklı hattatlar tarafından da yazılmıştır. Örneğin Şeyh Ali Sırrı Efendi, açık zemine siyah is

²⁹³ a.e.: c. 15- sy. 355'de yer almaktadır.

²⁹⁴ Hattat hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

mürekkebi ile (Resim 4.144.) ve M. Hâlim Efendi ise zerendûd şeklinde yazmıştır. (Resim 4.145.)

Resim 4.143. Mahmud Abbasî, Celi Ta'lik

(https://www.kitantik.com/product/Fotokart-Hat-En-necatu-fis-sidk_0z8kgljtjmyck2s1ojz)

Resim 4.144. Şeyh Ali Sırrı Efendi (h. 1269/1853)

(<https://www.alifart.com/seyh-al-sirri-efend-271863/>)

Resim 4.145. Mustafa Hâlim Efendi, h. 1343

SEBİLÜRREŞAD

SAYI : 282

10 Kurup

CİLT : 12

MÜNDERECAT

Mehmed Âkiften beyitler — Ey Sevgili Kur'an: Şiir (Ali Hızır Sığmen) — Kur'an ve Latin harfleri mecelesi (Yusuif Ziya Çağlı) — İlahiyat Enstitüleri muamması — İslâm dini hakkında değerli bir gahadet daha (Ali Kemal Ak-
süt) — Büyük Türk Hükümdarı, İstanbul Fatihî Sultan Muhammed Han (Ali
Himmat Berk) — Yeni gurâillerle muahızır (Mehmed Şekot) — Dünya Müslü-
manları: Ali Genceli — Büyük Millet Meclisinde dini konuşmalar — İslâmiyete
ait her şeyin temsili simgesi — Sebülürreşad istiklâl mahkemelerinde (Eşref
Edib) — Alman Şairi Gothe'nin "Hazretî Muhammed, unvanı şiiri (Ali Ke-
mal Aküt).

4.74. Katalog 74 ²⁹⁵**Resim No** : 4.147.**Hattat** : Mehmed Ârif**Yazı Çeşidi** : Sülüs- Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : 1909**Dil** : Arapça**Metin** : مَنَّاعٌ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَنِ يَمُوتَ**Okunuşu** : Mennâin li'l-hayri mu'tedin esîm (Kalem Sûresi/ 12)

Türkçe Anlamı : Olur olmaz yemin eden, aşağılık, daima kusur arayıp iğneleyen, durmadan laf götürüp getiren, iyiliği hep engelleyen, saldırgan, günahkâr, huysuz ve sert, bütün bunlardan sonra bir de ne idüğü belirsiz kimselere, serveti ve çocukları var diye sakın boyun eğme. (10- 14)

Dergi Cilt No : 12**Dergi Sayı No** : 294**Yayın Tarihi** : Eylül 1959

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1959 Eylül ayında yayımlanan 294. sayısının kapağında; başlığın altında cilt numarası, 50 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve sayı numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimlerinden bazılarına yer verilmiştir.

Kapaktaki hat; üstte satır halinde Sülüs besmele, altta ise kareye yakın bir formda Celî Sülüs âyet istifi olarak hazırlanmıştır. Besmeledeki harfler anatomik açıdan bozuk olup Sülüs yazıda kabul edilen ölçülere uygun değildir. Celî Sülüs istifte de aynı problemler görülmektedir. Hem harf bünyeleri bakımından hem de harflerin

²⁹⁵ a.e.: c. 14- sy. 341'de bulunmaktadır.

istif içerisinde tertip ediliŖi bakımından bazı aksaklıklar söz konusudur. Örneğin; “Ayn” harfinin baŖ ve küp kısmı hatalıdır. Kalem hakkı tam değildir. İstifteki boşluklar, hareke ve tezyînî unsurlarla tamamlanmaya çalıŖılmış fakat yine de form eksik kalmıŖtır. Ayrıca besmelede kullanılan kalem kalınlığı, Celî Sülûs yazıdaki kalem kalınlığına oranla çok ince olup bu uyumsuzluk ilk bakıŖta dikkat çekmektedir. Yazının sol alt kısmında imza, tarih ve yer bilgisi mevcuttur.

SEBİLÜRREŞAD

CİLT: 12

50 Kurcu

SAYI: 294

MÜNDEKAT

Hâhî güneş: Peygamberimiz doğduğu mübarek gün (Eşref Edib) — Kitabı Kâinat: Sür (Ab Rıza Sağman) — Akif'in Kur'an tercemesi niçin yıkıldı? (Eşref Edib) — Mânevi Kulkarnı (Abdullah Nöğüt) — Sebülürreşad İstiklâl Mahkemelerinde (Eşref Edib) — Sen halî otmuşun baxım! (Kenan Unaldı) — İslâmiyet ve Komünizm (A. Kandemir) — Hicazda İslâm kongresi — Din ve devlet münasebetleri (Av. Bekir Berk) — Muhterem Abone ve hayırlarından tecrüze.

Resim 4.147. Sebülürreşâd, c. 12., sy. 294.

4.75. Katalog 75

Resim No : 4.148.

Hattat : Mahmud Bedreddin Yazır²⁹⁶ (Antalya- Elmalı, 1311/1893- İstanbul, 1372/1952)

Yazı Çeşidi : Celî Sülüs

Yazılış Tarihi : H. 1363/ 1943

Dil : Arapça

Metin : اكملكم ايماننا اسراء كم في وفاء الدين

Okunuşu : Ekmelukum îmâne esraukum fi vefâi' d-dîn

Türkçe Anlamı : En hayırlınız borcunu en iyi ödeyendir²⁹⁷.

Dergi Cilt No : 12

Dergi Sayı No : 295

Yayın Tarihi : Ekim 1959

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1959 Ekim ayında yayımlanan 294. sayısının kapağında; başlığın altında cilt numarası, 50 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve sayı numarası belirtilmiştir. Kapakta tam sayfa olarak yayımlanan hat, Mahmud Bedreddin Yazır'a aittir.

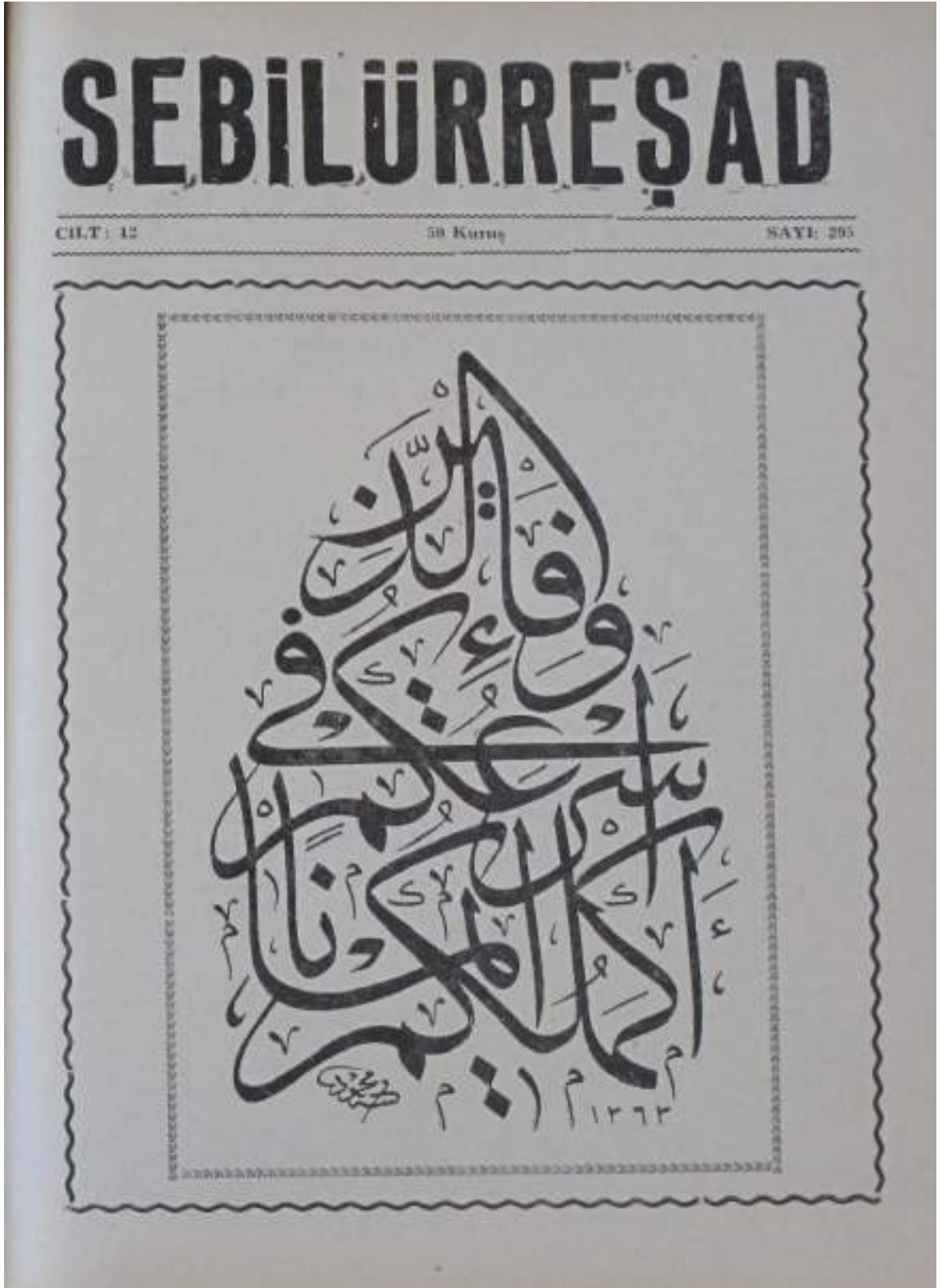
Celî Sülüs istifli eser; altta geniş bir tabanla başlayıp yukarıya doğru daralan üçgenimsi formda, harflerin birbiri içinden geçirilerek yazılması suretiyle tertip

²⁹⁶ **Mahmud Bedreddin Yazır:** Bilindiği gibi “Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli” kitabını hat tarihimize kazandıran Mahmud Bedreddin Yazır, araştırmacı, yazar ve hattattır. Hat sanatını; Bakkal Ârif Efendi'nin mahdumu Mustafa Râkım Unan, Hatîb Ömer Vasfî, Aziz Efendi ve Hulûsi Yazgan'dan Sülüs- Nesih ve Ta'lik yazıları meşk ederek öğrenmiştir. Bkz. Rado, **a.g.e.**, s. 263; Berk, **a.g.e.**, 2012, s. 167.

²⁹⁷ Buhari, İstikraz, 4, 6, 7, 13, Vekalet 5, 6, Hibe 23, 25; Müslim, Musakat 118-122, (1600-1601), Tirmizî, Büyü 75, (1316, 1317 Nesai Büyü 64, (7, 291)

edilmiştir. Alt satırdaki “Kef” harfleri yazıya ritim vermiştir. İstifi tam ortadan kesen mâkus “Yâ” ile merkezî denge sağlanmıştır. Hareke ve tezyînî unsurlarla kompozisyon tamamlanmıştır. Yazının altında tarih ve ketebe kaydı bulunmaktadır.

Resim 4.148. Sebîlürreşâd, c. 12., sy. 295.

4.76. Katalog 76**Resim No** : 4.151.**Hattat** : Eserde imza bulunmamaktadır.**Yazı Çeşidi** : Celî Sülüs**Yazılış Tarihi** : Eserde tarih bulunmamaktadır.**Dil** : Arapça**Metin** : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ الْمُبِينُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ صَادِقُ الْوَعْدِ الْأَمِينِ

وحييد الله تكن مؤمنا خالصا مخلصا مطمئنا

صادق رسوله تكن مطيعا امنا امينا مستمينا

Okunuşu : Lâ ilâhe illallâhül melikül hakkul mübîn Muhammedun rasûlüllâhi sâdikul va'dil emîn**Türkçe Anlamı** : Mülk sahibi Melik, hak ve varlığı birliği apaçık Mübin olan Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Vadinde sadık ve emin olan Muhammed (sav) Allah'ın Rasulüdür.**Dergi Cilt No** : 12**Dergi Sayı No** : 298**Yayın Tarihi** : Aralık 1959**Kapak ve Hat Analiz:** Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1959 Aralık ayında yayımlanan 298. sayısının kapağında; başlığın altında cilt numarası, 50 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve sayı numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimlerinden bazılarına yer verilmiştir.

Kapakdaki eser; Celî Sülüs, Sülüs ve Nesih yazı çeşitleri ile yazılmıştır. Eserin merkezini oluşturan Celî Sülüs kısım, daire formunda istif edilmiştir. Bu bölümün alt

ve üst kısmında yer alan Sülüs yazı ile yanlardaki Nesih yazı, daire formunu dıştan çevreleyecek şekilde yerleştirilmiştir. Nesih kısmın sağ tarafında; “*vâhidillâhe tekûn mu'minen hâlisân muhlisan mutmeinnen*” (Allah'ın birliğini bil ki mü'min, hâlis, muhlîs ve mutmain olasın) ve sol tarafında “*sadıgu rasulehû tekûn mutîân âminen eminen mustemînen*” (O'nun peygamberini tasdik et ki itaatkâr, iman etmiş, güvenilir ve güven veren olasın) yazmaktadır. Eserin en üstünde daire formunda Sülüs yazı ile “*Celle Celâlûhu*” en altında yine Sülüs yazı ile ve daire formunda “*Aleyhisselâm*” ibâreleri bulunmaktadır.

Eseri tasarım açısından incelediğimizde; iki Lâfza-yı Celâl'in yanyana yazılmasından ötürü ilk bakışta müsennâ gibi bir algı oluşturmaktadır. Ayrıca orta bölümdeki istif hem Kelime-î Tevhîd olarak okunmakta hem de “*Lâ ilâhe illallah*” ifadesinden sonra yukarıdaki “*el-melikül hakkul mübîn*” kısmı okunmaktadır. Yine devamında ortadaki Celî Sülüs “*Muhammedun rasûlüllâhi*” kısmından sonra, aşağıdaki Sülüs satır olan “*sâdikul va'dil emîn*” ile devam etmektedir. Eser bu yönüyle tertip ve mana bakımından dikkat çekici bir özelliğe sahiptir.

İstif genel olarak değerlendirildiğinde düzenli ve kurallara uygun bir şekilde yazılmıştır. Celî Sülüs harfler anatomik açıdan olgun ve ölçülüdür. Hareke ve tezyînî işaretler yerinde kullanılmıştır. İstifteki Sülüs ve Nesih yazılar da ölçülü ve nizami görünmektedir. Yazıda tarih ve ketebe kaydı bulunmamaktadır.

Eserdeki Celî Sülüs Kelime-i Tevhîd kompozisyonu, Hattat Abdülkadir Saynaç'a²⁹⁸ aittir. Kendisinin düz yazıdan ziyade şekilli istiflere meraklı olduğu bilinmektedir. Dergi kapağında incelenen katalog eseri ile Abdülkadir Efendi'nin yazısı (Resim 4.149.) tasarım açısından kıyaslandığında bazı harflerin ve hareketlerin yerlerinde görülen değişiklikler dışında pek fazla fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle dergide incelenen katalog eserinin de kendisine ait bir tasarım olabileceği düşünülmektedir. (Resim 4.150.)

²⁹⁸ **Abdülkadir Saynaç:** (Kayseri, 1299/ 1882- İstanbul, 1386/ 1967) İlk öğrenimini tamamladıktan sonra Kayseri'de yazı meşk edip icâzet almışsa da gençliğinde İstanbul'a giderek Filibeli Hacı Ârif Efendi'den ve Hacı Kâmil Akdik'ten ders görüp yeniden icâzet almış ve yazısını iletmiştir. Nesih, Sülüs ve celî yazılarda usta olduğu kabul edilmektedir. Bkz. Rado, **a.g.e.**, s. 264.

Resim 4.149. Abdülkadir Saynaç'a ait Celi Sülüs Kelime-i Tevhîd
(Şevket Rado, Türk Hattatları)

Resim 4.150. a) Katalog Eseri

b) Abdülkadir Saynaç'ın eseri

SEBİLÜRREŞAD

CİLT: 12

30 Kurun

SAYI: 298

MÜNDEKECAT

Leylel Regaib (merhum M. Kâmil Mîrâz) — Mîharab Regaib gıvazı (Yusuf Zî-
 yu Çağlı) — Sebîlürresad İstiklâl Mahbûz meclerinden (Eyref Edîb) — Fâhîm sâlgını
 (Hasan Basri Çentey) — İslâm Hukukun da Mirasta ümek bir kasıde (Prof. Dr. Şakîl
 Berki) — Büyük İslâm Sûri İkhâl — Profesör Ali Nihat Tarlan) — Emanet ilemlen
 fuzilet (Yusuf Zîyu Çağlı) ? Tarihî vesîka (Adliye Vekîli Mahmut Esatın beyanı-
 tı) — Mesrûdi Aksanın tamiri — Acırada Seccet tehlîkesi — Pakıstanda dîni tedri-
 sı — İslâm idealleri.

Resim 4.151. Sebîlürreşâd, c. 12., sy. 298.

4.77. Katalog 77**Resim No** : 4.152.**Hattat** : Mehmed Hulûsi Yazgan²⁹⁹ (İstanbul, 1286/1869-İstanbul, 1358/1940)**Yazı Çeşidi** : Celî Sülûs**Yazılış Tarihi** : H. 1327/ 1909**Dil** : Arapça**Metin** : إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ**Okunuşu** : İnnel hasenâti yuzhibnes seyyiât (Hûd Sûresi 114. Âyetten)**Türkçe Anlamı** : Şüphesiz ki iyilikler kötülükleri yok eder.**Dergi Cilt No** : 12**Dergi Sayı No** : 299**Yayın Tarihi** : Aralık 1959

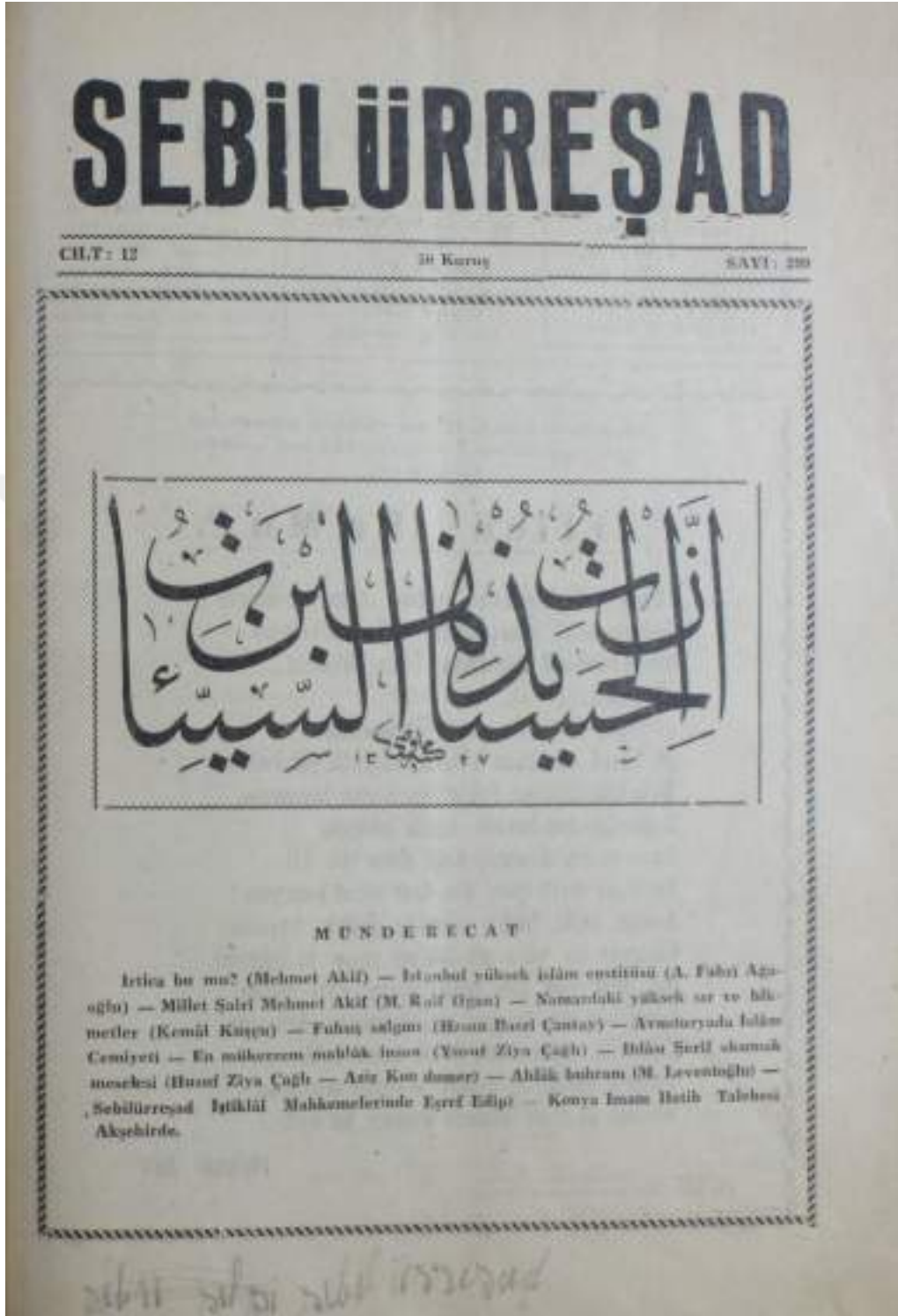
Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1959 Aralık ayında yayımlanan 299. sayısının kapağında; başlığın altında cilt numarası, 50 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve sayı numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimlerinden bazılarının yer verilmiştir.

Kapakta bulunan eser Celî Sülûs yazı ile yatay dikdörtgen formda, gayet nizami ve dengeli bir biçimde istif edilmiştir. İstifin orta kısmındaki müstakil “Elif” harfi ile “He” harfinin keşîdesi, yazının merkez dengesini sağlamaktadır. İstifin

²⁹⁹ **Mehmed Hulûsi Yazgan:** İlk yazı derslerini Osman Nuri Efendi, Çarşambalı Ârif Efendi, Hasan Hüsnü Efendi ve Muhsinzâde Abdullah Bey'den almıştır. En çok Ta'lik ve Celî Ta'lik ile eserler vermiş, bu yazının inceliklerini Sâmi Efendi'den öğrenmiştir. Serin, **a.g.e.**, 2010, ss. 376-378; Alparlan, **a.g.e.**, 1999, s. 183; Rado, **a.g.e.**, s. 252.

başında, orta bölümünde ve bitiminde dikey harflerin yer alması genel olarak düzenli bir görünüm arz etmektedir. Aralardaki çanaklı harflerin ve alt kısımdaki “Sin” ve “Ye” harflerinin dizilişi de esere ayrı bir ritim katmaktadır. Hareke ve tezyînî unsur kullanımı ile harf aralarındaki uzaklık- yakınlık ilişkisi bakımından da dengeli bir kompozisyondur. Alt orta kısımda imza ve tarih kaydı bulunmaktadır.

Resim 4.152. Sebülürreşâd, c. 12., sy. 199.

4.78. Katalog 78

Resim No	: 4.153.
Hattat	: Eşfak Ahmed ³⁰⁰
Yazı Çeşidi	: Celî Sülüs- Müsennâ
Yazılış Tarihi	: Eserde tarih bulunmamaktadır.
Dil	: Arapça
Metin	: إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ
Okunuşu	: İnnallahe cemîlun yuhibbu'l-cemâle
Türkçe Anlamı	: Allah güzeldir, güzelliği sever.
Dergi Cilt No	: 14
Dergi Sayı No	: 343
Yayın Tarihi	: 26 Kasım 1962

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1962 Kasım ayında yayımlanan 343. sayısının kapağında; başlığın altında cilt numarası, 50 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve sayı numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimlerine yer verilmiştir.

Kapaktaki eser daire formunda Celî Sülüs yazı ile müsennâ olarak hazırlanmıştır. Kompozisyon ortadan ikiye ayrıldığında ilk önce sağ tarafta yarım daire formunda “*İnnallahe cemîlun yuhibbu'l-cemâle*” ibâresinin istif edildiği görülmektedir. Daha sonra sol kısımda aynı istif, tersi çevrilmek suretiyle yazılarak müsennâ eser meydana getirilmiştir. Hat sanatında Lafzatullah ibâresi genellikle istifin en üstüne yazıldığından burada da “*İnnallahe*” kelimesi aşağıdan yukarıya doğru yazılmış ve Lafzatullah üste yerleştirildikten sonra yazının devamı yukarıdan aşağıya

³⁰⁰ Hattat hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

doğru devam ettirilmiştir. Eserde harfler anatomik açıdan yeterli olgunlukta olmasa da genel form itibariyle nizami bir yazıdır. Harflerin dışında kalan boşluklar, hareke ve tezyinî işaretlerle tamamlanmıştır. Altta hattatın imzası mevcuttur.

SEBİLÜRREŞAD

CİLT : 14

50 Kurun

SAYI : 343

Pakistan: Meşhur hattat Eşlak Ak'ın müthiş bir eseri.

MÜNDERICAT

Hadisi Şerif (Ahmed Naim) — Kur'anda içtimai ve siyasi düsturlar: Sabra müah-
 -ız — İhsî, dîni araştırmalar: İslâm felsefelerine bîce vahiy (Eker Üniversitesi Rektörü
 Abderrazık Paşa) — Süleyman Nedvi: Hind -Pakistan İslâm Alimdenist erkânından (E-
 -ver İmamatullah) — Sebîlürreşadın Nemusu (Eşref Edip) — İhsî teahidler: Kur'na ter-
 -melerî hakkında (Ali Rıza Sağınca) — vezirler (Cenab Şehab-eddin) — Türkoğlu dîsm-
 -hahandî.

Resim 4.153. Sebîlürreşâd, c. 14., sy. 343.

4.79. Katalog 79

Resim No	: 4.154.
Hattat	: Eserde imza bulunmamaktadır.
Yazı Çeşidi	: Celî Ta'lik
Yazılış Tarihi	: Eserde tarih bulunmamaktadır.
Dil	: Arapça
Metin	: وربك فكبر
Okunuşu	: Ve Rabbeke fe kebbir (Müddessir Sûresi/3)
Türkçe Anlamı	: Sadece Rabbinin büyüklüğünü dile getir.
Dergi Cilt No	: 14
Dergi Sayı No	: 345
Yayın Tarihi	: Şubat 1963

Kapak ve Hat Analiz: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1963 Şubat ayında yayımlanan 345. sayısının kapağında; başlığın altında cilt numarası, 50 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve sayı numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları ve yazar isimlerine yer verilmiştir.

Kapaktaki eser Celî Ta'lik yazı çeşidi ile yatay dikdörtgen formda yazılmıştır. Görsel açıdan estetik, dengeli, ölçülü ve sade bir yazıdır. Yazıda satır aşağı doğru meyletmiş fakat ortadaki keşidelerin üst üste yazılması ve karşılıklı duran "Kef" harflerinin serenleri, yazıya hoş bir ahenk kazandırmıştır. Harfler yumuşak karakterlidir ve kalem hakkı tamdır. Yazıda ketebe ve tarih kaydı bulunmamaktadır.

SEBİLÜRREŞAD

CILT : 14

50 Kuruş

SAYI : 345

MÜNDERCAT

Kur'anı Kerim meâlî — Hâdis-i Şerif — Oruç: Hükümleri ve faziletleri (Yusuf Ziya Çağlı) — Kur'anı Kerim meâlî ve tef-siri (Ömer Nasuhi Bilmen) — İslâm ve Sosyalizm (Şeyh Müşir Hüseyin Kâfey) — Bediüzzaman Said Nur kimdir? Nureddin nedir? (Eref Edib) — Sebülürreşadın romanı (Şerif Edib) — Büyük fitne ve fısat: Müslümanlığın temellerine saldırı — İlim-ül Nurlaın isiketi — Elli yıllık şerh (Ahmed Kabaklı)

Resim 4.154. Sebülürreşâd, c. 14., sy. 345.

4.80. Katalog 80

Resim No	: 4.157.
Hattat	: Urfalı Behçet Arabî
Yazı Çeşidi	: Celî Ta'lik
Yazılış Tarihi	: H. 4 Rebîu'l-evvel 1367/ 16 Ocak 1948
Dil	: Arapça
Metin	: حسبي الله وحده
Okunuşu	: Hasbiyallâhu Vahdehû
Türkçe Anlamı	: Allah bana yeter, O bir ve tektir.
Dergi Cilt No	: 14
Dergi Sayı No	: 347
Yayın Tarihi	: Nisan 1963

Kapak ve Hat Analizi: Sebîlürreşâd Dergisi'nin 1963 Nisan ayında yayımlanan 347. sayısının kapağında; başlığın altında cilt numarası, 50 Kuruş şeklinde dergi ücreti ve sayı numarası belirtilmiştir. Kapağın alt kısmında derginin makale başlıkları yer almaktadır.

Kapakta yer alan Celî Ta'lik hatla yazılmış olan “*Hasbiyallâhu Vahdehû*” ibâresinin yazılı bulunduğu eserin aslı, Mehmed Es'ad Yesârî'ye aittir. Ayasofya Camii'nde mihrap sofasında, hünkâr mahfilinin olduğu sol duvarda asılı duran eser, zerendûd ile hazırlanmıştır. (Resim 4.155.)

İstif bakımından sadeliğiyle dikkat çeken yazıda “Ha” harfi tek seferde hem “*hasbiyallâhu*” ibâresinde hem de “*vahdehû*” kelimesinde kullanılarak tasarruf yapılmıştır. Yazının alt kısmındaki “Be” harfi de aynı zamanda “Ye” harfi olarak kullanılmış ve tetâbuk uygulanmıştır. Yazıdaki keşîdeli harfler ve en üste yerleştirilen

“Allah” lâfzı mükemmel bir uyum içerisindedir. İstifin imza satırında “*Ketebehû abd'u-dâi Mehmed Es'ad Yesârî gufirelehu, 1212*” yazılıdır.

Resim 4.155. Ayasofya Camii'nde bulunan Mehmed Es'ad Yesârî'ye ait Celi Ta'lik istif.
(Süleyman Berk F. Arşivi)

Urfalı Behçet Arabî'ye ait olan h. 1367 tarihli eseri (Resim 4.156.) değerlendirdiğimizde; harf bünyelerinin, Mehmed Es'ad Yesârî'nin harflerine göre daha kalın ve küt bir görünümde olduğunu söylemek mümkündür. Keşideler daha kısa ve derin yazıldığı için aradaki mesafe daralmıştır. “Be” harfinin noktası, bu tasarım içerisinde en altta ve merkezde olduğundan dolayı estetik açıdan kompozisyonda dengeyi sağlamıştır. Yazının sağ altında tarih bilgisi, sol altında ise hattat ismi ve yer bilgisi yazılmıştır.

Resim 4.156. Urfalı Behçet Arabî, h. 1367 tarihli Celi Ta'lik.
(Kalemguzeli.org)

SEBİLÜRREŞAD

SİLT : 14

50 Kuruş

SAYI: 317

MÜNDERICAT

Hadisi Şerif - Diyanet Riyaseti Teşkilâtı tasarısı hakkında bazı mülahazalar: 1 — Tasarı vurulsuzdur — 2. Mezheb ayrışıkları - 3. Kanundaki sü tahirinin hududu — 4. Yurdumuzda şii mezhepleri var mı? — 5. Hz. Ali-ye Allah diyenler — 6. Usul ve esastaki ayrılıklar. — 7. Tarihi karşısında hurafeler — 8. Mezheb müdürlüğü konusu — 9. Taassub ne tarafta? — (M. Raif Ogan) — Diyanet Riyaseti Teşkilâtı tasarısı hakkında gazetelerdeki tenkidler.

Resim 4.157. Sebilürreşad, c. 14., sy. 247.

4.81. Katalog 81

Resim No: 4.158/159/160/161/162.

Hat sanatının gelişim süreci incelenirken ortak temel özelliklerin yanında birtakım bölgesel farklılıklar da göz önünde bulundurulmalıdır. Zîrâ İslâm sanatlarının tümü, içinde bulunduğu coğrafi bölge ve döneme göre çeşitlilik göstermiştir. Bu çeşitlilik kimi zaman bölgeler arasında karşılıklı tesir ve etkileşime neden olmuştur³⁰¹. Fakat ortaya çıkan sanat eserlerinin güzelliği, İslâmî estetik normlara göre belirlendiği için estetik üretimdeki birlik asıl hedef olmalıdır³⁰². Hat sanatkârlarının ürettiği eserlerde görülen tasarım farklılıkları ve estetik değer, yazının tekâmülü için harcanan çabayı da gözler önüne sermektedir.

Hat sanatının uygulanmasında daha çok okunurluğu yani fonksiyonundan soyutlanmadan gelişen yönü esas alınmış daha sonradan estetik olma hedefi beraberinde bazı farklı uygulamalar görülmüş ve yazının, seyredenlerde estetik hazlar uyandıran dekoratif yönü ortaya çıkmıştır³⁰³. Bu doğrultuda belli bir ustalık seviyesi, birikim ve beceri ile meydana getirilen profesyonel eserler yanında, estetik kriterlere uymadığı için kabul görmeyen çalışmalar da karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar İslâmî sanat adına yapılmış olsalar da gerek kültürel anlayıştan kaynaklanan farklılıklar nedeniyle gerekse ehil olmayan kimseler elinde üretilmiş ya da denenmiş olmaları nedeniyle karşılaştığımız bu tür iptidai yazılar, estetik bakımdan kurallı ve ahenkli yazılmış bir yazının ruhunu yansıtmamakta fakat sanat eseri niteliği taşıyan yapıtlarla kıyaslama noktasında önemli bir yer tutmaktadır. Tez çalışması kapsamına dahil edilen, 81 numaralı son katalogda bir arada değerlendirmeyi uygun gördüğümüz yazılar bu kategoriye girmektedir.

³⁰¹ İsmâîl Râci el- Fârûkî, Luis Lâmia el- Fârûkî, **İslâm Kültür Atlası**, İnkılâb Yayınları, İstanbul, 1997, s. 384-386.

³⁰² a.g.e. s. 384.

³⁰³ Savaş Çevik, “Osmanlı Dönemi Hat Sanatında Klasik ve Modern Uygulamalar” **İslâm Sanat ve Estetik- 6. Dini Yayınlar Kongresi**, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2014, s. 410-411.

Resim 4.158. Sebilürreşâd, c. 3., sy. 64.

Resim 4.159. Sebilürreşâd, c. 3., sy. 65.

Resim 4.160. Sebilürreşâd, c. 3., sy. 70.

Resim 4.161. Sebilürreşâd, c. 3., sy. 72.

Resim 4.162. Sebilürreşâd, c. 2., sy. 274.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. DEĞERLENDİRME

Sebilürreşâd Dergisi'nin 1948- 1966 yılları arasında yayımlanan her biri 25 sayıdan³⁰⁴ oluşan 15 cilt ve toplamda 362 sayı üzerinde yapılan araştırma neticesinde 362 adet dergi kapağının, 170 sayısında çeşitli hat eserlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Birinci ciltte 25, ikinci ciltte 17, üçüncü ciltte 8, altıncı ciltte 1, yedinci ciltte 4, sekizinci ciltte 24, dokuzuncu ciltte 23, onuncu ciltte 13, on birinci ciltte 10, on ikinci ciltte 10, on üçüncü ciltte 12, on dördüncü ciltte 17 ve on beşinci ciltte 6 adet hat eseri bulunmaktadır. Dördüncü ve beşinci ciltlerdeki toplam 50 sayının kapağında hiç hat bulunmaması dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda yapılan incelemeye göre; 170 hat kapağının yalnız 85 sayısında müstakil eser yayımlanmış olup tez çalışmasının katalog kısmı bu eserlerden 80 adedinin hat sanatı bakımından yorumlanması ile meydana getirilmiştir. Sıralamada 80. katalogdan sonra gelen 5 eser, hat sanatının estetik kriterleri bakımından değerlendirme noktasında yeterli öneme haiz bulunmadığından tez çalışmasının sonunda tek bir başlık altında toplanarak genel bir yorumlamaya tâbi tutulmuştur. Bunun dışında kalan diğer 85 adet yazı ise katalogta ele alınan hatların tekraren yayımlanmasından ibarettir. Tekrar edilen eserlerin cilt ve sayı bilgileri dipnotlarda verilmiştir.

Kataloğa konu olan eserler, tezin değerlendirme kısmında dört başlık altında ele alınmıştır. Buna göre teze konu olan çalışmalar; hattatları, dil ve içeriği, yazı çeşitleri ve yorumbilimsel (hermenötik) bağlamı çerçevesinde değerlendirilmiştir.

5.1. Hattatlar

Mevcut eserlerin hattatlarıyla ilgili yapılan araştırmada bazı hattatların yalnız bir eserine yer verilmişken bazılarının hem müstakil hem de tekrar edilen çok fazla sayıda eseri bulunmaktadır. Bu hususun nedeni ile alakalı herhangi bir belirleyici unsur saptanamamıştır. Yapılan araştırmada ketebesini bulunan, 35 farklı hattata ait tekrarlananlarla birlikte toplam 148, müstakil olarak ise 75 adet eserin bulunduğu

³⁰⁴ Son cilt olan 15. Cilt, 12 sayıdan oluşmaktadır.

tespit edilmiştir ve değerlendirmesi yapılmıştır. Dergide çoğunlukla, hat sanatı tarihimizde ekol olmuş şahsiyetlerin ve birçok meşhur hat üstadının eserlerine yer verilirken aynı zamanda bazı mahallî hattatların da yazıları bulunmaktadır. Öte yandan kaynaklarda hakkında yeterli derecede bilgiye ulaşılamayan sekiz adet hattatın eseri de yayımlanmıştır. Ketebelerinden isimleri okunabilen bu hattatlar; *Ahmed Âsım Arda*, *Mehmed Ârif*, *M. Nihat Serdaroğlu*, *Hattat Ârif*, *Mehmed Bedî*, *Hacı Mahmûd*, *Mahmûd Abbasi* ve *Eşfak Ahmed*'dir. Hayatları hakkında malumata ulaşılamayan bu kişilerin eserlerinin değerlendirmesi katalogda mevcuttur. Dergi kapaklarında hattatlar içinden en fazla *Urfalı Behçet Arabî*'nin daha sonra *İsmail Hakkı Altunbezer*'in, *Kâmil Akdik* ve *Kazasker Mustafa İzzet Efendi*'nin eserlerine yer verilmiştir. (Tablo 5.1.)

Tablo 5.1. Katalogda yer alan hattatlar ve eser sayıları

Sıra No	Dergide eseri bulunan hattatlar	Dergide yayımlanan toplam eser sayısı	Katalogda müstakil eser olarak incelenenler	Farklı cilt ya da sayılarda tekrar yayımlanan eser sayısı
1.	Urfalı Behçet Arabî	26	15	11
2.	Kazasker Mustafa İzzet Efendi	13	5	8
3.	Mehmed Es'ad Yesârî	2	1	1
4.	Aziz Efendi	2	1	1
5.	Mehmet Zühdî Zeki	1	1	-
6.	Hz. Osman (İzafe edilen mushaf)	1	1	-
7.	Mustafa Halim Özyazıcı	2	1	1
8.	Ahmed Kâmil Akdik	14	8	6
9.	Ahmed Karahisârî	1	1	-
10.	Mehmed Şevkî Efendi	3	1	2
11.	Galatalı Mehmet İzzet Efendi	4	1	3
12.	İsmail Hakkı Baltacıoğlu	4	2	2
13.	İsmail Hakkı Altunbezer	15	3	12
14.	M. Nihat Serdaroğlu	1	1	-
15.	Ahmet Asım Arda	1	1	-
16.	Mustafa Râkım Efendi	5	2	3
17.	Neyzen Mehmed Emin Yazıcı	5	2	2
18.	Hâmid Aytaç	8	5	3

19.	Filibeli Hacı Ârif Efendi	6	3	3
20.	Hattat Ârif	4	1	3
21.	Mehmed Ârif	7	4	3
22.	Hacı Nuri Korman	1	1	-
23.	Sultan Abdülmeçid Han	1	1	-
24.	Mehmed Şefik Bey	3	2	1
25.	Mehmet Bedî Efendi	1	1	-
26.	Mahmud Celâleddin	3	1	2
27.	Ağakapılı İsmâil Efendi	2	1	1
28.	Mehmed Nazîf Bey	1	1	-
29.	Bursalı Mehmed Râşit Efendi	2	1	1
30.	Hacı Mahmud	2	1	1
31.	Sâmi Efendi	2	1	1
32.	Mahmud Abbasi	2	1	1
33.	Mahmud Bedreddin Yazır	1	1	-
34.	Mehmed Hulûsi Yazgan	1	1	-
35.	Eşfak Ahmed	1	1	-

Yapılan araştırmada; son katalogda toplu halde incelenen 5 eser dışında, 6 adet daha ketebesiz eser bulunduğu tespit edilmiştir. Tekrarlananlarla beraber hattatı belli olmayan eser sayısı 22'dir. İlgili tablo aşağıda verilmiştir. (Tablo 5.1.1. ve Tablo 5.1.2.)

Tablo 5.1.1. Katalogda değeriendirilen ketebesiz eserler

Sıra No	İçerik	Katalog No	Dergide yayımlanan toplam eser sayısı	Katalogda müstakil eser olarak incelenenler	Farklı cilt ya da sayılarda tekrar yayımlanan eser sayısı
1	MaşâAllah	36	2	1	1
2	El- Kâsibu Habîbullah	37	3	1	2
3	Ve Lâ Gâlibe İllallah	44	1	1	-
4	Re'sul Hikmeti Mehâfetullah	72	3	1	2
5	Lâ ilâhe illallâhül melikül hakkul mübîn Muhammedun rasûlüllâhi sâdikul va'dil emîn	76	1	1	-
6	Ve Rabbeke fe kebbir	79	1	1	-

Tablo 5.1.2. Katalog sonundaki imzasız eserlerin cilt ve sayı numaralarını gösteren tablo

Sıra No	İçerik	Dergide yayımlanan toplam eser sayısı	Bulunduğu cilt ve sayı no
1	Kelime-i Tevhîd	5	c. 3- sy. 64 c. 8- sy. 194 c. 10- sy. 236 c. 14- sy. 238 c. 15- sy. 359
2	Allah- Muhammed	2	c. 3- sy. 65 c. 8- sy. 190
3	Muhammed- Ali- Hasan- Hüseyin-Fatıma	1	c. 3- sy. 70
4	Besmele	1	c. 3- sy. 72
5	Besmele	2	c. 11- sy. 174 c. 12- sy. 293

5.2. Dil ve muhteva

Katalog eserlerinden 5. sıradaki Mehmed Es'ad Yesârî hattı ile yazılmış olan Osmanlı Türkçesi şiir ve 16 no'lu Türkçe ibâre dışında tüm eserlerin dili Arapçadır.

Teze konu olan eserler muhteva bakımından değerlendirildiğinde ise daha çok Âyet-i Kerîme, Hadis-i Şerîf ve Kelâm-ı Kibar cinsinden yazıların bulunduğu görülmektedir. Katalogda toplam 33 adet “Âyet”, 17 adet “Hadis”, 10 adet “Kelâm-ı Kibar”, 6 adet “Zikir”, 6 adet “Dua”, 4 adet “Kelime-i Tevhîd”, 2 adet “Besmele” ve 1 “Şiir” ile 1 adet “Ya Hz.” içerikli eser mevcuttur. (Tablo 5.2.)

Tablo 5.2. Katalog eserlerinin dil, muhteva ve hat çeşitlerini gösteren tablo

Katalog No	Dil	İçerik	Hat Çeşidi
1	Arapça	Dua	Celî Sülüs
2	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
3	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
4	Arapça	Hadis-i Şerîf	Celî Sülüs
5	Osmanlı Türkçesi	Şiir	Ta'lik
6	Arapça	Dua	Celî Sülüs
7	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
8	Arapça	Âyet	Kûfi
9	Arapça	Hadis-i Şerîf	Celî Ta'lik
10	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
11	Arapça	Âyet	Mâkîlî
12	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
13	Arapça	Zikir	Celî Sülüs
14	Arapça	Zikir	Celî Sülüs ve Sülüs
15	Arapça	Hadis-i Şerîf	Celî Sülüs
16	Türkçe	Kelâm-ı Kibar	-
17	Arapça	Besmele	Kûfi
18	Arapça	Zikir	Celî Sülüs ve Sülüs
19	Arapça	Kelâm-ı Kibar	Celî Sülüs
20	Arapça	Zikir	Celî Sülüs
21	Arapça	Âyet	Celî Ta'lik
22	Arapça	Âyet	Celî Divânî
23	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
24	Arapça	Ya Hz. ...	Kûfi
25	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
26	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
27	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
28	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
29	Arapça	Hadis-i Şerîf	Celî Sülüs
30	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
31	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
32	Arapça	Kelâm-ı Kibar	Celî Sülüs
33	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
34	Arapça	Kelâm-ı Kibar	Celî Sülüs
35	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
36	Arapça	Kelâm-ı Kibar	Celî Sülüs
37	Arapça	Hadis-i Şerîf	Celî Ta'lik
38	Arapça	Dua	Celî Sülüs
39	Arapça	Hadis-i Şerîf	Celî Sülüs
40	Arapça	Kelime-i Tevhîd	Celî Sülüs

41	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
42	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
43	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
44	Arapça	Kelâm-ı Kibar	Mağribî Kûfî
45	Arapça	Kelime-i Tevhîd	Celî Sülüs
46	Arapça	Besmele	Celî Sülüs
47	Arapça	Kelime-i Tevhîd	Celî Sülüs
48	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
49	Arapça	Âyet	Sülüs ve Celî Sülüs
50	Arapça	Kelâm-ı Kibar	Celî Sülüs
51	Arapça	Hadis-i Şerîf	Celî Sülüs ve Nesih
52	Arapça	Hadis-i Şerîf	Sülüs
53	Arapça	Hadis-i Şerîf	Celî Ta'lik
54	Arapça	Kelime-i Tevhîd	Celî Sülüs
55	Arapça	Kelâm-ı Kibar	Celî Sülüs
56	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
57	Arapça	Dua	Celî Sülüs
58	Arapça	Kelâm-ı Kibar	Celî Ta'lik
59	Arapça	Âyet	Celî Ta'lik ve Celî Sülüs
60	Arapça	Hadis-i Şerîf	Sülüs ve Nesih
61	Arapça	Âyet	Ta'lik ve Celî Ta'lik
62	Arapça	Kelâm-ı Kibar	Sülüs
63	Arapça	Zikir	Sülüs ve Celî Sülüs
64	Arapça	Hilye-i Şerîfe	Sülüs ve Nesih
65	Arapça	Hadis-i Şerîf	Sülüs ve Nesih
66	Arapça	Âyet	Sülüs, Celî Sülüs ve Ta'lik
67	Arapça	Zikir	Celî Sülüs
68	Arapça	Âyet	Celî Ta'lik
69	Arapça	Hadis-i Şerîf	Celî Sülüs
70	Arapça	Âyet	Celî Sülüs ve Muhakkak
71	Arapça	Âyet	Celî Ta'lik
72	Arapça	Hadis-i Şerîf	Celî Ta'lik
73	Arapça	Hadis-i Şerîf	Celî Ta'lik
74	Arapça	Âyet	Sülüs ve Celî Sülüs
75	Arapça	Hadis-i Şerîf	Celî Sülüs
76	Arapça	Dua	Celî Sülüs
77	Arapça	Âyet	Celî Sülüs
78	Arapça	Hadis-i Şerîf	Celî Sülüs
79	Arapça	Âyet	Celî Ta'lik
80	Arapça	Dua	Celî Ta'lik

5.3. Yazı çeşidi

Eserlerde toplam 9 farklı yazı çeşidi bulunmaktadır. En fazla kullanılan hat çeşidi ise Celî Sülüstür. Müstakil olarak sadece Celî Sülüs hat ile yazılmış 46 eser vardır. “Sülüs- Celî Sülüs” olarak 6 adet, “Sülüs” 1 adet, “Sülüs- Nesih” 3 adet, “Celî Sülüs- Muhakkak” 1 adet, “Celî Ta’lik” 12 adet, “Ta’lik” 1 adet, “Ta’lik- Celî Ta’lik” 1 adet, “Celî Ta’lik- Celî Sülüs” 1 adet ve “Sülüs- Celî Sülüs- Ta’lik” olarak da 1 adet eser mevcuttur. Bunun dışında 4 adet “Kûfi” ile 1 “Makûlî” ve 1 adet de “Celî Divânî” eser bulunmaktadır. 16 No’lu katalogdaki Türkçe karakterli çalışmanın değerlendirmesi yapılmış fakat yazı çeşidi belirtilmemiştir. Bu şekilde toplam 80 adet yazıyla ilgili detaylı bilgi katalog numaralarına göre tasnif edilerek yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. (Tablo 5.2.) Ayrıca yazılardan 9 tanesi müsennâ tarzda olmak üzere bunlar da dahil toplam 48 tanesi istiflidir. Kalan 32 yazı ise satır istifi şeklinde hazırlanmıştır.

5.4. Yorumbilimsel (Hermenötik) Bağlam

Sebilürreşâd Dergisi kapaklarında yoğun bir şekilde hat eser kullanımının tercih edilmesi ve tez kapsamında ele alınan bu hatların daha çok dinî içerikli muhtevaya sahip olması, değerlendirme kısmında anlam- biçim ilişkisi özelinde bir inceleme yapmayı zaruri kılmıştır.

Sanat, genel bir tarifile; duygu ve düşüncelerin dışı vurumu olarak tanımlansa da günümüzde bu denli dar bir çerçevede yorumlanmayacak kadar geniş bir tanım ve etki alanına sahiptir. Bu büyük etki alanı içerisinde aynı zamanda manipülatif ve provokatif bir gücünün olduğu da yadsınamaz. Bu anlamda sanat tarihi de bir bakıma sanatın bu vasıflarına emsal oluşturabilecek nesnelere ibarettir.

Yeni olan her şey/nesne, oluşumu itibariyle öncekinden farklı olmalıdır. Bu nedenle yeninin-sonradan gelenin bir kendine haslık durumunun olması ve bunu kendine özgü referanslarla harmanlaması gerekmektedir. Bu bağlamda siyaset felsefesi açısından ulus inşası ya da ülkü davası bahsinde (yeniyi oluşturabilmek için) kavramların, yeni ve farklı olanın, bir bakıma bir ülkü/davanın argümanlarının toplum nezdinde bir karşılık bulabilmesi için sanattan nemalanması, sanatı ideolojik bir aygıt

haline dönüştürmesi kaçınılmazdır³⁰⁵. Bu açıdan özel bir görev de üstlenen sanat, görevini tarihi süreçte resim veya mimari, bazen ise edebiyat yoluyla gerçekleştirmiştir.

Sanatın bu fonksiyonu onun imge-anlam ilişkisiyle doğru orantılıdır. En genel hatlarıyla değerlendirilecek olursa kavram ve terim; açıklamak/izah etmek, imge ise anlam yüklemek/kazandırmak için vardır. Bu ilişkiselliğe bağlı olarak imgelemden (hayal gücü) beslenen sanat, birey ve toplum için bir hadiseye anlam kazandırır. Anlamlandırma, insan nezdinde açıklama çabasından her zaman daha değerli olduğu için sanat vasıtası ile gerçekleşen tüm faaliyetler, toplum üzerinde hep daha etkili olmuştur³⁰⁶. Dolayısıyla çeşitli ideolojilerin, farklı süreçler içerisinde sanatın bu anlamlandırma ve yönlendirmeye bağlı algı yaratma gücünden faydalanarak amaçlarına hizmet için sanatı kullandıklarını söylemek son derece uygundur³⁰⁷.

Teze konu edilen çalışmalar, bu kavramlar ve izahlar çerçevesinde ele alındığında; belirli bir dünya görüşüne sahip olan derginin, amaçları doğrultusunda biçim olarak geleneksel sanatların en önemlilerinin başında gelen hat sanatından, içerik olarak ise daha çok doğrudan dinî bir mesaj kaygısı güden âyet ve hadislerden istifade ettiği görülmektedir.

---

³⁰⁵ Bünyamin Aydemir, **Sanatta Dirijizm Devrimden Telkine Halkevleri-İnkılap Oyunları**, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 2017, s. 18.

³⁰⁶ İmgelem, algı, inanç ve mimarlık ilişkisi için bkz. Muzaffer Yılmaz, “İnanç, Mimarlık ve Algı Üzerine Mülâhazalar”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 18(2), 2017, s.67-92.

³⁰⁷ Dirijizm (Güdümlü Tutum) olarak da adlandırılan bu anlayışın sanatla olan ilişkisi ve örnekleri için bkz. Neşe G. Yeşilkaya, **İdeoloji Mimarlık İlişkisi ve Türkiye’de Halkevi Binaları (1932-46)**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1997; Bünyamin Aydemir, **a.g.e.**, ss.16-32; Samet Kılıç, “Geçmişten Günümüze Edebiyatımızda Dirijizm”, **Uluslararası Halkbilim Araştırmaları Derneği**, 1, 2018, ss. 1-10; Muzaffer Yılmaz, **Aydın’da Halkevi Mimarisi**, Aybil Yayınları, Konya, 2019.

6. SONUÇ

Sebilürreşâd Dergisi'nin 1948-1966 yılları arasında yayımlanan dergi kapaklarındaki hat eserlerinin teknik ve estetik bakımdan incelemesinin yapıldığı bu çalışmada; ilgili dönemde yayımlanan toplam 362 dergi sayısının, 170'inin kapağında hüsn-i hat eseri olduğu saptanmıştır. Yapılan araştırmada bazı hat eserlerinin birden çok kere, farklı cilt ve sayılarda yayımlandığı tespit edilmiş ve bunların içinden, birbirinden farklı olan toplam 85 eser belirlenerek kataloglar şeklinde analiz edilmiştir.

İncelenen eserlerin çoğunluğu, hat sanatı tarihinde yer etmiş meşhur hattatlara ait önemli eserler olmakla birlikte diğer yandan hem hattatı hakkında bilgiye ulaşamayan hem de bu sanatın güzellik ölçütlerine uygun düşmeyen bazı yazıların da dergi kapaklarında bulunduğu sonucuna ulaşılmış ve bu çerçevede değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca dergi kapaklarındaki bazı katalog eserleri ile hat sanatının seçkin örnekleri arasında, harf yapısı ve istif düzeni bakımından çeşitli kıyaslamalar yapılmış ve yazının estetik kriterleri ile ilgili yorumlamalara yer verilmiştir.

Sebilürreşâd Dergisi'nin, hat sanatı açısından ele alınması yönüyle belli bir öneme sahip olan tez çalışmasında, konuya bir de sanat tarihi perspektifinden bakılarak dergi kapaklarında sıklıkla hat eserlerinin bulunma nedenlerinin üzerinde durulmuş ve sanatın bazı durumlarda ideolojik bir nesneye dönüştürülerek kullanıldığı hipotezine ulaşılmıştır. Bu bağlamda tez çalışmasında, bir konuyu ya da problemi farklı açılardan ele almanın da altı çizilerek, disiplinlerarası yaklaşımın önemine değinilmiş ve böylece hem geleneksel sanatlar hem de sanat tarihi alanlarında kendisine yer bulabilen-bulabilecek olan ve alternatif bir okumaya-yorumlamaya imkân tanıyan çalışmaların yapılabileceği iddia edilmeye çalışılmıştır. Bu açıdan bakıldığı zaman, Sebilürreşâd Dergisi'nin kapaklarında yer alan hatların incelenerek değerlendirildiği bu çalışma ile geleneksel Türk sanatlarına yönelik çalışma-araştırma sahalarının genişletilmesine de katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Sonuç olarak; medeniyet ve kültür tarihinin gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir role sahip olan geleneksel sanatların, taşıdığı değerlerin korunması ve sürdürülebilmesi hususunda, yapılacak akademik çalışmalara ihtiyaç olduğu gibi bu

çalışmaların, tekil disiplinlere bağı kalmadan meydana getirilmesi de arzulanan bir temennidir.

Bu minval üzere kaleme alınan tez çalışması, elbette ki çeşitli eksiklikler ihtivâ etmektedir. Bununla birlikte çıkış noktası, konuyu ele alışı ve metodolojisi ile alana yönelik ileride yapılacak benzer çalışmalara bir kaynak oluşturması, tez ile varılması hedeflenen nihâi amaçların başında gelmektedir.

KAYNAKÇA

- Kur'an-ı Kerîm Meâli**; <https://kuran.diyanet.gov.tr/>
- ACAR**, M. Şinasi; **Osmanlı'dan Bugüne Gözümüzden Kaçanlar**, 1. Baskı, Yapı Endüstri Merkezi YEM Yayın, İstanbul, 2013.
- AHMED b. Hanbel**; **Müsned**, tahkik: Şuayb el Arnavud vd., Müessesetü'r-Risâle, Beyrût 1416-1421/1995-2001.
- ALPARSLAN**, Ali; "Kıta", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/kita--hat> (31.05.2020).
- ALPARSLAN**, Ali; "Nesta'lık", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nestalik> (27.09.2020).
- ALPARSLAN**, Ali; **Osmanlı Hat Sanatı Tarihi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.
- ALPARSLAN**, Ali; **Ünlü Türk Hattatları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.
- ALTIKULAÇ**, Tayyar; **Günümüze Ulaşan Mesâhif-i Kadîme İlk Mushaf-ı Üzerine Bir İnceleme**, IRCICA Yayınları, İstanbul, 2015.
- ALTIKULAÇ**, Tayyar; **Hz. Osman'a İzâfe Edilen Mushaf-ı Şerîf (Topkapı Sarayı Müzesi Nüshası)**, 1. Baskı, IRCICA, İstanbul, 2007, s. 28.
- ARABACI**, Caner; "Sebilürreşad'ın Cumhuriyet Ve Yeniliklere Bakışı", **Selçuk İletişim Dergisi**, 1999; 1(1), s.13-23.
- ARABACI**, Caner; "Eşref Edip Fergan ve Sebilürreşad Üzerine", **Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce (İslâmcılık)**, Tanıl Bora, Murat Gültekingil, 2, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 96-130.
- AYDEMİR**, Bünyamin; **Sanatta Dirijizm Devrimden Telkine Halkevleri-İnkılap Oyunları**, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 2017.
- BALTACIOĞLU**, İsmail Hakkı; **Türklerde Yazı Sanatı**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1993.
- BAYKAL**, Kâzım; **Bursa'da Ulu Cami**, Hakimiyet Matbaası, Bursa, 1989.
- BAYRAKTAR**, Mehmet Faruk; "Baltacıoğlu İsmayıl Hakkı", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, c. 5, İstanbul 1992, s.37.
- BAYSAL**, Ali Fuat; **Türk Tezyinat Sanatında Kalem İşleri**, Palet Yayınları, Konya, 2017.

- BERK**, Süleyman; **Devlet-i Aliyye'den Günümüze Hat Sanatı**, İnkılâb Yayınları, İstanbul, 2013.
- BERK**, Süleyman; **Hattat Mustafa Râkım Efendi**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.
- BERK**, Süleyman; **Hattat Mustafa Râkım'da Celî Sülüs ve Tuğra Estetiği**, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1999, s. 101.
- BERK**, Süleyman; **İstanbul'un 100 Hattatı**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2012.
- BERK**, Süleyman; "Filibeli Ahmed Ârif Efendi", **AD Art Dekor**, sy. 88 (Temmuz 2000), s. 148- 154.
- BERK**, Süleyman; "Eyüpsultan Sınırları İçerisinde Hattat Mustafa Râkım'a Ait Mezartaşı Kitâbeleri", **III. Eyüpsultan Sempozyumu 28- 30 Mayıs 1999** (III. Eyüpsultan Sempozyumu/Tebliğler, Eyüp Belediyesi, 2000, s. 242-249)
- BEYHÂKÎ**, Ebû Bekir Ahmed b. Hasen; **Şuabü'l- îmân**, Beyrut, 1410.
- BİREKUL**, Mehmet; "Sırât-ı Müstakîm Ve Sebilürreşad Dergileri Özelinde Din Tartışmalarının Dünü Bugünü", <https://www.academia.edu/33034700/SUIFD23> (Erişim Tarihi: 15.01.2019)
- BOYDAŞ**, Nihat; "İslâm Hat Sanatında Ritm", **GÜEF Dergisi**, c. 4, S. 1, Ankara, 1988, s. 301.
- BOYDAŞ**, Nihat; **Ta'lik Yazıya Plastik Değer Açısından Bir Yaklaşım**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1994.
- BUHÂRÎ**, Muhammed b. İsmâil; **el-Câmiu's-Sahîh**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- CAN**, Yılmaz, Recep Gün; **Ana Hatlarıyla Türk İslâm Sanatları ve Estetiği**, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2012.
- CELAL**, Melek; **Reîsü'l-Hattâtîn Hacı Kâmil Akdik**, Kenan Basımevi, İstanbul, 1938.
- CEYHAN**, Abdullah; **Sırât-ı Müstakîm ve Sebilürreşad Mecmuaları Fihristi**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991.
- ÇETİN**, M. Nihad; "İslâm Hat San'atının Doğuşu ve Gelişmesi (Yâkût Devrinin Sonuna Kadar)", **İslâm Kültür Mirâsında Hat San'atı**, 1., IRCICA Yayınları, İstanbul, 1992, s. 16.

- ÇEVİK**, Savaş; “Osmanlı Dönemi Hat Sanatında Klasik ve Modern Uygulamalar” **İslâm Sanat ve Estetik- 6. Dini Yayınlar Kongresi**, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2014, s. 410-411.
- DEBUS**, Esther; **Sebilürreşâd: Kemalizm Öncesi ve Sonrası Dönemdeki İslamcı Muhalefete Dair Karşılaştırmalı Bir Araştırma**, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2009.
- DERMAN**, M. Uğur; “Hat”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c. 16, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997.
- DERMAN**, M. Uğur; **İslâm Kültür Mîrâsında Hat San’atı**, IRCICA Yayınları, İstanbul, 1992.
- DERMAN**, M. Uğur; “Mehmed İzzet Efendi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-izzet-efendi> (04.10.2020).
- DERMAN**, M. Uğur; **Türk Hat Sanatının Şâheserleri**, 2. Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
- DEVELLİOĞLU**, Ferit; **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, İstanbul, 1982.
- DÜZDAĞ**, M. Ertuğrul; **Mehmet Âkif Hakkında Araştırmalar II**, M Ü. İ. Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2014.
- DÜZDAĞ**, M. Ertuğrul; **Mehmet Âkif Hakkında Araştırmalar III**, M Ü. İ. Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2014.
- EFE**, Adem; “Uzun Soluklu İslâmî Bir Dergi: Sebilürreşad (Tarihçesi ve Bazı Sosyo-Kültürel Problemlere Yaklaşımı)”, **Marife**, 2008; 8 (2), ss. 155-178.
- EL- FÂRÛKÎ**, İsmâil Râci ve Luis Lâmia el- Fârûkî, **İslâm Kültür Atlası**, İnkılâb Yayınları, İstanbul, 1997.
- ELİTAŞ**, İzzet; **Kahire’de Menyel Kasrı Mescid Hatları**, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2019, s. 16.
- ENVEROĞLU**, İlham; “Ma’kûlî Yazıların Tasarım Özelliklerine Yapısalcı Yaklaşım”, **Osmanlı’dan Günümüze Kur’an ve Hüsn-i Hat Sempozyumu (01- 03 Kasım 2013)**: Bildiriler, Amasya 2013, s. 647.
- ERSOY**, Mehmet Âkif; **Safahat**, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İzmir, 2018.
- FERGAN**, Eşref Edip; Ebülulâ Beyle Beraber Nasıl Çalıştık? Sıratı Müstakimi Nasıl Çıkardık?”, **Sebilürreşâd**, c. 10, sy. 238, 1957, ss. 200-201.

- FERGAN**, Eşref Edip; **Kara Kitap Milleti Nasıl Aldattılar? Mukaddesâtına Nasıl Saldırdılar?**, Haz. Fahrettin Gün, Beyan Yayınları, İstanbul, 2018.
- FERGAN**, Eşref Edip; “Lâiklik Şeriat Aleyhtarlığı mıdır?”, **Sebilürreşâd**, c. 2, sy. 45, 1949, ss. 315-316.
- GÜL**, Adnan; **Sebilürreşad (Sırat-Müstakim) Dergisi’ne Göre Batılılaşma Problemi**, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2006.
- GÜN**, Fahrettin; **Çok Partili Hayata Geçerken İslâmcılara Göre Din-Siyaset ve Laiklik (1948-1954)**, Beyan Yayınları, İstanbul, 2001.
- GÜNDOĞDU**, Abdullah; **Ümmetten Millete**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007.
- GÜNDÜZ**, Mustafa; **II. Meşrutiyet’in Klasik Paradigmaları: İctihad, Sebilürreşad ve Türk Yurdu’nda Toplumsal Tezler**, Lotus Yayınevi, Ankara 2007.
- GÜNÜÇ**, Fevzi; “Ahmed Karahisârî’nin Müselsel Besmelesi Hakkında Düşünceler”, Ed. Ali Rıza Özcan, **Hat ve Tezhip Sanatı**, s.89.
- GÜNÜÇ**, Fevzi; **XV-XX. Yüzyıl Osmanlı Dînî Mimarisinde Celf Sülüs Hattı Uygulama ve Teknikleri**, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1991.
- İHTİYAR**, Zafer; **Bir Hüsn-i Hat Sergisi Bursa Ulu Cami**, Kaynak Yayınları, İzmir, 2011.
- İNAL**, İbnülemin Mahmud Kemâl; **Son Hattatlar**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970.
- KAHRAMAN**, Mehmet Emin; “Sanat Siyaset İlişkisinde Sanatçı Misyonerliği”, **Journal of Academic İnquiries**, S.11, s. 225- 251.
- KILIÇ**, Samet; “Geçmişten Günümüze Edebiyatımızda Dirijizm”, **Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi**, 1, 2018, s. 1-10.
- KOÇ**, Turan; **İslâm Estetiği**, İsam Yayınları, İstanbul, 2012.
- KOÇAK**, Birgül; **II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı-Türk Aydınında Batı Eleştirisi: Sırât-ı Müstakîm Örneği**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010.
- KÜRKÇÜOĞLU**, Cihat; **Urfalı Hattat Behçet Arabi**, Şanlıurfa Belediyesi Kültür Ve Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Şanlıurfa 1997.

- MERTOĞLU, M. Suat; Sırât-ı Müstakîm Mecmuası Açıklamalı Fihrist ve Dizin**, Klasik Yayınları, İstanbul 2008.
- MÜSLİM**, Ebu'l-Huseyn b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî; **Sahîhi Müslim**, Dâru Taybe, Riyad 1427/2006.
- MÜSTAKİMZÂDE**, Süleyman Sa'deddin; **Tuhfe-i Hattâtîn**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2011.
- NESÂÎ**, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb; **es-Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- OGAN, M. Raif**; "Bayar'ın Bursa Nutkunda Karanlık Bırakılan Lâiklik Mevzuu", **Sebîlürreşad**, c. 2., sy. 47., 1949, ss. 341- 346
- ÖZER**, Murat; **Ayasofya'nın Nişânesi Kazasker Mustafa İzzet**, Kuveyt Türk Katılım Bankası Kültür Yayınları Dizisi: 8, İstanbul, 2020.
- ÖZCAN**, Yılmaz; "Eyüpsultanlı Bir Hattatımız Mehmed Raşid Efendi", **III.Eyüpsultan Sempozyumu / Tebliğler**, İstanbul, Eyüp Belediyesi, 2000, s. 478-489.
- ÖZKAFA**, Fatih; "Kültürel ve Estetik Bakımdan "Vav" Harfine Analitik Bir Yaklaşım", **Turkish Studies**, C. 7, Ankara, 2012, ss. 2577- 2600.
- ÖZÖNDER**, Hasan; **Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü**, 1., Sebat Ofset Matbaacılık, Konya, 2003.
- PAK**, Süleyman; **Sebîlürreşad ve Sırât-ı Müstakîm Dergilerinde Çıkan Eğitimle İlgili Yazıların Tesbit ve Tahlili**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1995.
- RADO**, Şevket; **Türk Hattatları**, Tifdruk Matbaacılık, İstanbul, 1984.
- SABUNCU**, Ömer; "Urfalı Hattat Behçet Arabî ve Eserlerinden Örnekler", **II. Uluslararası İslam Medeniyetinde Şanlıurfa Sempozyumu (25-27 Mart 2016)**: Tebliğler, Şanlıurfa, 2016, II, s. 9.
- Sanat, Tasarım ve Manipülasyon Sempozyumu Bildiri Kitabı, (21-23 Kasım 2013)**, Sakarya Üniversitesi, 2013.
- SAYIN**, Betül; **Osmanlı'dan Günümüze Hat Sanatında Müsennâ**, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, 2020.
- SERİN**, Muhittin; **Hattat Aziz Efendi**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1999.
- SERİN**, Muhittin; **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**, 4. Baskı, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2010.

- SERİN**, Muhittin; **Hattat Şeyh Hamdullah**, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2007.
- SERİN**, Muhittin, Yûsuf Zennûn, “Kûfi”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/kufi> (25.03.2020).
- SERİN**, Muhittin, “**KARAHISÂRÎ, Ahmed Şemseddin**”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/karahisari-ahmed-semseddin> (29.09.2020).
- SUBAŞI**, Hüsrev; **Geleneksel Türk El San’atlarından Yazıya Giriş Tarihçe/ Türler/ Malzeme/ Meşkler Ve Örnekler**, Dersaadet Kitabevi, İstanbul, 1997.
- SUYÛTÎ**, Celâleddîn Abdurrahman; **el-Câmiu’s Sağir**, Riyad, 1988.
- ŞEYBAN**, Lütfi; “İspanya’da Endülüs-İslâm Medeniyetinden Kalan İzler ve Eserler-IV: Granada”, **Jass**, sy. 26, 2014, s. 70.
- TİRMİZÎ**, Muhammed b. İsâ b. Sevre; **es-Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- TOPRAK**, Zafer; “II. Meşrutiyette Fikir Dergileri”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, C.1, İstanbul 1985, s.126- 131.
- TUNALI**, İsmail; **Estetik**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998.
- UNAT**, Faik Reşit; **Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1984.
- UZUN**, Mustafa İsmet; “Hilye”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/hilye#1> (13.08.2020).
- UZUNÇARŞILI**, İsmail Hakkı; “Tuğra ve Pençeler”, **Belleten**, 1941, c. 5, sy.17-18, 1995, s. 109.
- ÜLKER**, Muammer; **Başlangıçtan Günümüze Türk Hat Sanatı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1987.
- ÜNVER**, A. Süheyl; **Hattat Ahmed Karahisârî**, Afyon Turizm Derneği Yayınlarından, İstanbul, 1964.
- ÜNVER**, A. Süheyl; **Hattat Mahmud Celaleddin Efendi ve İstanbul’un Fethini Müjdeleyen Hadis**, 50 Sanat Sever Serisi, No:4, İstanbul, 1953.
- ÜNVER**, A. Süheyl; “Hattat Mustafa Râkım”, **Sebîlürreşâd**, sy. 9, 1955, s. 47.
- YAZIR**, Mahmut Bedreddin; **Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1972.

YEŞİLKAYA, Neşe Gurallar; **İdeoloji Mimarlık İlişkisi ve Türkiye’de Halkevi Binaları (1932-46)**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 1997.

YETKİN, Suut Kemal; **Estetik**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1947.

YILDIRIM, Mustafa; **İslâm Sanatı ve Estetiğinin Temelleri**, Başak Matbaacılık, Ankara, 2012.

YILMAZ, Muzaffer; **Aydın’da Halkevi Mimarisi**, Aybil Yayınları, Konya, 2019.

YILMAZ, Muzaffer; “İnanç Mimarlık ve Algı Üzerine Mülâhazalar”, **Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, c.2, sy. 18, 2017, s.67-92.

7. EKLER

Ek 1- Katalogda İncelenen Eserler

